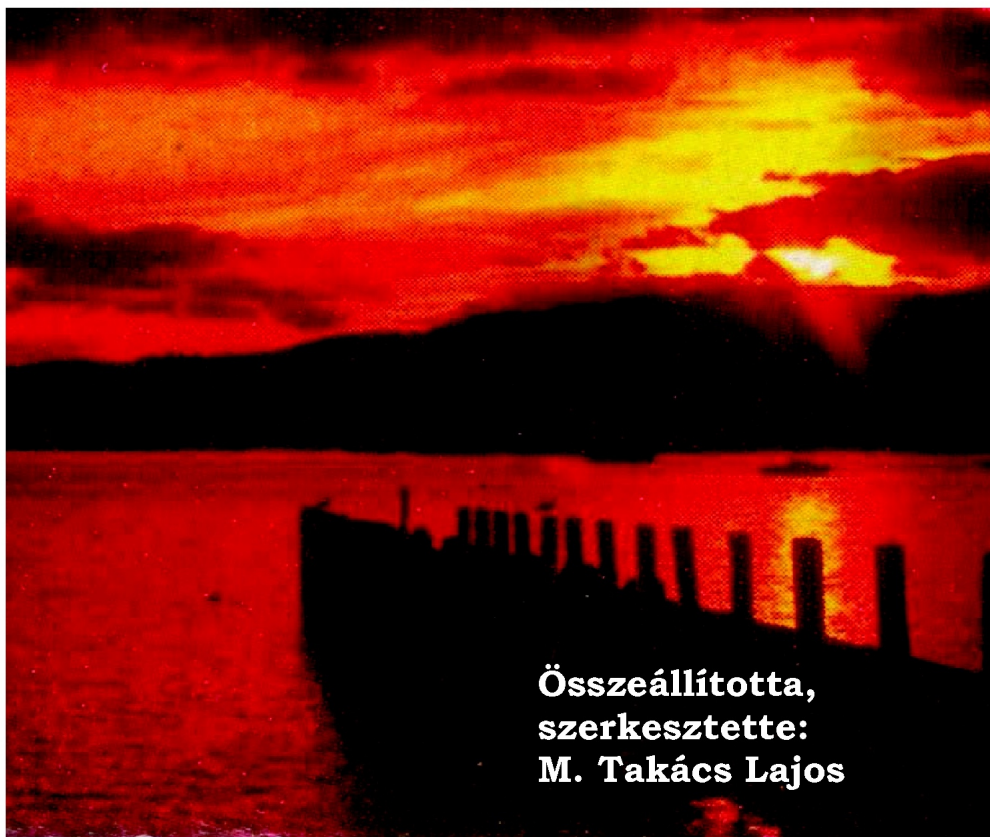

Görcsoldó szél

A „KÁRPÁTONTÚLI SZOVJET MAGYAR”
IRODALOM ANTOLÓGIÁJA

1945 – 1991

**Összeállította,
szerkesztette:
M. Takács Lajos**

2010
Edelény

Görcsoldó szél

A „KÁRPÁTONTÚLI SZOVJET MAGYAR”
IRODALOM ANTOLÓGIÁJA,
1945 – 1991

Görcsoldó szél

A „KÁRPÁTONTÚLI SZOVJET MAGYAR”

IRODALOM ANTOLÓGIÁJA

1945 – 1991

Összeállította, szerkesztette: M. Takács Lajos

2010
Edelény

Edelényi Füzetek 44.

© MKKM Kiadó, Edelény

© dr. Takács Lajos

Gyűjtötte, összeállította, szerkesztette,
a borítót tervezte: **M. Takács Lajos**

Számítógépes szövegelőkészítés:
Slezsák Zsolt

ISBN 978-963-87047-9-5

HU ISSN 0238–1842

Kiadja a Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum.
3780 Edelény, István király útja 49. Tel.: 48/525-080.

Felelős kiadó: **Hadobás Pál**

www.konyvmuhely.hu

Példányszám: 210

BEVEZETÉS

Az 1990-es magyarországi könyvhétre jelent meg a budapesti Magvető és az ungvári Kárpáti könyvkiadó közös munkájával a **VERGŐDŐ SZÉL, A kárpátaljai magyar irodalom antológiája, 1953-1988** című, 608 oldalon 37 szerző 303 művét bemutató kötet, 3300 példányban; a Magvető és a pozsonyi Madách könyvkiadó külön megállapodásával további 500 példány készült a felvidéki magyar olvasóknak.

A VERGŐDŐ SZÉL című antológiát az 1990-ben Kárpátalján működő két könyvterjesztő hálózat egyike sem volt hajlandó forgalmazni; a KMKSZ aktivistáinak köszönhető, hogy mégis eljutott az olvasókhoz. A magyarságára oly büszke Debrecenben pedig egyetlen könyvesbolt sem rendelt belőle egyetlen példányt sem. Ez fájt, hiszen Debrecen az én városom is: 26 évig laktam benne.

A VERGŐDŐ SZÉL anyagának gyűjtését – önszántunkból, belső indíttatásra – 1983 nyarán kezdtem el az akkori ungvári „józsefattilások” segítségével; közülük a legtöbbet Dupka György dolgozott. Az anyaggyűjtés mostoha feltételei és a nehezen átlátható „félhivatalos” akadályoztatás miatt csak 1988 november végén tudtam lezárni a kéziratot. Erkölcsi támogatásával segítette a könyv megjelenését Fodor András, az akkori Magyar Írók Szövetsége alelnöke.

A VERGŐDŐ SZÉL részben a dolog természete szerint, főként azonban a régebbi évtizedek szovjet irodalompolitikájának „Kárpátontúlón” is a hangzatos-híg apológiát preferáló gyakorlata miatt – mind esztétikai, mind tematikai szempontból – sokkal kedvezőbb színben mutatta fel a kárpátaljai magyar irodalmat, mint ha annak teljességét ismerhették volna meg az olvasók. 1989-90-

ben a fenti „kedvezőbb színben megmutatás” szolgálta a legjobban az akkori Magyarországon is az érzelmi alapú nemzeti megközelítés, valamint a határon túli magyarság felértékelése jogos igényét.

Most 2010-ben, 20 év múltán viszont eljött az úgynevezett „kárpátontúli szovjet magyar” irodalom – magyar nyelven is ez volt a hivatalos megnevezése – legalább részleges feltárásának, megmutatásának ideje; mind a kárpátaljai, még életben lévő néhány, a maga idejében ugyancsak aktív, „szovjet magyar” öregember, mind pedig az egykori „józsefattilások” immár jórészt hatvanas, de legalább is ötvenes nemzedéke számára; nem is beszélve a Szovjetunió és az úgynevezett „szocialista tábor” összeomlása óta felnövekedett, kárpátaljai és magyarországi írástudó nemzedékek meglehetősen tájékozatlanságáról.

1994-es, **Aprópénz a történelem színpadán** című, kárpátaljai sajtótörténeti szöveggyűjteményem (Kárpátaljai Magyar Könyvek, 40.) megjelenése után, az itt nem részletezendő, a kárpátaljai magyar irodalomban, művelődésben is tapasztalt, számomra kiábrándító és elidegenítő hatású jelenségek, folyamatok miatt úgy határoztam: abbahagyom.

Titkon azért reménykedtem, hogy az új kiadású „karcsú” kötetek dömpingjében, a különböző csoportosításokban-válogatásokban – a szovjet korszakra jellemző módon – négyszer-ötször is „visszaköszönő”, limitált mennyiségű verses és prózai szövegek „önfényező” célú kiárasztása után egyszer majd csak eljön az ideje legalább egyetlen olyan „ismétlő” kötet kiadásának is, amely a lehajtott fejjű, önkritikus szerzői-szerkesztői magatartás morális kényszerétől vezérelve, szembenéz a saját múlt árnyékos, vacogtató oldalának magyar nyelvű „művekben” megtestesült keserves tényeivel. 2009 végéig nem született, nincs ilyen könyv.

Csakis ezért készítettem el – most egyedül – a GÖRCSOLDÓ SZÉL című újabb antológiámat, különös ajándéku, társadalmi, bocsánat: „önkéntes” munkában, hetvenévesen. Ezzel a kötettel tisztelgek egykori barátaim-küzdőtársaim; Váradi-Sternberg János professzor úr, dr. Kozma Endre tanár úr, Csiki László, valamint Balla Gyula és S. Benedek András emléke előtt.

A **GÖRCSOLDÓ SZÉL** 27 kárpátaljai szerző 1945 és 1991 között megjelent 120 szövegét közli fakszimile (hasonmás) kiadásban; nem teljes voltában is hű képet mutatva a sztalin negyvenes-ötvenes évek irodalmi „személyi kultuszáról”, majd a szinte 1991-ig tovább élő „leninista” szovjet magyar művekről. Mindazonáltal vigasztaló, hogy a **VERGŐDŐ SZÉL** 37 szerzője közül csak 17-en hódoltak a sztalinista-leninista, „sematikus-plakátrealista”, alkalmi-agitációs művek „termelési” gyakorlatának... Kiegészítésül tíz, a **VERGŐDŐ SZÉL**-ben nem szereplő „új” szerzőt emeltem be a **GÖRCSOLDÓ SZÉL**-be; főként vers- és kisprózaírókat, de szerepeltetem a kor néhány „művelődési és tudományos tényezőjét” is; tudomány-népszerűsítő cikkeik újraközlésével érzékeltetve a szovjet korszak „népművelési, -oktatási” gyakorlatát.

Két technikai jellegű megjegyzés... a) A változó színvonalú szöveg megjelenítés oka: a harminc-hatvanöt éves, többnyire eredetileg is silány papíron, gyenge nyomdatechnikával készült; azóta megöregedett–megfakult–megfoltosodott szövegek „beszkennelés” (elektronikus letapogatás) után sem lettek mindig „szebek”. b) A versek, kisprózák végén szereplő forrás-megjelölések és évszámok többnyire nem a művek keletkezésének, illetve első közlésének adatai: egyszerűen azt mutatják, honnan, melyik kiadványból „szkenneltük” az adott szöveget.

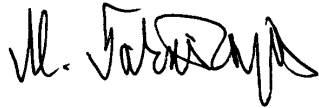
A **GÖRCSOLDÓ SZÉL**-ben egyetlen szerzőről sem adtam életrajzot, pályaképet, műjegyzéket. Nem oldom fel az „írói álneveket” sem. A már elhunyt, próbatételekkel nehezített sorsú emberek, valamint a „maradékaik” iránti könyörületből, irgalomból döntöttem így. A még aktívakat pedig nem akartam kényelmetlen helyzetbe hozni az őket favorizáló, kitüntető, mai magyar társadalmi-irodalmi-politikai egyesületek-társaságok-szervezetek előtt, amelyek „nemzeti példaképként” büszkélkednek velük.

Kár, hogy rendkívül sok, a kárpátaljai magyar irodalomra, közművelődésre, -oktatásra vonatkozó adat, ismeret, elemzés; végső soron immár irodalomtörténeti érték száll majd sírba velem... Nagy önuralommal, megint egyszer úgy határoztam: „minden ziccert kihagyok és nem ütök le egyetlen feladott magas labdát sem...” (Aprópénz a történelem színpadán – Bevezető). Hiszen, húsz-harminc éve még sokukat szerettem és becsültem.

Végezetül:

Konfucius, ókori kínai filozófus mondta: „Kétféle ember van. Az egyik az igazságot keresi, a másik a maga hasznát.” Kertész Imre szerint: „döntened kell; a lelkiismeretedet vagy az életedet választod...” Kovács Vilmos pedig – egy szovjet-orosz költő nyomán – így figyelmeztet: „mert kezdet nincs, csak folytatás van...”

(Edelény-Borsod, 2010. március 1.)

*

(Megköszönöm Soltész Barnabás edelényi vállalkozónak a 2004-ben nekem nyújtott jelentős segítségét.

M.T.L.)

*

BAKOS RÓZA

BAKOS RÓZA

AZ ÉLŐ LENIN

Hiába mondják, hogy meghalt Lenin!
Az idő bárhogy rohan és halad,
Lenin nevével küzdenek milliók
győzelmes vörös lobogók alatt.

Hiába mondják, hogy meghalt Lenin!
Szelleme éppúgy hat, mint valaha.
Leninnek neve reménység annak,
kinek a sorsa nehéz s mostoha.

Hiába mondják, hogy meghalt Lenin!
Nem halhat meg az eszme és a jog. —
Habár Lenint már régen eltemették,
az ő eszméje él és győzni fog!

KOLHOZUNK PÁRTTITKÁRA

Mindig becsülettel és elszántan harcolt,
mindenfelé bátran hallatta szavát,
szenvedett ütleget, börtönt, szitkot, átkot,
s vitte, lobogtatta a párt zászlaját!

Ma hófehér hajjal s ifjú szívvel nézi:
a jó munka után jön a diadal.
Az évek elszálltak, de ő csak azt érzi,
hogy sohasem volt még ilyen fiatal.

A jövőre gondol, nem csupán a mára,
és a kommunizmust bizton látja már!
Dolgos, serény kézzel rak téglát téglára,
mindig példát mutat, mindig élen jár!

A lelkében ott él Lenin s Sztálin képe...
Dicséretet soha semmiért nem vár.
Erős hittel néz a szebb jövő elébe;
akadályt nem ismer, ő, a párttitkár.

DALOLJ!

Dalolj, ha nyíló tavasszal
pacsirta zeng feletted...
Dalolj, hisz a mult keservét
örökre elfeledted!

Csengő dalod zászló legyen
a nagy, szent békeharcban!
Tudd meg, hogy minden benne cseng
e szívből fakadt dalban!

Dicső korunk emberéhez
legyen hát méltó dalod,
és akkor majd zúgásában
mindnyájunk dalát hallod.

SZÜRET

Aranyló lomb közt csillogó gyöngyszem:
érett szőlőfürt. Szüretelünk.
A napos lankán hajnaltól estig
vidám nótákat énekelünk.

Sok szőlőnk termett... Lesz borunk bőven!
Szorgalmas munkánk jutalma nagy!
— Hahó, te!.. Fiú, siess egy kissé!
Hozd azt a puttont!.. El ne maradj!

Miénk az élet!.. Miénk a termés.
Nem úgy, mint régen... Nincs most itt úr.
Arany ős van és víg énekszótól
hangos az egész Kárpátontúl.

Nincs botosispán, ostoros pribék!
Miénk a hegyek tüzes bora!
Az ínséges mult, a szörnyű nyomor
nem térhet vissza többé soha!

Az őszi napfény, a hulló levél
arcunkon ma csak mosolyt talál.
Míg dalunk csendül, érett fürtökkel
telik a veder, telik a tál.

Víg nótánk közben arra tekintünk,
honnan az élet jött el hozzánk.
Moszkváról zeng dalt a szőlőszovhoz,
rólad éneklünk, Szovjet Hazánk!

(Új Hang; 1954)

BALLA D. KÁROLY

Balla D. Károly

VALAHOL NYUGATON

Tombol
a Rock and Roll,
ráz velőt.
Ájulás előtt
felforr a vér,
lefogy a kövér,
s megdagad a sovány.

Halovány
félhomály, kürt, dob, gong:
szédítő zene visong.

Fogni kalapácsot, ekét?
E két
dolog tőlük távol.
Vacognak hideglelés láztól,
mint vonagló beteg,
a terem ritmustól-virtustól remeg.
Mámor, örület, téboly.
A sok playboy
épp oly
hevesen ficáncol,
mint hal a zsinegen,
de rázkódni kell: rág odabenn
valami furcsa féreg,
a tépett idegen
szivárgó méreg —
s azt hiszik: ez az élet.

(Kárpáti Kalendárium; 1974)

A VALLÁS

Hogy mondhasd: Van
a Nincsre,
hogy az égre nézz
s a földre ne tekints le,
hogy elszoríthasd
ütőerét a Haladásnak,
s hogyha felebarátaid egymásnak
vermet ásnak,
mondhasd:
bűnhődnek majd földi léten túl,
hogy szenvedhess rútol,
hisz az egekben üdvözülsz majd,
hogy amit szabad,
csak azt halld,
s hogy az ember
a jót rosszul lássa,
azért kell a vallás,
a tudatlanság tudatosulása.

SZENTEK GLÓRIÁJA

A szentek glóriája
még mindig bilincs
milliók kezén,
de nem értem én,
hogyan lehet bilincs,
ami nincs,
s hogy képes bárki
önként magára zárni
a vallás pinceajtáját,
vagy ha rázárták,
miért nem töri magát
rajta át.

(Szivárványszínen; 1977)

MAJAKOVSZKIJ

Hidd el: én jártam vers-lépcsőiden.
Megtanultam tőled ragozni rég
Lenin neve után az »él« igét.
(Élt, él és — tudom — fog élni, igen!)

Én most is járok vers-lépcsőiden.
A falakat, ha takarják a fényt,
vad öklöddel ma is te töröd szét.
Szavad szigor. Szólhatsz-e szelíden?

Igen: szerelmet is harmatoztál,
langy nyár-esten halk eső is voltál.
Kezedbe galambot is mertél fogni.

Vajon az »él« igét végigragozni
múlt, jelen s jövő időben neved
után most nekünk te megengeded?

LENIN

Nem akkor jutsz eszembe,
amikor plakátokról mosolyogsz le,
nem akkor, ha megafonokból zeng neved.
Nem, hanem: ha kettesben vagyok veled.

Ha hallgatom az Appassionatát
vagy szegfűt veszek valakinek,
akkor eszembe jutsz,
s mint gyermek
a véletlenül talált
fényes követ,
úgy őrzöm-rejtegetem
napokig neved.

(Álmodj zenét; 1979)

ÚTRAVALÓ

Leningrádba utazó barátomnak

Ha majd pillantásodnak behódol a Palota tér,
s keresed a kövön a csillag-sapkások nyomát,
vagy ha ebéd közben hirtelen eszedbe jut,
milyen is lehetett a halál-szavú blokád,

ha majd este felnyílnak a hidak,
mert két félkezük megunt a nap-hosszú parolát,
s hullámain dajkálva a forradalmat
a Néva csöndesen hömpölyög majd tovább,

ha majd fürkészed, hol szónokolt Első Péter
és hol sétáltak Puskin hősei, vajon hol is,
gondolj közben mindig Őrá,
kiről nevét kapta e roppant metropolis. ♦

(Tágulok a Világegyetembe; 1984)

múlhatatlanul

1988-ban — több évtized óta először —
Ungváron megszólaltak a harangok

*még percek múlnak múlhatatlanul
a színtelen is színt cserélget
nagy féreg fal fel kisebb férget
s a templom újra harangszót tanul*

*te bőröd színtét félted ott alul
a kifordított köpeny éget
még zászlót bontsz és egyezséget
és Pállá tér meg benned már Saul*

*de idvezülni módod nincsen
mint szivacsot oly gyorsan átitat
s már el is folyik minden áhítat*

*hát váll ránduljon kéz legyintsen
az bármi volt is lassan megfakul
és percek múlnak múlhatatlanul*

(1988)

vers hosszú alcímmel és ajánlással

M. LACIKA, DISZLEXIÁBAN SZENVEDŐ NYOLC-ÉVES KÁRPÁTALJAI KISFIÚ, A VEGYES TANÍTÁSI NYELVŰ N-I ÁLTALÁNOS ISKOLA MÁSODIK OSZTÁLYOS TANULÓJA 1989. ÁPRILIS 22-ÉN OLVASÓKÖNYVÉNEK 223. OLDALÁT BETŰZI TANÍTÓNŐJE SEGÍTSÉGÉVEL

Csalog Zsoltnek New Yorkba és Nagy Pálnak Párizsba, más-más indíttatással, de azonos szomorúsággal

tő-u
tő-udő-ja mö
ma mö-ár
már

TUDJA MA MÁR

tuggya ma már mö-inő
mi-inödő-en
mindő gö
enő-gő
gő
gő

MINDEN GYEREK

minden gyerek lö-enő
enő-ni
enni
le-enni-nő
ne-lenni nő-ekunő-kő
ne-lenni nekunk

LENIN NEKÜNK

*Lenin nekunk mō-it
itt
m-it adō-olt
mit dalolt*

MIT ADOTT:

*sō-zōbō-ad
bō-ald
bō-ōlōdō
gō*

SZABAD, BOLDOG

*szabad boldog elő-atu
le-tō-nō
letun
hō-zō*

ÉLETŰNKHŐZ

*életunkhozi-gō
iga
ga-zō
gaz u-tat*

IGAZ UTAT

*mō-utō-a
tō-o
tō-tō*

MUTATOTT!

Igen.

(1989)

hallgatás

ahogy állsz

— csak hagyjatok —

remeg a hallgatás

míg behavaz némán nagy ügyek apró forgácsa

mozdulni nincsenek már íveid

— csak hagyjatok —

pedig most rázhatnád öklöd

szólhatnál

ordíthatnál végre

de most meg már minek

ha akkor

akkor öklödből csizmatalp a féltett talizmánt

akkor szájadra csörtető győzelem szegecses patája

akkor tüdődbe hengegve csapolt mocsarak iszapját

akkor talpad alól a földet

nyakadra sarlót

csontodat kalapáccsal

és olcsón csillogó tölcseért koponyádba

s mint mezei férget

járataidból menekülő magadat

akkor füledbe nem a forró olajat

hanem utcai hangszórókból a harsogó marsot

szemedbe izzó kopja helyett

illúziók vakító porát

akkor

hát most már minek

kinek

mivégre

*mikor a sakál is öklendi dögeit
— csak hagyjatok —
csak égjen
remegjen a hallgatás
míg lassan behavaz hangos ügyek kis göndör
forgácsa
nem szólsz
— csak hagyjatok —
nem jajdulsz akkor sem
amikor
hosszában elterülsz
a kifakult vörös bársonyon*

(1989)

(Hóban és homokon; 1991)

BALLA LÁSZLÓ / BAKÓ LÁSZLÓ

ZENGJ HANGOSABBAN!

Szűnjék most minden susogás
és gyöngé hangok félszeg pianója:
a történelem-robogás
szólít most vidám, boldog riadóra ---
mert földünkön a szemek már boldog
fénnel égnék,
mert megszületett végre
a Kárpátokban az élet.

...Csodálatos ősz volt.
Hiába hervadtak akkor a levelek —
mégis élni akart az egész természet;
vörös üstökükkel úgy izztak a hegyek,
mintha minden cseppjét
elnyelték volna a sok keserves vérnek,
mit a nép hullatott századokon át.
A serkenő élet bízva muzsikált,
tűzzel ragyogtak az aranykeblű nyárfák,
minden pompájukat ölébe tárták,
s úgy várták a szabadító szovjet katonát.
Az emberek pedig, fejüket fölszegve,
harcra keltek.

Vígan csengett a partizán-nóta —
s lett öröm és vígság:
sok meggyötört fiát
a dolgozók hona kebelére vonta...

Szűnjék hát minden susogás
és gyöngé hangok félszeg pianója...
Halld:
a régi,
halott pusztán
élet-dobogás!
Csapj hát te is,
elvtársam,
e nagy fortisszimóba!
Dübörögj együtt a gépekkel,
és zakatolj a traktorokkal!
Zengjünk hálát harsány énekkel,
zengjünk hálát lelkes dalokkal
a nagy Sztálinnak
és a pártnak.
Egész boldogságunk ott csengjen a dalban!
Zengj hangosabban!
Harsogjuk a munka ujjongó dalát!
Fortisszimó!
Hadd hallja örömünk az egész világ!

MAJUS ELSEJE

Sűrű sötétség van még mindenütt,
de már érezni, nincs messze a hajnal.
Halk sóhajtással, elhaló morajjal
még kalandoznak az éji szelek,
meg-megremegnek a falevelek,
s bőségesen hulló,
illatos harmattal
telnek.

Sűrű sötétség van még mindenütt,
de már ébrednek a virágos ágak,
a fák hajladozva, várakozva állnak,
halk sóhajtással, elhaló morajjal.

A harmatcseppek egyre hullanak,
a Szovjethonban pirkad — kél a nap.
a sötétlő ég
Keleten
kigyúl és veresen
ég,
és győzelmesen érkezik a hajnal.

A napsugarak ujjongó kacajjal
egyre csak áradnak, jönnek,
jönnek...
A sok sugárt várja
a munka hazája,
hogy fölébredjenek
a szunnyadó földek...
S a sugarak csillámló nyalábban
törnek
a földre,
egyre csak törnek,
és odalenn
hatalmas, pompás, tündöklő ragyogásba
gyűlnek,
gyűlnek,
mert ünnep van ma a földön.
ünnep,
ünnep!

o

Moszkva.
A szökőkút milliónyi brilliánst vet
a magasba;
alatta
gyermekek játszadoznak, zsivajganak,
de amint halad az égen a nap,
úgy lesz zajuk egyre elhalóbb,
egyre halkabb.
Úgy nyomja el azt

valami új,
hatalmas moraj,
valami harsány győzelmi rivaj:
halad a tüntetők hatalmas menete,
megy a dolgozó nép milliós tömege,
fölötte a zászlók lobognak, lobognak,
az utcákon szerte
győzelmi indulók harsognak,
győzelmi indulók csengnek,
csengnek.

A magasban: fénylő, büszke transzparenszek,
a magasban: számok, százalékok, tervek.
Ma a munka napja,
s a szovjet emberek
örvendenek,
mert dolgoztak,
s munkájuknak
gazdag gyümölcse termett,
és látják,
érezik,
hogy két kezük nyomán
fejlődik,
egyre fejlődik a munka hóna,
ők hát jó kedvvel dalolva
mennek,
mennek,
egy képet hordoznak,
egy nevet kiáltanak, zengnek,
zengnek,

azét, aki mindig velük,
azét, aki a vezérük
győztes munkán s a harc diadalain —
s a levegőben zeng,
a levegőben zeng,
egyre erősebben
zeng:
— Sztálin!
— Sztálin!
— Sztálin!

Repül az ének kibontott, győztes szárnyal.
Az egész országot ellepi.
Kievben a Krescsatyikon lebeg,
visszhangzik a donyeci bányákban,
Sztálingrádban gyárkémények felett
száll
s a tengerparton versenyrekél a sirállyal.
Csak szárnyal,
szárnyal,
csak lüktet,
lüktet,
és szavára gyűlnek,
gyűlnek,
egyre csak gyűlnek a munkástömegek. . .

◦

Sűrű sötétség van még mindenütt,
de már érezni, nincs messze a hajnal.
A vonat nyögve, sistergő, pőfögő robajjal

száguld el Provence lankáin.
A táj felett
még kalandoznak az éji szelek,
meg-megremegnek a falevelek,
s bőségesen hulló, illatos harmattal
telnek.

Benn a fülkében: letört emberek.
Az egyik sarokban anya kisfiával.
Az anya fáradtan szendereg.
A fiú ébren. Éhes és rongyos.
Apját a bányában
megölték nemrégén,
amikor sztrájkoltak.
Most munkát keresnek,
és fenyegetve
mered rájuk a bizonytalan holnap.

Künn sűrű sötétség van még mindenütt,
de már ébrednek a virágos ágak,
a fák hajladozva, várakozva állnak
halk sóhajtással, elhaló morajjal.
A harmatcseppek hullnak és hullanak,
a mezők felett virrad — kél a nap,
a sötétlő ég
Keleten
kigyúl és veresen
ég —

és lassan
érkezik a hajnal.

S most a fülkében mozgolódás támad.
Ébrednek az emberek
és érces hangon
valami furcsa dalba kezdenek.
»Kelj fel, anyám, mondd meg, miért
énekelnek,
miért is jönnek ma oly vidám kacajjal
a napsugarak
és mért oly szép a hajnal?«
S felel a francia bányász özvegye:
»Ma van fiacskám, Május Elseje...«

...Éji sötétség van még mindenütt,
de már érezni, nincs messze a hajnal.
Newyorki szálloda. Nehez léptekkel, álmos,
csoszogó zajjal
néger Tom a cipőt mind összeszedi;
némán, hangtalanul keféli, keni,
hisz szüksége van a pár nyomorult centre,
s jobb munkát úgysem kap, mert bőre
fekete.

Aztán eszébe jut, milyen nap is van ma,
s belekezd egy tüzes forradalmi dalba;
torkából a hangok szenvedéllyel törnek:
»Fel, fel, ti rabjai a földnek...«

...Madridba érkezik a reggel
s zengni kezdenek a vastag bőrtőnrácsok,
Londonban jön a reggel
s hatalmas tömegben
vonulnak rendőrügyelettel
a munkások, . .

•

S Moszkvában még mindig tart az áradat.
Végeláthatatlan sorokban haladnak,
vonulnak a boldog, szabad emberek.
Az utcák és terek énekkel telnek,
s az ének — száll.
Egyre csak száll.
Hatalmas lendülettel szárnyal.
Az egész országot betölti.
Versenyre kél sassal és sirállyal,
és szárnyal,
szárnyal,
és lüktet,
lüktet,
a határon is áthallatszik.
és szavára gyűlnek,
gyűlnek,
mindenütt gyűlnek a munkástömegek.
Gyűlnek Prágában, Pozsonyban,
Bukarestben,

Szófiában,
Tiranában,
gyűlnek Szegeden, Debrecenben, Pesten,
szabadon és acélos akarattal.
Gyűlnek Párizsban, Londonban,
New Yorkban,
gyűlnek összeszorított fogakkal és daccal.
S hiszik:
noha sűrű sötét van még mindenütt,
talán mégsem lesz messze már a hajnal.
Keleten
az ég
kigyúl és veresen
ég
és győzelmesen érkezik a nappal.

...S a munkások csak gyűlnek,
gyűlnek.
Úgy érezni: minden ropog, recseg,
régi uralkodók és régi rendszerek
dűlnek,
dűlnek,
mert ünnep van ma,
a munka napja,
ünnep,
ünnep,
ünnep!

AZ ÉLŐ LENIN

Ismerem Lenint...

Meghalt huszonnégyben, egy csikorgó télen,
csak akkor született az én nemzedékem,
és mégis — ismerem Lenint.

Ismerem Lenint.

Hogyha a szovjet rónaságot járom,
ha kombájnok zúgnak, kaszák pengenek,
s a kolhozmezőkön szabadon, vidáman
aratnak maguknak boldog emberek --
úgy érzem, Lenin ott áll s mosolyog...

Hogyha estefelé gyárkürtök zengenek,
s hazafelé tart a szabad munkássereg,
az estben Lenin arca felragyog.

S mikor villanyfénytől izzik

földünkön az este,

a tündöklő utcán

boldogsággal arcán,

mintha a nagy Lenin jönne velem szem-
be...

Ilyenkor megállunk egy domb tetején,

hallgatjuk, hogy zúgnak lenn
a villanymotorok,
az élet hogy buzog,
az élet hogy pezseg,
a sok kerék hogy forog...
Mintha azt suttogná valaki az estben:
— Folytassátok, folytassátok,
amit én elkezdtem...
Művében, a sztálini jelenben
ma is él Lenin.

Ismerem Lenint.
Meghalt huszonnégyben, egy csikorgó télen,
csak akkor született az én nemzedékeim ---
és mégis ismerem Lenint.

**ARANY ELMENEK
GYÖNGY A GONDOLATJA...**

Arany elmének gyöngy a gondolatja --
Sztálin elméjében igazgyöngy fogant.
A hős szovjet nép apraja és nagyja
megmozdult. Felkapta fejét és roppant
karban milliós munkáshad dalolta:
Sztálingrád, Kujbisev, Kahovka, Kahov-
ka...

Arany elmének gyöngy a gondolatja --
s gyémántkemények a szovjet emberek.
Alig hangzott el a sztálini rajta,
már erőt próbál a nagy munkássereg,
vezérének tervét hogy valóra váltsa,
s villámszárnyú legyen győztes haladása.

Eddig is mi voltunk az új világ mécse,
s most már mécses helyett — fényszóró
leszünk.

Míg a világ népe botorkál az éjben,
pompázó fényárt ont sok nagy telepünk,
mint a kommunizmus felbukkanó napja...
Arany elmének gyöngy a gondolatja.

(Zengj hangosabban; 1951)

EZT A ZENÉT A NÉP SZEREZTE

Eltárs!

Hallgasd: a szovjet föld zenél!
Hazánkban ezrével zúgnak gépek, gyáarak,
töméntelen kémény fújja és okádja
a szikrát, és milliószámra vágat
megannyi acélmozdony
vörösreizzott kazánnal;
ott,
a Volga partján talajgyalu dönget,
mindenült emberek lelkes dala szárnyal,
száll az ország fölött, ---
és dübörög,
mint a Dnyeprogesz zuhataga,
a gép és az ember hangja...
De hallga!
Hallga!

Az egész nagy vág­tát,
harsány zene árját
egyetlenegy futam hatja át,

egy szót kiáltanak a lelkesült hangok, ---
neki zeng
diadalt dicsérő melódiát
minden ember,
minden gép,
minden száguldó mozdony
és az egész
munkásvilág.

Ez a szó: a párt.
A párt.
Pártunk az,
mely egybekovácsolja,
egyetlen, mindent elsőprő,
hatalmas folyamba
fogja
a nagy, pezsgő munkát s a munka dalát,
amely irányítja
a sok munkáskezet,
mely békénket őrzi,
és a kommunista
holnap felé vezet.
A szovjet föld
neki énekel szimfóniát.

A szó és a hangszer
gyenge,
hogyan elzengje
a párt
nagy dicsőségét,
s azt,
hogyan műve nyomán árad a boldogság,
hát zeng
maga
a párt munkája:
zeng a munkálkodó
szabad Szovjetország.

Ember nem látott még
ilyen hatalmas erőfolyamot,
zeneszerző nem írt még ilyen nagyszerű dallamot,
minden egyéb zene
eltörpül mellette,
bármily nagyszabású,
bármily megnyerő.

Vajjon honnan,
honnan ez a hatalmas erő?
Ezt a zenét
a nép,
a nagy szovjet nép
szerezte.

S ELEBUNK TÁRUL A NAPSUGARAS MAJUS

Májusi oszlopban menetelek.
Mindenütt lelkesedés,
a szívek örömmel telten, —
s én terád gondoltam, kínai színész.
Neved nem tudom.
Meg sem is kérdeztem
abban a felindult percben.

Emlékszel:
Kievben vendégszerepelt
együttesetek,
és benneteket
ünnepeltek előadás után:
kievi művészek
daloltak, zenéltek,
játszottak hegedűn, zongorán, bandurán,
majd rázendített a kar:
»Föl, sok nép ifjúsága!...« —
s ekkor kezet fogtunk.
Ráztuk egymás kezét,
ráztuk az induló lelkes dallamára,
így álltunk pár percet,
s bár úgy tetszett,
hogy közben semilyen nagy dolog nem történt —
mind erősebb szálak szövődtek közöttünk.
Egyszerre csak egymás karjaiba dőltünk,
és tudtuk, hogy bennünk népek ölelkeznek...

S ölelkeztek minden részén a tágas teremnek —
kínai színészek, oroszok, ukránok.

Nem igen értettük egymást,
de tudtál németül pár szót:
— Ich bin Chinese... Ich bin Proletar... Ich bin frei...
— Ich bin ein Ungar,
ich bin glücklicher Sowjetmensch!
Közös gondolatok, érzések születtek
bennünk,
és éreztük,
tudtuk mind a ketten,
táborunk mily erős és legyőzhetetlen...

Májusi oszlopban menetelek.
Mindenütt lelkesedés,
a szívek örömmel telten —
s én terád gondolok, kínai színész.
Így menetelsz te is mostan hatalmas seregben
valahol Pekingben vagy Nankingban.
Szemedben, mint az enyémben is,
ugyanolyan tűz villan,
ugyanilyen számok és jelszók hirdetik,
hogyan alkotott a nép, —
s te menetelsz, menetelsz, kínai színész,
a hős, nagy pártot élteted,
s te itt vagy velem,
én ott vagyok veled, —
vállvetve haladunk,
célunk nagy, világos...

S elébünk tárul a napsugaras Május...

(Kitárom karom; 1954)

OKTOBER ÜNNEPÉN

Víg ünnep. Örömmámoros...
A hegy s a völgy is várja:
a csipkebokron tűzpiros
szép ünnepi kokárda,

a nyírfa szint az égbe ér,
s mint pompás tűzijáték:
rakétaként aranylevél
hull --- ünnepel a tájék...

A rőt hajnal jön fényesen:
a Kárpátoknak orma
mintha a szürkülő égen
nagy vörös zászlót bontna.

Es zászló leng a házakon,
a széltől messze lendül...
Tizenkettedszer szabadon
Október dala csendül...

Rég is vörösség járta át,
ha jött a hajnal fénye,
s kedvesen nézett az anyák
vörös, kísért szemébe.

És szánva nézett sok fakó
és ványadt munkásarcba —
olyan volt mind, mint őszutó
színetlen, holt avarja.

De félre, emlék! Ne kísérts!
Jöjj, vörös őszi hajnal!
Nézd: hegyen-völgyön mennyi nép
vár százhangú kacajjal!

... Halkan cseveg a kis patak,
de hömpölyögve lázad,
és dörög, mint a zuhatag,
ha egyesülnek — százak.

Egy szív ha ver: az orvosok
is alig érzik hangját —
s ha sok millió szív dobog,
a nagyvilágon hallják!

Dobogj, sok szív, sok millió,
Októbert ünnepelve...
Lengj, vörös hajnal-lobogó,
mosolyogj az emberre!

(Rohanó évek sodrában; 1956)

VOLTÁL-E OTT?

Voltál-e ott, hol Memnonok születtek?
Én nem voltam, de tudom: ily helyen
a porszemek is zúgnak-emlékeznek,
s a tér még mindig akarástól reszket:
itt mindenható volt az Értelem.

Hát Ravennában, Itália földjén
jártál-e már? Én nem jártam, s tudom:
most is forog a mindent sodró örvény —
a lángész szülte zord terzina-öntvény:
a Comoedia zúg száz cipruson.

S voltál-e ott, hol letűnt korok üszkén
új, nagy kort gyúrt a párt? Én jártam ott:
a Néva partján ünnepélyes-büszkén
áll Leningrád, hol égig csapó tűzfény
kelt, — hogy kövessék jövő századok.

Láttam Moszkvát is virágba borulva,
s egy Titán lelkét megtaláltam ott:
rideg vaságy, a párna, pokróc durva,
kis íróasztal sarokba szorulva —
szegényes hajlék — Lenin itt lakott.

Itt lakott Lenin — rügyeztek a bokrok
a Kreml-udvaron, éppen így talán,
s ő az ablaknál állt, és akkor bontott
szárnyat egy eszmé, s mint új Memnon-szobrok,
zúgnak eszméi új kor hajnalán.

Nem, mégsem úgy! Hisz Amenhotep szobra
áll Egyiptomban s zordan múltba néz,
s Lenin kolosszus-eszméi dobogva,
mint szív, lüktetnek jövő századokba,
s duzzasztják erőnk, ha a harc nehéz.

És hogyha ott, hol Memnonok születtek
vagy Dante tollán küzdött száz elem,
a porszemek is zúgnak-emlékeznek,
s a tér még mindig akarástól reszket:
itt mindenható volt az Értelem —

e kis szobából rád néznek Korok:
Memnont rabszolga emelt félelemmel,
s örök szabadság jött, Lenin, neveddel,
és kolosszussá magaslik az Ember,
hogy eltörpülnek ősi Memnonok.

LENIN

Megpihent kissé. A tollat letette
— agyában eszmék zúgó raja tombolt —,
és rád is gondolt, énreám is gondolt —
és Pétervárra ráborult az este.

Éhes-e? — párja csendesen kérdezte;
ő nemet intett, s lelke már máshol volt,
ha tolla percent: harsány riadó szólt,
s a virradat is asztalánál lelte.

Kint egy munkást lát . . . Arcán mosoly lobban:
»Tán nem is sejtéd: érted virrasztottam. . .« —
s már látta őt is győztes, nagy sereggel.

Téged is látott menni kedveseddel,
látta fiadat, látta unokádat —
és úgy érezte: reggelre se fáradt.

(Nyári lángok; 1961)

Balla László

KOMMUNISTÁK VONULNAK

Megyünk, vonulunk — döng a nagyvilág.
vonulunk — és a világűr is rendül,
megyünk, vonulunk — sorainkon át
a Holnap-himnusz csillagokig csendül.

Büszkén megyünk — és sötét századok
mélyéből minket néznek gyötrött képek:
gúlaépítő rabszolga! — ragyog,
dúl, pusztít bennünk a te szenvedéscd.

Felnagyelt jobbágy, lázadó! Szívünk
a te utolsó átkodtól is éget!
Golyótól némult daloddal lépünk,
hős kommunár, mint barikád-testvérek.

Mikor gyermekük éhen halt — azyák
sírástól törten bennünket álmottak,
ahogy széttörjük a keserv-világ
lelkét-gerincét — s velünk kél a Holnap.

Korok keserve bennünk kulminál,
vonulunk hát — és nem adunk kegyelmet,
ősök reménye hátunk mögött áll,
és lankadatlan küzdelmekre kerget.

Megyünk, vonulunk — új és új harc vár,
vonulunk — s mi is csodáljuk erőnket,
s a Történelem sorainkba áll:
rabszolga, jobbágy, megölt kommunár —

velük együtt építünk új időket.

(Naptár; 1961)

Balla László

MARX NEVÉVEL

Pezseg, zúg Moszkva — mint eddig soha,
pezseg, zúg Moszkva — felajzottan várja,
hogy jöjjön a nagy Történés órája,
fúvása — friss szél — csap az arcomba...

Pezseg, zúg Moszkva... Érces csattogás:
a Szverdlov téren alakul a gránit-
kolosszus Marxszá. Hányja kék szikráit
a véső... Nézem a mestert: csodás

jelkép a zajló kongresszusi hét
végén a zajgó, Marxszá váló szikla —
a történelem szikláját hasítva,
gránitba vágva Marx s Lenin mívét

így küzd most pártunk, így vív száz csatát,
csikorgva, törve ellenáll a régi,
és izmos kezünk csapásait méri,
formálva korok szent akaratát.

Így küzd most pártunk — s ötezer fla,
kiknek kezében a véső legjobban
szikrázik új kort vésve — e napokban
e falak közé gyül. Ropognia,

törve hullnia kell annak, mi régi:
új kort farag e vákmerő csapat.
Húsz évet? Egész évszázadokat
alakít, gyúr — a sziklát vési, vésl.

Így formálja e pezsgő-forró kor
nem málló kőből a győztes Marx-eszmét.
Még egy-két csapás, s nagy művünk kész lesz. —
Még
egy-két csapás, és kész a Marx-szobor.

S pezseg, zúg Moszkva. Tán az ősvilág
éppen így pezsgett, amikor az élet
hosszan vajúdva végre megszült téged,
Ember — s most elméd bátran töri át

századok falát — megszületett végre
az új Ember, akiről álmodott
sok nehéz század — akiben korok
ereje gyűl: küzdj, kommunista! Félve

hátrál előtted régi rend, setét...
Új kort faragsz — a múlt hasad sikongva,
Éad néz a föld, s most zúgva várja Moszkva
sziklát törő szód — Marx üzenetét.

Moszkva, 1961. október.

(Naptár; 1963)

Balla László

A m a g n ó

— NA, É JÓ VÓT — törülte meg tiszteles uram a bajuszát a pompás melegített tőpörtyű után, amellyel a tiszteletes asszony reggelire kedveskedett urának, tudván azt, hogy két nap múlva megint itt a vasárnap, készülni kell a prédikációra. Ezekben a napokban a falu papjának kemény munkálkodás a sora, s ilyenkor épp oly fontos az erőnlét, mint a sportolóknál mérkőzés előtt (legalábbis tiszteletes uram így szokta mondogatni). Papi embernek pénteken már dologideje vagyon — ezért fontos hét vége felé az a jófajta beregszászi bor is, amelynek maradékát éppen most küldte le a tőpörtyű után, az a jókedvűen bugyborékoló, borostyán színű folyadék, amelyikről azt mondja a kétszázötödik dicséret, hogy:

*... a bornak kitöltése
lelke-teste szenvedését
jelenti megőletését.*

Csak persze, tiszteletes uramnak nem lelke-teste szenvedését jelentette a bornak kitöltése, hanem — lelke teste túllontul való felvillanyozását, ezért dúdolhatta ilyen ide nem illő alkalomkor az úrvacsorai dicséretet. No de erre — dicséretére legyen mondva — rövidesen maga is rádöbben, ezért hirtelen elhallgatott. Bár lehet, hogy csak azért hagyta abba a dalolást, mert közben átment a dolgozószobájába, és itt a hűvös, kissé doh szagú »lelkész hivatalt« csendjében eszébe jutott egy zavaró gondolat. Igaz, hogy ma még csak péntek, és vasárnapig két napja van — de most jut eszébe, hogy ma délutánra bűnbánati istentiszteletet hirdetett, mert nemsokára itt a húsvét ünnepe és úrasztala elé járulnak a hívek (mikor gondolatban ideért, megint dúdolni kezdte: »a bornak kitöltése lelke-teste szenvedését...«). Hát most rontsa el a kedvét azzal, hogy készülni kezd a prédikációra? Készüljön a... Ráér délután is. Három évtizede papskodó embernél nem nagy sor, meg hát, az igazat megvallva, úgyis megírta már őhelyette Ravasz László... Es tiszteletes uram enyhe mámorában boldog pillantással simogatta végig Ravasz László válogatott prédikációinak három impozáns, vaskos, fekete kötetét: »Isten rostájában«. Van itt annyi prédikáció, hogy mire a harmadik könyvet is végigprédikálja, a hívek elfelejtik, mi volt az elsőben, és kezdheti előlről... Persze, a prédikációt betanulni, az is munka, kemény, küzdelmes, robotos munka, azért is olyan fontos ilyenkor a jó tőpörtyű meg a borocska.

*... a bornak kitöltése
lelke-teszte szenvedését
jelenti megőletését.*

Tiszteletes uram harmadszor fogta magát azon, hogy a reggeli poharazgatás hatására így profanizálja a kétszáz-ötödik dicséretet, és nyomban el is határozta, hogy ha már ilyen nótás kedve kerekedett, hát világibb dalok után néz. Oda isült a két ablak közt levő harmonium mellé, rátaposott a pedálra, ujjai végigszaladtak a billentyűkön, neki-eresztette híres szép bariton hangját, és éppen az a divatos, léha kis nótácska talált kiszaladni a száján, amit a legényfia fűtyörészett reggeli közben, hogy:

*Ne hagyd el soha azt, ki téged
szívből imád...*

»Máááá« — húzta meg az utolsó szótagot tiszteletes uram olyan szépen, hogy egy slágerénekesnek is becsülete-re vált volna, és akkor kinéz az ablakon, és látja ám, hogy nyílik a kiskapu, és szapora, de öregesen apró lépő-sekkel igyekeznek be, rajta a kurátor, vagy ahogy most hívják: a húszastanács elnöke. »Ez is jöhetett volna jobb-kor« — gondolta tiszteletes uram, és majdnem kiszaladt a száján egy parlagi szó. De azért nem jött zavarba, ha-nem — mintha mi sem történt volna — folytatta az ének-lést, csakhogy egy kicsit más szöveggel:

*Ó, könyörgést meghallgató
Edes atya mindenható...*

— Tiszteletes uram ájtatoskodik — gondolta már az ajtó kilincsét fogva a kurátor, és mert nem figyelt oda mindjárt az énekszóra, csak úgy rémlett neki, mintha az elején valami oda nem illő sor lett volna. A divatos dalokat ő is ismerte, neki is volt süvölvény-unokája, hát nagyon gyanús volt neki valami.

*Ne hagyd el soha azt, ki téged szívből imád,
Ó könyörgést meghallgató
Edes atya mindenható...*

Uram bocsá, csak nem így volt? Mert hát a szöveg éppen összepácsol, de hát azért... Igaz, a dolog annál furcsább, mert mintha a múltkoriban is olyas valamit hallott volna kiszüremlelni az ablakon, hogy

*Mondta-e már más is neked,
Hogy a legszebb szó a neved,
Mely, bölcsés tévén az elmét,
Szűli az úrnak félelmét.*

No de azért illendőképpen megvárta, míg odabent el-hangzott — most már nagyon áhítatosan — a százötven-harmadik dicséret utolsó sora is: »Érzem, hogy az örök

élet már e földön az enyém lett» — és csak akkor mert bekopogtatni.

— Szabad.

— Szerencsés jó reggelt, tiszteletes uram.

— Jó reggelt, kurátor uram.

— Reggeli áhítatoskodás?

— Igen, erősítem magam a hitben. Mi járásban van, kurátor uram?

— Hát a kántorságot kellene már valahogy elintézni, mert füttyszóra csak nem énekelhetünk a templomban.

Tiszteletes uramnak most ezer ránc szökkent a homlokára, és egyszeriben elpárolgott a jókedve. A macska rúgja meg, ez csakugyan kemény dió. Három hete már, hogy meghalt az öreg kántor (így is kihúzta majd nyolcvan évig, mit lehet még kívánni tőle?), azóta sehogysem tudnak másikat keríteni a helyébe. Pedig nagyon félős, hogy ha még sokáig néma marad az orgona, még többen elmaradoznak a templomból. Az olyan öreg népségnek, amelyik most odajár, az a legfontosabb, hogy szép orgonaszó mellett jól kiereszthesse a hangját, hogy azt mondja: »A bornak kitöltése lelke-teste szenvedését...« Az ördögbe is, megint ez jutott eszébe.

— Hát számláljunk még egyszer végig minden zeneértő embert a faluban, kurátor uram.

— Azt számlálhatjuk akár ítéletnapig, elszámláltuk már a múltkor. Géczi, a fanító, az nagyon szépen zongorázik, de a klubban vallásellenes előadásokat szokott tartani. Neki nem is mertem szólni. A klubvezető komszomol. Elég jól játszik még a koperás is, az idősebb ember is, hát azt mondom neki a múltkor: »Eljöhetne hozzánk kántornak, megfizetjük becsületesen«, de az a pimasz gazember csak a szemembe nevet, és nagy arcátlanul azt feleli: »Jól van, elmegyek, de csak akkor, ha maga, Pista bátyám, beiratkozik műkedvelőnek, és a »Csau-csau bambino«-t fogja énekelni a klubban.« Na, kit tud még, tiszteletes uram?

— Bizony, senki többet.

— Na látja. De én most mondok magának egyet, és kettő lesz belőle.

— Mi az, mégis talált valakit?

— Találtam. És azt a valakit úgy hívják, hogy Bagu István kurátor.

Tiszteletes uram ferdét pislogott a kurátorra. Na lám, a ravasz vén parasztja. A nevét is alig tudja odakaparni az egyháztanácsi jegyzőkönyvek alá, és ő akar kántor lenni.

— Hát a kurátor úr tud orgonán játszani? Ismeri a kottát?

— Azt nem. De gondoltam: miért ne haladjunk mi is a korrál? Ha nem tudunk kántort keríteni, majd muzsikál nekünk a gép. Ha a klubban jó a magnetofon, nálunk is meg fog felelni. És nálunk van is odahaza, az unokámé... hisz látta a tiszteletes úr.

Tiszteletes uram most arra gondolt, hogy ma igazán jó napja van: a pompás tőpörtyű és az inycsiklandozó bereg-

szászi bor után most még a kántor-kérdés is ilyen egyszerűen és ilyen olcsón elintéződik. Mégis csak van esze a vén salabakternek, az se baj, hogy megzavarta a daloláshoz.

— Látja, kurátor uram, ez igazán jó gondolat.

— No, ugye? És a kántor fizetését persze én kapom.

— Micsoda? És azt ugyan miért?

Az öreg paraszt sértődött arcot vágott.

— Hogy-hogy miért? Hát én adom a magnetofont, az én masinám fog kántorkodni.

— Na, ezt megmondta. Akkor legközelebb pap helyett is beállíthatnánk egy magnetofont, és a lelkeszi fizetést is maga szedné.

Pista bácsi most mondott volna valamit, de inkább hallgatott, mert nagy szemtelenség lett volna, ha ki is ereszti a száját. Eszébe jutott ugyanis egy dolog. Hogy egyszer eljött a paphoz, az meg meg nem fejezte be az ebédjét, hát csak bevitte ebbe a szobába és azt mondja, hogy amíg ő végez, vegyen elő egy könyvet és szórakozzon azzal. Ő is emelt találonra egyet a polcra. Furcsa címe volt, valahogy úgy kezdődött, hogy deka... Hát abból olvasott egy pár sort, de mindjárt egy olyan sikamlós történetre akadt, hogy el is szégyellte magát. Ugyan, szépet fog rólam gondolni a tiszteletes, ha egy ilyen könyvet lát a kezében -- gondolta (igaz, aztán az is eszébe jutott, hogy éppen a pap is tarthatna más könyveket a polcán), hát gyorsan visszatette a helyére Bocaccio »Dekameron«-ját, és a könyvek bordázatát betűzgetve, valami istenes címet keresett. »Isten rostájában«... Na, ez jó lesz, ez éppen egyházi hivatali viselő ember kezébe való. És ahogy felült, hát nem megtalálta benne a tiszteletes múlt vasárnapi prédikációját? Hát arra gondolt most az öreg kurátor, hogy »Isten rostájából« éppen ő is ki tudná rostálni és magnetofonszalagra olvasni azokat a bölcsességeket. De Pista bácsi taktikus ember volt, és inkább így érvelt:

— No, jo, de a magnetofonért csak jár valami használati díj?

— Jár -- hagyta helyben nyomban a pap, mert hát ami igaz, az igaz.

— És mennyi?

Mikor a tiszteletes egy egészen elfogadható összeget mondott, Pista bácsi elégedetten bólintott a fejével.

— No, és az unokámnak is jár valami kezelési díj.

— Jár -- mondta a tiszteletes most már valamivel nehezebb szívvel, mert az előbb nem számított rá, hogy a kurátor még egy követeléssel előáll, ezért is tett olyan bőkezű ajánlatot. De aztán eszébe villant: hű, ha az unoka fogja kezelni, az nem is rossz dolog, ez lesz az első fiatal, akit sikerülni fog bevonni az egyházi munkába. Itt sem volt hát fukar, elég szép havi díjazást ajánlott, pedig közben már kiszámította, hogy a használati meg a kezelési díj jó háromnegyed része lesz az eddigi kántori fizetésnek. De azért, mikor a kurátor elment, maradt a lelkében egy

kis keserűség, úgy érezte magát, mint akit rászédtek, és már nem volt kedve odaülni a harmóniumhoz végigénekelni, hogy »Né hagyd el soha azt...«

Most Pista bácsi állapította meg magában, hogy igen jó napja van, és elhatározta, hogy mindjárt ki is szed egy kis »avanszot« a kántori jövedelemre: hazafelé mentében beballagott a szövekezetbe, és rendelt abból a jófajta beregszásziból, amelyiknek az üres füvegét ott látta a tiszteletes asztalán. És amikor a »koperás« elébe tette a poharat, arra gondolt, hogy ez a jó ember mégiscsak okosan cselekedett, mikor nem vállalkozott a kántorságra.

BOROZGATÁS KÖZBEN jött rá, hogy azért még sincs még nyert ügye. A Bandi gyerekek eddig egy szót sem szolt a dologról, pedig bizonyára nehezen áll majd kötélnék. De hát Pista bácsi ravasz embernek tartotta magát. Lám, egy kis ügyeskedéssel a papot is mindjárt levette a lábáról, s a Bandi fiúnak pedig talán csak nincs több esze, mint a tiszteletesnek. Ahogy hazaért, mindjárt azt kérdezte az unokájától (pedig tudta jól):

- Mire is gyűjtsz te most, Bandi fiam?
- Hát nem tudja, nagyapa? Dongóra.
- Hm... dongóra... És mennyi hiányzik még?
- Sok. De majd szüni időben megint dolgozom a kol-

hozban...

— Na, egy tizedikes már könnyebb munkával is megkeresheti a dongóra valót.

— Például?

Pista bácsi most jött ki a fárbával. De azért azt nem gondolta volna, hogy a Bandi gyereknél ilyen határozott visszautasításra talál. Nem, és nem, és az Istennek sem. Hogyne, hogy ő odaálljon a kórusra magnót kezelni! Hogy kinevessék! Mit szólnának hozzá a pajtásai? Így is eleget ugratják a »szentfazék« nagyapjával.

— Flam, de te nem azért mennél a templomba, hogy imádkozzál. Te dőgoznál ott, pénzt keresnél...

Háiba.

Most már Pista bácsi lejjebb adta, csak azon erősködött, hogy vasárnaponként a magnó átvándoroljon isten házába, de Bandinak ez sem tetszett.

— Vasárnap van rá a legnagyobb szükségem, akkor jönnek el a cimboráim...

Igen ám, csakhogy a magnó tulajdonjogával egy kis baj volt. Mert igaz ugyan, hogy Bandi vásárolta, de több mint a fele pénzt a nagyapja potolta hozzá olyan születésnap ajándékként. Hát most meg Pista bácsi kijelentette: a magnó jó felerészben az övé, hát vasárnaponként a templomban lesz és pontum. Ha valamelyik barátja teszi ezt Bandival, hát annak odavágta volna, hogy »cigány adta, visszavette« — de a nagyapjának mégsem mondhatta, mert nem szívesen rakott volna zsebre tízenhét éves fejjel egy nyaklevest. Így aztán nem csinálhatott mást, csak titokban megrázogatta az öklét a paplak felé:

— No, megállj!

DE NEMCSAK BANDI duzzogott magában. Pista bácsi is:

— Ha neked nem kell a pénz, majd jó lesz neked. Nem olyan ördöngös mesterség annak a magnónak a kezelése. En is megtanulom.

Meg is tanulta. Aztán elment a tiszteleteshez, megbeszélte vele, hogy milyen énekek kellenek a vasárnapi istentisztelethez: melyik lesz a kezdő ének, a fennálló — és így tovább. Aztán elvitte a magnót a szomszéd kántorhoz, aki komája volt, és az aztán egy üveg borocska ellenében szépen ráorgonált és ráénekelte mindent a szalagra. És vasárnap Pista bácsi már nem megszokott előkelő helyén ült a templomban, lent az első sor szélén, hanem fent a kóruson, a kántori székekben, s az orgona előtt ott volt egy asztalkán a magnó is. A tiszteletes is bevonult már méltóságos talársuhogtatással a templomba — eljött hát a nagy pillanat. Na, most! Kurátor uram megnyomta a gombot, és a hívek szinte felkapták a fejüket. Mi az, hát újra van kántoruk? Ez igen, így másképp megy az éneklés, mint legutóbb is, mikor az öreg Bagu rekedt rikácsolása után kellett menni. Aztán jött a fennálló — és azt is gyönyörűen énekelte a szalagról a szomszéd kántor. Mint minden, mint a karikacsapás. A tiszteletes már ott állt a szószéken, és zengő, harsány hangján eldörgött egy gyönyörű szép prédikációt (Ravasz László megint kitett magáért), majd amikor elhangzott az egész prédikáció koronáját feltevő »Amen«, azt mondja átszellemült hangon:

— Most pedig Isten dicsőségére énekeljük el a százötvenhatodik dicséretet, amely így kezdődik: »Magasztaljuk az úristent, keresztyének.«

Pista bácsi most már egy régi magnós gyakorlottságával nyomta meg a gombot, és már zengeni is kezdett az ének, hogy »Maga...«

De ekkor olyasvalami történt, hogy kurátor uram legjobban szerette volna, ha nyomban leszakad a kórus, magnetofonostul, orgonástul, és a nagy, nehéz zeneszerszám őt is maga alá temeti. Mert az első két szótág után (mikor már a gyülekezet is felkapta a dicséretet) — valami egészen más, valami borzasztó következett. A magnetofon azt üvöltötte teljes erejéből, hogy

*Maga meg a maga húga
csupa-csupa-csupa-csupa
bájj...*

És — istenem, de furcsa! — mintha a masinából áradó hang a tiszteletese lett volna... A hívők persze abbahagyták a templomi éneket és megütközve néztek hol papjukra (mert úgy látszik, nemcsak Pista bácsi leste ki boros kedvű dalolászását), hol pedig a kórus felé, ahonnan ez a furcsa muzsika hallatszott. De nem... A Bandi hangja... Most már tisztán hallanil — és kurátor uramnak egy pillanat alatt világosság gyúlt az elméjében. Hát igen, látta ő tegnap, hogy a Bandi gyerek elvitte valahová a magnetofont meg a mikrofont is, és ő sem ott találta meg reggel a tekercsét, ahová tegnap tette... Hát ez a gézengúz a pap hangját utánozva szalagra énekelte ezt a ledér kis dalt, és odaragasztotta az ő tekercséhez, a fennálló ének után. Persze, annyi esze volt Pista bácsinak, hogy rájöjjön: most az az egyetlen helyes lépés, amit tehet: megnyomni a »stop« felíratú gombot. De képzeljétek csak, »keresztyén testvéreim«, az a magnó is éppen most bolondulhatott meg (különben szokása), és az Istennek sem lehetett megállítani. Az Pista bácsinak nagy izgalmaiban eszébe sem jutott, hogy az áramot is kikapcsolhatja. Más mentőötlete támadt. A kórusról egy kisajtón be lehetett jutni a toronyba. Kurátor uram is ott termett, és vadul cibálni kezdte a három harang kötelét, hogy ezzel az eszeveszett harangozással nyomja el a kellemetlenkedő magnetofon hangját. De tudja Isten, valahogy mintha a harangok is együtt üvöltöttek volna a megveszekedett masinával:

*A maga haja barna,
a húga haja bronz,
a maga szeme bájol,
a húga szeme vonz...*

(Naptár; 1964)

Szent Ferenc és Szent Péter

Az ilyen históriák, mint azmilyent most, kedves atyámjiai, elmondandok néktek, nem esnek minden esztendőben, sőt még minden évszázadban sem. Utoljára Bornemissza Péter uram, az híres-nevezetes reformátor, az poéta Balassi Bálint nevelője jegyze fel ilyes dolgokat, amelyek estenek vala valamikor az Úr ezerötszázas éveiben. Én is, Bornemissza uram »Ördögi kísértetekről« írt feljegyzéseit olvasván, határozám magam arra, hogy ezen históriát elmondom kegyelmeiteknek. Egyrészt ezért, Bornemissza uramra emlékezvén, szólok most hozzátok, kedves feleim, ezen patinás, mohos, nemes zengésű régies nyelven, másrészt pedig azon okból, mivelhogy igen-igen szent históriáról lévén szó, azmilyekben az anyaszentegyháznak nem is egy, hanem két szentje szerepel, csak nem mondhatom el azon közönséges mai szavakkal, azmelyek közt — horribile dictu — lassan már több szolgál az Úr s az összes mennybéli szentek szidalmazására, semmint dicséretire.

Figyelmezzetek hát szömrát

Erzsók asszony baromfigondozó vala az kolhozfarmon. Bárha főként az növendék-baromfi gondozása vala az feladata, ő maga már nem vala mai csirke, mindazonáltal még most is szemrevaló, fiatalos mozgású, kíváncsitos. Elköveté pediglen Erzsók asszony hajdanában azt a förtelmes tettet, hogy igaz hitű katolikus létére az kálvini religióban tévelygő Kálmán gazdához méne nőül, miért is Ambrus atya, az helybeli parochus éktelen haragra gerjedvén, őt az szentegyház kebeléből kitiltá, de későbben, az kollektivizálás után nyája megcsappanván, visszafogadá, mondván, hogy az Úr is jobban örül egy megtérő eltévelyedett báránynak, semmint száz igaznak, kiváltképp, ha ezen bárány szorgos munkája után bő munkaegységdíjazást kapván, az szoknyája korca mögé kötött pénzeszacskót az szentegyház számára megnyitni nem restelli. Ambátor, kedves atyámfiai, ne feszegessük Ambrus atya anyagi természetű ügyeit, hagyván az illetén cselekedeteket azon gyalázkodó arcátlanoknak, azkik az klubnak nevezett szennyhelyen feketítik őt lelkiismeretlenül. Mink maradjunk csak Erzsók asszonynál, elmondván még róla, hogy igaz életű, jámbor, istenfélő, templomjáró teremtes vala, miért is az kálvini eretnekségben tévelygő ura nem egyszer zsörtölődék vele. De amig az ház ura csak az kálvini mótelyt köve-

té, még csak hagyján. Az vala csak rettenetes, mikor az traktorbrigádba kerülván, társai által végképp az hitellenség ingoványos útjára csábították, hitvesének vallásos buzgóságát arcátlanul megneveté, az húsvéti szentelt kalácsot az aprójószág elé morzsolá, az kisüvegben hazahozott szenteltvízzel megborotválkozáék, mikor pediglen jámbor hitvese hazahozza az úr hajlékából egynémely bársony terítőket, hogy majd otthon kimosná ezeket, Kálmán gazda velők az csizmáját subickolá és más hasonló istentelen dolgokat mivele. Erről tudomást szerezvén, Ambrus atya Erzsók asszonyt igen-igen feddé, mondván, hogy vagy megfékezi az antikrisztus sugallatát követő urát, vagy az ég rettenetes nyavalyát küldend rá. Ami be is következék. Erzsók asszony lábát egy éjjel rettenetes fájdalom kezdé szaggatni, és elbúsula ő az ő szivében, mivelhogy éktelen kínjai nem szüntének sem éjjel, sem nappal. S bár azon oktalan doktor holmi reumát emlegete, és pirongatá Erzsókot, amiért szokása vala késő őszig az folyó jeges vizében állva öbölgetni az ruhát, Erzsók asszonynak mindazonáltal csak Ambrus atya intése jára az eszében, és gyónás közben elpanaszolván neki rettenetes nyavalyáját, kéré őt, enegesztelné meg az égieket iránta. Mire is Ambrus atya röviden azt felelé: »Meglészen«.

Harmadnapra pedig így szóla az szerencsétlenhez:

— Te bűnös asszony, szólék én érdekedben Szent Ferenczel, templomunk patrónusával, ki is nyavalyádon segíteni ígére, minek céljából is téged az közeli jövőben egy éjjel meglátogatand és megvizsgáland. Mivelhogy pedig az férjed, istentől elrugaszkodott pogány lélek lévén, az szentet az házból elriasztaná, ennek okáért szükséges Szent Ferenc látogatását olyankorra kérni, azmikor ezen megátalkodott hitetlen ember éjjeli műszakban munkálkodna. Az megfelelő napot tehát nekem idejében megjelentsd, hogy ekkorra kieszközölhessem számodra az csodatévő szent látogatását. Most pediglen isten hírével utadra bocsátlak. Azaz pardon, még egyet. Az telkeden lévő, Bodrinak nevezett vérszomjas eb-állatot majd megkötni el ne mulaszd, mert még szentünk csuháját megszagatná, cingulusát megcibálná, saruját, sarokkönek nézvén, megszezségtele-nítené.

Ki merné azt állítani, hogy mostanság már nem esnek csodák? Ahogyan Ambrus atya megjövendőlé, úgy is vala. Történe ugyanis, hogy Kálmán gazda egy koromsötét, viharfelhős estén éjjeli műszakba indula az brigáddal, Erzsók asszony pedig, elbúgyadván és lábában újfent érezvén az pokoli szaggyatást, nyoszolyájába jeküvék. S az éj leszállván, az ajtón halk koppanás hallatszék, s egy recsegő, szokatlanul mély hang szöla az ajtó előtt:

— Nyisd ki, te bűnös asszony.

Erzsók asszony nyomban engedelmeskedik az parancsnak, és az ajtón lassú, méltóságos léptekkel belépe az szobába Szent Ferenc. Hosszú, bokáig lógó csuha vala az testén, amely — amennyire már az bűnös asszony az egiptusi sötétben megifélheté — nem vala remetein aszott, sőt azonképpen gömbölyödék, mint azon profán földi halandóké, azkik az falatozók és büfék revideálásával tartják jenn életöket, miért is Erzsók asszony arra gondola, hogy hátha Ferenc atyát is az égi vendéglátóipari intézmények éllénőrizésével bizá meg az Felséges Atya. Az csuklya teljesen elfödé az jövevény arcát, ki is, mielőtt még Erzsók asszony az villanykapcsolóhoz nyúlt légyen, vészesen megszólala:

— Hagyd azon kapcsolót, hügom az Krisztusban. Tudnod kellene, hogy az villanyfény az túlvilági jövevényeket azonképpen riasztja, miképpen az egyetemi végzősöket az vidékre helyezés.

Látván pediglen, hogy Erzsók asszony az hűvös éjszakában didereg, Szent Ferenc szelid hangon szóla hozzá:

— Feküdj vissza az te nyoszolyába.

Majd meg szelidebben hozzátevé:

— És én is melléd fekszem, hogy közelebb férközhessem az lelkedhez.

Mivel pedig az kegyes szent olyan helyhez találá férközni, ahol Erzsók asszony legjobb tudomása szerint sem az lelkét viselé, az meglepett némbor sikítani kezde, miért is őt az égi küldött szelíden korholá:

— Miért is sikoltozol, te szerencsétlen asszonyi állat? Hát nem tudod, hogy ki kell tapogatnom az betegségedet?

— Ezt tudom — felelé Erzsók —, csak attól félek, szentséges atyám, hogy ezen tapogatást némely hónapok elmúltával bölcsőben ringatandom.

Mire is a szelid lelkű Ferenc felelé:

— Bizonyára tudod, hogy Szűz Mária az szentlélektől vala viselőssé...

Hogy mit akara ezzel mondani az jámbor szent, azt legfeljebb sejtendheti az nyájas olvasó, mivelhogy Ferenc atyának nem adatott meg szavait befejezni, mert ekkor az udvar felől éktelen kiáltozás hallatszék:

— Feri, te akasztófára való, az anyád keservit, hol vagy?

Lévén pedig, hogy más Ferenc nevezetű nem vala az házban, Erzsók asszony szeliden oldalba löké látogatóját:

— Ferenc atyám, úgy hallom, kegyelmedet szólítják.

De ekkorra már még vérfagyasztóbb kiáltás hallatszék:

— Feri, hol vagy, te megátalkodott? Előgyere, vagy bűnös testedet fásírttá aprítván, szentgyörgynapi estebédül feladni Belzebúb asztalára el nem mulasztandom.

Az ilyenén, egyázi ügyekben jártasságot eláruló szavakból Ferenc atya tudhatá, hogy rosszul áll az szénája, mert ijedten összerezzene. De sokat ijedezni nem is érkézék, mert ekkor felpattana az ajtó, és az szobát

vakító világosság önté él, azmelyet ki tudja, az másik szent glóriája sugárza-e, vagy pediglen az villany, azmelyet az új jövevény erélyes mozdulattal felcsavara. És ott áll a gyógyulásra váró asszony és az nyoszolyában oldalánál kuporgó áldott orvos előtt egy tagbaszakadt, szálas alak, öles természetén ugyanolyan, arcába eresztett csuha, mint Ferenc atyán, derekán cingulus, kezében pedig akkora kulcs, hogy az háztetőre szereltetvén, televízióantennának is bizvást beillett volna.

— Szent Péter! Péter atyám! Istennem, két szent egyszerre! — röppene el Erzsók asszony ajkáról az rémült felismerés.

Szent Péter pediglen rettenetes szavakat dörge:

— Feri, te imposztor, te megátalkodott — rivala teli tüdőből Szent Ferencre —, hogy merél te engedélyem nélkül megszökni az mennyországból? Tudom már, pokolra való, hogy az kilépő cédulára aláírkantád az nevet, bűnös indulatot érezvén ismét idelent fajtalanzkodni az kárhozott földön.

Szent Ferenc pedig nem leve sem eleven, sem holt. Felugorván az nyoszolyából, letépi az fejéről az kapucnit, és mély basszúshangját visszaváltoztatván az szokott barritonra, mézeden zengé:

— Te csalatkozol, atyám. Nem vagyok én Szent Ferenc. Én Sugár Ambrus vagyok, az helybeli lelkipásztor, az te alázatos híved. Könyörülj rajtam!

Min' is Erzsók asszony fölöttébb elcsodálkozik, de még nagyobb leve az megrökönyödése, mikor Szent Péter, nem hajtván ezen esdeklő szavakra, az mennybéli kapu kulcsával az szegény lelki atyát irgalmatlanul püfölni kezdé, ki is, szégyen a z futás, de hasznos elvét vallván, az kert felé kereket olda. De akkorára az Bodri névre hallgató arcátlan ebállat is elszabadula, és megszaggatá Ferenc, vagyis Ambrus atya csuháját, letépé cingulusát, és, sarokkőnek nézvéen divatos hegyes orrú cipőjét, megszenségteleníté azt.

Erzsók asszony pediglen örüle, hogy — gyanút fogván — urának Szent Ferenc látogatását idejekorán megjelenté, minek okáért az derék traktoros zsákokból barátcsuhát varrván, az Riska tehén köteléből cingulust formálván és az javító műhelyben éktelen nagy kapukulcsot kovácsoltatván, hazaosona, és az kulccsal Ambrus atyát irgalmatlanul helybenhagyá.

Panaszkoda is másnap Ambrus atya az híveknek:

— Nem levén az harangozót, az minap magam mászék fel az toronyba, és az gyengeség rámszállván, alátrambuckázék az lépcsőkön, ettől jelenének meg ezen kék joltok az fizimiskámon.

Mire az hívek kajánul összevigyorgának, mondván:

— Az papunk újfent részegen jára az toronyban.

Erzsók asszony pedig, nyavalyáját gyógyfürdőben kuráltatván, nem híve löbbet az papnak, leve maga is istentől elrugaszkodott pogánnyá, és — *horribile dictu!* — valláseellenes rendezvények alkalmával az klubnak nevezett szennyhelyen az szent hitet gyalázó kijelentésekkel botránkoztatá meg az jámbor keresztényeket.

(Kárpáti Kalendárium; 1965)

SÁRGACSILLAGOS KRISZTUS

— Számítunk a segítségére, tisztelendő úr. Maga az egyetlen, aki mozgósítani tudja az embereket erre a munkára.

— Ugy látom, hogy a képességeimet meg a lehetőségeimet is túlbecsüli, százados úr. Én legfeljebb rábeszélhetek. Maguknak kényszerítő eszközeik is vannak.

— Gondolja, hogy érnek valamit a mi kényszerítő eszközeink, ha ilyen közélről hallani az ágyúzást? Jó, arra rákényszeríthetjük őket, hogy kivonuljanak. De arra, hogy igazán, keményen dolgozzanak, arra nem. Legfeljebb, ha egy szakasz katonaságot adnék hozzájuk. De arra is alig tudok rászánni négy-öt embert, hogy a zsidókat hajtsa.

— Félek, hogy különben se sokat érnének azzal a munkaerővel, amit én itt össze tudok toborozni. Épkézláb férfi nincs a faluban egy se. Kik jöhetnek? Asszonyok, gyerekek, pár öreg.

— Minden kézre szükségünk van, amelyik csak egy marék földet is meg tud mozgatni.

— Meg nagyon népszerűtlen dolog volna, ha itt, a front közvetlen közelében kivinném őket hadimunkára. Ki tudja, hányan maradnak ott. Visszajönnek a férfiak, számunkérhetik.

— Remélem, tudja, mi fog történni magával is meg a templomával is, ha azok idejönnek, és főképp, ha itt maradnak? Félnie meg a következményektől ostobaság volna. Legfeljebb a Dunáig vonulunk vissza. A Dunántúlt tartjuk, két hét múlva ide is visszajövünk. Azt biztosan hallotta, hogy az új fegyverek már kipróbálás alatt vannak. És remélem, nem ült fel azoknak az örült rémhíreknek...

— Százados úr, felesleges a meggyőzősemmre pocskolni az idejét! Nézze meg, milyen jelvényt viselek a reverendámon!

— Ebben az esetben nem kérem, hanem követelem, hogy teljesítse, amit mondtam. A Nemzetvezető felhívását ismeri? Szóval kivonulás holnap, mise után, tizenkettő nulla-nullakor, szerszámot mindenki hozzon magával. Kitartás!

* * *

— És egy fél óra múlva, keresztény testvéreim, megint megszólal templomunkban a harang. De a hangja most nem arra hív benneteket ide, e megszentelt falak közé, hogy leborulva, imával emeljük szívünket az úrhoz. Kezünk nem imakönyvet és olvasót szorongat, hanem a lapát, a csákány görcsös nyelét fogja, hogy Sion hegyeként álló, megdönthetetlen akadályokat emeljünk azok útjába, akik férjeinket, apáinkat gyilkolják a fronton, akik ideérve, lerombolnák isten szent templomát, a világ négy tája felé szórják szét házaikat üszkét...

Fél óra múlva a torony három harangja egyszerre kondukt. Zürzavaros, össze-vissza harangjáték volt ez, mintha a lélekharang a misére hívó öblös nagyharanggal feleselne, közben vihar elé is harangoznának. A harangoknak ez az örült üvöltése furcsán keveredett össze a hol tompábban, hol éles reccsenéssel idehallatszó ágyúszóval. S mikor az öregharangot elkezdték félreverní, sürgetve a gyülekezést, már huszan-huszonöten szerszámmal a kezükben álltak a templomudvaron. Soknak nem sok, de talán elég. És fontos, hogy a szemükben nem hamvadt még ki az a furcsa tűz, amelyet papjuk, karátonként lövellt bele minden szembe a szószékből, hogy réveteg nézésükben ott volt az igézet, az ámokfutók szent révülete.

Szerszámukat a vállukra vették, a pap élükre állt, és megindult a csapat. Énekeltek is útközben: »Boldogasszony anyánk...«

Közvetlenül a munkahely előtt találkoztak a zsidó munkásszázaddal. Egy másik úton jöttek, a kereszteződésnél ért egymás mellé a két csapat. A szakaszvezető megfellebbezhetetlen »Nóta!!!« vezényszavára a zsidók is énekeltek: »Édesanyám kiskertjében nyílik az ibolya...«

Hátborzongató volt, ahogy a Boldogasszony-himnuszal szinte valami sikításszerű hangot adva összezsapódott: »Azért nincsen minden lánynak igaz szere-rete-rete-reteje...« És az ágyúszó is utánamondta: »Rete-rete-reteje...«

De a szakaszvezető rövidesen észbekapott, csapatának »Nóta, állj!«-vezényelt. »Lépés helyben!« És a zsidók megvárták, míg elvonult a megszállottan zsolozsmázó csapat, ők csak utánuk fordultak be a kanyarban.

— Szakaszvezető! A feladatot ismeri?

— Igenis, százados úr!

— Majd megmondja a tisztelendő úréknak is, mit csináljanak. Négy óra múlva jelenti, hogy a munkát elvégezték.

— Igenis!

Egymástól húsz-harminc méternyi távolságra kezdtek ásni és földet hányni — külön a gyülekezetiek, külön a zsidók. A krisztusos templomi zászlók nyelét odakötötték egy villámsújtotta fa törzséhez: a suhogó szavú selyem ott lobogott a kubikolók feje fölött. A pap kezében olyan szédületes tempóban mozgott, szinte száguldozott kőtől köig a csákány, hogy szemmel is alig lehetett követni az iramát. A buzdítás, részegítés heve őt is elkapta. Önszuggesztió lett belőle. Ugy érezte, percek alatt egy hegyet is képes volna elcsákányolni — hívei csodálkozó morajjal nézték, igyekeztek el nem maradni mögötte. A szakaszvezető szinte valami babonás félelemmel mondta a tizedesnek: »Ilyen papot se láttam még.« Az egyik munkaszolgálatos, aki civilben bérlő volt, azt gondolta magában: »Szívesen felfogadnám napszámba« — és egy kis akasztófahumorról nevetett magában képtelen ötletén.

A tankcsapda első szakasza eléggé gyorsan elkészült, de az emberekben lassan lankadni kezdett a beléjük szuggérált lendület. Csakhogy a papjuknak volt még egy ütőkártyája. Előkerült a magukkal hozott, gondosan összehajtogatott templomi zászló, magasba lendült a rúd tetején, egy-két újabb gyújtó szó, egy előremutatás — és közben a kinyújtott karú pap mintha azonosult volna a zászlóról áldást osztó, töviskoszorús Krisztussal. Mintha lent a földön meg odafönt is ugyanaz a valaki szólította volna őket: előre, munkára fel...

A szemekben már kavarni kezdett az iménti extázis, mikor váratlanul valami morgás futott végig a tömegben. Valaki észrevett valamit, másokat is figyelmeztetett, s pillanatok múlva az emberek jó része állt, a zászlót nézte meredten. És a selyemszállal szót Krisztus mellén, gyors, nagy öltésekkel odavarrva, ott virított egy hatalmas hatágú sárga csillag. Mongen-Dóved. Dávid szent csillaga, amelyet most arra használtak, hogy megbélyegezze, megvetés tárgyává tegye követőit.

Ugyanaz a hatágú sárga csillag virított az ember fiának mellén, amelyet pár lépéssel arrább a munkaszolgálatosok viseltek.

Mindenki döbbenet nézte már a furcsa zászlót. A papba hirtelen belevillant: tudja is, hogy ki lehetett az a szentségtörő szabotőr, aki a sárga csillagot odavarrta. A gazdasszonyának a fia. Olyan furcsa kijelentései voltak... Sejtette ő róla, hogy kommunista a gazember. Ki más tudott volna az éjjel a zászlóhoz hozzáférni?

A munkaszolgálatosok közül sokan azon meditáltak, nem akarja-e őket csúfolni valamiképpen a keresztény istenfiúnak ez a furcsa megkülönböztetése is. A gyülekezetiek? Kinek valami kezdődő téboly, kinek megsemmisítő felismerés tükröződött a szemében: »Persze. INRI. Jesus Nasareus Rex Judeorum. Názáretben született. Jeruzsálemben szenvedve Poncius Pilátus alatt. Egy test, egy vér azokkal, akikre feltűzött szuronnyal vigyáznak odaát, akiket ha ma nem, hát holnap biztosan a halálba küldenek...«

Állt a munka. Megbabonázva, bénultan meredt mindenki a zászlóra. Azután a gyülekezetiek közül a bátrabbja kezdte lerakni a szerszámot.

A pap ocsudott fel először. Hamarább, mint a szakaszvezető, de annak könnyebb dolga is volt — elég volt rúgni, káromkodni.

— Ne higgyetek annak a szentségtelen kéznek, amely megcsúfolta az Üdvözítőt. Jézus Krisztus nem volt zsidó. Szentlélektől fogantatott, József csak nevelőapja volt. A zsidók ezért gyűlölték, kivetették maguk közül, megfeszítették...

Keményen dörögtek, az ágyúszóval feleltek a rögtönzött prédikáció szavai. Egyesek szeméből eltisztult a téboly, a szerszám után nyúltak. És most jött a szentbeszéd betetőzése. A tisztelendő eloldozta a fatörzstől a zászlót, leszakította Krisztus melléről a csillagot.

— Letépjük, eltapossuk ezt a megbecstelenítő vászondarabot.

És egy hirtelen, merész ötlet:

— Ha Krisztus urunk élne, ma ezt a jelvényt viselné és itt csákányolna köztünk...

A pap hirtelen mozdulattal letépte melléről a nyilaskeresztet, odatűzte az Ember Fiának, Dávid király leszármazottjának palástjára, oda, ahol az előbb még a Mongen-Dóved sárgállott.

Egy pillanatra mintha megijedt volna attól, amit tett... De azután ismét erőset reccsent a közelben az a gyűlölt ágyúszó, s a pártjelvény, az utolsó menedék lassan valami oltári szentséggé magasztosult a szemében.

Azután a zászlót ismét odakötötte a villámsújtotta fatörzshöz. Odafent lobogott-suhogott a nehéz selyem, lent pedig megindult, s újra az előbbi örült tempóban folyt a munka. Az emberek verejtékezve ásták a tankcsapdát, karját kiterjesztve, áldást osztva csapkodott felettük a szélben a nyilaskeresztes Krisztus-kép.

De a nagy hadimunkát meglátták odaátról is. Repülőgépek jöttek. Ontották magukból a bombát. Pillanatok alatt pokollá lett az egész környék.

— Fusson, meneküljön, ki merre tud!

A falu felé rohantak a hívek. A mező felé futottak a zsidók és a katonák. Ezeket se szedi össze többet senki.

A tisztelendő nem tudott elmenekülni. Repeszdarabot kapott a combjába, be kellett húzódnia a töltés mögé és megvárni, míg a légitámadás után valaki hazaviszi — ha ugyan addig telibe nem találja egy bomba.

Benne nem történt több kár, de a csonka fatörzs, amelyhez a zászlórudat kötötte, hirtelen égni, lobogni kezdett. Ő ott feküdt tehetetlenül, mozdulni sem tudott — és közben meggyulladt a zászlórúd is, és lobogni kezdett a selyem.

Alulról fölfelé haladva emésztette a láng Krisztus képét.

Mikor elért a melléig, a nyilaskereszt leszakadt róla,

leesett a pernyébe. S az Üdvözítő, aki elébb a pártjelvénnnyel a mellén két felemelt kezével mintha csatára tüzelte volna híveit, most ismét békésen áldást osztott. Azután a zászlón mind magasabbra terjedt a láng, már az egész Krisztus-képet elemésztette, és nem maradt a zászlóból csak egy kis füstcsóva a levegőben, de ez éppen úgy lebegett ott, szétterjedve, mint az elhamvadt Krisztus két szétterjesztett karja.

Még egy ideig a füst-Krisztus áldást osztott a falunak, a tájnak, azután — mintha csak a mennybemenetelt akarná megismételni — egyre feljebb szállt, és lassacskán ellebbent, eltűnt, mintha soha többet nem is akarna visszatérni.

HARMINC MÁSODPERC

A fehértiszt felhúzta pisztolyának kakasát, órájára pillantott:

— Harminc másodpercet adok.

A komisszár tudta, hogy ez nem ijesztgetés, azzal is tisztában volt, hogy nem lesz határidő-meghosszabbítás. A fehérek visszavonulóban vannak ezen a frontszakaszon, nincs idejük sokat vesződni vele, hogy kiszedjék belőle, amire kíváncsiak. Vagy megszólal e fél perc folyamán és beszél, vagy... De azt is tudta, hogy nem fog beszélni, és a második eshetőségre is felkészült már, mikor vállalkozott erre a veszélyes feladatra. Ő vállalta el, a komisszár, gondolta: hátha így önt még valami kis hitet, bizakodást az emberekbe, hisz olyan halál-hangulatban voltak már, mint akik tudják, hogy mindegy: úgylis vége mindennek. Pesten románok, Szegeden Horthy... Nem is igen lehet itt már csinálni semmit. Az ő vállalkozása is inkább csak olyan végtisztesség volt, gyászszertartás.

— Harminc másodpercet adok.

Mintha már percekkel ezelőtt hallotta volna ezt a mondatot, de ő tudja, hogy mindez érzéki csalódás csupán. Most, hogy ez a fél perc jelenti az életét, végtelenül lelassul az idő, és isten tudja, meddig fog az egész tartani. Egy, legfeljebb másfél másodperc telhetett el azóta, hogy a tiszt a szentenciát kimondta. Csaknem teljes fél perce van még. Harminc másodperc, mint életének harminc éve. Háromszor tíz, mint valami háromrészes szárnyasoltár, ahol három jelenetből egy kerek egészé összeállítva bontakozik ki egy történet. Az ő élete.

Első szárny — egyetem és Klári. Hogy megrémült ő, mikor Klári bekopogtatott hozzá a sötét, sivár pesti diákszobába. Nem bírja tovább. Sem apjának részeg tivornyázásait, sem anyja kicsapongásait. Hogy odahaza az egész kisváros rá is úgy néz, mintha minden járókelő egy pillantásba akarná összesűríteni mindazt a megvetést, ami ennek a két embernek külön-külön kijár. »Vagy segítesz rajtam valahogy, vagy ott a Duna...« Ő ismerte Klári helyzetét. Tudta, hogy lelkileg roncs már. Hogy a skizofrénia lenne egyetlen logikus következménye annak az

életnek, amit már tíz éve él tönkrement szüleinek végvonaglósszerű tombolásában. Ezért szerette azzal a különös, talán nem is egészen férfiúi szerelemmel, talán inkább apailag — bár a lány idősebb volt nála pár hónappal. Mikor legutóbb otthon volt, akkor is biztatta, bátorította: tartsa ki valahogy ezt a két évet, ami neki még hátra van, hisz tudja: ő is csak úgy tanul Pesten — ha a barátai nem segítenék, rég abba kellett volna hagynia. Most Klári azt mondta: tovább nem lehet bírni. Vagy segít rajta, vagy ott a Duna. És ő segített. Az egyik professzor kedvelte őt — nagy jövőt jósolt neki, mint kutatónak. Ő is bizalmat érzett iránta, meg merte kérni, hogy tegyen valamit. És többet tett, mint amennyit reméltek. Berendelte Klárit, kissé elbeszélgetett vele — és maga mellé vette titkárnőnek. Ő pedig pár hónap múlva szörnyülködve szögezte le magában, hogy Klári kiérdemelte a pillantásokat, amiket a városukban előlegeztek volt neki a járókelők. Ő és a prof... Az öreg prof... Bele lehet örülni a dologba. Még szerencse, hogy őt behívták katonának és kivezényelték a frontra. Golyófütyöléskor nem kapkodta a fejét, mint a többi harctéri újonc. Bár feléje tévedne a fütyülő halál. Elkerülte. — És a komisszár úgy érezte, hogy körülbelül most telhetett le az első tíz másodperc.

Középső kép a szárnyasoltáron — hadifogság, oroszországi tábor. Az egész tábort felpetzsdítő, felbolygató, meghipnotizáló hír: forradalom. Nemsokára egy agitátor keresi fel őket, katonákat toboroz köztük a forradalom védelmére. Vele is beszél, bemutatkozik neki: Kun Bélának hívják. A komisszár úgy érzi, másodpercenként tizenöt-husz kép is felvillan előtte az akkori időkből. Fel se vette azt a comblövést, mikor a zendülő cseh légionisták ellen küldték őket. A moszkvai eszerlázas leverésénél a lapockája mellett sebesült. Legtovább Kazany elfoglalásánál időznek a gondolatai — talán egy teljes másodpercig. Nem azért, mert bravúros haditett volt. Elfogtak egy kém-et, fiatal nőt. És az egyik bajtársa ráismert: egykori menyasszonya. Rég tudta róla, hogy fehértisztek ringyója lett. De nem mondta meg, hogy valami köze van hozzá, csak amikor már kivégezték. Mert a bajtársa is tagja volt a forradalmi törvényszéknek, és gondolkozás nélkül sza-

vazott igennel. Ő akkor megint Klárira gondolt, és úgy érezte: nem tudná ugyanezt megtenni, akárhogy is volt, bármi is történne. De amikor — vagy egy év múlva — csakugyan meglátta Klárit, hirtelen indulatában mégis pisztolyához kapott.

Harmadik szárny...

»Bolond vagy, Géza, csak nem fogsz rám revolvert.« — »Azonnal takarodj innen!« — És akkor Klári könyörög, rimánkodik, hogy maradhasson. »Te azt hiszed, mindenben én vagyok a hibás, minden csak rajtam múlt?... Nem tudod elképzelni, hogy voltak külső erők... Hát nem látod rajtam, hogy milyen görcsösen kapaszkodom belétek, mert ti el akartok égetni mindent, mindent, ami volt: apámat, anyámat...« — »És a professzort?« — »És a professzort!« Most pedig... Klári talán elsőnek fogja megtalálni őt, hátában a fehértszt golyójával. Ott van ő is a támadásra készülő vörösgárdánál, azon a dombon túl; legkésőbb egy óra múlva itt lesznek. Legalábbis Klári biztosan itt lesz már: ez a hihetetlenül vakmerő asszonykatoná messzirevilágító, lobogó szöke sörényével biztosan megint az előrenyomulás első sorában támad. Győzni fognak. Látja, felmérte itt is az erőviszonyokat. Ezt az ütközetet még megnyerik. Aztán?

Aztán? Ahogy kimondta magában, gyorsan vissza is szívtá az »aztán« szót. Ennél a mai biztos győzelemnél akart maradni. Különben is úgy érezte, hogy új gondolat-sort már nem érdemes kezdeni: a huszonnyolcadik vagy a huszonkilencedik másodpercnél járhatnak.

...Moszkvában ekkor szünetet tartott a gyűlésező Honvédelmi Tanács. Lenin behúzódott az egyik ablakmélyedésbe és blokkjában a határozatot fogalmazta. Minden rendelkezésre álló erőt be kellett vetni az ellenforradalmi egységek ellen. Voronyezsben, Tambovban és Penzában bevezették az ostromállapotot.

(*Parázs a hóban; 1967*)

6. ISMEREM LENINT

Ismerem Lenint.

Meghalt huszonnégyben, egy csikorgó télen,
csak akkor született az én nemzedékem,
és mégis — ismerem Lenint.

Ismerem Lenint —

nem képesen, nem átvitt értelemben,
mint az, ki lapoz sárgult könyveket,
egy nevet mond, s a hetyke »ismerem«-ben
betűk és tűnt korok közt megrekedt
szűk kép szorul — Spartacus, Newton, Balzac
könyvből felém is ismerősen int,
de egész másképp ismerem
Lenint.

Ismerem Lenint:

naponta láttam, kezét szorongattam,
ő volt előttem száz s ezer alakban,
mosolyát láttam ezer s ezer orcán...
»Eltárs!« — akik e szóval jöttek hozzám:
egy gondolatban, egy parányi tettben
magukon hordták félreismerhetlen
jegyét, örökét.

Láttam szakadatlan

a jelenlétét milliárd alakban,
hústépő harcban, kisemberi tettben;
s ezer kis szálból megszötteen eleven
nem-könyv, nem-papír-képét — megalkottam,
s így élek ma is Leninnel egy korban.
Ha pedig olykor önmagamba nézve
fürkészem: rajtam nemcsak pusztá név-e
a kommunista — keresem magamban
Lenint —

akármily parányi adagban.

S ha tudni vágyom, hogy téged is ért-e
az áramutés, mellyel az új század
hegyet bíróvá tett millió vállat:

Leninből van-e benned — ez a mérce.

Akkor becsüllek csak szívem szerint,
ha — csak egy tettben, csak egy gondolatban —
de benned is
felismerem Lenint.

(1961.)

(Visszapillantó tükör; 1977)

BALOGH BALÁZS

Barátság

— A Szovjetunió
megalakulásának 50.
évfordulójára —

Légy szelíden szikrázó mindig
mint fényszóró az újévi fenyőn

Legyél békésen kanyargó tejút
csillagos egén életünknek

Légy oxigén a légterünkben
csörgedező vér ereinkben

Órjás-szívünkben nyitott ablak
fékezője rossz indulatnak

Tagadhatatlan bizonyosság:
maradjon tiéd ez az ország

Legyen az egész földgolyó
egyedül neked hódoló

Érő légy minden szorításban
egyetlen örök a múlásban

(Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1972)

Balogh Balázs:

Levéltörések

I.

Megmártózni minden mocsokba
és üvöltöni a tisztaság után?
Még a költőnek sem lehet joga.

II.

Megtanultad vagy vele születted?
Húsból építész barikádokat.
Igaz cél végett hamis utakon
posványba inditsz mindig --
másokat.

III.

Hogy bátorságod megcsodálják,
metszőfogaid kivillogtatod
a lobogó szoknyák mögül.

Hajad bemocskolt fehér zászló,
foszlalék, megtépi az idő.
Te sem halsz már meg emberül.

IV.

Vélt nagyságod ladikján ringva
evezel fürdőkád-vizen.
Kár csapatot nyitni, sötét lelkefd
a fehér fényt is bekormozza.

V.

Mikor nehéz lett, félreálltál,
másokat szidtál, mért maradtak.
Beteget vén sakállá váltál.
Nem született mindenki annak.

VI.

Hórukkot kiáltani könnyebb,
mint nekifeszíteni a vállat.
Úlj hát s csámcsogj, te élvezeteg,
barlangba elrejtőzött állat.

VII.

Hamuvá szürkült arcodra
a gyűlölet ha bármit ráír,
én csak azt tudom leolvasni:
ki pocsolyában hempereg,
abból nevetség lesz, nem mártir.

/Kárpáti Igaz Szó, 1972. január 9./

Balogh Balázs

ÉLNEK VIRÁGBAN, FŰSZÁLBAN

Harminc éve dübörögtek át
a tankok ott, ahol most járok.
Ágyútűz sebezte a földet.
Szinte érzem: gránátszilánkok

süvítenek mérgezett nyílként.
Hátrahagyott aknamezőkön
az ellenségnek golyójától
földre bukik, meghal a Hősöm.

Név szerint ki? Én nem tudom.
Hiszen nem egy volt, s nem ezer,
aki fölött nem nyírfa susog,
de szomorúfűz énekel.

Szomjas földünk vérüket itta,
attól termett új életet.
Piros szívük rózsákban nyíl ma,
vagy szőlőfürtként integet.

Hamvaik felett gránitoszlop,
tíltón nyúl fel a messzi égnek.
Békét követel szelíd lánggal
az öröktűz, a kicsi mécses.

Gyermeük-veszítette anyák
fiaiknak vélt sírja mellett
megállni hányszor jönnek törten.
A sebek legfeljebb hegednek,

de sajogni sohase szűnnek.
Még az idő is tehetetlen.
Belenyugvást nyújt, nem vigaszt.
Nincs orvosság az emlék ellen.

S ha volna? Mire? Ki kívánja
azt, ami volt, mind elfeledni?
Izzon a seb, lobogj, öröktűz,
ne szűnj minket figyelmeztetni:

világégésben született meg
szabadsága a Kárpátoknak.
Lobogj, öröktűz, emlékeztess
arra is, ami fáj, lobogj csak.

✱

Élnek fűszálban és virágban.
Velünk vannak szép tetteinkben,
szabadságunk kovácsolói,
Hőseink ők — más nevük
nincsen.

(Kárpáti Kalendárium; 1976)

BALOGH BALÁZS

FEGYVER A KÉZBEN

Az élt jómódbban, aki birta,
az élt még jobban, aki marta.
A tivornyázó uraságok
szerint isten is így akarta:
a nép hátára kancsukát,
legyen a sorsa: túrjon földet.
Szabadság, jog! Minek az annak,
ki a barázda fölé görnyed,
vagy a kohók pokoltüzénél
puskába szánt golyókat görget?

Lehet hajolni nagyon mélyen,
lehet hajolni még mélyebben.
De egyszer roppan a derék —
s vagy felállsz, vagy elesel menten.
Így húzta ki magát az ember,
s a vállát törő cári szék
már a földön, a birodalom
recsegve hullik szerteszét.
Vörös csillag gyújtotta tűztől
vörösén hajnallik az ég.

Az ember méltóságát tipró
hunyaszkodás, bűnös alázat
a múlté. Fegyverkoszorú
övezi már a palotákat.
Nem születik jogfosztó törvény,
nincsenek már csendőrhadak.
Végre, most végre győz a többség,
mivel óhaja: akarat,
s hol ellensége összegyűlne,
tiltón kiáltva odacsap.

Évek telnek. Kemény szabályok
zabolázzák, ki ellenáll,
amíg végül bele nem nyugszik:
többé nem támad fel a cár.

És amikor a romok helyén
megpihen csendesen a béke,
a dolgozók sok milliója
honának gazdája lesz végre.

Azóta újabb háború
tette új próbára a népet.
Am aki a hazáját védi,
nem ismeri a vereséget.
Ahol a jog, a Haza ott,
s a kötelesség nem teher.
Zengenek szárnyas, szép dalok,
az Eszme hív és fölemel.

Alkotmányunk fegyver a kézben,
előre csak vele törünk.
Újulni képes védő pajzs,
jövőt építő eszközünk.

FORRADALOM

Szölsz,
s utánad mennydörögnek
a népek:
késő ősszel égiháború.
Villám sújtja
pozdorjává a koronát.
Élettelen a kétfejű sas.
Karmai közül
kiszabadul,
megszületik végre
a Sarló-Kalapács ország.
Vérben fürösztli,
tűzzel perzseli,
nekitámad a félvilág.
Másik fele
az ágyúcsövet elfordítja,
hogy megmentse a
csecsemőt,
aki — mesében dalia —
napok alatt lesz óriássá.
Szóltál.

Szavad cseng-bong még
ma is,
megrezdíti a szíveket,
Téged szolgál az
értelem,
hogy életed
örök
és ne múló legyen.

Zászlóid alatt tömegek,
mi:
megkezdett munkád folytatói.
Fegyverünk: tudás,
tőled kaptuk,
s Téged védünk vele.
Millió torok zengi neved.
Hisszük:
általad újhodik meg
egykor az egész földteke.

(Szivárványszínben; 1977)

MEGHÓDÍTANI A JÖVŐT

Az idő síkján, valahol messze,
vissza az évek útjain,
e csillagszemű holdas estén
ott járnak gondolataim.
Arra röpködnek, rajzanak,
ahol a dörgő ágyúszóra
megszületett egy új világ,
ágyúd hangjára, Auróra.

Cirádás paloták országa,
sovány szegénység birodalma:
tívornyázik az úrinép,
tombol a kancsuka hatalma.
Háromszoros az elnyomás itt,
égig sötétednek az árnyak.
Itt lesz gyilkossá, véressé egy
januári fehér vasárnap.
És itt támad az első örvény
a Fekete-tenger vizén:
a Patyomkin páncéloson
vörös zászlót lenget a szél!

Tunya századok tespedését
ajzzák fel szinte hónapok.
Beleremeg a cári trónszék,
de nem hull szét, csak meginog.
Tömegeket erjeszt az Eszme.
Megvalósul? Hogyan? Utat
a kor által szült iránytű:
népek nagy vezére mutat.

Áldozatok a csatatéren,
húsdarálóban a világ.
Mindenki küzd. Miért? Ki ellen?
Ki ismeri itt ki magát?
Lövészárkok fölött az Eszme
a röplapokon így jelez:
ne munkás társad, urad felé
fordítsd máris a fegyvered!
Fény csillan a fehér havon,
jókor jött hajnali sugár:
az egyik februári napon
megfosztva trónjától a cár.

Lüktet, pezseg, forrong a nyár,
dúl tovább, dúl a háború.
Új milliók tömegsírjától
a sík mező is domború.
Gyilkos tüzet okád az ágyú,
asztagok égnek, nincs kenyér.
Éhség tombol. A forradalom —
ha félig az csak — ennyit ér.
És készül már a haditerv,
felegyenesedik a nép.
Égni kezd haragja tűzében
minden, ami fekély, szemét.
S ím eldördül a hajóágyú,
és a megbeszélt jeladásra
egyenruhátlan seregek
indulnak új honfoglalásra.

Szmolnij hideg falai közül
a Téli Palota is látszik.
És itt az Ember, aki most
ellát Moszkváig és tovább is.
Új országot lát, új hazát,
száz meg száz fényben fürdő várost.

Szabad, független népeket,
háború nélküli világot.
Dolgos emberek millióit,
gazdagon termő nagy mezőket,
gyermekeink nevető szemét:
belátja nagyszerű jövőnket.
Puskaporfüst, szuronyél mögött
a nyomor elmúlását látja,
amikor csengő, fényes hangon
parancsot ad — a támadásra.
S mire a bíborszínű alkony
a Néva vízén végsőt lángol,
hona születik millióknak
a sötétség birodalmából.

Csillag, vezess az utakon,
vörös tűz, hevítsd szíveink.
Ezernyi dölyfös hatalom
tör immár vesztünkre megint.
Harapófogóban az ország,
és kívül-belül lesben áll —
hogy eltiporja forradalmunk —
a fegyver és az éh-halál.
Harag, az izmokat keményítsd!
Hit, erősítsd a lelkeket!
»Oroszok, tartsatok ki végig,
a dolgozók mind veletek!
Angol munkás hadihajóra
nem rak fegyvert ellenetek.
Sztrájkba kezd német, francia,
a magyar vállalva nektek
segít legyőzni a szörnyet.
Most a fél világ összefog,
hogy győzzön legszebb Forradalma,
a ti szent Forradalmatok.«
S a nem szűnő rohamok ellen

annyi borzalmas éven át
megóvták az új világot a
vöröscsillagos katonák.

Építünk. Fényes síneken
száguld az ország szerelvénye.
Nem mindig zöld a jelzőlámpa.
Egy borzalmasabb háború
fejlődésében visszarántja.
De behegednek a sebek
és habár millió szív vérzik,
úrrá lesz a romok felett
az ember, s épít, újra épít.

Munkában, harcban edzett pártunk
vezet töretlen utakon.
S míg el nem érjük végső célunk,
létünk: örök Forradalom.
Ifjúi hevülésünk lángja
bevilágítja az időt.
Vonz, hív az Októberi Eszme
meghódítani a jövőt.

KÖSZÖNTLEK, MÁJUS!

A kétség fenyegető fagyát,
nem-várt, nem-kívánt lehűlést,
fénytelen nappalok sorát,
csillagtalan éjek raját,
lombtépő és virágölő
szelek szeszélyét-veszedelmét,
kártevőit
bizakodásunk sarjainak —
már mind magad mögött hagyod.

Köszöntlek, Május!

Szeretném most elmondani
olyan egészen egyszerűn,
ahogy dal zeng a hegedűn,
ahogy húr s vonó hangot ad,
s ébresztnek vidám dalokat.

Szeretném látni s láttatni
a díszruhát felöltő fákat,
a vörös zászlókat lengető utcákat,
ragyogó szemek millióját,
a színek dús kavalkádját.

Hiszem:
ilyen lesz most már a Föld,
ilyen félelem nélküli,
ily nagyszerűen emberi.

Köszöntlek, Május,
dolgos hónap,
vetett magjaink érlelője.
Segítsd feszülni izmainkat,
ösztökéld tenniakarásunk.
S ha néha-néha fáradunk,
telítsd új erővel karunk.

Május elseje,
légy örökké ünnep.
S ha száz év múlva, ha ezer év múlva
megjössz majd virágbaborulva,
köszöntsenek ragyogó szemek!

(Csillagzene; 1979)

PIROS CSILLAGOK

I.

Te legszebb virág,
merészebb álom.
Élve haladsz át
száz halálon.
Népek gyönyörű
szivárványa,
te nyitsz utat
az új világba.
Hajnalt hirdető
idők harangja,
FORRADALOM,
te országunk anyja.

II.

Vér-ostorú vihar nyargalász,
villám szúr-dőf
a nyögdecselő földbe.
Recseg-ropog,
már rombadől a Ház,
tajtékot vet
a gyűlölet körötte.
A béke — ábránd.
Bent is rág a féreg:
bukott nagyságok
mély vermetek ásnak.
Kívülről blokád,
belül akna-méreg...

Romba kell dőlni,
romba kell a Háznak.
Járvány kínoz,
az éhség marka fojt,
ezer fájása van
minden széthúzásnak.
Gyanús a csend is,
mit leplez vajon:
gránátot alá,
vagy cementet a Háznak?

III.

Még sűrűn gomolyg
a háború korma.
Megülepszik
a szívek nyitott sebén.
De színesedik már
százmillió orca,
ablakok nyílnak,
árad, ömlik a fény.
Romok alól bújnak,
indulnak az utak,
gyárkapuk nyílnak,
bányák szíve dobban.
Acélpályákon
új mozdonyok futnak,
hit dereng, hit ragyog
piros hajnalokban.

IV.

Pereg az idő,
tovairamlík.
Egész századunk,
veled visszhangzik,
ki léptél fénybe
éjszakából,
államokat szültél
nomád világból.
Faóriás, te,
tizenöt ággal,
nagy-nagy tábortűz
száznyelvű lánggal.

V.

Szemünkben kinyílnak az álmok,
fényszugari messze nyúlnak,
s megszépítik a holnapot.

Betömődtek a lövészárkok;
kék lángok hozzák eléink a múltat,
s a jövőt piros csillagok.

(1974)

(*Sugaras utakon; 1985*)

NEM LIDÉRC-LÁNG

Gy. Z.-nek

Mottó: elmegy az ember s visszajár
lelke vándorló vadmadár

ha nincs magod ne vess követ
ördögnél ne légy ördögebb

nem lidérc-láng villanyfény
attól gyúl ki az éj-sőrény

nem jegenye gyümölcs terem
az egykori vadvizeken

nem vitézség hanem munka
a Lét ezt írja javunkra

hisszük nem mienk a jövő
azé aki utánunk jó

nem kertalatti megbúvás
de fényre lépés indulás

és nem bábeli zűrzavar
hanem érthető tiszta dal

(Üzenet; 1989)

BALOGH MIKLÓS

Balogh Miklós

Október Csillaga

Az éjben lobbant a tűz,
s az Auróra ágyúddörejére
ingott a föld,
és botcsinálta jognak
tömjénezett alapjai remegtek, —
a tisztult égen

felragyogó fények
csodás jövőt,
új kort jeleztek!
Gondos kezekkel
elvetett kis magvak
gyümölcseit

Október érleli,
s bár nincs tavasz,
az ébredő Föld mégis
tavasz-vidám

dalokkal van teli,
mindent betölt a
friss talajból táplált
dús őszirózsák csábos illata,
s a felhőmentes,
kéklő, tiszta égen
ragyog napunk —
Október Csillaga!

(Kárpáti Kalendárium; 1975)

BALOGH MIKLÓS

ÚJ VILÁG BÖLCSŐJE MELLETT...

Vihar előtti csend többtonnás súlya
alatt pihegtek ódon kőfalak,
az októberi szél is abbahagyta
danáját, sípja hangtalan maradt, —
a bérkaszárnyák vaksi, tátott torkát
az éj szurok-sötétje lepte be,
s a hétköznapi gondok légióját
elrejtette a feledés zsebe, — + +

de szikrák
vibráltak
a lomha térben
— mindent legyőző
milliónyi jel —,
az idegek
felfogták,
várták,
tudták:
most valaminek
történnie kell!

Mellékutcák sivár salakja roppant
s a lövésre-kész fegyverek csövén
végigcikázott, vörös nyomot hagyva,
a csöndes estben játszó kósza fény.
Szívek doboltak harci riadókat
a piszkos szürke köpenyek alatt,
s a mutató a kitűzött időhöz
biztos léptekkel, kitartóan haladt...

Szikrák
vibráltak
a lomha térben
— mindent legyőző
milliónyi jel —,
az idegek
felfogták,
várták,
tudták:

most valaminek
történnie kell!
S akkor a Néva felett szárba szökken
egy vakító fényű tüzes virág,
az Auróra torkolattüzevel
évszázadok sötétjét törte át.
A mellékutcák mind életre keltek,
s a gátromboló győztes áradat
egy földrész térképéről lesöpörte
az önkény-szülte kártyavárákat...

Vibráló szikrák
röpködtek
a térben
— mindent jelentő
milliónyi jel —,
s az örömhírt
öreg bolygónkon szerte
ember-szívek
radarja
fogta fel!

Az új világ bölcsője mellett bölcsen
egy ember állt: a kor parancsnoka,
ki tudta azt, mily drága kincs az élet,
s a föld fiának van csak rá joga.
S e joggal felruházott minden embert:
munkást,

parasztot,
dolgos proletárt —
erről dalolt az októberi szél is,
ahogy villogó ágak között járt...

Vibráló
szikrák
röpködtek
a térben —
mindent jelentő
milliónyi jel! —
S az örömhírt
öreg bolygónkon szerte
ember-szívek
radarja
fogta fel!

(Szivárványszínben; 1977)

MEMENTO

...Időnk sebet gyógyító távolából
emlékezz!...

Gondolj azokra, kik a zászlót hozták, —

bíbor-vöröset, hajnal-pírban játszót —,

arra, aki fegyverrel iött, de békét

hozott és barátságosan hozzád szólt:

— Dobri' vám gyeny! — s te testvérként fogadtad,

kenvérrel-borral kínáltad s az utcák

ujjongó népe mind őt ünnepelte:

Felharsant a győze!mi kanonád!

A csillagokkal telehintett égen

rakéták ezre röppent szerte-szét

tudatva fennen széles e világgal

a Győzelem rég-várt örömhírét.

Mosolvban úsztak fáradt ember-arcok,

a repesz-tépte vérző seb beforrt,

s a győztesek és felszabadítottak

örömkönnvének árja egybefolyt,

tengerré duzzadt, melvből minden sebre

jutottak balzsamos gyógyvító cseppek,

s amelynek bő hullám-tobzódásától

újult erőt nyertek az elesettek...

(A Mindenség tenyerén; 1980)

BENEDEK ANDRÁS / STUMPF BÉNI

Stumpf Béni

AMI JÓ

Ma,
amikor
rakéta-sárkányokat eregetnek
komolykedvű tudósok,
jó látni titeket,
friss-mész-szagú házak,
acélcirádás vaskapuk,
beton utacskák
lábhoz simuló ösvényei.

S jó nézni
a háztáji cseréptetők
este-nyíló napraforgóit —
a tévéantennák karcsú
növényzetét.

S jó bámulni, ahogy mászkál
a lugas hűvösében
— fény-árnyék pettyes
katicabogár —
a homokban játszó kisgyerek.

S jó tudni,
hogy jut az ebéd mellé bor is,
s örülni,
hogy helyet talál
a kenyér mellett
a könyv is.

(Kárpáti Kalendárium; 1968)

Ó D A

Az első tűz
mely a barlangban felparázslott
az első arc
mely fényedben visszafénylett —
FORRADALOM

Az első dal
mennydörgés
és sámán-üvöltés után
az első emberi ének —
első szavad —
FORRADALOM

Az első szentségtörő
ki
földi napisteneken túl is
a csillagokba nézett —
a FORRADALOM

A gladiátor
ki két halál közt választott emberit
az első lánc
mely csörrenve lesújtott —
a FORRADALOM

S kikkel együtt küzdöttek
testvéreid
az emberi jogok
kiknek szívéből fakadsz te is
s vérünk színét viseled magadon
FORRADALOM

S ki túllépted bolygónk határát
s a világűr parttalan óceánjaiban
fürdeted arcunk
téged köszöntlek
FORRADALOM

Benedek András

LENIN

Nemcsak
könyvtárszobák hűvösét izzóvá-hevítő akarat,
világméretű agy,
eszmék hadvezére ő,
de a munkás is,
ki gyárakban köpte ki tüdejét;
s a suhanc,
kit a fagyos éjszakában
csak a röpcédulák melengettek;
s a tüntető,
ki vérével írta az út kövére
lázadásának jelszavait;
s a lebukott,
kinek a kivallatás után
megváltás volt a kötél...

S nem bronzbaálmodott jelkép ma sem,
de ő az Ember,
ki a kemény rögökből és balott vasakból
kicsiholja
a vasba öltözött század
értelmes énekét.

(Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1970)

CSENGERI DEZSŐ

FELLEGOMLÁS

Füledt, perzselő júliusi délután volt. A kisváros szinte fuldoklott a hőségben. Az állomásépület téglafalai tüzet leheltek. Az útmenti fák kókadtan várták az idő változását, de a fehér tarajú fekete felhőóriások még mozdulatlanul szenderegtek az ég legalján.

Elnyújtott sípszó fúródott a levegőbe. A kocsisor csikorgva megrándult, vaslemezei között ideges remegés, hideg légáram húzott el.

... Vértés Imre éppen csak hogy elérte az utolsó koci lépcsőkorlátját és betornázta magát a folyosóra. Beesett az első nyitott fülkébe és kimerülten rogyott az üres lócára. Homlokáról patakokban szakadt a veríték. Levette a kalapját és körülnézett.

Vele szemben Csákány Pál ült, a százhuszholdas gazda, mellette Dalos Dénes gubbasztott, a negyvenholdas, azon a lócán meg, amelyiken Vértés ült, Erdős János szunyókált.

»Válogatott társaság«, villant át Vértés agyán a gondolat. Magán érezte a három ember kíváncsi tekintetét, de úgy tett, mintha nem venné észre. Kinézett az ablakon a délutáni, vihar előtti sötétségbe. Aztán komótosan levette válláról a tarisznyát, feltette a csomagtartóra és a fejébe nyomta a kalapot.

Hallgattak. Veszettül csattogtak a vonatkerekek, a ko-

csi nagyokat zökkent és ilyenkor a százhuszholdas tokájának gyűrődésében meg-megcsillant az izzadtság.

A fülkében kibírhatatlan volt a hőség. Kint lázadásra készült a természet és itt bent az emberekben is kavargtak az indulatok.

Nyár volt, viharfelhőkkel tele nyár, amikor minden magas hőfokon izzik. Ilyenkor nem lehet hallgatni. És Csákány se hallgatott.

— Jobb a csavargás, mint a kapálás?

Vértess visszagyűrte indulatát, hangja fojtott volt:

— A csavargáshoz pénz kell, vagy kódušbot. Nekem még ez ideig nem jutott egyikből sem.

A beszélgetés itt egy pillanatra megakadt, mint a megrakott szekér a tengelyig érő duzmaszkodó őszvégi sárban. A természet ideges remegése beömlött az ablakon. Vihar készült... Csákány fitymálón lebiggyesztette a száját, csüngő tokája ráncain végigfodrozódott a gúny:

— Csuda okosok kezdtek lenni. Megártott nektek a város. Nem fogja ez a gyomrotokat megteküdni?

— A hónapi nap majd megmutatja, hogy kinek mi feküdt meg a gyomrát — vágott vissza nyomatékkal Vértess.

Erdöss mellesleg jegyezte meg:

— Mindennek megvan a maga sora... Egyszerre nem megy az ilyesmi... Izé... tudom... no, meg...

Daloss megszólalt, hogy kontrázzon Erdössnek. Összeráncolta homlokát és taglaltan préselt ki magából minden szót, mintha a föld mélyéből jönne. Lassú volt az észjárása, nem szaporább a beszéde.

— Tudni kell... élni. Házasodni... okosan... Családot szaporítani... okosan...

— Meg harácsolni, okosan... — vágott közbe Vértess.

— A kóduš istenit az anyádnak! — robbant ki Csákány. — Ki harácsol? Hogy mered becsmérlni a becsületes, dögös embereket?

Agyúdörejszerű égzengés harsant fel és a sötét felleg-tenger kavarni kezdett a hangzavartól. A szél hirtelenében ostort font a gyülemlő esőcseppekből és becsapta az ablakon.

A nap elborult. Sötét lett a táj, komor a kocsisor, koromsötét a gondolat. A mozdony fürgén, pöfögve rángatta maga után a kocsikat. Kúpmelle és acélteste belefűrödött

a közelgő zivatarba. Vitte az embereket előre rettenthetetlenül. A fülkében mindenki az ablakokra bámult.

Dalos szólalt meg:

— Vihar... Igazi vihar...

— Igazi? — nevetett rekedten Vértés. — Ez még nem az igazi. Az igazi csak ezután jön. De akkor aztán jól feszítsék neki a hátukat, jól kapaszkodjanak bele a földjükbe, hogy megálljanak a lábukon.

— Ki mit érdemei, azt kap — bölcsekedett Erdős.

— Ez a papok igazsága, meg a jegyzőé, meg a maguké — vágott vissza Vértés és a hangja remegett az indulattól. — Én azt érdemeltem volna, amim van? Csak ezt a két kezet? Pedig korábban senki sem kelt, úgy a rendet senki sem szerette. Minden őszám ebben a faluban gürcölt és döglött meg. Oszt mégsincs semmim.

Csákány kapott a szón.

— A vagyont nem hajítják az égből. Azért meg kell dőgozni.

— Maga talán megdőgozott érte? — szegezte neki a kérdést Vértés.

— Én? — hökkent vissza Csákány és szeme kerekre tárgult. — Megdőgoztak az elődeim, én csak sáfárkodtam a rám bízott javakkal. Gondját viseltem, gyarapítottam...

Itt elakadt. Mit is csinált még a vagyonával?...

Vértés hangja vágott, mint a gyalukés:

— Igen? Hát jó. A maga elődei dőgoztak. A föld, az a drága föld, eltartotta őket a munkájukért. De miért tartja el magát? Nézzen csak jól körül... Nem most, majd a vihar után. Kit lát maga ezeken a dülőkön? Kik görnyedeznek a Csáthy, Szentimrey, Csákány, Pelsöczy táblákon? A Veresek, Kepicsek, Medvék, meg a többi ágrólszakadtak... Kik híznak ezen munka nélkül?.. Amint láthatja, nem én...

— Én szeretem a földet — tűnődött Dalos. — Szeretem, hát azért tart el. Tudja ezt mindenki. Meg is süvegelnek érte az emberek.

— Magát vagy a földjét? — metszett Vértés hangja, mint a január eleji szél. — Ki maga? A negyven hold földje. A templomban ezért ül az első helyen, ezért van az előljárók közt, ezért jár az előresüvegelés. Vegyék el magától a negyven holdat... olyan koszos lesz, mint én.

A három ember döbbsenten meredt rá. Dalos is elné-

mult. Minek is beszéljen, ha csak kárára van. Van neki jó szószólója. Negyven hold... televényföld... patak menti dűlő.

Csákány csak nézte Vértést és nem ment a fejébe, hogy megváltozott ez az ember. Hogy megeredt a nyelve a rongyosának. Mi lett volna belőle, ha ő hébe-hóba nem ad neki munkát? Harmados földet... És most ez a hála. Fenyegetőzik az éhenkórász. Még hogy az emberek...

— Engem szeretnek és becsülnék az embereim. Az ilyer magadforma nagyszájúak kivételével — fortyant fel inculatosan.

— Szeretik?! — szólt maró gúnnyal Vértés. — Becsülik? Mert félnek magától, hogy lekergeti őket a földjéről és akkor már csak annyi munkájuk marad, hogy a sírjukat megássák. Szeretni fogják azt a sírásót, aki gödröt ás magának.

— Micsoda? — kapta fel a fejét Csákány. — Fenyegetőzől? Te senkiházi! A törvényre adlak, te rongy! Vasra veretlek a csendörökkel, te éhenkórász. Te bujtogató. Te tolvaj, te. Loptok mind. Egytől egyig loptok. Ki törte fel Szentimrey magtárát? Tán az, akinek munkája után tele a kamrája? Kik gyújtogatják bosszúállásból a csűröket, az asztagokat, isten áldását? Tán a becsületes, jóra való emberek? Tán az, akinek tiszta a keze? ... Dehogyan. Az olyanok, mint te. A földönfutók. Akik faképnél hagyják a falut, a földet. Oszt csak bujtogatni jönnek haza. Azt hiszed, nem tudom? Azt hiszed, nem hallottam, hogy mit suttoztok? Az oroszokat várjátok, mi? A kommunistákat, mi? Föld kell nektek, mi? Az én földem? Abból nem esztek. Se te, se a többi. A tömlőcbe fogtok elrothadni. Föld kell neki, a rongyosának, az ingyenélőjének! Tudod mit kapsz, te? Puskatust, vasat! Az jár neked. Meg az egész familiádnak. Nem föld... Törvényre adlak... te, te...

Az utolsó szavaknál már megcsuklott a hangja, elfulladt. Vörös tokáján lila foltok égtek. A két másik behúzott nyakkal ült mellette.

Vértés felállt. Végignézett a három emberen.

Kint dörgött az ég, megeredt a zápor.

— Szeretem ezt a földet — kezdte és a hangja csendes lett. — Szeretném, ha nekem is jutna belőle a szeretetemért valami. Nem csak sírdombnak, hanem örömnak, életnek is. Szeretném, ha ez a föld is szeretne engem, aki élek

és dolgozom rajta... Nézzen ki az ablakon! Az én apáim vére és verejtéke így áztatta ezt a földet, mint most ez a zápor. Szeretném, ha a vérükből valami kikelne... Magvetés lenne... Miénk lenne ez a föld, ez a drága föld, ez a legjobb édesanya. Ezért jár nekem puskatos meg vas? Abból már kaptam eleget. Földem még nem volt, de lesz! Sok. Több, mint magának, meg mindhármuknak itt együttvéve. Törvényre akar adni? Hol van ennek a kóduš országának annyi csendőre meg bírāja, hogy mindenkit vasra verjen meg tömlőbe zárasson, aki földet akar? A törvényben bízik? Csak bízson. Abban bízhat. Lesz törvény. De milyen? Csak várjon még egy kicsit. De ott nem én ülök majd a vádlottak padjára, hanem maga. Maguk. Mint ahogy ülnek most itt hárman. Akkor majd meglátjuk, kit fog védeni a föld. Magukat-e, mert a tulajdonuk, vagy engem, aki izzadságommal öntöztem pulyakorom óta?

Elhallgatott. A kupében csend lett, csend, amely szinte fájt. A három ember kóválygó fejjel meredt maga elé.

Vértés kinézett az ablakon. Odakünn a vihar most járta a javát. A Kárpátok felől újabb hatalmas, fekete fellegek rohantak elő vad szélről űzötten. Percek alatt bevonták az eget. Úgy látszott, győztes vonulásuknak semmi sem állhat ellen. Vértés ámultan követte őket szemével. Ilyen a nép is, ilyen feltartóztathatatlan hatalmas lavina, ilyen roppant erő, ha ráunva hosszú esztendőket szolgaságára, egyszer megmozdul.

S hirtelen úgy érezte, már nincs egyedül, nem áll egymagában szemben Csákánnyal, Dalossal: a háta mögött ott áll száz- és százezer olyan nincstelen, mint ő. És rájött: hiába szaporította mostanáig a szót. Lám, a fergeteg sem kérdi, szabad vagy nem — csak rázúdul a vidékre. Így fognak majd ők ezekre zúdulni, a Vértések, a Kisek, a Nagyok... Talán nem is olyan sokára...

— Az isten a legfelsőbb bíránk — kezdte Csákány és a hangja rekedt volt, bizonytalan. — Neki tartozik mindenki felelősséggel.

Vértés felnevetett.

— Azt szeretnék, mi? Az istennel majd szépen elintézni a dolgot. Minket rábízni a földi törvényekre, magukat meg a túlvilágira? Hát nem. A népnek is felelősséggel tartoznak. A népnek! Csakis annak. Akik most megsüvegelik magukat. Látják ezt a zivatart?

Az ablakhoz lépett és kinyitotta. A szél süvöltve vágott be rajta, Erdős fejéről lerepítette a zsíros kalapot. Csákány fuldokolva kapta szája elé a kezét, asztmás melle zihálva emelkedett.

— Zárd be az ablakot — lihegte.

Vértess egy mozdulattal lecsapta az ablakráját.

— Legyen maguknak. Füljanak meg inkább ebben a fülledt levegőben. Zárják be az ablakot és higgyék, hogy nincs vihar. Csak higgyék...

A csomagtartóhoz ment, levette a tarisznyáját és kilépett az ajtón. Azok hárman ott benn tágra nyílt szemmel bámultak utána.

Egy darabig még állt a folyosón, nézte, hogyan csendesedik percről percre a vihar dühöngése, aztán megfordult, átment a szomszéd kocsiba és benyitott az első kupéba.

Ebben csupa fajtájabelit talált: tiszamenti szegényparasztok, Rahó vidéki fadöntők ültek a padokon. Az emberek megnézték. A ruháját, a tarisznyáját. És senki sem kérdezte, hogy miért jött.

Kinézett az ablakon. A vihar már elült. Szeme a távolba szegeződött, ahol a csapzott búzakalászkodok, a lucskos fák, a haragoszöld kukoricatáblák, a szénarendek, az árkokban vígan csörgedező fürge csermelyek tele voltak melldagasztó illattal.

A hegyek felől friss szél érkezett: a ragyogó napsütés ígéretét hozta magával meg a lágy muzsikaszóvá halkult ágyúdörgést.

A távolban az égre kúszott a nincstelenek szívérványa.

(Fellegomlás; 1959)

MOSOLYGÓ CSILLAGOK

Misa komor volt. Szinte félelmetesen komor.

— Elmegyek innen. A tanév végét sem várom be. Áthelyeztetem magam.

Tréfával próbáltam elütni a drámai hangvételt:

— Már nem mosolyognak a csillagok?

Misa dühösen legyintett.

Meghatóan furá volt, ahogy ez a csupaszív ukrán fiú, akit mindig és mindenhol csak mosolyogni láttam, úgy elkomorult, mint a zivatar előtti égbolt.

Vigasztalni próbáltam:

— Eloszlanak a fellegek, megint mosolyogni fognak a csillagok. Borúra derű.

Egy szót sem szólt, felugrott és elrohant.

* * *

Misával, ezzel a rokonszenves verhovinai fiúval egy augusztusi napon ismerkedtem meg a kerületi közoktatási osztályon. Kopogtatás nélkül rontott be. Az ajtóban megtorpant:

— Mit gondol, Vaszil Vasziljovics — szólt felháborodva —, velem csak úgy fognak dobálózni, mint a gyerekek a labdával?

Az osztályvezető higgadtan felelte:

— Életemben először látom magát.

A kimért hang kissé lehűtötte Misát.

— Vaszil Vasziljovics! Miért küldenek engem orosz nyelvész létemre egy magyar iskolába? Én egy árva szót sem tudok magyarul. Hát mutogatni fogok ott a gyerekeknek, mint egy bohóc?

Az osztályvezető válaszolt:

— Együtt érzek magával. De nem is olyan reménytelen eset ez. Van ennek jó oldala is. Orosz nyelvóráit oroszul tartja majd meg. Aztán hozzá lehet fogni a magyarhoz. Ez egy filológusnak nem éppen érdektelen.

Misa ekkor felém fordult, és bemutatkozott.

— Misa. Bilej Misa.

Felálltam, kezet ráztam vele.

— Szervusz. Együtt fogunk dolgozni és segíünk. Aztán, ha jól fogod meg a dolog végét, a gyerekek is segítenek majd.

* * *

A buszon hazafelé menet elmondtunk egyet-mást az életrajzunkból, az egyetemi évekből. Misa apja erdőmunkás volt a Verhovinán. Nem nézte jó szemmel fia szándékát, aki friss érettségi bizonyítvánnyal a kezében elébe állt, és bejelentette:

— Tanulni megyek. Az egyetemre.

— Elment az eszed? — tört ki az öreg Bilej.

— Most akarsz elmenni, amikor már villany-fűrésszel dolgozunk? És kétszázon alul nem keresünk? Nyolcvannal akarsz kezdeni? Lakás nélkül, idegenek között?

Misa határozottan mondta:

— A verhovinaiak örökké csak fát fognak dönteni?

Az apja adta be hamarabb a derekát.

Misa vérbeli filológusnak bizonyult. Pokolian jó nyelvérzéke volt. Hamarosan már az elvont fogalmakkal is könnyedén megbirkózott magyarul. S mosolygott. Állandóan mosolygott, élvezte a munkáját. Ha valamelyik gyerek magyarul kérdezett tőle valamit, szinte bocsánatkérően felelte:

— Nem értem. Mondd oroszul.

— Bugyem pises kontrolnij rabotu?

— Így kell helyesen mondani: Bugyem li piszaty kontrolnuju rábotu? Ismételd meg.

Misa és az igazgató között azonban csakhamar ellentétek támadtak. Molnár, az igazgató, pedagógus-családból származott. Egy este berendelte magához Misát.

— Nem tetszik a viselkedésed.

Misa ráemelte csodálkozó tekintetét:

— Hát aztán miért?

Molnár kemény pózt vett fel:

— Téged a gyerekek szeretnek, sőt, rajonganak érted.

— Hát ez csak nem baj?

— Ha úgy szeretnek, hogy félnek is tőled, akkor nem.

— Én ahhoz nem értek, hogy félelmet ébresszek.

— Mert puhány vagy!

— Te pedig korlátolt, ha így gondolkozol.

Molnár felháborodott. Idegesen dobolt az asztalán. A beszélgetésből veszekedés lett, egy áldatlan torzszalkodás kiindulópontja. Misa ugyan hamar túltette magát ezen az összeszólalkozáson, de nem Molnár.

Misának mind gyakrabban segédkezett a

nyelvészkedésben a magyar szakos Tóth Zsuzsa. Egy sajátos magyar—orosz összehasonlító nyelvészet alakult ki.

A tantestületben négy lánysorban levő tanítónő volt. Talán egymaga Zsuzsa nem igyekezett mindenáron férjhez menni. Nem is járt nagyon Misa kedvében. A másik három lány azonban szőtte hálóját. Misa nagy szurkoló volt. Ha a tévé futballmeccset közvetített, ő ottragadt a készülék mellett. Ilyenkor a három lány együtt »szurkolt« vele a tanáriban. A szünetben Misa kiment cigarettázni a folyosóra. A lányok meg szerelmi vallomásokot csúsztattak orkánya zsebébe.

Hazafelé menet a zsebében kotorászva Misa megtalálta ezeket az episztolákat, de nem válaszolt rájuk.

Egyik reggel Zsuzsa könyvvel lepte meg kollégáját.

— Hát ez meg minek? — kérdezte a fiú.

— A születésnapodra — felelte Zsuzsa.

— Honnan tudod, hogy ma van?

Zsuzsa a tanácsterem falára mutatott, ahol a buzgó szakszervezeti elnök a tanítók neve mellett pontosan feltüntette a születési dátumot.

— Köszönöm — mondta Misa. — Igazán nem érdemlem meg.

— Ezt bízd rám — replikázott Zsuzsa, és elpirult.

Molnár akkor lépett be a tanáriba, amikor Misa meghatódottan Zsuzsa kezét rázta. Meglepte a látvány. Érdesen szólt Zsuzsa felé:

— Kolléganő, hozza be a dolgozatfüzeteit ellenőrzésre.

Zsuzsa rácsodálkozott, majd a szekrényből kivett hat füzetkötetet, és Molnár felé nyújtotta:

— Tessék.

Az igazgató hivatalosan még ennyit fűzött hozzá:

— Este hatkor jöjjön fel elemzésre.

— Jó — felelte közömbösen Zsuzsa.

Az igazgató hatkor már várta.

Zsuzsa kedélyesen megkérdezte:

— Nagyon kikapok?

Molnár feszengett kissé a székén.

— No nem. Nagyjából minden rendben van.

Zsuzsa azonban látta Molnáron, hogy esze ágában sincs elemezni a dolgozatokat.

— Van valami terve szombatra? — kérdezte.

— Születésnapon leszünk az unokatestvéréknél.

Atmenet nélkül:

— Tudja, hogy Misának már két menyasszonya volt?

— Mi közöm nekem hozzá? — kérdezte a lány.

Molnár felajánlotta, hogy hazakíséri Zsuzsát. A lány azonban egy kedves kifogással lerázta.

A sarkon Misa már várta.

— Hazakísérlek.

— Legalább nem fogok félni.

Amikor a kapu elé értek, Zsuzsa beinvitálta.

— Gyere be, bemutatlak a szüleimnek.

Misa nem ment be. Úgy robogott hazafelé, mintha üldöznék.

Otthon jött a szótár, nyelvtan, hangos beszéd és a Kossuth-rádió. Rövid idő múlva Misa már otthonosan mozgott a magyar nyelvben.

Eljött az egyik októberi vasárnap. Misa bekopogtatott Zsuzsáékhoz. Nagy virágcsokorral és egy szerény ajándékkal a kezében.

Zsuzsa pedig szülei szeme láttára arcon csókolta a fiút.

Kissé akadozva folyt a beszélgetés. Am búcsúzáskor Misa mégis összeszedte magát:

— Zsuzsa, nem dobnátok ki engem, ha egy héten egyszer, csak egyetlenegyszer eljönnek?... Szombaton, de csak szombaton, mert akkor szörnyen unatkozom.

Zsuzsa hallgatott. De a fiú elérte hallgatását.

* * *

A tanáriban ültem. Egy izgalmas futballmeccs utolsó percei zajlottak a képernyőn. Ekkor robogott be Misa. Megrántotta a kabátom ujját:

— Árpád, gyere gyorsan! Gyere, olyat mutatok neked, de olyat. — Azt hittem, hogy legalább is Mars-lakók érkeztek Földünkre.

Bosszúsan álltam meg a folyosón.

— Nézz az égre! — mutatott fel Misa.

— Jó. Tovább.

— Látod a csillagokat?

— Látom.

— Milyenek?

— Hülye kérdés. Ragyogóak.

— Nem, mosolygósak.

Megragadtam a karját:

— Ha nem lennél nyelvész és irodalmár, azt mondanám — kelekótya vagy.

Faképnél hagytam. Ezentúl ha találkoztam vele, csak annyit kérdeztem:

— Nos, mosolyognak még a csillagok?

Misa aztán már nemcsak szombatonként járt Tóthékhoz. Hogy mennyire haladt más téren, nem tudom, de a magyar nyelvet tökéletesen elsajátította. A Sevcsenko-évfordulón magyarul tartott előadást a falusi klubban. A teremben az előadás után sokáig tapsoltak.

A falu Misát saját emberévé fogadta. Kinevezték a politikai oktatás kabinetje vezetőjének. Ő lett a községi DOSZAAF-szervezet elnöke is.

Ahogy szaporodtak a fiatal tanító sikerei, mind jobban acsarkodott Molnár. A fiút lassanként úgy kezdték emlegetni, mint Zsuzsa vőlegényét. Jómaga is komolyan gondolt Zsuzsára. De sohasem tolakodott. Annál türelmetlenebb lett Molnár. Egy este beállított kollégája lakására:

— Neked elment az eszed! — támadt rá. — Tudod, mit beszélnek és terjesztenek rólad Zsuzsa szülei? Azt, hogy ők egy huculhoz nem adják egyetlen lányukat.

— Ezt honnan veszed? — kérdezte Misa, és nagyot nyelt.

— Ne kérdezd.

Misa egy hétig komoran járt. Zsuzsához sem volt már kedves. Ezen a héten otthon ült.

Molnár a másik aknát a lány szüleinél helyezte el, amikor Zsuzsának az esti iskolában volt órája.

— Bocsássanak meg a zavarásért, de Zsuzsa ígért egy könyvet — kezdte. — Nincs talán itthon? No, nem baj. Akkor legalább magukkal szeretnék közölni valamit. Ez a Bilej az utóbbi időben feltűnően sokat legyeskedik Zsuzsa körül. Semmi közöm az egészhez, de annyit közölnöm kell mint Zsuzsa hivatalfőnöke, a későbbi bonyodalmak elkerülése végett, hogy

Misa már két menyasszonyán adott túl. Ezt maguk nem tudják. Honnan is tudhatnák? Jó lenne maguknak ezt fontolóra venni. Zsuzsa szép lány, helyes lány, akadna hozzávaló fiú is. Minek neki egy széltoló.

Hatásos szünetet tartott. Aztán felállt, és halk köszönéssel távozott.

Lassan a negyedik negyedbe fordult a tanév. Zsuzsa egy délután megvárta Misát, és szinte erőszakkal elcipelte haza. Itt elkezdődött a tisztázás.

— Zsuzsa, én úgy érzem, hogy ez a Molnár pletykákat terjeszt rólam.

Ekkor lépett be Zsuzsa édesapja. Idáig sohasem fordult elő, hogy csak rövid időre is benyitott volna a szobába, amikor együtt voltak.

Az öreg Tóth bácsi kertelés nélkül szólt Misához:

— Nézze, Misa, én rosszakat hallottam magáról. Hogy kitől, az nem fontos. Tudja, nem zörög a haraszt, ha nem fúj a szél. Minden boltban adósságot csinál. Ide se járhat tiszta szívvel, mert már két menyasszonyán adott túl. Hát gondolja meg. Felesége lehet-e, magához való-e a mi lányunk? Nem akartam megsérteni. De kötelességem szólni, mert hát a gyermekemről van szó.

Misa elsápadt.

Csak ennyit kérdezett:

— Csak azt tessék megmondani, ki mondta rám mindezt?

Tóth bácsi ezt válaszolta:

— Ezt nem tehetem.

Misa kirohant.

Zsuzsa kétségbeesetten kiáltott utána.

— Misa, ne menj el! — és utána rohant, de nem tudta utolérni.

Misa a Molnár lakásába rontott. Kopogtatás és köszönés nélkül vágta ki az ajtót. Molnár megijedt, amikor meglátta.

— Bántottalak én téged valamikor? — ordította Misa. — Te ronda féreg! Azt hiszed, mindenki olyan mocskos, mint te? Rágalommal akarsz célt érni? És ha most belédfojtom ronda lelkedet? — és Misa felemelte hatalmas öklét.

Keze már ütésre lendült. De aztán fogcsikorgatva mégis visszatartotta magát.

— Ezt még visszakupod! — kiáltotta, és elrohant.

* * *

Ekkor találkoztam vele a tanácsteremben. Még éjszaka biciklire vetette magát, tizenöt kilométert tett meg a vasútállomásig. Az éjszakai vonattal a kerületi központba utazott. A lemondással. Az áthelyezési kérvénnyel.

A szakszervezeti vezetőségnek akkoriban én is tagja voltam. Összehívtuk a rendkívüli gyűlést, hogy állást foglaljunk a kérdésben. A megbeszélésre meghívtuk Molnárt is, akinek ekkorra a tekintélye a tantestület szemében mikroszkopikussá zsugorodott.

Molnár tagadott. Semmiről sem akart tudni.

Rosszul állt már akkor a szénája nemcsak az iskolában, hanem a faluban, sőt a kerületi vezető szerveknél is. Elzárkózott, munkáját elhanyagolta, a társadalmi munkából kivonta magát.

Nekem különösebb bajom nem volt Molnárral. Nem tartottam őt valami nagyra mint pe-

dagógust, mint embert pedig megvettem. Misát azonban szerettem. Tudatosan és ösztönösen is. Felszólalásomban is csak ennyit mondtam:

— Kár volt, Molnár elvtárs, hogy így viselkedett Misával szemben. Maguk két különböző utat jártak. Ne haragudjon az őszinteségért: maga téves utat választott. Misa megértette, kik között él. Ne csodálkozzék azon, hogy Misa népszerű lett, magát pedig kerülik. Kár volt Misát üldözni. Gyógyíthatatlan sebet ütött rajta.

Az ügy nagy port vert fel a kerületben. Misát igazolták, igazoltuk. Molnárnak pedig mennie kellett a faluból.

* * *

Aznap Misa csak este érkezett haza. Teljesen komor volt, magába zárkózott. Nem járt tévét nézni. Látszott rajta, hogy csak a tanév végét várja. Zsuzsa arca is elborult. Ekkor láttuk csak, mennyire megszerette ezt a derék fiút. Több sikertelen próbálkozást tettem, hogy visszahozzam közénk Misát. De őt mintha kicserélték volna. Úgy bántunk vele, mint egy nagybeteggel. Igen megszerettük, és sokért nem adtuk volna, ha közöttünk marad.

Misa lemondott a tanítóságról és szülőfalujában az erdőgazdaságban vállalt könyvelői munkát. Azóta mi felénk már nem mosolyognak úgy a csillagok...

ÉS SÁR VOLT, ÉS KÖD, ÉS CSÚF EGEK...

Beborult minden... És vigasztalanul. A Napot mintha ellopták volna az égről, és egy más világmindenségben mutogatták volna. A kolhoz-iroda bejáratánál kifüggesztett óriáshőmérőben a higanyszál alig-alig csúszott egy-egy millimétert reggeltől estig.

Még az aszfalt is elázott, és ha a sárkaparó ekék itt-ott nyomaira is bukkantak a kolhoz-irodától a két faluvég felé futó majdnem négy kilométer hosszú aszfaltcsíknak, hát az csak addig látszott, amíg a vontatótraktorok füstje elszállt. Az égből is mintha nem is eső, hanem tapasztásra kész sár zuhogott volna. Ragacsos, vastag, mindent elcsúsztató. Veszélyes, szörnyen veszélyes. A sofőrök és traktorosok szinte viszolyogtak kihajtani az utakra. A teherkocsi és vontatók fékdobjába behatolt a habarcs a vasborítókön és szigetelőkön át, és lerágta a féklemezeket. A sofőrök és traktorosok káromkodtak, mert reggelenként nem tudtak kiindulni. Ki vállalkozik ilyen utakon? És fék nélkül? A ferodó meg hiánycikk volt. Kockáztatni nem akart senki, még az üzemképes hibátlan járművek vezetői sem, ezért minden lelassult. Mintha ólomlábakon jártak volna, mint amikor elefelejtik kioldani a kéziféket, lassan, vontatottan haladtak a traktorok és tehergépkocsik. Szembe jövet nem akarta senki sem a másikat a színültig telt vízelvezető árkokba faroltatni. A fő-

útvonalak mentén még így is szinte minden két kilométerre egy-egy nagy traktor, tehergépkocsi vagy személykocsi állott félrebillenve, árokba csúszva. Minden tele volt csúszós, ragacsos sárral. Mintha az összes útra agyagot fuvaroztak volna a szórókocsik. A városba vezető úton egy éles kanyarban egy korai munkásbusz is befarolt a hídkorlát mellett a mély árokba már vagy két napja. Olyan sűrű volt a köd. Az eső szünet nélkül verte a busz oldalát, mintha csak győzelmi indulóját dobolta volna gúnyosan az üvegen: nos, ki a nagyobb úr, ki az erősebb?

És sár volt, és köd, és csúf egek...

Az emberek, akik a modernül bútorozott, puha székekkel és minden kényelemmel berendezett ülésteremben három sorban ültek a kolhozelnöki asztal előtt, komorak voltak. Máskor ilyenkor már vidám tereferétől volt teli a levegő, most meg még rágyújtani sem volt kedve senkinek. Reménytelen csüggedtség lógott még a csillárokról és a mennyezetről is, akárcsak odakinn a tépett, cafatos esőfelhők...

Az elnök végignézett a kedvetlen, mogorva embereken. Ha mindenki elé oda kellett volna tennie egy-egy üveg pálinkát, tán még azt is szívesebben tette volna, mintsem ilyet lásson. De még abban sem volt biztos, hogy hozzányúltak volna! Mintha mindenki belülről bera-gadt volna. A tanfolyamon levő párttitkár, aki reggelenként a vezetőségi gyűléseken váltig azt hangoztatta, hogy ő 900 évig szeretne élni, hogy őt bottal sem lehet agyonverni, annyira szeret élni, most bizony nagyon elkelt volna. Mert itt most a legtöbben megcsömörödtek ettől az ősztől, és úgy néztek ki, mint akik élet-

undort kaptak 1974 őszétől. Ugyan ki nem emlékszik rá?

A brigádvezetők orra úgy lógott, hogy nyugodtan elkeltek volna a reménytelenség szimbólumainak. A közös gond mindenkire rászakadt. Mindenki az eget kémlelte, mely csúf volt és gunyoros. Azt nézték az iskolások, amikor az órákra mentek, és ezt mustrálták szüleik is, amikor a munkába tartottak. Október második fele volt már és a krumpli a víz alatt, a legek a víz alatt, a répa a víz alatt, a kukorica a vízben állt. Odafentről pedig szakadt és szakadt az eső. Szüntelen. Mintha az ősztől minden és mindenkivel szemben összeesküdt volna!

... És sár volt, és köd, és csúf egek... Nap, mint nap.

Az elnöki asztalon álló nagy barométer állandóan az esős idő felé mutatott, mintha oda ragasztották volna.

A szokatlanul magas termetű elnök is megörnyedt, még élesebb lett csontos arcán a mélyedések és kiálló csontok kontrasztja. Arcán a bőr, mintha festőkeretre húzták volna, olyan feszes volt. A máskor délceg, erőt sugárzó alak most mintha lefelé hajlott volna. Sírtak az egek, és a pocsolyákban ott fuldokoltak mint koraszülött csecsemők az elnök reményei is. Sasorra, valamint sasszeme, amely egyébként csillogó, tekintete pedig átható volt, most inkább egy mártírára emlékeztetett. De csak pillanatokra... Aztán felülkerekedett benne a felelősségérzet, amelynek heve lázhullámként csapta meg, elővillant hibátlan, vakító fehér fogsora, és szinte önmagát is szuggerálva sziszegte:

— Kommunista vagy, a harcot soha nem adhatod fel!... Szembe kell nézni!... Helyt kell állnod!...

Erre egy belső hideg hullám válaszolt:

— Nézz magadba... És főképp, nézz körül. Ne légy gyerek. Mit kezdhetsz te a sárral, esővel, idővel?...

A traktorpark vezetőjének a hangja is mint-ha kriptából szüremlett volna elő:

— A tegnap kiküldött traktorok mind bera-gadtak. Az utánuk akasztott káposztával meg-rakott pótkocsik szintén... Az egész géppar-kunk beragadt a sárba. És nincs erő... Ha csak tankok ki nem húzzák.

Az elnök bosszúsan legyintett: hagyd már abba, ne fokozd ezt a siralomházi hangula-tot...

Az elnök hangja belemetszett a levegőbe, ke-ményen, céltudatosan:

— Emberek! Elvtársak! Együtt vezetjük ezt a kolhozt. Vegye elő mindenki a jobbik eszét. Mondjon valami okosat: hogyan másszunk ki a bajból, ebből a sárból... Kell valami megoldásnak lennie... Most fronthelyzetben vagyunk, és... győznünk kell... Bármilyen áron!...

— Én nem küldöm a brigádom tagjait a sár-ba, még ha új halászcizmákat utal is ki a ve-zetőség... Már félméteres. Aztán meg jön a nátha... Jövőre meg nézhetek magam körül, hol van a brigádom. Meg is érdekelném, hogy embereim faképnél hagyjanak.

Az első brigád vezetője, Kis Péter minden szót lassan, tagoltan mondott, mintha üllön verné ki azokat.

— Így meg éhen halunk — robbant közbe Regös Péter, a negyedik brigád vezetője, egy kis puffancs, élénk ember. Így, első látásra azt lehet hinni, hogy csupa háj, csupa zsír. Pedig csupa izomból állt, mint egy erőművész. A szeme mindig úgy villogott, mint valami fizikai szertári kellék, amely elektromos kisülést produkál.

— S melyik jobb? — replikázott Kis. — A nátha vagy az éhenhalás?

— Egy jóllakott náthás azért mégis jobb. Mert az éhenhaltakkal már a gripp sem tud mit kezdeni... — kopogott üres pipájával Regös szaporán a vörösselyem asztalterítőn.

Szomorkás mosoly suhant át a tréfás megjegyzésre a jelenlevők arcán, de a lelkek mélyéről. Inkább kínjukban mosolyodtak el. Nem volt neki se íze, se aromája.

— A te dolgod, Regös... A te brigádodért te felelsz, az enyéért én — igyekezett kitérni Kis a vagdalkozása elől.

— Álljon meg a menet! — ugrott most fel Regös, mint akit az áram ütött. — Itt, akik... szóval, mind, akik... hát te talán ezt nem tudod, Kis? — mondta haragjában akadozva —, itt, mi, mindannyian, mindenért felelünk... És ez nem lehet lózung, mert azzal nem főzünk se levest, de még krumplipaprikást sem... Rá kell állni ám a krumplira, még grippel is. Mert abból lesz a húshoz a garnír, meg aztán mit adsz a disznóknak? A kukoricaszár csak megáll a vízben egy kicsinység. A csövek a víz felett vannak... De a krumpli víz alatt van... És rothad! A Hosszakban csak tötyöttyötty van még, de már minden negyedik krumplibokornak kámpec! Nekem azt mondja az eszem, hogy

menjünk mi neki annak a krumplinak, mert az már nem várhat. Egy hét múlva tán már minden harmadik, aztán minden második bokor alatt már csak gané lesz. Utána meg rá a káposztára, s legvégül jöhet a tengeri... Csak nem fog, a herkópáterét, örökké tartani ez a gagymatag!...

— Szavak, Regős, szavak... — hűtötte a második brigád vezetője, Putnoki. — Beszéddel nem lehet kolompért vájni!

— Hát én megmutatom! — fortyant fel most Regős. — Én a krumplimat az utolsó gumóig, érted?, az utolsó gumóig betakarítom. És a tietek előtt! S akkor majd meglátjátok, beszéd ez vagy nem. Ti meg csak üljétek a meleg kályha mellett. S várjátok, hogy mások vájjanak a ti tálatokba krumplit... Te Kis, tudod te, hogy én partizán voltam? S a csupasz földön is tudtam úgy aludni, mintha matrac lett volna alattam, a kék eget felettem meg dunyhának éreztem! Hát csak azért mondom...

És elviharzott. Szörnyen heves természete volt, s ilyenkor őt már nem lehetett féken tartani...

Az elnök széttárta két karját, majd a mezők irányába hessentett vele, mintegy mutatva, hol a helyük...

Sár volt, és köd, és csúf egek...

* * *

...És fény jött, és sugárzás, és szép horizont...

A brigádok gyűléstermében csillárok szórták a fényt az elnökségre, meg a csoportvezetőre, aki most a tagság előtt mint a szocialista ver-

seny győztese számolt be, hogy lett csoportja első a csúf egekkel vívott párviadalban... Hallgassák csak, mit mond az emelvény mellett álló Halász Miklós:

— Hogy is mondjam, elvtársak? Nem csináltam én sokat... Csak kinyitottam csoportom tagjainak a szemit... Nem kellett itt sok csiricsaré. Kivitem a csoportomat a részlegünkre. Csak úgy. Minden szerszám nélkül... Mert nem maszlagolni akartam én őket... Csak kinyitni a szemüket... Megálltam velük a legszébb táblánk előtt... Emlékeztek? Emlékeztek még a tavaszra?... Amikor, ahány krumplibor, annyit görnyedtünk. Kapálás, töltés... Hát elfelejtettétek? Nézzétek, hol van, mi lett belőle?... Hol az a gyönyörű szép kolompérunk, a mi kisasszony szép kukoricánk? No, mondjátok meg, hol van? Hol van a munkánk? Az a tenger sok előre meg hátra hajlás? A víz alatt... A földbe... Eltemetve...

Láttam, hogy Szanyigó Erzsi néném, csoportunk legidősebb tagja félrefordul, és fekete nagy ternókendőjének sarkával két kéretlen kövér cseppet törül ki a szeme sarkából...

— Hát ha maguknak nem fáj, vagy nem szúr a szemükbe, vagy szívük alá, hogy egész évi munkánk, igenis, egész évi munkánk fuccsba ment, hát én akkor nem mondok semmit... Nem én... De mondd Dókus Pali meg Székely Péter meg Székér Sándor, meg mind a többiek! Hát látjátok ti ezeket a megcsúfolt fődeket?... Hát most még jobban csúfoljuk meg?... Hogy magára hagyjuk. De, emberek, jön a jövő év is... Igen, jön... S ez a föld jövőre nem felejtí el, hogy nagy bajában magára hagytuk. Mert ez... Ez a legtisztább becsapás! Nagyon

alávaló dolog... A bajban hátat fordítani!... Hát, kedves csoporttagok, én csak annyit mondok, gondoljátok meg. Ezt a fődet így magára hagyni!...

Halász Regös felé nézett, arca kissé felfénylett, meghatódott, mint mikor az ember valami nagyon belülről jövőt akar mondani:

— Hogy is mondjam tovább... Talán nem is kellene szólanom róla, de mindig az igazmondás vót a kenyerem... A brigádvezetőnkre, Regösre is gondoltam. Mert ez az ember, úgy nézzenek rá, nem hagyott engem a havon... Amikor a Brjanszki erdőben átszöktünk az oroszokhoz a hómezőn... Pedig engem akkor már húzni kellett, mint a dögöt... Fadarab vót már mind a két lábam. Hát ha ő engem akkor otthagy a hóban, most én se segíthettem volna ki őt ezen az őszön... Hát most meg őt húztuk ki csoportommal a sárból... meg magunkat is... Nekem ő elvtársam vót akkor is, és elvtársam is lesz mindig. Mi egymást nem hagyjuk.

A termen valami átremegett, mint mikor az őszi szél a vízben álló mezőket fodroztatja. De most nem a didergés, hanem valami bizsergető hőhullám futott végig az arcokon és lelkeken. Bár ősz volt... köd volt, és sár, és csúf egek... De itt bent most fény volt, és sugárzás... Benne a fő áramot az összetartozás jelentette, hogy egymásért szívünkkel, kezünkkel és életünkkel felelünk... Hogy mindenki sorsa a magunk sorsa is, és a mi sorsunk ezentúl már nemcsak a mi ügyünk... És mindenki érezte, hogy csak így sikerülhetett kihúzniuk egymást a sárból, a ködből, a csúf egek halálos szorításából... Úgy húzták ki egymást a társak, mint

a brigádvezető húzta annak idején a hómezőn a társát a bajban és a fagyban az élet felé. A szebb, jobb, emberibb élet felé...

Jólesett most belefeledkezni ebbe a nagy összefogásba. Arra gondolt mindenki, milyen jólesett, amikor életünk egy-egy csúf percében valaki kezét kockáztatta, hogy felfogja esésünket. S még csak nem is fájt annak a kéznek, bár sokszor tört is és sérült is...

Ilyenkor támad a fény, a sugárzás, s szépül a horizont...

(Szél zúg a Latorcán; 1978)

DUPKA GYÖRGY

Dupka György

Szovjet hazánk: hajnal-sziget

Béke-oratórium négy tételben
a Szovjetunió megalakulásának
50. évfordulójára

I.

Láng-bokkrétás űrhajónkba fogva
létünket repíti lobogva:
dübörög az új kor új hajrája,
alkotó atom a koronája.
Vén Huszadik Század!
Röpítsd villámsebességgel
ünneplő hazánkat!
Ragyogj munkás, erőt adó béke,
Zászlóbontó szovjet népre,
mely véren vett szabadságért
indult el a Fénybe!

Lobogj belénk, béke!
Hű fiad nem térdel:
felemelte Nagy Október!
Tetováltál Forradalmat,
nyomort söprő zúgó tengert
bűnös időre, szennyes Térbe,
cári jogart sírba ástad
— nemzetekre öled tártad...
Hont foglalt a Nép!
Rongyából kifeszlett,
vágya föltépte korát,
alkotott új, szovjet hazát!

II.

Lángolj, lángolj
vörös máglya,
épülő atom-test!
Világnak légy csillag — Fáklya,
himnuszt csókolj Nép ajkára!

— Lobogj! Szárnyalj! — egykor
mártírok országa.
Ne rémítsen a háború
új vesszőfutása.
Nem mártírok — hősök földje
vagy ma,
mind megvédne, cserben egy sem
hagyna.
Régi seb behegedt,
mégis fáj a múltunk
— húsz millió sírfelirat —
— húsz millió vértanú —
kik csillag-hősként
égtek lánghullásban.

Arcról a gyötrelem már letisztult.
Vetülj sorsunk tiszta égre,
hogy a fiait e föld az alkotásnak
fölnevelje —
lettünk a küzdelem reményfénye,
szabadság világító-tornya,
világbéke arany pajzsa.

Szikrázz, vörös máglya,
Népem glóriája,
szikrát rügyezz, félelmetest,
verhetetlen hitünk
az Idő megkoronázta.

— Vörös hajnal dagad a világra
fölsüt a Béke
nagy tettek Korára!

III.

Anyahazánk, Lenin-ország,
hajnal-sziget, arany korlát
— légy Szabadság, Béke vára,
életünknek remény-sávja,
barátságunk élő tüze,
nemzeteket fűzzed össze
— egy családba, ünneplő sugárba,
örök-fényű Tejút-láncba.

— Kéz a kézben, csillag-nemzet,
sziporkázik történelmed,
vérünk adjuk közös Célért, —
ha kell.

Csak élj, Lenin-ország,
minden szirmod: testvér-nemzet,
rád gyűrűzve
gyökért verünk benned!

IV.

Szovjet hazánk hajnal-sziget;
alattunk vagy: szikla-gyökér —
Lenin pártja, vezess minket,
a mi sorsunk hozzád tapad,
szikrázz népem, Eszme fája,
lombosodunk sugarába'!

Vörös zászlónk, Napig vetülj,
béke-hitünk, fölé lendülj,
légy örökké égő Fáklya,
fényt hasíts az elmúlásbal

(A Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1973)

VÁR A HAJNALSZÁRNYAS NAP

(Egyes kesergőknek)

Ha úgy érzed: vésőd görcsbe megy,
formáld életed: a munka kedvet ad.

Munkáddal harsogd éneked!
Szívedben zsongjon dac!
Dönt a munkapad!
Örülj a többség örömének!
Izom-bokrok közt suhan utad,
át nem élt napok csálnak előre...
Igyekezz! Vár a hajnalszárnyas nap!

Ne hidd azt: mint a mécs, egyedül vagy!
Öklödre kérgesül a Cél, ha nagy!
Lázadó bátorsággal lángolj még!
S vágyjál! Az Élet szilaj iramában
múlással pörölj!

Míg küzdesz, a tűz szemedről le nem hervad.
Vár sok víg akác, hajnalszárnyas nap!
Öledbe hint reményt, csalogat, hívogat...
Igyekezz! Erőförgetegünk fölhang
csillagmalmokra, egyre tovább —
s kezedhez simul a dacos anyag.

(Szivárványszínen; 1977)

a rózsás vállkendő
a széttárt kar vonalán
ég felé leszítt vitorla
szél szárnyán is lobogó láng lesz

minden ritmusba olvad
a csasztuska megpörgeti
a fürge kozáklegény lábát
és a kiéhezett lelkeket feltölti
a nyírfá-illatú
orosz népdal

130

ELTÉKOZOLTÁK ESZMÉD...

(Meditáció a moszkvai mauzóleumban)

Történelmünk
 idő-szemfődele alól
 kifénylesz,
lázítón
 ernyedő szívünkbe
 marsz,
közönyt tiporva
 holnap is
 többet akarsz.
Eltékozolták Eszméd—
 nevedben döftek le
 sok-sok szív pajzsot,
s vajon hányan
 maradtak még,
vállalni harcod?
Gödörbe lőtt
 TANÍTVÁNYAID élén
 menetelsz...
E p i l ó g u s
Rohamra szólítanak most
 veretes szavaid,
omladoznak-e bennünk
 JERIKÓ FALAI...?

(Tavaszcra születtem; 1990)

FINTA ÉVA

Leninhez

Tudom: kezünket el nem engeded.
Egy vagyok én is, aki gyermeked.
És már az óvodában mind a csöpp
ismeri arcod, neved, tetteid —
szellemed így örök.

Nekünk nemesség, nagy ősök helyett
adta a történelem a kezed,
s mindnyájan, kiket szültek új idők,
büszkén nevezzük roppant dolgaidd
e földgolyó előtt.

Neved mellé a legszebb népmesék,
szegények, árvák, kirúgott cseléd
vágyálmainak igaza kerül —
valóság, melyért törvényt tesz a jog:
élhessünk emberül.

Tudom: kezünket el nem engeded.
Egy vagyok én is, aki gyermeked.
És már az óvodában mind a csöpp
ismeri arcod, neved, tetteid —
szellemed így örök.

(Vállalkozás az örömrre; 1979)

Egy amerikai fegyvergyáros meglátogatja a munkásokat

(Töredékek a gyáros gondolataiból)

Ej, proletár, izzadsz? Se baj!
Itt a béred, fogd, nesze.
S ha nem tetszik, hát az se baj.
Inkább zsoldosként döglesz-e?

Barom! A fegyvert, amit fogsz,
s a golyót, amely eltalál
— ha mégis harcolni akarsz —
magad csinálod, rád halál.

Kénköves mennykő! Mit akarsz?
Millióimat kérdezed?
Nyereségem is felrovod?
Ember, ne tedd, mérges leszek!

Hogy: mozgalom? S te: szószóló?
És til-ta-koz-tok? Ha-ha-ha!
Mit ágál, aki nem érti: ez
társadalompolitika. . .

Elég már. Fogytán az időm.
Megbeszélésre várnak még.
Mister Harold, majd írja fel:
nőmnnek kell három új cseléd.

(Lendület; 1982)

NEGYVEN

(Kárpátontúl felszabadulásának
40. évfordulójára)

feldobott vörös
feldobott vörös selyem
habosra vert lobogás
lobogó véres zuhatag
selyembe formázott mozgószóbor
selyembe szőtt győzelem
negyven szerelmes lobogás
negyven lobogó selyem-év
negyven változó szobor-győzelem
vörös selyembe göngyölt változás
egy új vörös új selyme új negyvennel
egyetlen negyvenessel
két aranyjel-örökséggel
a negyvennégyesek születésével
vörös negyvenévesekkel
a negyvenes zászló új jelképével
pipacsal, rózsával, szegfűvel
vörös mályvák, violák selymével
szalmavirágok vörös fényével
tátikával, petúniákkal
délignyitó harangos ággal
negyven szál negyven fajta virággal
negyven szál vérvörös virággal
vörös csokorral, csokros csodával —
NEGYVEN.

(Idő-korongon; 1987)

FÜZESI MAGDA

FÜZESI MAGDA

A LENIN-MAUZÓLEUMBAN

Kövek simulnak ajtajáig —
s ott minden érzés kivirágzik.
Hozzá naponta sokan jönnek,
hull a szemükből varázs-könnycsepp:
gyémánttá csiszolódó ékszer,
semmilyen kincs vele nem ér fel...
Lenin hallgat. Muszájból pihen.
Hogy lüktetne a vér ereiben!
De talán magas homloka alatt
még mindig él a drága Agy,
hogyan lemérje az emberben az
 Embert,
ki küzdött, avagy tenni sem mert,
ki elfutott, ha erősebb szél támadt,
ki nem is tett, és már elfáradt,
ki a harcot meg sem kezdte,
kinek jó, ahogy más tervezte,
s azt is, ki köztünk emelt fővel
járt, bírta szívvel és erővel,
akinek keze mindig tiszta,
bátran szól: igaz kommunista.

* * *

Jönnek gazdagok és szegények,
négerek és sok arcú népek.
Ő fekszik. Csendben, törékenyen,
mint harmatcsepp a tenyeren.
És hallja — csodálkozva mondják:
Atlaszként hordta népe gondját...
munkások hallgatták beszédét...
rálóttek... alig várták végét...
kezét nyújtotta minden társnak...
dolgozott és el sose fáradt...

* * *

Ilyen volt. S több is ennél!
Hozzá emelt fővel ha mennél,
elébe talán félve lépnél...
Keresd csak, benned hol az érdem!
Hosszú utadon meddig értél?
Megtettél mindent, mit reméltél?
Igaz fényed ragyog-e másra?
És lelsz-e a sorsodban társra?

* * *

...mintha elébem tükröt tenne —
arcom e tükrön megpihen,
látom erejét a halálban,
s parányi létemet a mában.

HAZÁM

Tudom, szívedhez közelebbi
a tétova hála,
mely feltör a
föld fiának ajkán,
ha a vetemény
 embernyire szökken
 kolhozmeződ
dajkáló mellein.
Látod, munkások szórják
 kérges tenyérrel
 egedre a csillagokat.

Táltos fiaid
féket vetnek folyókra.
Riadtan röppen
 a tajga csendje,
ha hét mérföldet
lépő csizmában
erdők kincséért
 arra járnak.
Szemükben a jövő
 tudása világít,
 ha tenyerükhöz bújik

a villanyfűró,
ha emelődaru
hajlong bókolva
lánghajú munkáslány előtt.
Villanypózna-katonák
 őrzik a béke fényét
 fészek-melegű házaidban.
Mély sebeid, hazám,
 beforrnak,
s elapadnak
holtakért hulló könnyeid.
Nézd meg az arcod
 a ma tükrében:
Ifjabb s erősebb
 soha nem voltál!

(Szivárványszínen; 1977)

Iljics

Csak így, egy szóval, egyszerűen,
mint nagyapám hívnák az öregek.

Az inspektorék középső fia,
szép harcok örök győztese,
munkás-akarat gyúrta ember.

Az oroszok kenyerét-sóját,
jobbát nyújtotta a világnak.

Nincs hamis arany-glória
impozáns homlokán,
de intésére kigyúltak a fények.

S most csend-esőben mossza nagyapám
kapa-nyűtte testét
s kezeiről a kérget.

Elindultál, népem

Elindultál egykor, népem,
Idő-király erős fia,
munkásság, parasztság szülte
fanyűvő, szálas dalia.

Országodat ezer éve
tiporta sok rongy úri láb.
Te fegyvert vettél a kézbe,
hogyan védjed az Új tavaszát.

Küzdelmed százszor halálos,
ágyadban átok a váncos,
térdig, derékig a földbe
vágott bűsz Gond-alabárdos.

Ellened, ki fegyvert rántott,
legyőztet igaz csatában.
Erődtől, lám, kivirágzott
szabad föld szabad hazában.

(Gyöngyvirágok; 1977)

LENIN SZÜLETÉSNAPJÁRA

Hazánkat lengő lobogók becézik.
Virágszirom hull, ünnepel a nép.
Nevét hurrázzák a szikrázó égig,
mesébe illő varázserejét.

Hisz tisztasága őrtoronnyi fényjel,
és zászlóinkon fellobog szíve...
Már csobbannék gyöngyhalász-merüléssel
a nyelvnek titkos mélységeibe,

hogy méltó ékszert gyűjtsek homlokára,
mely jelkép lett a jövő kapuján...
de visszaránt ruhái kopottsága,
megbénul tollam és dadog a szám.

Lenin a pompát soha nem szerette,
tisztos szegénység óvta otthonát,
de hála-szótte páncélban volt teste,
s bizton haladt a tűzvonalon át.

Hazánkat lengő lobogók becézzék,
hulljon virág, ha ünnepel a nép!
Hitünkkel óvjuk láncfépő eszméjét,
hordjuk szívünkben varázserejét!

ZASZLÓT BONT AZ EMLÉKEZET

Jókedv cikázik háztól házig,
fénybe öltöznek a szívek.
És minden utca kivirágzik:
zászlót bont az emlékezet.

Fák lombján hintázik a béke,
ránk hullat egy-egy levelet.
Lépked indulók ütemére
a múlt, jelen s a képzelet.

...A büszke októberi szélben
sorjázott a rongyos sereg.
Lenin szólt, s győztek merészen
a bilincstörő emberek.

A nép igáját megטיפorta,
s óvta a hazát rendületlen.
Temetett, szült, munkált dalolva
e jövőváró révületben.

Országnyi hitből, lángolásból,
önvérükből, átok alatt
építettek dicső csatázók
rontás ellen élő falat.

Névtelen hősök, daliák,
előttetek hajt ma fejet
az új kort dajkáló világ.
S zászlót bont az emlékezet.

FELTÁMADÁS

Országunkban kutyák sem voltunk,
hazátlanul csak kóboroltunk.
Búzló szalmazsákokon élünk,
férgekkel osztva eleségünk.
Ősz volt, a tél már vermet ásott,
a rongy a testünkről levásott.
Tudtuk, vihar lesz: menedékül,
s egy kor szakad meg a szelétől.
Sovány öklünket néztük-ráztuk,
benne a jövődőt vigyáztuk.
S vihar volt. Sosem láttunk szebbet.
A dalok jajjal keveredtek...
Most jeltelen domb őrzi álmunk,
szemgödreinkkel messze látunk.
Ha fülünkbe fegyverszó röppen,
megrázkódunk kemény rögökben,
fényből szövik harci ruhánkat,
táltos lovunk is elővágtat,
helyére ugrik lábszárcsontunk —
védjük vérrel szerzett jussunk.
Csillaglelkünk szétszaggatjuk,
de a zászlót mégsem adjuk.

(Útban hazafelé; 1984)

„ÚJ KRISZTUS JÖTT...”

AZ ÚJ KRISZTUS misztikus csodatéteményeit a szerző hol patetikusan romantikus, hol meg túlságosan is elköptatott, egyszerű banális képekbe vetíti. A mindenható Lenin például

**A császároknak dörgön állj-t
kiált,
Elparancsolja a bitor halált,
Tárt karral várt viharok vészein...**

Es másképp szól a vers, amikor Lenin az egyszerű emberekhez fordul, akiknek vállára a háború súlya nehezedett:

**A vizekből, a légből, a föld alól,
Ahol csak gyilkos fegyver szava
szól.
Jertek, megkinzott bús testvéreim...**

Meg kell állapítanunk, hogy a vers nyelvét a bibliai asszociációk állandó jelenléte sem teszi túl színessé. Emocionális hatása nem is képiségének, inkább költői mondattanának tudható be. A szerző elsősorban egy ritmikai segédeszköz — a refrén, másodsorban egy mondattani alakzat — az elhallgatás lehetőségeinek kiaknázására épít. A versszakok harmadik sora általában befejezetlen gondolatot tartalmaz, amelyet a refrén zár le és bővít ilyenképpen mindig új és új értelmi vagy érzelmi árnyalatokkal.

tokkal tulajdonképpen egy célt szolgál: arra akarja rávezetni az olvasót, hogy Lenin a mennyei akarat teljesítője a földön.

Főösleges hangsúlyoznunk e Lenin-kép valóságellenes, történelemellenes voltát. Mulasztás volna azonban fel nem figyelni arra, hogy az elrajzolt, messianisztikus Lenin-portré hogyan illeszkedik bele a századelő és a századforduló magyar irodalmi folyamatába, hogyan veszi eredetét abból.

A XIX. SZÁZAD második felében a materializmus előretörésével egyidejűleg megpróbál az egyház is akcióba lépni volt presztízse megőrzése végett. A materialista tanok mellé kiemeli a Jézus-problémát. Materializmus és idealizmus összecsapása a századvégi magyar filozófiai költészet fő témáinak egyike. A filozófia alapkérdését a kor legjelentősebb költői már hajlandók a materializmus javára eldönteni. Tulajdonképpen már ateisták is, csak még fáj nekik, hogy azok. Az egekben egy felelős teremtetőt szeretnének tudni, akin számon lehetne kérni az összes földi igazságtalanságokat. De mivel a materializmusból megtanulták, hogy ilyen jogkörrel rendel-

kező mindenes hatalom a világűrben nincsen, tehát földi panaszaik nem találhatnak az égben sem meghallgatásra és gyors kezelésre, ez végtelenül rosszul esik nekik, s az istenről csak azértsem akarnak lemondani. Így nyer újfajta, a hagyományostól eltérő értelmezést a századvég haladó gondolkozású, a nemzeti klasszicizmus hivatalos irodalmából kitagadott költőinél az isten- és a Krisztus-fogalom. Reviczky Gyula például »Ma született a Messiás!« c. fájdalmasan szarkasztikus hangvételű költeményében az emberi egyenlőség és testvériség szemfényvesztő vallási tételének a leleplezésére használja:

**Az élet össze-visszasága
Ma sem békít ki semmivel.
A szenvedő ma sincs megáldva
S rongyokban jár, ki jót mível.
Egyiknek tétlenség az élet**

**S izzadva szidja annyi más.
Születni gyakran ősi vétek...
Ma született a Messiás!**

A költemény alapeszméjét, azt a gondolatot, hogy a bibliai Krisztus szenvedéseivel és halálával nem váltotta meg az emberiséget, hogy a világnak és benne Magyarországnak is sürgősen szük-

sége van még új megváltókra, Ady Endre fejleszti tovább »Magyar Messiások« c. versében. »Ady minden titkai«-nak tudója, Földessy Gyula szerint a költő »mindig olyan értelemben használja a »messiás« szót, mint a közösségért élők, szenvedők megjelölését«.

ILYEN SZÉMPONTBÓL NEZVE a krisztusi mezbe öltöztetett Lenin nem tekinthető új, rendhagyó jelenségnek a magyar költészetben. Ő most az a Messiás, akire hasztalanul várt az irodalom civilizációs intézményeiből kirekesztett századvégi ellenzék, az ő eljöveteletét érezte meg, »mint kutya a földrengést« Ady Endre. Újnak a versben csak az tekinthető, hogy a hagyományos forma itt olyan tartalommal töltődik fel, amelynek minden elképzelés szerint éppen ezt a formát kell kizárnia. De mivel a látzólagos ellentét nem bontja meg a vers eszmei egyensúlyát, arra kell következtetnünk, hogy az első magyar irodalmi Lenin-portréban a háborúba belefáradt tömegek kissé naiv, ahistorikus béke-, szabadság- és igazságvágya ölt testet, amely évszázadokon át olyan elérhetetlenül távolinak tűnt, mint a csodatevő Krisztus földrejövele.

GORTVAY ERZSÉBET

(Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1970)

EBBŐL LETT A MAGYAR LENINIÁSZ

Alakja fél évszázada téma az irodalomban. Valóságos hősi eposz szövődött köré, a Leniniász. A világtörténelem legnagyobb héroszává magasztosult. Ő, aki annyira nem igényelte a magasztalást.

Az irodalomtörténet már régen rájött, hogy a XX. század morális útkereséseinek nagyon izgalmas vetülete lehetne, ha egyszer egy közös gyűjteményben kiadnók mindazt, amit a különböző korok írónemzedékei írtak Leninről.

A magyar irodalom e feladat megvalósításában egyelőre az adatgyűjtés stádiumánál tart. Köztudomású objektív történelmi körülmények folytán a magyar Leniniász egy negyedszázadon keresztül az ország határain kívül fejlődött. Ennek a fejlődésnek idestova egy másik negyedszázada jár nyomában a kutatás. A következetes nyomozás eredményeként számos, azelőtt ismeretlen Lenin-mű vált az utóbbi 25 év folyamán sűrűn olvasott, megbecsült kincsévé a magyar irodalomnak. Mégis akadnak a mai napig felfedezésre és számbavételre váró alkotások.

A kimaradt művek sorát lokálpatriotizmusból Simonyi Sándor Lenin c. versével kezdjük. Ez a vers, bár nem szerepel egyetlenegy kötetben, gyűjteményes kiadásban sem, egy időre alighanem elperli Pásztor Árpád közismert Leninjétől az elsőszülöttség jogát. Ugyanis öt nappal korábban jelent meg az UNGVÁRI KÖZLÖNY 1917. december 20-i számában. A vers szerzőjéről keveset tudunk.

Aliq többet annál, amit **Komját Irén** ír az **IRODALOM — FORRADALOM** c. kötet bevezetőjében egy bizonyos költői magatartásról **Leninnel** szemben. »Egyes írónál volt például a **Lenin-tiszteletnek** bizonyos vallásos jellege... De még ebben az eltévelyedésben is benne van az a meggyőződés, hogy **Lenin** fogja az emberiséget kivezetni az imperializmus által ráért szörnyű szenvedésekből és hogy **Lenin** nemcsak az oroszoké, de mindnyájunké.« **Simonyi Sándor** pontosan ebbe a kategóriába tartozik. **Lenin** azért tarthat számot elismerésre, mert szerinte ő a legjobb »ama **Krisztus** óta, ki egykoron a földre született«. Erre a felismerésre épül a vers, valószínűleg alkalmi költő alkalmi himnusza az ismeretlenül »szentté avatott« **Lenin**ről. Amit a szerző nyolc hosszú versszakban elmond **Lenin**ről, az szinte valamennyi vértanúról, kisebb-nagyobb hősről elmondható találomra.

Húsz hosszú, keserves éven
Bolyongtál, bújtál évről évre!
Fiatalságod drága ideje
Meddőn pergett a semmibe.

E vértelen életrajz többlete a sablonnal szemben, a negyedik versszakba foglalt aktualizálás:

Hogy előtörtél a vak homályból,
Fittyet hánytál a rút pribék seregnek,
Vér, tűz, lángtengeren át nyugalmat hozva
A békét sóvárgó embereknek.

A glória tehát **Lenin** fejére ezért kerül: mert meghozta a háborúba beleunt világnak a várva várt békét. S a béke visszahonosítása a magvető kéztől rég elszokott földre olyan hihetetlenül nehéz, egyszer-volt-igaz-sem-volt dolog-

nak tűnt a háborús politika magasiskoláját nem járt tömegek számára, akárcsak a megváltó Krisztus földrejövetele. De elképzelhető sokkal egyszerűbb asszociáció is. A háború vége a békét kívánóknak megváltás. Tehát az, aki meghozta, megváltó. Ez az egyszerű okoskodás mondatja ki Simonyi Sándorral a magyar irodalomban először a következő, később annyiszor visszacsengő szavakat Leninhez: »Te vagy szenvedésünk megváltója.« A mondat értelme egyenes. Azonosítása még csak útban van a metafora felé, hogy pár nappal később Pásztor Árpád tolla alatt váljon azzá. Ő **LENIN** c. versét már így kezdi: »Új Krisztus jött.«

A legizgalmasabb kérdés a két, azonos témájú és fel fogású vers elemzése kapcsán, hogy eljuthatott-e öt nap alatt Simonyi Sándor verse Pásztor Árpádhoz, vagy ez a második glóriás Lenin-portré létre jött volna az első nélkül is?

Véleményünk szerint igen. A két vers összehasonlítása nem szolgáltat alapot semminemű plágium vagy utánérzés feltételezésére. Ami a két versben közös, az csak az alapgondolat, amelynek kifejezése nagyon is eltérő, mindkét esetben egyéni kifejezőeszközökkel történik. A Lenin-Krisztus analógia különben sem kizárólagosan magyar találmány. Fellelhető a korabeli orosz és ukrán költészetben is. Blok, Belij és Jeszenyin is Krisztust kiált a forradalom világra szóló élményétől felkavartan. S egy fiatal ukrán költő, Volodimir Kobiljanszkij önfeledten így köszön a forradalmi tömegre: »Krisztus feltámadt!« Véleményünk szerint nem egyik vagy másik poéta — sokkal inkább a kor sugallja a hasonló képzettársításokat.

Bár nem egészen ismeretlen — az IRODALOMTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK 1961. évi 4. számában megjelent —,

az utóbbi évek antológia- és szöveggyűjtemény szerkesztőinek figyelmét mégis elkerülte Karikás Friqyes érdekes sirató verse **LENINRŐL A TISZA PARTJÁN** címmel. A legendás hírű 39-es dandár egykori politikai biztosát a Tisza-parttól meglehetősen távol éri Lenin halálának híre, amelyre megírja népi modorú siratóénekét. A költemény legérdekesebb sajátossága az improvizáció-látszat. Ez magyarázza puritán egyszerűségét, pátoszmentességet is. Pedig a mértéktartó józanság e túlzásokra csábító műfajban nem adódhat könnyen. A »halotról vagy jót vagy semmit« elv követése a népi siratóénekekben nemcsak szentesíti, hanem egyenesen meg is követeli az elköltözött erényeinek a legvalószínűtlenebb felnagyítását. Ez alapvető műfajszabály alól Karikás sem akar kivétel lenni. Helyenként láthatóan túloz, amikor Lenin külsejét, emberi magatartását festi:

Nagy volt, mondják, mint a debreceni Kálvin templom
[tornya,
Földtúró magyarra, robotos németre és egyéb
[nemzetre
Volt szerelmes gondja.
Volt nagy akarása, kurucos tartása, mondják, hogy e
[földön nem vala mása,
Nem született mása.

A debreceni nagytemplom hasonlat és a »kurucos tartás« utólérhetetlen bájt kölcsönöz a hős portréjának. Azt hiszem, nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy általuk teszi igazán magáévá a magyar nép Lenint. Mert nemcsak kimondja, hogy köze van Leninhez, hanem a saját népi módján mondja ki. Így lesz a népi költő és a nép véleménye Leninről egy. Nem véletlenül hivatkozik Karikás olyan sűrűn a forrásra, hangsúlyozva, hogy amit ő mond, azt a tömegek is »mondják«.

Népi felfogás szerint teljesen elképzelhetetlen a legendásított hős halála. Nem is tudni, hogyan következett be. A költő éppen csak utal rá, hogy »mondják«, s kurtán-furcsán így fejezi be siratóját:

**Ezt érzi s fájlalja a kubikos magyar
A szennyes magyar Tisza búzakövére hátán. . .**

A három pontos befejezés tulajdonképpen nyitva hagyja a verset, mint a váratlan halál a befejezetlen életet. S a Lenin-sirató igazi értelmét éppen ez a befejezetlenség adja meg, amellyel a költő azt példázza, hogy bár meghalt, nincs eltemetve.

Van olyan magyar Lenin-versünk is, amelynek szövege könnyebben hozzáférhető oroszul, mint magyarul. Ilyen Ujvári Erzs 1925-ben orosz fordításban megjelent LENIN-je. Az eredeti vers 1924-ben látott napvilágot egy bécsi emigrációs kiadványban. Az orosz fordítók figyelmét már akkor magára vonta, magyar szöveggyűjteménybe azóta sem került be. Pedig kár. Ujvári Erzs a magyar proletár-asszonyok nevében szól Leninhez. Bensőséges egyéni hangon szólaltatja meg a szocialista meggyőződést, s ezzel lírai hangvételt hoz a korai szocialista költészet sokszor száraz mozgalmi verselésébe:

**Néma koporsód elé zarándokolunk a világ minden
[tájából. . .**

Lenin!

Testvéreid vagyunk

Megfogluk egymás kezét

És lámpásaid alatt felvonulunk a földön. . .

Képeinek áttetsző egyszerűségével viszont a súlyos társadalmi mondanivalót hozza közelebb a munkásolváshoz:

Szánk elől elprédikáltad a pálinkát
Kezünk alatt megolajoztad a gépeket
Szibéria fehér mezőin kályha volt a hangod
Nyugtalan vérűeknek hajókat építettél a tengerre
Betegeknek ajándékoztad a fenyőerdőket
A föld dolgozói mindannyian testvéreid voltak. . .

A proletárélet megszépítésének a vágya az a hang, amely legerőteljesebben kihallik a profán Lenin-himnusból, s ez határozza meg eszmei mondanivalóját.

A mai napig ezekben a versekben egy és más elavult. Sok közülük nem több kordokumentumnál. Hogy tudjunk róluk, azt azért mégis megérdemlük.

GORTVAY ERZSÉBET

(Kárpáti Kalendárium; 1972)

A NAGY LENIN egy kis Zalka-műben

ZALKA MATEŐR, a XX. századi magyar prózairodalom egyik sajátosan bonyolult, jellegzetes képviselőjéről sokan és sokféleképpen nyilatkoztak már mind a magyar, mind a szovjet irodalomtudományban. Vannak, akik mai napig úgy tartják, hogy Zalkának nem annyira irodalmi, mint politikai és katonai tevékenysége a figyelemreméltó, mások viszont határozottan tévesnek minősítik azt az állítást, miszerint Zalka csak mellékesen foglalkozott irodalommal. A »Velicska és a jós« c. elbeszélésnek e vitában nem volt perdöntő szerepe, mivel sem tartalmi, sem formai szempontból nem rejteget különösebb felfedeznivalót. Nem korszaknyitó és nem korszakzáró alkotás még szerzője pályáján belül sem, csak egyike azoknak az életrajzi vonatkozások, mélyreágyazódott emlékek melegétől át-átforrósodó, formailag szinte eszköztelen Zalka-írásoknak, amelyeknek legnagyobb erényük a személyes átéltségből fakadó hitelességük.

A »Velicska és a jós« 1935-ben keletkezett, tehát két évvel Zalka Máté hősi halálát megelőzően, a »Doberdó« és »A bolygók visszatérnek« között, »A kisdobos«, a »János, a katona«, a »Két alma« és más, kevésbé ismert elbeszélések szomszédságában, s így meglehetősen kiforrottan mutatja szerzője kiforrni végleg sohasem érkezett tehetségét.

A »Velicska és a jós« azokhoz az írásokhoz kapcsolódik, amelyek témakörét Zalka leginkább sajátjának érzi, s így fogalmazza meg: »az én témám az, a

forradalom hogyan alakítja át az emberiséget«. E gigantikus méretű átalakulási folyamatot emberi sorsok spiráljába sűrítve ábrázolni megközelítőlegesen hitelességgel is csak úgy lehetett, ha a szerző világosan látta a fejlődés irányát, az ormot, ahová az új társadalmi rend fel akarja juttatni az embert.

LENIN MINT ESZME, A SZÜLETENDŐ ÚJ VILAGREND SZIMBÓLUMA felbukkant már Zalka Máté korábbi írásaiban is. »A bolygók visszatérnek« c. regényében megjelenik teljes életnagyságban is, amint egy mozgó gépkocsi tetejéről szónokol a Vörös téren és csodálatos kontaktust tud teremteni a tömegekkel. A »Velicska és a jós« már többet ad a nagyszerű pillanatkép bűvöleténél — magánemberként, civilben mutatja Lenint, a nagy embert, a politikust, mégpedig úgy, ahogy a címben szereplő Velicska, a véletlen ismerős látja.

Mivel Lenin bemutatásának feladatát a szerző teljes egészében »átengedi« hősének, Velicska Józsefnek, a »teljesítmény« helyes értékelése érdekében először vele magával kell megismerkednünk. Az ő jellemzésére szolgál az elbeszélés kerete, amelyből megtudjuk, hogy Velicska bácsi, a felvidéki kishivatalnok a szerző apjának volt iskolatársa, »pirospozsgás arcú«, »ifjú-fényes szemű«, »kellemes-kellemes ember«, aki az embereket meg tudja ítélni egy tekintetből. Így van Leninnel is, akivel még a háború kitörése előtt hozta össze a véletlen Lengyelországban, egy tátrai kiskocsmában. »Ebből a kis alacsony úriemberből — meséli Velicska — csak úgy sugárzott a jóság meg az ész. A szeméből hol mosolygás,

hol meg elgondolkodás villant. Figyeltem az arcát beszéd közben. Úgy alapjában nem szép arc volt, de mikor beszélt, és különösen mikor magyarázott, ez az arc megszépült, kinyílt, és olyan volt, amit nem szívesen felejt el az ember.«

A **VILAGPOLITIKA** eseményeinek későbbi alakulása különben is állandóan eszébe juttatta Velicska bácsinak az egyszerűlátott idegent, akit magában jósnak nevezett el, mivel az »megjósolt szóról szóra mindent, ami tényleg meg is történt aztán, csodálatos pontossággal. Nemcsak a háború kezdetét, hanem azt is, ami ezután történni fog. Azt mondta, hogy a demokraták, akiknek az a hivatásuk, hogy akadályozzák meg a háborút, nem fognak csinálni semmit, de a népek, azok megteszik a magukét. A háború évekig fog tartani, millió és millió ártatlan életbe fog kerülni. De ezt a háborút nagy megrázkódtatások fogják követni. Forradalmak... «

A »jós« nevét Velicska nem jegyezte meg. A szerző számára sem mond először semmit külsejének aprólékos, a felismerést azonnal lehetővé tevő leírása: »Alacsony, erős termetű, kis köpcös ember volt. Erősen kopaszodó fejjel... és ami rögtön a szemembe tűnt, hatalmas homloka, mint egy nagy boltív, húzódtott felfelé... Szúrós nézésű barna szeme volt, kissé tatáros vágású, nyírott, rövid szakállt viselt«.

Az elbeszélés befejező részében, amely csaknem tíz évvel később játszódik, fedi csak fel Zalka a »jós« kilétét. Ilyen módon a névelhallgatás egyszerű, de hatásos ötletével Zalka Máténak sikerült életrekeltenie azt a Lenint, aki amellet, hogy a szocialista for-

radalom bölcs stratégája, teoretikusa, nem élő emlékműve saját nagyságának, hanem természetes, földi, megnyerő modorú ember is. Barátságosan előreköszön az idegennek, könnyen ismerkedik és meglepő magabiztossággal fogadtatja el nézeteinek igazát. A szerzői hangsúly mindvégig a lenini eszmék kivételes meggyőző erejének a bizonyításán marad, éppen ezért nem válik öncélúvá Lenin emberi erényeinek az ábrázolása. Zalka nem esik ámulatba attól, hogy Lenin biciklin érkezik a cselekmény színhelyére, rántottát rendel pirított kolbásszal és hozzá spriccert, jól szó-davizezve. Ez éppen úgy hozzátartozik emberi mivoltához, mint ahogy az is, hogy mindig és mindenütt a szocialista forradalom ügyét tartja szem előtt. Meszterien érzékelteti ezt Zalka a koccintás epizódjában, amelyet Velicska így idéz:

»— Éljen az orosz szabadság, le a cárizmussal — mondtam én őszinte demokrata lelkesedéssel.

— Éljen a világszabadság — mondta ő csendesen —, le a burzsoáziával —, tette hozzá mosolyogva.«

A pohárköszöntők finoman fogalmazott eltérése két különböző politikai programra vet fényt, ugyanakkor viszont a mögöttük álló erkölcsi-világnézeti eszmények hasonlóságára is rávilágít. Velicska azért ismeri el Lenin politikai álláspontjának magasabbrendűségét, mert személyének erkölcsi fölényét is elfogadja. Így lesz Leninből az egyszerű kishivatalnok Velicska József szemében szocialista erkölcsi eszménykép, Zalka Máté munkásságában pedig a forradalmi korszak pozitív hőse, amelyet vele párhuzamosan szenvedélyesen kerestek a születendő magyar szocialista irodalom más képviselői is. Ezért van jelen Lenin

már 1917-től kezdve szinte állandó jelleggel a magyar irodalomban. Tőle indulnak ki és hozzá futnak be az utak, amelyeket századunk pozitív hősei, az igazság ügyének bajnokai és mártírjai, a társadalom és az egyén, a nemzet és az emberiség boldogságának keresésében bejárnak. Ő a kor embereszménye, a mérce legmagasabb foka, a csúcs, ahová a kommunizmus emelte az embert.

G. E.

(Kárpáti Kalendárium; 1977)

GYŐRY DEZSŐ

Újévi köszöntő.

*Boldog újesztendőt, kékegűt, gazdagot,
Gyöngyszemű búzából sok kövér asztagot!*

*Boldog újesztendőt, bőséges szüretet,
Jó bor és a jókedv egy méhből született!*

*Boldog újesztendőt, guruló hízókat,
Sok embert a torba, magukhoz bízókat!*

*Boldog újesztendőt, vásznat, bőrt szövetet,
Hét szűk évet mindig hét kövér követett!*

*Boldog újesztendőt, álljanak a lagzik,
Keze-kéréséért egy lány se haragszik!*

*Boldog újesztendőt, sok fürge gyereket,
Harsogjon az utca, ha sárkányt ereget!*

*Boldog újesztendőt, gyárkürttől hangosat,
Ki első a gépnél, az itt a rangosabb!*

*Boldog újesztendőt, munkán kapott kincsen,
Minden szem e napon Sztalinra tekintsen!*

(Vörös Zászló; 1946. I. 3.)

Győry Dezső:

Az élet oldalán.

*Az aléltságból már ocsúdni látszik,
ki a tűzvészből élve megmaradt.
Hol a sok rémség s szerzőik, a nácik?
Egy földrész ráng még romjaik alatt.*

*Aki most ébredsz s egyben szabadulsz is,
jól mérlegeld, hogy mi e győzelem.
Minden tagod fáj, amihez ha nyúlsz is?
A múlt rovásán minden gyötreme!*

*Ezt ne feledd. S ne csak a temetőkre
gondolj: a sors nem jön csak úgy eléd.
Te menj elébe! Menj ki a mezőkre
s ragadd meg a munkának a nyelét!*

*Ne síránkozz, de dolgozz: ez a dolgod.
S ha nem is könnyű, ne tedd tétován:
ott van a helyed a munka és a több jog,
az emberség s az élet oldalán.*

(Vörös Zászló; 1946. I. 27.)

ALTAL A KÁRPÁTOK HEGYÉN

A IV. Ukrán-Front »Magyar Újság«-jába

A Kárpátoknál, hol Tiszánk már
a nagy magyar rónára lép,
most szabadul meg zsarnokától
s nácik bilincsétől a nép.

E nép, magyarok árva népe
egykor vad sztyeppék fiai,
kik imádták a szabadságot,
míg el nem adták — urai.

Eladták német martaléknak,
kik barbárolták mindenütt.
Nem így képzelte tán. De végül
szívből várta: az óra üt!

Ütött. S már zúg a szovjet hadvész
által a Kárpátok hegyén.

Ó, hozzátok az emberséget!
ha kell, szuronyotok hegyén!

Uraink sváb mákonyra fogták
e népet sok száz éven át,
s a dolgos s alkotó magyarság
honzában nem talált hazát.

Tudja e bús tömeg: az ár nagy,
mert most is svábért vérezik.
De hisz egy osztó igazságban,
hogy népuralmat oszt nekik.

S szegezzétek bár német-bérenc
mellének versem: így igaz:
Számoljatok a fasisztákkal!
De ne bántsátok, ki nem az!

S míg zúg ukránok hadseregje
által a Kárpátok hegyén,
ne vészt hozzátok: Igazságot!
ha kell, szuronyotok hegyén!

Itt, felhő-kontyos »népek útján«
hágók alatt, a vad patak
csontot görget: magyar s tatár csont,
avar s hún együtt porlanak.

Itt ment Kálmán király ki haddal,
mert segílyt kért Kijev ura.

Ti most nekünk segítni jertek.
Ne mint — a cár — egy százada.

Itt már az óceánt szagoljuk
száz-napos ősz-esők haján,
s itt derít eget fenyvesekre
ukrán szél Nyugat kapuján.

Itt új mezőkre ér a győztes
által a Kárpátok hegyén:
Üzni jöjjetek sors-borúnkat!
ha kell, szuronyotok hegyén!

Itt... kis, kivérzett népek élnek.
Velünk csúnyán kibánt Nyugat.
Mi, mind kissé félvén s szorongva
fogadjuk az újságokat:

A több, jobb s emberibb életben
még hinni is alig merünk.

Pedig e sok kis nép: kapocs mind
szívünk meleg — hideg fejünk:

Kelet s Nyugat közt mink vagyunk komp,
kétpart-kötő híd, vagy hajó.

Kedveljétek lényünk s jövőnket,
mert hinnünk s bízunk volna jó!

S kérünk most náci-rontó hős had,
itt a Kárpátok tetején:
Hozzatok emberibb világot!
ha kell, szuronyotok hegyén!

(Bereg, 1944)

(Sugaras utakon; 1985)

HORVÁTH GYULA

OKTÓBER

Dőre imák fojtó füstje
borult babonás szívekre,
bénított néma alázat,
éltetett balgán a nép:

»Virágeseő, hamis ének:
Jön a cār, jön a cār, —
(Pálinkát és kancsukát hoz,
Zúg az ár, zúg az ár).

Örül a nép — suttog a nép:
itt van már, itt van már.
(Hajolj földig, éhes muzsik, —
lekaszál, lekaszál«).

Hány rettegett éjszakán át,
érces hajnalok tűzébe —
titkos fohász zsongott
csodát leső szolga szívében:

»Volga, Volga, jó anyácskánk,
rejtsd el bűnös cārunk,
neked adjuk bús szívünket,
aranyszínű álmunk.

Rejtsd el hullám-karjaiddal
örvényed ölébe,
szennyes vized megtisztítja
boldogságunk könnyek«.

Rendült az ég, hullt a csillag,
Tűzcsóva villámlott,
Hol szenvedésbe fulladt a szív,
Győztes ének szállt ott:

»Nem kell többé rontó ima,
Durva, álnok ének.
Rőt hamuja tűnjön tova
szárnyain a szélnek.

Bátyuskám, az »áldott« cāróm
Többé már nem látom,
Tovailant átkainkkal
hetedhét országon«

(Pólusok; 1979)

HORVATH GYULA

Nemzedék

Értünk ájultak romba a házak,
botladozott ormos ablakainkon
a fényes ívű napsugár,
lettek tartópilléreiből
tank-brigádok.
Értünk ástak vízenyős árkot,
hol pattanásig feszült az ideg,
elfásult a szó, fegyverhez
idomultak bütykös munkáskezek...
hol az otthon s asszonyi meleg
hiánya lobbantott már tüzet,
s csak a szív verte zihálva
a remény ritmusát.
Értünk égett a szétszállt világ.
Örültek diktáltak farkastörvényeket
az emberiség,
erkölcs,
szív,
s élet ellen,
míg elsodorta őket hömpölyögve,
zúgva
a szemekben vörös csillagokat gyújtó
győztes tavasz árja.

(Kárpáti Kalendárium; 1983)

LENIN

Ugy magasodsz szívünk fölé,
mint hitünk a harcban, a győzelemben.
Méltóságodban a századok erénye,
karod lendületében
cárok
kiskirályok
csúfos veresége.

Szíveden pihen e század.
Sebét gyógyítja, halmoz csodákat.
Eszmé: vértünk a gondjaink ellen,
mérce az emberségben,
álomban, vágyban,
s alkotó tetteiben.

Tudom: idegen tőled az istenítés máza,
mit diktálna költői túlbuzgóság.
Tiltakozna ez ellen nagy szíved,
mert csodás egyszerűségében
Ember vagy,
örök
s legyőzhetetlen.

(1982)

FORRADALOM

a gondolat röppenő nyíl
villanó kard az eszme
a lendület végítélet
s a palota
megremeg

és bömböl a tajtékzó folyó
százados szennyét partra dobja
úri kényelmek megtört rabja
szökken a fények magasába
az alázat dühökben éled
elcsuklik a hamis hozsánna
megtisztul a babonás lélek

s hull a hit becsapott szívekre
csapdos csattan az elfojtott vágy
századok tiltott muzsik-álma
lángba vonja a Palotát.

(1977)

(Sugaras utakon; 1985)

HORVÁTH SÁNDOR

Horváth Sándor

TETTEKRE KÉSZTET

Halad az úton ifjúságunk,
Erős a karunk, lendül:
izzó vasra sújt kalapácsunk!

Október parazsából
kapott lángra e hevítő tűz:
holnapunk egéig lobban.

Mit szólunk: világos és tiszta,
olyan érthető, mint a cél,
mely felé visz a kitartás,
amelyért lüktet szív s a vér.

Miénk a jövő, s azt is tudjuk,
miénk a felelősség érte,
tettekre készítet a 30 év,
és a vágy — az örök béke.

Három évtized

Didergő őszön született,
S azóta éget.
Ének, dicső tett lett.
Mit érzel, ha rá gondolsz?
Dobban-e nagyot a szíved?
Mit érzel, ha rá gondolsz,
Hogy tied a föld?! Tied!

A hősök tettei örökké égnek,
S tettük mellé új tüzek születnek.
A munka máglyái
Festik az életet!
Olyan e hegyek ölelte föld,
Mint célja felé törekvő ifjú.
S egy-egy vércseppje minden ember.
Az embert dalolom én,
Mert ő él a tettekben.

Az emberek oly különbözők,
De testvérekké lesznek,
Ha egy irányba vágynak.
S mi nekivágunk,
neki száz öles határnak.

Dicsőséges a múlt
S dicsőséget sejdít a jövő,
De a legdicsőbb mégis a jelen,
Mert benne él a múlt,
Belőle fakad új győzelem.

(Kárpáti Kalendárium; 1976)

HORVÁTH SÁNDOR

SZABADSÁGUNK

Didergő őszön született,
S azóta ég, lobog,
Dallá lett száz dicső tett:
E három évtized.
Mit érzel, mikor erre gondolsz?
Dobban-e nagyot a szíved?
Mit érzel, mikor arra gondolsz,
Hogy tiéd e föld, a tied?!
A hősök tettei a fáklyánk,
S mellékük új tüzek születnek,
A munka mécsei, máglyái
Festik színesre életünket!
Olyan e hegyek ölelte föld,
Mint célja felé törekvő ifjú,
S egy-egy vérsejtje
minden ember.

Az embert dalolom én,
Mert ő él a tettekben.
Az emberek bár különbözők,
De testvérré lehetnek,
Ha egy irányba vágynak.
S mi nekivágunk,
neki hétmérföldes határnak.
Dicső a múlt,
És dicsőséget sejtet a jövő,
De legdicsőbb mégis
a küzdő jelen.
Mert benne él a múlt,
s belőle fakad új győzelem.

(Szivárványszínben; 1977)

Itt és most

Nézd: hajnal nyitja
előttünk a távolság.

Felragyog,
mint ha nap-eső zúdul rá,
az Űt.

Induljunk,
indulnunk kell —
ITT és MOST!

Ne jöjjön velünk, aki gyáva,
az se, ki önmagára
gondolva csupán, haszonért fut.

Mindenkiért kell
élnünk, tennünk, mennünk —
ITT és MOST!

Ne mérlegelj,
hogyan jobb lenne
máskor, máshol!

Te csak itt lehetsz EMBER,
s csak megtűrt — akárhol máshol.
Nagyot tehet,

aki akar — ITT és MOST!
Anyánk, apánk szavaival a szánkban
Vörös zászlók lobogásában
— mint csillag a Mában —
indulunk,

hirdetve:
van igazunkhoz erőnk:
alkotott belőlünk a kor
harcost,
hogyan győzzünk
ITT és MOST!

(Lendület; 1982)

KECSKÉS BÉLA

KECSKÉS BÉLA

Jövőbe nyíló napokban

*Piros-lúz-testű századom,
te huszadik: nagy, zengő!
Szeretlek, mert pergő kezed
ránk tespedtséget nem sző.*

*Ifjú szívvel a száguldást,
a száguldást kívánom —
s te, te rakétaszárnyakra
kapod fiatal álmom!*

*Merték gondolni az apák:
fel, csillagokig szállni?
S ma egekbe fúrják fejük
az ősök unokái.*

*Más a vén föld is! Napjait
se oly halk-lustán járja.
Forog a kerék: lüktetőbb
tél s tavasz fogócskája.*

*Nagyra készülünk! — Mint a húr
feszülünk ajzott vágyban,
s tíz ujjunk már fenn tapogat
a Kozmosz homályában,*

*mint ősünk, kit egekbe vitt
csodákat látó álma
s elindult s ment, hogy a nagy tűz
értelmét megtalálja.*

*Forrj csak, Kor, hogy csodáid láttán
bizzunk magunkban: — Tenger
dühével zúghat már az Őr!
Győzünk! Feljut az ember,*

*s csillagrendszerek szédítő
vad spirál-forgásában
megáll erős érc-lábakon
Mindenek Ura — bátran!*

(Naptár; 1962)

KÜZDELEM

Bővérű, ifjú
Szocializmus,
s elaggó
Tőkés rend —
Reccsen-roppan — érzed? — zeng
testükben a csont,
ahogy egymásnak feszíti vállát,
törve és vágva,
e két világ ma!

Élet-halál e harc.
Feszül az izom,
pattan az izom, szikrázik a szem —
(ki győz?)
Micsoda küzdelem, micsoda küzdelem!
Tán nem is tudod.
s te is benne vagy:
nincs ember most, ki
ebből részt nem kap —
Ki így, ki úgy, de üt,
de vív, de küzd...

Golyó se szisszen, vércsepp se fröccsen,
csak kalapács, meg sarló a fegyver,
gép-zajos gyár s mező
a csatatér,
de így is eldől: ki mit ért!

... S oszlik bennem már minden kód-ült
kétség, apró jelek villognak:
fényes tüzek a felhők közül,
s dagad hitem,
büszkén s lobogva,
dagad, mint fűrgé szélben szökő,
égreszőkő vásznak:
hogy ez, győz, ez az ifjú erő!

S lenni akarok egy sejt e roppant,
nekigyürköző
izmos vállban.

OKTÓBER

Október, ó,
nem hervadó
mágikus szó,
sose hulló
győztes zászló —

(Korom kéklík — vörös lobban.
Halál kaszál — remény dobban.
Gyászos tor egy múlt világon —
felragyogó fény a tájon)

Október, ó:
győztes zászló!

Ma is látom a hősöket,
el nem felejthetjük őket,
a mezítlábas, rongyos népet:
szemük tükrén
— hajnali tűzfény —
a jövő hite égett.
Dalok születnek, zúg az örvény,
s vajúdva születik a Törvény,
mely ígéri: nem lesz bilincs, kín.

S milliók torkán
zeng, mint az orkán;
Lenin!

Október! — Örökeltű dátum,
szuronyok vésték vérszín írással,
le nem törölhető; hív, buzdít,
ég ma is hívó vörös izzással.
Rágondol a letiport gyarmat,
mikor fegyvert ragad kezébe;
erőt áraszt a zsibbadt testrészebe —

s addig,
addig nem ad nyugalmat.
míg az Igazság és a Béke
nem győz a Földön — immár végleg!

(Izzó parazsak; 1963)

Kecskés Béla

**DICSÉRJE MINDEN
HIMNUSZ ŐT...**

*Uj kor! — Hahó, tágul a kör,
Szebb kor ajtaja tárul.
Hozsánna zeng: az Emberé!
Szívekben új hit s vágy gyúl.*

*Az Ember! — Hull a győzelem,
mint ért gyümölcs a fáról;
hódol neki már Végtelen
és kéklőcélú Távol.*

*Örök-íjjú s életvidám,
és akaró, és vágyó
úgy röppen, mint rőt fény-villám;
s már nem tarthatja háló,*

*mely fogta, nem engedte el! —
Emelik büszke szárnyak,
és nyomát játszva söpri el
sok régi babonának...*

*Dicsérje minden himnusz őt,
ki magára lelt végre,
a diadallal feltörőt —
hát zúgjon dicsősége!*

(Kárpáti Kalendárium; 1965)

LENIN, 1970

Virág-gombos a lombkabát —
századszor öltöznek ki a fák,
vizekben
csengnek a habok,
ég üvegpotharában az illatok,
— olvashatatlan hieroglifák
lepek az idők falát,
de nem törölhetik le — visszaragyog —
azt a száz éve felírt napot!

Indult a történelem útján,
mikor tiprott sorsok zokogtak,
és kardot vert
a hitből s a tudásból.
Nagyítólencse-homlokán
egy tisztább kor
tűzei lobogtak.

Elt s tett,
egy világot teremtet.
Neki mondom ma is: vezess,
mert igaza tündökletes.
Múlt és Jövő
között a Ma:
vasbeton híd,
vonul rajta,
vonul át az emberiség.
Te
fogd
a kezét,
Te fogd a kezét.

(A várakozás legszebb reggelén; 1972)

Kecskés Béla

versei

Lenin szava

Nem volt erő
igazabb soha:
hóhér, pribék
el nem foghatta.
Zúgott, áttört
a korhadtt falon,
zúgott, kitört
a forradalom.
Föld, szabadság,
boldogság, béke —
napfiszta volt
az ő beszéde.
Tiszta szavak,
világszép szavak,
ember-szívbe
hullanak, hullanak.

(A Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1973)

Kecskés Béla

MŰLT ÉS JÖVŐ

Lágerek tömegsírjait benőtte már a fű;
amilyen hős volt ez a nép, jaj, olyan együgyű.
— Ne ítélj, ne ítélj te se, mert te se voltál jobb,
dicsőítetted, ó hányszor, s túrted a zsarnokot;
a történelem gépszíja mindenkit elkapott.

Sötétség s dicsfény egyveleg, és pusztulás végül,
nem sejtettük, hogy itt minden hazugságra épül.
Azt hittük, jó fele megyünk: néztük a csillagot,
mely magas tornyon, éjben is tündöklőn ragyogott
(s aki mást látott, másnapra már megvakíttatott).

Emlékezz, ember, s okulj: tán nem ismétlődik meg,
plántáljuk gyermekünkbe ezt az erős hitet,
kiknek embersége miatt szót fogad idő s tér,
kik élnek gonosztalanul, nem ontva többé vért,
s dolgoznak majd egy értelmes, jobb társadalomért.

(Évgyűrűk '90)

KEREKES ERZSÉBET

KÉT ELBESZÉLÉS

VÖRÖS ZASZLÓK A TISZAPARTON

Akkoriban a szőke Tisza partján a szél még gyöngéden dudorászott a fűzfaberkekben, s a bujalombozatú sötétzöld akácfaik közt rőt lángként lobogtak a Magyar Tanácsköztársaság vörös zászlói. Dagadozott az egyszerű ember szíve, ha rájuk nézett, s határtalan boldogság töltötte el, határtalan, akár a nagy magyar róna.

Am a gyorsvízű Tiszához, melynek partjai először ismerték meg a szabadságot, már közeledtek a román király katonái. A magyar »nemzeti« csapatokkal együtt csakhamar be is törtek a faluba és ütni-verní kezdték a tegnap még szabad és boldog embereket. A fehér bandák sáskahadként vetették magukat a magtárakra, felfaltak mindent, ami csak ehető volt, s a legrejtettebb zugból is előkötörték az emberek féltve őrzött készletét, mit sem törődve azzal, hogy a falu lakosságát éhhalálra kárhoztatják. Szörét borzoló csikasz farkasként tört rá a falura az éhséggel, megpróbáltatásokkal tele 1920-as tél. Az a rövid, de szívet-lelket betöltő boldogság, amelyben a népnek része volt, csak édes emlékként élt már az emberekben.

Kender Istvánné a dunna csücskével megörülte szemét. Könnyei gyéren hullottak, súlyosak voltak, mint a higanys.

— Ne sírj, Mari, — mondta neki Julcsa, a szomszédban lakó béresasszony, és megigazította a beteg fejealját. — Mindegyikünknek nehéz most a szíve, de sírással úgysem segítünk. Neked enned kell most, egy kicsit jobban élni. Eredj, Jolánka, menj csak íziben! — fordult határozott hangon a Kender-kislányhoz. — Szaladj Kovácsékhoz. Hajnalban vágták le a tehenet, most fogják bontani.

— Titokban vágták le, féltek, hogy még valaki elveszi tőlük a rablott jószágot, — tette hozzá kisvártatva Julcsa, és megvetően lebiggyesztette ajkát. Aztán így folytatta: — Gyere csak ide, kislányom, majd befonom a farkocsodat. Ne, itt a kendő. Vedd a lábost, ezt ni, ebbe több főr, és szaladj, fuss, ne hallgass az anyádra. Legalább egy kis vért adjon neked az a telhetetlen. Én meg hozok egy kanál zsírt. Ha a vért megpárolod, adsz majd belőle az anyádnak, és te meg Gyurika is jóllakhattok.

A beteg asszony nagy ügyvel-bajjal látogatója felé fordult.

— Nem, nem kell tőle, — mondotta. — Ő volt az, Kovács, ő árulta be az emberemet. Inkább éhenveszek, de nem kell tőle semmi!

— Jól van, Mari, jól van. . . — fűzte a szót Julcsa. — De tudod-e, hogy amije csak van Kovácsnak, azt mind tőlünk lopta? Aztán meg: nemcsak a te uradat árulta be. Nemrég is egy össze-visszavert kommunisztát hurcoltak végig az utcán. Tudod, azt, aki a bodnárnál rejtőzött. És mit gondolsz, ki jelentette föl? Hát Kovács. No, de se baj, eljön még az ideje, hogy a kasza megint egyenes lesz. Kovács is megkapja még tőlünk a magáét, attól ne

félj. Szóval, Mari, ne ereszd búnak a fejed! A kislány pedig hadd menjen, hátha jót tesz neked majd az étel. — Julcsa elhallgatott.

A leánya pedig már ment is Kovácsék felé az utcán. Gondolatokba merült, nagyosan vont össze szemöldökét, kékrefagyott térde bele-bele-ütközött a lábosba. Még sohasem kért alamizsnát, s most bizonyára ez foglalkoztatta gondolatait.

A nagy falut néma, dermedt csönd ülte meg. A mezőkről hideg szél fújt, mélabúsan zörögtek a széltépázta, száraz akáclevelek. Amerre csak elhaladt a kisleány, mindenütt meg-megrándult a függöny, a muskátlik mögül pedig lapuló emberek figyelő szeme látszott.

Az utcák kihaltak voltak, de a házakból izgatott, fojtott beszéd foszlányai szűrődtek ki. Jolánka csak ritkán találkozott egy-egy kendőbe burkolózott nőalakkal, amint vízért ment valahová.

»Szépen meg kell kérni most Kovácsot«, — gondolta a kislány. A vért majd megpárolja hagymával... A lánykának újra emlékezetébe idéződött a rettenetes éjszaka, a szinte kibírhatatlan éhség. A kis Gyurkának egészen megkékült a halántéka meg az orratöve a hidegtől, az orra pedig hegyes volt, akár a tű.

Jolánka vállat vont, majd kinyitotta a kiskaput és bátran belépett.

— Aztán nem volna-e jobb pecsenye a zsigerekből, mint a párolt vér? — mondta nevetve Kovács, mikor a kislány előadta szerény kérését. — Kapaszkodj bele és tépd ki az egész belsőrészt. Tied a szív és az egész tüdejé is, — tette hozzá.

Jolánka csodálkozva nézte ezt a nagydarab embert. Hisz mindenki tudja róla, milyen fősvény...

— Na, láss neki és cibáld, de frissen, mert dolgom van, — szólott ismét Kovács kaján mosollyal.

A lányka félénken vette le elnyűtt kis kabátját, rátérdelt a levágott állat testére és közben le nem vette szemét Kovácsról. Piciny, sovány kezével belekapaszkodott a tehén légcsővébe és óriási erőlködéssel húzta magafelé azt a — szinte kincsnek látszó — jókora darabot. Hiszen a mészárosnak olyan könnyen és gyorsan megy... Jolánka összevágta a fogát és egész testével nekieszült. Kendője félrecsúszott, farkocsa kibomlott, a csontig hatoló hideg szél arcába vágta a haját és eltakarta vele szemét. A kisleányt már-már elhagyta ereje, de szájában egyre csak ott érezte a főtt hús ízét, szeme előtt hol öccsének beesett kis arca, hol anyjának szomorú tekintete villant föl, s a kis, pehelykönnyű test megint nekifeszült.

És egyszerre csak harsány kacaj ütötte meg a fülét.

— Tépd-húzd, ne sajnáld a másét! — szólott vihogva a zsírosparaszt és vele nevetett egész házanépe. Kovács közben egy hatalmas konyhakést köszörült és kacagott, kacagott, ahogy csak a torkán kifért. A kisleány először értetlenül bámult a körülötte állókra, de aztán szemében megvillant valami és olyan lett a gyermeki szempár, mint két tüzes zsarátnok.

»Szóval... csak tréfát úznak velem, csak gúnyolnak. Lám, mégiscsak igaza volt az édesanyámnak,« — forrongtak Jolánka fejében a gondolatok. Ujjánál fogva felkapta kabátkáját, vette a lábost és elindult a kijárat felé.

Kovács pedig levágott a tüdőből egy darabot és a lányka után dobta.

— Ne, a munkáért! — kiáltotta és epésen fölnevetett.

Jolánka a zajra megfordult. A havon heverő húsdarab egy pillanatra magához bilincselte tekintetét.

»Az édesanyámnak... Hátha jobban lenne tőle,« — villant meg benne a gondolat, és görcs szorította össze a torkát. De aztán mogorván összevonta szemöldökét, a lábánál heverő húsdarabba rúgott és továbbment.

Teltek-múltak az évek. A jókedvűen csörgedező szőke Tisza partján a szél-gyöngéden dudorászik a fűzfaberkekben, s a bujalombozatú, világoszöld akácfák közt rőt lángként lobognak a Magyar Népköztársaság zászlói. Ha rájuk néz az egyszerű ember, boldogság tölti el a szívét, s ez a boldogság olyan határtalan, mint maga a nagy magyar róna.

A SZENT SZABADSÁGÉRT

A percek örökkévalóságnak tündek fel, amikor a hatalmas hajó kimérten himbálózva Petrográdkhoz közeledett. A fedélzet peremén emberek álltak, akik az orosz matrózoknak érthetetlen nyelven olykor-olykor egy-két szót váltottak egymással. Az emberek arca sápadt volt és feszült, csak szemük fejezett ki néha izgalmat, néha pedig örömet és valami rendkívülinek várását.

Ezek magyar forradalmárok voltak, akik a MOPR* közbenjárására Horthy-Magyarország börtöneiből szabadultak ki. Az utasok néha türelmetlenül csoportba verődtek és valamit mutogattak egymásnak a ködös távolban. A ködpárából pedig egyre világosabban kezdtek kirajzolódni egy nagy városnak — a forradalom bölcsőjének körvonalai. És amikor, végre, világosan láthatóvá váltak a hajók a kikötőkben, a hatalmas gyárkémények, — az utasok arcán boldog és örömteljes mosoly ragyogott fel. Egy fiatal férfi ünnepélyesen felemelte kezét és felcsendült a dal.

Ez a csodaszép, gyújtó dal, mely tele volt a forradalom pátoaszával, a határokon keresztültörve jutott Magyarországra. Ezt a dalt énekeltek a munkások tizenkilenc márciusában, amikor a Tanács hatalomért harcoltak, ezt a dalt énekeltek a kommunisták augusztusban, amikor a Horthy-hóhérok golyói oltották ki életüket. Ez a dal hangzott fel a váci fegyház nyirkos kinzókamráiban, a bebörtönzötteket bátorítva, az eljövendő győzelem ígéreteként. Ezzel a dallal akarták befejezni a magyar forradalmárok hosszú útjukat annak az országnak hön óhajtott partjaihoz, amely menedéket adott nekik és új hazájuk lett.

Kender Jolán kezdetben szótlanul hallgatta e dalt. Dermedt ujjai idegesen babrálgatták ruhája fodrát, mely kilátszott elnyűtt kabátkája alól. Fekete haja lobogott a tenger felől jövő szélben, mely arcába sósvizet fröccsentett és felrisszítette a lány kicserepesedett ajkát.

Az emlékek éles törként járták át Jolánt. Ez a dal volt édesapja kedvenc dala. Apját a csendörök hurcolták el a leány szemelattára. S apja többé nem tért vissza. Jolánnal nem utazott sem anyja, sem fivére. Ők a tiszaparti fűzek alatt vannak eltemetve. Jolán tisztán csengő szoprán hangja lassan egybefonódik a férfiak mély hangjával.

Kender Jolán partra szállt. A hatalmas tömeg áradata magával sodorta. Vörös transzparenszek lengtek a szélben, kezek nyúltak feléje virágcsokrokkal és az általános zsongásból gyakran dallamos női hang csengett ki. Jolán keze — a serdülő leány kis keze — pillanatonként ismeretlen emberek kerges tenyerében tűnt el. A lelki fájdalom eloszlott és már csak valahol a lelke mélyén sajgott tompán, mint a beforradót seb.

Jolán nézegette az érthetetlen betűket a plakátokon és jelszavas táblákon és végülis, inkább kitalálta, mint elolvasta ezt a szót »proletariátus«. Igen, ezek munkások voltak, akárcsak édesapja. És lelkében újra és újra felcsendült apja kedvenc dalának szövege, melyből oroszul csak ezt a három

* Mezdunarodnoje Obscsesztvo Pomoscsi Revoljucionyerov — Forradalmárokat Segítő Nemzetközi Társaság.

szót tudta: »A szent szabadságért«. Hogy szerette volna, ha ez a hatalmas tömeg hirtelen rázendített volna erre a dalra.

Gondos kezek emelték fel Jolánt és felsegítették egy tehergépkocsira. Egy szót hallott: »Szmolnij«. Ezt a szót áhítattal ejtették ki.

Szmolnij folyosói végteleneknek tűntek fel Jolánnak. A folyosókon gondolt emberek siettek végig; ajtók csapódtak, papír zizegett. Az élet Szmolnijban nem csendesedett el sem este, sem éjjel. Esténként lágyan, bensőségesen ismeretlen énekek dallama szűrődött ki az ajtók mögül. Jolán mindannyiszor hallani szerette volna kedvenc dalát, vagy szerette volna kérni, hogy énekeljék el azt a dalt, de nem tudta rászánni magát erre. Egyszer azonban kinyitotta az ajtót és bement. A papírral telerakott asztalok mellett férfiak ültek és énekeltek. Azonban alig lépett be, abbahagyták az éneklést s Kender Jolán zavartan megtorpant. Azután eszébe jutottak azok a szavak, melyekkel a fedélzeten őrtálló matróz minden alkalommal üdvözölte. Odament az egyik asztalhoz és az ott ülők közül a legmagasabbnak barátságosan azt mondta:

— Jó egészséget, kishúgom!

— A, jó egészséget... kisöcsém! — válaszolta a megszólított, és valamennyien hangosan elnevezték magukat. És ettől Jolán derűs és jókedvű lett.

— No, mi az, nincs talán nyelved? — évődött vele a matróz.

A leánya tagadólag rázta a fejét.

Am az ott ülők közül az egyik, amelyiken viseltes, elől gépfegyverheveder nyomait viselő gimnasztyorka volt, szigorúan így szólt:

— Nem látod, hogy azok közül az emigránsok közül való, akik itt vannak elszállásolva nálunk? — és megpróbálta kézjelekkel megértetni magát. Sorban egymás után kézbe vett egy teáscsészét, papírt, köpenyt, végül egy mauzert, de a leány csak tagadólag rázta a fejét.

Jolán erőlködött, hogy eszébe jusson valami, s az emberek megértették ezt és hallgattak. A leány arca hirtelen felragyogott: eszébe jutottak azok a szavak, amelyekről, úgy vélte, ezeknek a nagy, erős és talán kissé félelmetes embereknek, meg kell hogy nyíljen a szívük. Jolán önkénytelenül megismételte annak a bizonyos magyar férfinak ünnepélyes mozdulatát és halkán énekelni kezdett, először a dallamot, és aztán az ismert lelkesítő szöveget: »A szent szabadságért«. A szomszéd helyiségben csatlakoztak az énekhez: »Előre, utolsó, halálos csatára ...« A szobában ülők egymásra néztek, és az, akin a gimnasztyorka volt, fejével biccentett Jolán felé és mély baritonján énekelni kezdett: »Munkások, csak előre, most győzni kell!«

A hosszú folyosó ajtói egymásután kicsapódtak. A dal áradt, dagadt és hömpölygött, akár a tenger hatalmas hullámai: »Munkások, csak előre, most győzni kell!«

Jolánt megcsapta a forradalom forró lehelete. Eszébe jutott apja és az apja barátai. Igen, apja nincs ezék között az emberek között, akik a szabadságért és az emberiség boldogságáért küzdenek.

A szegény kis sápadt Jolán, aki olyan volt, akárcsak a napfény nélkül felnövekedett fűszál, érezte, mennyire közel van hozzá ennek a bátor, hatalmas népnek a lelkivilága. Eszébe jutott hazája. Szemét összehunyorította és kitartoán nézett valahová a távolba. Ebben a percben világosan látta jövőjét és hitte, hogy egyszer még vörös zászlók fognak lengeni a Tisza partján.

S a fiatal magyar leányka hátravetette fejét és együtténekelte a többiekkel.

(Új Hang; 1954)

KINCSES ISTVÁN

KINCSES ISTVÁN

PETIKE MEG NAGYANYÓ

Töri fejét kis Petike,
az újdonsült tanuló.
Kedvteléssel nézi őt a
fehérhajú nagyanyó.

Peti most már nagy fiú lett —
két hete, hogy iskolás,
de nem nagyon ízlik neki
a lecke, a tanulás.

Az Abécé mellett kuksol
a kékszemű nebuló,
és igyekszik megfejteti,
mi az »e« és mi az »ó«.

A sarokban csendesen, áll
a gazdátlan hintaló,
lopva néha rá-rátekint
Petike, a kis bohó.

Nézi, nézi a lovacskát
s felsóhajt a csöpp diák:
— Csak iskolák ne volnának,
hej, az lenne jó világ!

— Kis Petikém, jó fiacskám,
mit jelent e sóhajtás?
Mért nézegetsz jobbra-balra?
Nem ízlik a tanulás?

— Ezt nem mondtam, jó 'nagyanyó,
de a lecke oly nehéz!
Segíts nékem, szépen kérlek,
te mindent tudsz, mindent értsz!

— Segítenék, kicsi fiam,
segítenék szívesen,
de az írást-olvasást én
csak hallásból ismerem.

— Nem tudsz írni és olvasni,
hogyan lehet az, nagyanyó?
Te nem jártál iskolába?
Te nem voltál tanuló?

— Bizony, édes kis fiacskám,
én nem voltam iskolás.
Megöszültem, de nem tudom,
mi az írás-olvasás.

Régen nem járt iskolába
minden fiú és leány,
mert azt mondták: »A parasztnak
nem való a tudomány.

Há a paraszt tanulni fog,
ki fog nekünk dolgozni?
Több hasznunk van belőle, ha
nem tud írni-olvasni!«

S én dolgoztam inszakadtig,
kis Petikém, fiacskám,
dolgoztam, mint igavonó,
uraságok birtokán.

Az iskolát fájó szívvel
csak messziről nézhettem...
Ilyen volt akkor a világ,
ilyen, bizony, gyermekem.

Lám, te járhatsz iskolába,
te tanulhatsz, kicsikém,
te szerencsés időkben élsz,
s boldog leszel, Petikém.

Te nem tudod, mi a szükség,
mi az éhség, a nyomor...
A te élted napsugaras,
vidám, boldog gyermekkor.

Elmélázva, szelíd hangon,
így beszél a nagymama,
s unokája figyelmesen,
meghatódva hallgatja.

Talán fel sem tudja fogni
mindezeket a gyerek,
de sejti, hogy nagymamája
nagyon sokat szenvedett.

S míg nagyanyó a multakon
mélabúsan elmereng,
könnybenúszó gyöngy-szemében
búbánatos fény dereng.

Kis Petike szívecskéjét
furcsa érzés járja át:
enyhíteni szeretné a
nagyanyó búbánatát.

— Nem tudsz írni és olvasni...
Te nem voltál iskolás...
Nem baj, ne sírj, ülj le ide,
megtanít majd unokád!

És ezentúl furcsa képet
lát az öreg napgolyó:
betűzgeti az Abécét
Petike — meg nagyanyó.

(Új Hang; 1954)

A HAJASBABA

A nap már lefelé ballagott az égen, de egy-egy kíváncsi pillantással minduntalan vissza-visszanézett. Már jónéhány éve mindig ilyen tétován távozik, mint aki nincs tisztában azzal, nem tudja magának megmagyarázni azt, amit lát.

Hát szó se róla, a jó öreg napnak elég szokatlan látványban van része. Évek, sőt évszázadok hosszú során át teljesen világos képet alkotott magának a hegyek lábánál elterülő síkságról és népéről, s már annyira megszokta, hogy szinte nem is ügyelt rájuk. S most, az utóbbi időben, úgy látja, itt valami változás történik, amit sehogy sem tud megérteni. Hát ki látott már olyat, hogy az aratók még késő délután is olyan hévvel, lankadatlan munkakedvvel dolgozzanak? Ki hallott már olyat, hogy még a legnehezebb munka, az aratás közben is vidám nótá csendüljön a lányok, legények, de még az éltesebb emberek ajkáról is? Mi leli ezeket az embereket? Ki cserélte ki őket? Mert hogy ezek nem azok, akiket még két-három évvel ezelőtt látott, az bizonyos. Hová lettek a megszokott, ismerős arcok?

És a nap ismét tüzetesen vizsgálódni kezdett: ismerősöket kutatott. A mezőn nem talál, ezt tudta jól, hisz reggel óta figyel a aratókat. Talán majd benn a faluban...

Benézett hát a faluba.

A falu üres. A takaros házak bezárt ablak-szemekkel néznek vissza a napra. Az utcán sincs egy lélek sem. De mégis...

Az óvoda rácsos kerítése alatt a lócán öreganyóka ül. Mellette bot. Fekete kendője görnyedt vállára eresztve, két nagy, csontos keze tétlenül ölébe ejtve; talán elbóbiskolt a napon.

A nap szeme megakadt az öregasszony hajlott alakján, fáradt, rán-cos arcán. Igen, ez az asszony azok közül való, akiket ő régóta ismer. S ahogy jobban megfigyelte fáradt, ráncos arcát, nagyon is ismerősnek tűnt föl neki, bár pontosan nem tudta volna megmondani, hol, mikor és miért jegyezte meg magának. Sugaraival simogatni kezdte a kedves, ismerős arcot. Hát a simogatás nyomán kisimulnak az anyóka arcán a ráncok, csillogni kezd a megtört fényű szem, aranyszínűvé válik az ősz haj... És a nap szeme előtt tisztán jelenik meg egy öt-hat éves, mezít-lábas, házivászon-ruhás kislány képe, akit ő itt, ezen a helyen látott valamikor régen, nagyon régen, sok-sok évvel ezelőtt.

Akkor nem hallatszott ilyen vidám zivaj a kerítésen túlról. Az udva-ron mindössze két kislány játszott. Négy-hat évesek lehettek a görög-katolikus tisztelendő úr szépen felöltöztetett gyermekei. A vászonruhás

kislány a kerítésen kívül állt, és sóvár szemmel nézett be az udvarra a kerítés lécei között. Nem a lányokat nézte, pedig azokat is érdemes lett volna megnézni, olyan tiszták, helyeskék voltak. Azok most nem érdekelték, hisz jól ismerte őket. Nem személyesen ugyan, mert falusi gyereknek nem volt szabad bemenni a tisztelendő udvarába, hanem édesanyja elbeszéléseiből, aki segíteni szokott a tisztelendő úrénál. A kislány érdeklődését az a nagy baba kötötte le, amivel a két lány játszott. Hát az valami csodálatos baba volt! Majdnem gyerek nagyságú, rózsaszín selyemruhában, szőke fűtökkel — teljesen olyan, mintha élt volna. S ahogy a két lány lelkendező szavaiból megállapította, még a szemét is be tudta hunyni, azt meg saját fülével hallotta, hogy sírt, ha lefektették.

A két lány a kerítésen belül észrevette a sóvár szemlélőt, és közelebb jött a kerítéshez, gyermeki őszinteséggel kérkedve a gyönyörű babával. A kislány nem szólt semmit, csak szóltalanul nézett. A lányok azt hitték, hogy talán nem is érdekli a baba, és a nagyobbik sértődötten odaszólt:

— Mit bámulsz?

De a kislány annyira el volt bűvölve a baba szépségétől, hogy nem is ügyelt a barátságtalan hangra. Bátortalanul szólt be a kerítésen:

— Katóka, hozzátok ide a babát.

Benn a két lány megnyugodott: tehát mégis szeretné a babát... Kis tanakodás után fontoskodva, méltóságos leereszkedéssel odamentek a kerítéshez.

— Katóka, mondd, igazán be tudja hunyni a szemét? — kérdezte a kislány, szemét le nem véve a gyönyörű babáról.

Katóka, az idősebbik lány, nem szólt semmit, csak karjára fektette a babát, közben mindketten a kislány arcát figyelték. A baba, ahogy lefektették, valóban lezárta a szemét és nyivogó hangot hallatott. A kislány áhitattal, némán nézte. Mikor aztán a két lányka kellőképpen kiélvezte a hatást, Kati felemelte a babát, mire az felnyitotta a szemét, és mosolyogva nézett a kislányokra. Mintha igazi lett volna!

A vászonruhás kislány ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy a karjára vegye a babát, vagy legalább csak megérintse puha selyemruháját, szőke, selymes haját. Szinte maga is tudta, hogy ez lehetetlen, mégis, a remény egy szikrájával, alig hallhatóan kérte:

— Katóka, adjátok ide a babát... csak egy kicsikét...

— Hogyisne — kottyant bele a kisebbik lány. — Anyuka azt mondta, hogy oda ne merjük adni senkinek.

A nagyobbik lány azonban (nyilván több volt a gyakorlati érzéke) így szólt:

— Mit adsz, ha odaadjuk?

Ezt a megoldást a kisebbik lány is elfogadta, mert nem tett ellenvetést.

A kislány gondolkozott: mit is adhatna a babáért. Neki nem volt játéka. Aztán mégis eszébe jutott, hogy van a zsebében néhány darab színes üvegcsérép, amit a kertek alatt a szemétdombon szedett össze és szép tisztára megmosott. Ezeket a cserepeket nagyon szerette. Olyan szépen lehetett a napba nézni rajtuk. De a babáért hajlandó volt őket feláldozni. Kivette a zsebéből önzetlenül mind a négy csérépdarabot — egy pirosat, egy kékét, egy zöldet és egy festett tányér maradványát — és nyitott tenyerén szégyenkezve a lányok felé kínálta:

— Nektek adom ezeket.

A két lány elhúzta a száját.

— Mire jó ez?

A kislány megmutatta nekik, hogy lehet rajtuk a napba nézni, de egész más színűnek látni a fákat, házakat is. A lányok kipróbálták, és hajlandóknak mutatkoztak megkötni az alku. Azaz a színes cserepekből hármat megtartottak maguknak, és megígérték, hogy odaadják neki a babát. Megindultak a kerítés mentén a kapu felé, s le is jöttek az utcára. A kislány fékezhetetlen mohósággal nyújtotta kezét a baba felé, de a kisebbik lány középük állt, és megszólalt:

— Kati, oda ne add neki a babát. Nézd, milyen piszkos a keze meg a ruhája is!

A kislány kitárt karjai erőtlenül hulltak le. Megszeppenve vizsgálta meg kezét, és látta, hogy a lányoknak igazuk van. A tehetetlenség könnyeket fakasztott a szeméből.

Kati, úgy látszik, megsajnálta a kislányt, és ezt ajánlotta:

— Tudod mit? Menj haza, és mosd meg a kezed. S ha visszajössz, odaadjuk.

A kislány, hogy időt ne veszítsen, szó nélkül sarkon fordult és hazairamodott. Minden izgalma mellett is nagy gonddal mosta tisztára maszatos kezét, és lélekszakadva futott vissza. Mikor a paplak kapujába ért, akkor vette észre, hogy a lányok eltűntek. Izgatottan futott a kerítéshez, és bekukucskált a résen, de nem látta őket az udvarban sem. Sírás fojtogatta a torkát, kezével görcsösen a lécekbe kapaszkodva mégis ottmaradt a kerítés mellett. Még mindig remélt. Nem is tudta, meddig állt ott, csak azon vette magát észre, hogy már patakokban ömlenek a könnyei, és a szíve, a kicsi szíve majd megszakad a baba utáni vágytól. Aztán nagyon éhes lett, hazafelé indult az úton, markában megmaradt cserepét szorongatva, de a könnyek szakadatlanul ömlöttek a szeméből.

Az öreg napnak, ahogy elmerült az emlékezésben, mintha könny homályosította volna el a szemét. Sugarai szintelenebbekké váltak, s ahogy visszapillantott az óvoda, a volt paplak kerítése alá, ismét az ősz hajjal keretezett, ráncos arcot látta maga előtt.

Az öregasszony két erőtlen kezével most is a kerítés léceibe kapaszkodott, és szeméből most is szivárogtak a könnyek. Ki tudja, talán a könnyek fátyolán keresztül még most is látta benn az udvarban, meszsze a homokban játszadozó gyerekcsoporthoz az azt a két kislányt a szép babával, ami miatt az első keserű könnyek olyan korán kibuggyan-
tak a szeméből, hogy aztán ne apadjanak ki hosszú-hosszú esztendőik során...

Öregek szemében azonban nem tartós a könny, és az öregasszony arcán is mosoly váltotta fel a könnyeket, ahogy réveteg szeme megtalálta kis unokáját a játszó gyerekek közt. Mosolygott, mert látta, milyen nagy különbség van a régi, a kerítés alatt síró, és az óvoda udvarán játszó mai gyerekek között, mert fel tudta fogni a jelentőségét annak, hogy a régi paplak udvarára ma az egész falu gyerekeinek hozzák a homokot... Mosolygott, de valahol benn a szíve mélyén ott lappangott egy szomorú lemondás. Hisz ez a boldog jövőd már nem feléje integet, hisz ő már a jelenben is csak arra való, hogy a múlt élő vádolása legyen. Az ő sorsa már csak a lassú elmúlás. Dolgozni már nemigen bír, de még ha bírna is, a fia meg a menyé nem engedi, még a házi munkát is mind elvégzik.

Mikor megalakult a kolhoz, mondta is a fiának, hogy ő is beáll a csoportba, de a fia hallani sem akart róla, és azt mondta: »Nem édesanyámnak való az már. Dolgozott eleget életében, ezentúl csak pihenjen.« Így hát ő csak üldögél napok hosszát, vagy járkál a kertben, riogatva a verebeket és a múlt kísértő emlékeit. Egyetlen öröme: a kis unokája, ha az nem volna, nem is lenne már érdemes élni.

Az öregasszonyt két válla köré fonódó kar és egy cuppanó csók ébresztette fel a merengésből, közben ugyanis vége lett az óvodai foglalkozásnak, és az óvó néni útnak indította a gyerekeket. A kis Marika azonban észrevette a nagymamát, és idejött hozzá.

— Eljöttél elem, nagymama? — kérdezte a gyerek, és rajongással nézett nagyanyja szemébe.

— El, kincsem — mondta az öregasszony, és visszacsókolta a gyerek kipirult arcát. Majd nehezkesen feltápáskodott, vette a botját, kézen fogta Marikát, és elindultak az úton hazafelé.

Es az öreg nap szemtanúja volt, ahogy a falu utcáján kézen fogva ment a múlt és a jövő, egyik az utolsó, másik még csak az első lépéseket téve.

— Hát aztán mit csináltatok ma az óvodában? Jó voltál? — kérdezte a nagymama.

Marika röviden beszámolt a nap eseményeiről, elmondta az új verset, amit tanultak, majd hirtelen ezt kérdezte:

— Nagymama, mondd, neked is van születésnapod? — De a gyereken látszott, hogy nem a válasz érdekelte, hanem csak be akart vezetni valami fontos mondanivalót, mert választ sem várva folytatta. — Mert nekem van. És tudod, mit fogok kapni anyukáéktól?

— Mit? — mosolyodott el az öregasszony.

— Egy hajasbabát — mondta a gyerek átszellemült arccal.

— Miféle hajasbabát?

— Még nem tudom biztosan, de lehet, hogy azt, amelyik a boltban van. Gyere, nagymama, megmutatom.

És a gyerek gyors léptekkel elindult a szövetkezeti bolt kirakata felé. Az öregasszony alig bírta követni.

A bolt kirakatában lábasok, könyvek, számológépek és egyéb árucikkek közt a közepén trónolt a hajasbaba. Rózsaszín selyemruhája lágy redőkbe hullt alá a rádióra, amin ült. Ruhája alól kilátszott cipős-zoknis lába. Két kezét kitarva, szépségének teljes tudatában nézett a világba. Legcsodálatosabb volt mégis a haja, az aranyszőke, selymes haja, amely szépen kibodorítva keretezte kerek, piros arcát.

Marika egy ideig szótlán áhítattal nézte a babát, majd áradozó bőbeszédűséggel kezdte dicsérni. Se vége, se hossza a lelkendezésnek! Aztán így szólt:

— Ugyi, nagymama, majd megtanítasz engem varrni, oszt varrunk a babának új ruhát, kötünk a hajába pántlikát!

Az öregasszony mosolyogva hallgatta a gyerek fecsegését. Maga előtt látta Marikát, ahogy kacagva-nevetve öltözteti-vetkőzteti, altatgatja-ébresztgeti a babát. Ő pedig ruhát varr neki meg párnácskát, takarót... És ő is örülni fog, együtt Marikával, igen, úgy lesz.

— De vajon megveszik-e csakugyan a babát? — ébredt a valóságra az öregasszony. Gyorsan meg is kérdezte:

— Marikám, honnan tudod, hogy hajasbabát fognak neked venni?

— Ó, nagymama, tegnap este, mikor mán anyuka azt hitte, hogy alszok, azt mondta apukának, hogy jó lenne venni egy hajasbabát Mariának születésnapjára.

— És apuka mit mondott?

— Nem mondott semmit, mert éppen akkor jött be Pista bácsi, és mikor Pista bácsi elment, én már aludtam.

Ahogy hazafelé tartottak, az öregasszony elhatározta, hogy megérdeklődi, hogy is állnak a babavásárlással.

Este, ahogy a gyerek elaludt, szóba is hozta. Kitűnt, hogy Marika egy kissé megtoldotta az igazságot. Igaz, hogy valóban beszéltek a születésnap ajándékról, s abban állapodtak meg, hogy fehér cipőt vesznek a gyerekek, úgysem volt még neki. Babáról is volt szó, de hát az a drága szép hajasbaba még nem való egy négyéves kis gyerekek, hisz nem tudja még megbecsülni. Ugyis egy-kettőre levetkőztetné, és aztán oda a szép baba. Majd esetleg, ha nagyobb lesz...

Az öregasszony nagyon elszomorodott. Mi lesz, ha Marika megtudja, hogy nem lesz hajasbabája? Mi lesz, ha hajasbaba helyett majd egy közönséges rongybabát vagy gumibabát adnak a kezébe? Mivel fogja megvigasztalni? Mert van-e a világon olyan fehér cipő, amelyik egy négyéves kislány szemében felér egy hajasbabával? Hisz a babát úgysem fejlejt el a gyerek. Lefekvés előtt is, lám azt kérdezte, hányszor kell még felkelni, míg megveszik neki a babát. Hisz az most mindennap csak arra fog gondolni! Nem, nem tudná elviselni, ha a gyerek a baba miatt sírna! Nem akar könnyeket látni azon az arcon, amelyik délután, ott az óvodában, olyan gondtalanul mosolygott a világba. És hogy ő is éppen egy baba miatt!.. Jaj, csak azt ne! Itt valamit tenni kell! És ha a világ összedől is, Marikának meg kell kapnia a babát. Azt, amelyekre úgy vágyik, a hajasbabát. És ha más nem, hát majd ő fogja megvenni. Élőteremtő azt a pénzt ég alól, föld alól, de a babának meg kell lenni.

Nem is jött aznap este sokáig álom a szemére. Eszébe jutott, hogy tavasszal a kolhoz adott pénzt, gabonát azoknak, akiknek már nem volt. Mi lenne, ha ő elmenne az elnökhöz, és megkérné... Hanem ettől a melegségtől maga is megijedt. Jaj, ezt nem merné megtenni! Inkább valami mást. De mit?.. És ahogy izgatottan töri a fejét, másodszor is csak az elnök jut az eszébe. S már nem is látszik olyan borzasztónak a dolog. De vajon mit szólna az elnök? Hisz ő tulajdonképpen nem is kolhozista, nem dolgozik, meg nem is állnak rosszul, hogy segítségre lenne szüksége. Azt meg csak nem mondhatja, hogy babát akar venni az unokájának! Teremtő isten, mit kell tenni! Pedig itt más mód nincs... Hát el fog menni az elnökhöz. És megkéri, hogy adjon neki valami munkát. Hisz csak van ott a gazdaságban valami könnyebb munka, amit ő is el bír végezni. Mondjuk, etetné az aprójószágot, vagy a veteményeskertben tenne-venne valamit. És ha már dolgozik, akkor talán megkéri az elnököt, hogy adják ki neki a pénzt úgy augusztus végére, hogy a Marika születésnapjára megvehesse a babát. Ó, hisz olyan egyszerűnek látszik az egész!

S az öregasszony remények és kétségek között még sokáig nem tudott elaludni.

Másnap reggel, ahogy a gyereket felöltöztette, magát is rendbe szedte, és elindultak — Marika az óvodába, ő meg a kolhozirodába. A bolt

kirakata előtt, persze, ismét meg kellett állniuk, Marika önfeledten gyönyörködött a babában, ő pedig erőt gyűjtött az előtte álló merész lépéshez.

Az óvoda előtt elbúcsúztak. Az öregasszony egyedül ment tovább. Érezte, hogy minden lépésnél nehezebb lesz a lába, s mire elért az iroda kapujához, nem volt jártányi ereje. Nagyot sóhajtva lépett be a kapun. Nekitámaszkodott a falnak, mert azt hitte, menten összeroskad. A szíve hangosan dobogott. Jaj, mit fog mondani az elnök? Nem fogja-e kinevetni?.. Jaj, csak el ne felejtсен kopogtatni, mielőtt benyitna... Hogy is fogja kezdeni?.. De hátha nem is lesz itt az elnök, hisz az ilyenkor a mezőt járja. Vagy ha itt lesz, talán zavarni fogja... Jobb is lenne visszafordulni és eljönni inkább holnap. Addig még jobban átgondolná, mit is mondjon, hogy is adja elő a dolgát... Tovább tépelődni azonban már nem volt mikor, mert a tornác végén csapódott egy ajtó, majd határozott léptek kopogtak végig a tornácon, és valaki lejött a lépcsőn.

Az öregasszony odanézett.

»Szűzanyám, az elnök!« — szállt el belőle a maradék erő.

De most már nem volt mit tenni, szemtől-szembe kellett állani vele.

A kolhozelnök talán észrevette látogatójának ijedt zavarát, és a szoktnál is barátságosabban köszönt. Az öregasszony alig bírta fogadni, nem akart hang kijönni a torkán.

— Kit keres itt, Boris néni? — kérdezte vidáman.

A barátságos hangra alábbhagyott az ijedtsége, de még akadozott a nyelve, ahogy válaszolni próbált.

— Én... csak... igen, az elnök... elvtársat keresem.

— Engem? — csodálkozott az elnök. — És miért?

— Hát... egy kis dögöm vóna az elnök elvtárssal, de ha zavarok, talán majd hónap eljövök — próbálta elodázní a beszélgetést az öregasszony.

— Hát akkor tessék, jöjjön be az irodába. Dehogyan zavar, Boris néni, — S már karon is fogta, és segítette a lépcsőn.

Boris néni lelki feszültsége egy kissé engedett, az irodában azonban az elnökön kívül senkit és semmit nem látott, nem is igen mert körülnézni. A székek is csak a szélére ült le.

— Hát tessék, mondja csak el, Boris néni, a dolgot.

Az öregasszony összeresztette, nagyot sóhajtott, majd lassan hozzákezdett.

— Hát azért jöttem az elnök elvtárshoz, hogy... ilyenkor olyan sok a munka... és... talán én is segíthetnék valamiben...

— Boris néni, hát ez nagyszerű — lelkesedett az elnök. — Munkás-keze mindig szükségünk van, most meg különösen.

Az öregasszony szeme felcsillant.

— Aztán jó szeme van-e még Boris néninek? Mert ha igen, akkor nagyon könnyű munkát adhatunk. Van itt egy csomó lyukas zsák, azt cséplésig mind be kellene foltozni. Két hét alatt lassan megcsinálhatná.

— Ó, hát ez a legkönnyebb. Jó még az én szemüvegem — tréfált most már megkönnyebűlten Boris néni.

— Hát én akkor majd szólok a raktárnoknak. Még ma délelőtt elviszik Boris néninek a zsákokat, no meg tűt, cernát, foltnak valót.

— Igen szépen köszönöm, elnök elvtárs, jó lesz — emelkedett fel

Boris néni a székről. Még szerette volna nagyon megkérdezni, hogy hát a fizetéssel hogy lesz, de restellte. Az elnök azonban maga hozta szóba a dolgot.

— Most pedig majd nyitunk Boris néninek egy munkakönyvet, abba fogjuk írni a munkanapokat, aztán az év végén elszámolunk.

Boris néninek földbe gyökerezett a lába. Az év végén!.. Hisz akkor tulajdonképpen nem csinált semmit. De az elnök (talán észrevette a változást) tovább fűzte a gondolatot:

— Vagy akár előbb is, majd ahogy Boris néni akarja.

Boris nénit ez megnyugtatta, még egyszer megköszönte az elnök szíveségét és kifelé indult. Az elnök mosolyogva kísérte ki a kapuig.

Mintha kicserélték volna az öregasszonyt: olyan ruganyos léptekkel, frissen ment az utcára, hogy a botja is alig érte a földet. Otthon tüstént megkereste a pápaszemét, kikészítette a kis széket a diófa alá, az árnyékba, és kiállt a kapuba zsákvárni.

Ugy egy félóra múlva aztán jött is a szekér, és nem telt bele tíz perc, Boris néni már szaporán öltögetett a fa alatt. Néha-néha azonban felemelte a fejét, csillogó szemmel szétnézett maga körül, mintegy dicsekedve a fáknak, virágoknak, az ágason sütkérező tejesköcsögnek, hogy lám, mégsem olyan felesleges ő ezen a világon, mert íme dolgozik, olyan munkát végez, amire szükség van és ami önmagának is, másnak is egyaránt hasznára válik.

S a nap, ahogy átlesett sugaraival a diófa lombján, ismét egy nagyot csodálkozott. Ugyanaz az ősz hajjal keretezett ráncos arc, amely még tegnap estefelé olyan borongósan, bár kissé enyhült komorsággal tükrözte hatvanöt esztendő annyi gondját-baját, megaláztatását, most szinte ragyog a fiatalos életkedvtől. Ez aztán ismét nehezen fért öreg fejébe, dehát ebbe is bele kellett törődnie.

Aztán megszokta, hogy ezt az arcot nap-nap után ott látja a diófa árnyékában, változatlanul vidáman csillogó szemmel. Majd a veteményeskertben látta az öregasszonyt, és már azon sem tudott csodálkozni, ha néha-néha uborka vagy paradicsomszedés közben egy halk, reszkető hang vegyült a tele kosarakat hordó lányok pajkos, vidám dalába. S ha nem maradt volna fejen az idők hava, arcán az évek barázdája, talán meg sem lehetett volna különböztetni a fiataloktól. Fékezhetetlen, felszabadult jókedvet azonban csak akkor érzett igazán, mikor szeptember elsején, zsebében a megkeresett pénzzel, fürgén a bolt felé tartott, hogy szándékát megvalósítsa. Futólag rámosolyodott a babára a kirakatban, és határozottan belépett az üzlethelyiségbe.

— Egy babát szeretnék venni, egy hajasbabát — felelte az elárúsító udvarias »mi tetszik«-jére.

— Tessék választani.

— Már választottam — felelte Boris néni gyorsan. — Azt szeretném, amek ott van a kirakatban.

Az elárúsító kivette a babát, és letette a pultra Boris néni elé.

Boris néni nem nyúlt hozzá. Kivette zsebkendőjéből a pénzt, leszámolta a baba árát, és átnyújtotta az elárúsítónak. Csak azután vette a kezébe a hajasbabát. És az elárúsító csodálkozva vette észre, hogy könnyű csillog az öregasszony szemén, ahogy a baba szőke selymes haját megsimogatta reszkető kezével. Ő persze nem tudhatta, hogy Boris néni a

könnyeken keresztül most megint azt a házivászonruhás kislányt látja, akinek a kerítésen kívül hatvan évet kellett várnia, hogy a kezében tartsa és a sajátjának mondhasson egy igazi hajasbabát...

Boris néni megtörölte a szemét. Vett még egy szép piros szalagot a Marika hajába meg egy egész zacskó finom cukorkát. Maradék pénzét visszakötötte zsebkendője csücskébe, karjára vette a babát, kezébe a zacskót, és elégedett büszkeséggel elindult hazafelé.

Boris néni boldogan ment végig az utcán. Úgy látta, hogy körös-körül mosolyognak a fák, a virágok, a házak, szebben dalolnak a madarak, de még a nap is szebben süt az égen.

BP 58

Balla Pál rajza

(Kárpátok 2; 1958)

KISS BÉLA

KISS BÉLA

A DOLLÁR HIÉNAI

A szögesdrótkerítéssel körülvelt barakktábor szurkosvászonnal bevont tetői feketén húzódtak meg Mühlhausen szélén, a »Standard Oil« cég olajfinomítójának szomszédságában. A náciak álcázó hálójával vonták be az épületek és tartályok tetejét, így rejtették el őket a bombázó repülőgépektől, amelyek egyre gyakrabban keringtek a város felett.

A koncentrációs tábor lakói deportáltak voltak. Lengyelek, csehek, románok, magyarok, oroszok, ukránok és mások. A Harmadik Birodalom ellenségei, számozottan, lassú halálra kiszemelve. A tábort csak átmenetileg használták a jó erőben lévő foglyok számára. Őket kényszerítették munkára az olajfinomítóban és a közeli lőszerraktárakban. Válogatott »SS« és »SA« legények gondoskodtak arról, hogy a havonkénti fogolycserénél kevesebben térjenek vissza Oswincinbe. Akikkel nem itt, azokkal a krematóriumban végeztek a náci hóhérok, azok az emberek, akik a »felsőbbrendű faj« képviselőinek tartották magukat. Ez a megállapított sorrend. Az idekerültek tudták ezt, de törhetetlenül várták a vigaszt, a háború végét. Sokszor, éjjelente csaknem óránként vijjogott a sziréna. Robbanások remegtették meg a levegőt. Antal, a sánta, villogó feketeszemű kárpátontúli munkás és harminc lakótársa a 7. számú barakkban ijedten mozgolódott. Számukra nem volt óvóhely, csak légitámadás. Borisz, a nyurga orosz egyetemi hallgató, aki Antal mellett feküdt a priccsen, fogát csikorgatva, halkan káromkodott.

— Meglátod, Anti, hogy a finomítót nem fogják bombázni.

— Miért?

— Mert amerikai, Rockefeller érdekelttség.

— Lehet, hogy hamarabb fognak minket, Borisz... — válaszolta Antal. Közben felemelkedett a kemény deszkáról, odahúzódott a fejénél lévő szűk kis ablakhoz és kibámult rajta a ködös márciusi derengésbe.

A barakk másik végén is mozgolódtak a csikos ruhák ijesztően sovány árnyai. Dr. Dolinski — ügyvéd volt valamikor Lengyelországban — a fiáról és leányáról beszélt szomszédjának. Róluk álmodott az éjjel. Sójajtva hozzátette még:

— Már nem él egyik sem... Pedig milyen okos volt Wiaczeslaw... — sírta el magát öregesen... Csak a multba tudott temetkezni. Nem érdekeltte a jövő, mert nem hitt benne.

A foglyokban Borisz tartotta a jövőbe vetett hitet. Kommunista volt és törhetetlenül bízott a Vörös Hadsereg erejében. Sokat beszélt róla és a náciizmus vereségét hangoztatta. Sokan hittek is neki, csak a megrögzött nyárspolgárok kételkedtek.

— Aufstehen... Aufstehen!... — hangzott az ébresztő s a tábori rendőrök szeges csizmája nagy zajjal rúgta be a barakk ajtaját.

Schwalbe »SS« Gruppenführer korbácsa már csattogott, ahol nem mozgtak az első szóra. Reggeli számbavételre terelték a foglyokat, botok és korbácsok segítségével igazították ki a sorokat... A szolgálalkú »kapók« igyekeztek megrugdosni bajtársaikat, az »SS« legények egy-egy elismerő pillantásáért. Kiderült, hogy csak az éjjel húszan haltak meg végelgyengülésben, vagy az »SS« legények »segítsége« folytán... Ez így ment nap nap után. Március 15 volt — a háború negyedik éve...

Az irányítás megtörtént... Antalt és Boriszt ötvenedmagával az olajfinomítóba kísérték munkára a géppisztolyos »SS« katonák.

Alig terelik be őket a reggeli ködben az olajfinomító kapuján, máris légi-riadó van. A szirénák üvöltönek. A kísérő nációk az épület falai mellé terelik őket. Repülőgépek motorjainak zúgásával telik meg a levegő. Szinte rezeg minden. A reggeli köd hamar eloszlik és a napsugarak élesen megvilágítják a célpontokat. A repülők keringenek... Vezérgépük fehér ködkarikát ír le a kék égen... Remegve nézi mindenki... — Itt fognak bombázni. Ez annak a jele, — suttogják egymásnak elfehérült arccal.

A szomszéd kertben felugat egy légelhárító. Persze, eredmény nélkül. A gépek néhány másodpercig köröznék a levegőben... Majd hirtelen suhogás: dermeszt meg mindenkit... A bomba suhogása... A halál szele ez.

Irtózatos robbanás... És a földön van mindenki... Egy... Kettő... Három... Már számolni sem lehet. A bombázók alacsonyan keringenek. A német gépek fel sem szállnak.

— Vajjon hol bombáztak? — suttogja Antal.

Mély csend. Mintha gyászolna a természet... Mindenki örül, hogy megmenekült... A kőfalon túli rész hatalmas füstfellegekkel van tele. Atható szag terjeng a levegőben...

A csendet Borisz töri meg:

— Ugye megmondtam, hogy a finomítót nem bombázzák?...

A választ a magukhoz tért »SS« legények adják meg. Visszafelé kergetik őket a táborba. A foglyokat szörnyű látvány fogadja: láng és füsttenger az egész barakktábor... A foglyok feljajdulnak... A »SS« legények korbácsa csattan a lemaradozókon.

— Schnell... Pöff... Pöff... Pöff — egy sorozat géppisztolylövés a menet oldalán... A halál arat... Véres hörgéssel kibukik nyolc-tíz fogoly. Meredt, csodálkozó szemük és karjuk még belekapaszkodik szomszédjukba, aki nem tud segíteni, mert ismét felordítanak az »SS«-ek.

— Schnell... Schweine... — És a szíjkorbaics óngombos vége már szaggatja a bőrt... a ruhát... A tábor, melyet nemrég hagytak el, égő rom, füst és hulla. Kátránypapír égett szaga terjeng a levegőben. A főkapunál, amely megdőlt, három-négy bamba, halottfehérarcú »SS« legény tűnik elő. Káromkodva magyarázzák a megérkezetteknek, hogy meg kell menteni, amit lehet és máris zavarják a foglyokat az oltáshoz. Egy ép barakk sem maradt. A láncosbombák szőnyege megsemmisített mindent... Pörkölt hús szaga terjeng a levegőben. A megmaradottak sírni sem tudnak. Fogcsikorgatva mutatják egymásnak:

— Ez aztán igazi célpont volt a hiénáknak...

A füstfellegeken keresztül a »Standard Oil« sértetlenül, bűnjelként mered rájuk.

— Történelmi lecke, fiúk... — mondja Borisz haragosan és keze ökölbe szorul.

* * *

— Halló... Misters... Halló! — szólongatta O'Conell, az amerikai hadsereg őrnagya, a mühlhauseni »Standard Oil« olajfinomító udvarán az innen-onnan összegyűjtött deportáltak tömegét... Volt már honfitárs elég. Az oroszok, ukránok, észtek Antalhoz és Boriszhoz húzódtak. A Kárpátontúl elhurcolt fiai is, ukránok és magyarok, érdeklődéssel lesték Borisz szavait.

A haláltáborok volt foglyai — voltak vagy ötszázan — akiket a front még elzárt a hazatérés útjaitól, agyoncsigázott testük fáradtságával olyanok voltak, mint akik a vérpadról menekültek. Az életöröm pírja csak lassan tért vissza arcukra... A levegő még puszkaporos volt... Egy napja, hogy felszabadultak. A náci harc nélkül adták fel a várost, Mühlhausen ép maradt... romok csak a város szélein, a koncentrációs tábor helyén vannak... Az őrnagy vasalt, khakiszínű ruhájával, nyakkendőjével, a szájaszélén az örökké égő »Luky Strike« cigarettával és sötét arcszínével nem sok bizalmat keltett a deportáltakban. Inkább úgy hatott, mint valami kényes pojáca, nem pedig harcos. Nyugtalanul járkált és egyre karórája számlapjára tekingetett. Ebben csak a kapun hirtelen beforduló »Willis« és a benne ülő három amerikai katonatiszt zavarta meg, akik közül kettő, lábát kilógatva, rágógumit forgatott a szájában.

— Halló... boys!... — üdvözölték egymást az őrnaggyal. Az egyik beszélt vagy négy nyelven. Törte az orosz, ukránt, a román erősen keverte a franciával.

Az amerikai hadsereg nevében üdvözölte a deportáltakat. Félórás beszédében tudatta velük, hogy a főparancsnokságtól utasítás érkezett, hogy a deportáltak maradjanak vissza itt, ebben a városban. A felépülésük és meg erősödésük után dolgozzanak tovább az olajfinomító üzemben, mely amerikai tulajdon és a hadsereget fogja ellátni, hogy meggyorsítsa a szövetségesek győzelmét. Ezért ruhát, élelmet és rendes munkabért, »amerikai életmódot« biztosítanak. A gyár hadiüzem és amerikai szakemberek fogják irányítani.

— Reméljük, — mondotta, — a győzelem érdekében meghozzák még ezt a kis áldozatot. Különben úgyis táborban kellene lenniök a hazatérésig... Kérek mindenkit, regisztráltassa magát, hogy kormányunk és az »UNRRA« tudjon róla gondoskodni...

Mire befejezte beszédét, négy tehergépkocsi állott meg az üzem előtt. Fegyveres amerikai katonák ugráltak le róla és nem engedtek elszéledni senkit a tömegből... Borisz és Antal némán, összeszorított fogakkal álltak egymásmellett.

Antal köpött egyet:

— Ilyen hát az ő felszabadításuk!... Máris befognak bennünket a tőkéseknek dolgozni...

A regisztrálás megindult. Külön, nemzetiségek szerint. A nagy család — a deportáltaké — feloszlott. A románokat a feketehajú, mindig simuló Florian Vasescu vette irányítás alá. Volt már gyakorlata ebben, mert titkon a náciakat is szolgálta. Ugyanúgy a lengyeleket az öreg Dolinski ügyvéd terelte a regisztrátor elé. Prókátorsága egyszerre felébredt. Az amerikai életmód lelkesítette. Azonban többeket nem... Sokan voltak a kételkedők.

A soknemzetiségű fogolytábor valamennyi foglya megtalálta a maga csoportját, azonban szemükben kétség és bizonytalanság tükröződött. Borisz és Antal körül mintegy negyven orosz, ukrán, román és magyar állodgált tanácstalanul. Nézelődtek... Borisz Harkovra gondolt, az egyetemre, ahol tanult... Súlyos betegségére és a megszállás első napjaira... Antal Munkácsra gondolt, a Kórház-utcára, az elvtársakra... Nehezen buggyant fel bennük a szó...

— Mit csináljunk, Borisz?.. Mi lesz?.. Segítsünk a győzelemig? — kérdezte Boriszt és a többieket is.

— Kénytelenek vagyunk, egyelőre nincs más megoldás... — válaszolta Borisz komolyan.

Az üzem mellett lévő épületben helyezték el őket. O'Conell lett az üzem parancsnoka. A munka hamar meg is indult. A németek is kezdtek visszaszállingózni az üzembe. A termelés teljes ütemben folyt. Kellett az olaj a frontnak... Másfél hónapja dolgoztak, amikor örvendetes napok jöttek. A győzelem napja!.. Az üzem parancsnoka, O'Conell, tele van reményt-keltő biztatásokkal.

— A háborúnak vége van... Csak még valami nincs rendben, — huncyorított rejtélyesen fekete szemöldökével.

Közben sok látogató érkezik Amerikából... Missek és misterek... ka-laposan, fényképezőgéppel az oldalukon nézegetik az üzemet. Részvényesek.

— Reájuk dolgozunk, Antal. Nekik, a Rockefeller családnak... Övék a »Standard Oil« szerte a világon, — mondogatja keserűen Borisz.

— Ertem, Borisz!.. Már nem a győzelemért?..

— Nem... Már két hónap telt el a győzelem napja óta. Meddig várunk még?.. Itt a nyár...

Haza akartak térni. Követelöztek a parancsnoknál, O'Conellnél. Az őrnagy mindig tudott valami megnyugtató választ adni. A követelözők azonban nem értették meg. Megkezdődtek a szökések. Az őrnagy fenyegetőzött. Végre egy este mindenkinek sürgősen meg kellett jelennie az irodában... Számfejtették a munkabért: 100—150 dollárt mindenkinek. Volt öröm!.. Egyelőre csak egy angolnyelvű csekket adtak ki, s azzal biztatták őket, hogy a csekket beváltják bármely európai bankban dollárokra.

Reggel lett, mire végeztek... A feljövő nap fényénél az elszállításra tíz nagy tehergépkocsi s pótkocsi várt az üzem udvarában.

A hír gyorsan repült.

— Megyünk haza!.. Gyorsan csomagoljunk!..

Örömben nem gondolt senki semmire, csak a hazatérésre!.. Egymás-után telték meg a gépkocsik. Még búcsúzni is elfelejtettek egymástól.

Nagy sebességgel indultak az autók. Egész nap mentek. Késő éjjel egy gyűjtőtáborba érkeztek... Itt is nemzetiség szerint csoportosítottak mindenkit... A hazatelepítési bizottságoknak volt munkájuk.

Szimonov őrnagy, a szovjet hazatelepítő bizottság vezetője, megölelte Boriszt és valamennyi társát és már vitte is magával őket. Borisz azonban nem tudott elválni kárpátontúli bajtársától, Antaltól.

— Vigyük őt is magunkkal, — kérlette az őrnagyot... — Nagyon jó elvtárs volt.

— Rendben van. A kárpátontúli uktán és magyar elvtársak már szovjet állampolgárok. Csatlakoztak a szovjet népek nagy, testvéri családjához, — veregette meg Szimonov őrnagy Antal vállát.

Antal örömében nem tudott hova lenni. Eszébe jutott Munkács, a Kórház-utca, az új cél, az új élet... Melegen szorongatta az őrnagy kezét és csak ennyit mondott:

— Szpasziba... Szpasziba, tovaris major!

* * *

A hazaindulás előtti napon jutott eszükbe a pénz — a dollárok. Azonnal Szimonovhoz fordultak. Nekik az Amerikai Egyesült államok tartozik száz-százötven dollárral fejenként, amiért becsülettel dolgoztak. Szimonov elkérte a csekket, megnézte gondosan, majd így szólt:

— Ez nem pénz, elvtársak... Ez hamis csekklap, minden aláírás nélkül... Becsapták magukat... félrevezették...

— Biztosan ellopták a pénzünket... az amerikai parancsnokok. Ez az amerikai életmódban nem ritkaság. Mennyi is lehetett összesen?... — Számolnak: hatvanezer dollár.

— Tőlünk, a fasizmus áldozataitól!... A deportáltaktól. Hát így loptak, a hiénák... a halottrablók!... — kiáltott fel Antal.

— Történelmi lecke... — szólt Borisz, s keze ismét ökölbe szorult.

(Új Hang; 1954)

KOVÁCS VILMOS / K. V.

CSILLAGOK KÖZT

Nagy az ég és sok a csillag rajta,
és te szállsz a csillagok közt, Lajka.
Szállsz s az Ember üzenetét viszed.
Egy hétre van kenyered és vized,
a levegő vészjóslóan ritka
és a Kozmosz örületes titka
ég millió csillagszemben, sárgán.
Vicsorog rád ezer mesesárkány,
ősz istenek babérjukat dugják,
titkos hangok szállnak feléd, zúgják
a törvényt, hogy ott fent is, a kékes
végtelenben minden élet véges.
S te csak mégy s nem kérded, visszatérsz-e?
Fut az idő... Nem veszed majd észre,
mikor az út láza már nem kerget,
és az ürbe vakkantod a lelked,
meleg lelked, s teljesül a törvény -
elnyeli a háborgó kék örvény.
S felnevet a Kozmosz: Látod? Késő!
Mi jön most? A hála, márvány, véső?
Elfogyott a kenyered és vized.
Hát az Ember a Földön így fizet?
Ne vessünk csak tiszta szívből rajta.
Te ismered jól az embert, Lajka.
Megrúgott tán, ha elfelejtette,

hogy neked is fáj az ütleget, de te
hozzámentél, kérges kezét nyaltad,
mely annyiszor símogatta rajtad
a csizmája nyomát bundád alatt.
Kezét nyaltad, mely utolsó falat
kenyerét is megosztotta veled,
és most még, a Kozmosz bárhogy nevet
s bárhogy fogy a kenyér, hisz az élet
titkát nemcsak a gyomroddal, inéred.

Fogy a kenyér? ... Van még néhány perced?
Vakkantsd bele ezt a zilált verset
a háborgó, kék tajtékos úrbe:
mondd, hogy élünk remélve és tűrvő,
kacagva és sírva és sebekkel,
s mondd, hogy megyünk roppant nagy sereggel,
s bevesszük az Embernek a Földet.
Mondd, hogy megyünk, bárhogyan is förmed
átokra a Kozmosz öblös torka;
igazságunk vérünkkel a porba
rajzoljuk és megyünk, megyünk tovább:
feltúrni a Hold s Mars aranyporát,
a Vénuszon megkeressük Vénuszt
és méhében az emberi vért s húst
otthagyjuk és megyünk csak előre,
bármennyi jut kenyérből egy főre.
Mondd, hogy lelkünk van, titkokra éhes,
s kell nekünk a csillagoktól ékes
mindenség; kell melege és fénye,
kell a harc és győzelmünk reménye.
Lobogás kell, kell a hit a korban,
hogyan előre vigyen...

És mondd, hogy van
a Földön is vastörvény a végről,

de hiába kacagnak az égről
sárga könnyel estszülte csillagok
utunk felvisz: megyünk a csillagot
keresni, mely aranyába rejtett
ezer titkot s egy hű kutyalelket.

Nagy az ég és sok a csillag rajta.
De nagyobb az Ember lelke, Lajka.

(Tavaszi viharok; 1959)

EUROPA, HALLOD, EUROPA!

Negyven híján kétezret írnak
meggyilkolt Krisztusod születése után.
Asztalodon biblia és hírlap,
lelkedben előre megbocsátott vétkek,
és új megváltód van: az Urán.

Az idő megy. Testedet keresztút szeli át:
a Történelem áll rajta, s felemelt karja
jelzi az irányt.
Hátamban szuronyaid sebhelyével
én arra megyek, amerre mutat:
a reggelbe hasadt ég iránt,
de Hamburg foghíjas utcáinak tarka
áradatában te merre tartsz ma?

Igaz, vasárnap van. Szólnak a harangok,
mint ezer akolba-hívó kolomp.
Rakd fel a melledre, ha van rangod,
ha nincs — dugj fehér zsebkendőt
zakód kiszsebébe,
s indulj: vár a templom, te vén bolond.
Vár a pap. Krisztusod borpiros vére.
Nincs szenny, amit le ne mosna.

Nincs bűn, amit meg ne váltana
a test verejtékével gyúrt ostya.
Zúgnak a harangok. A piactereken
hullámozó tömeg tarkáll,
s bódultan forog egy körhinta,
mint a kutya,
ha dühödten kergeti saját farkát.
A harangok zúgnak, a körhinta forog
görbe körbe: hajtják rejtett motorok.
Az utcák foghíjaiban
vásárnapi tömeg tarkáll,
mint a térdeplő koldus szájában a morzsák,
ki a kapualjból
a járda felé nyújtja markát.
És zúgnak a harangok, s a hamburgi égre
bágyadtan mosolyog a kékszemű béke.

Béke? Nem. Látod, ott fenn az égen
fekete gépkeselyűk légiója húz át,
hernyótalpak tapodják a rögök méhében
megfogamzott búzát,
fejem felett ég a ház, mint a máglya,
lépések döngenek, valaki jön
s felemeli szuronyát, hogy belém vágja.
Segítség!...

Nem! Nem igaz. Csak a beforrt seb sajog még,
s visszatévedt a sok rossz emlék.
Nem igaz. Mert, ugye, hány év elmúlt azóta,
hogy lezajlott az a véres próba,
és Hamburg foghíjas utcáinak tarka
áradatában te a templomba tartsz ma,
vén Európa?

Menj. Azt hiszed, én bánom?
Menj; ha van tíz parancsolatod,
s néha eszedbe is jut kettő, három.
Menj, hogy sok vétket
és kevés pénzt hagyj az oltáron
isten szolgájának, aki feloldoz,
s egy-két miatyánkért a lelkedre foltoz
egy kis hazug nyugalmat.
Közben emberek születnek és meghalnak,
tervek születnek és meghalnak,
emlékek születnek és meghalnak,
és nem születnek meg, akik meghaltak,
és nem haltak meg a gyilkosok.
Nem haltak meg. Élnek! Nézd, míg két kezed mosod,
s szemed a feszületre mereszted, —
valaki templomod falára felrajzolta
a halálfejes horogkeresztet.

Keresztek. Keresztek. Emlékek, keresztek...
Kik vagytok? Mit akartok? Miért kerestek?
Csizmatalp döng... Csizmaszárok tükrében
lángoló országok tüze ragyog...
Mit akartok? Lelkem ki kérheti számon?...
Csizmatalp az arcomon, a lelkemben, a számon.
Csizmatalp... Kegyelem!... Hisz ember vagyok...

Csizmatalp és keresztek. Ujra keresztek!
Hát nem volt elég a véres próba?
Európa, hallod, Európa?

Hamburg foghíjas utcáin
tarkán árad a tömeg.

Horogkereszt ágaskodik a templom falán,
torz vigyorba mered a kréta-fejű halál,
s valahol dübörögnek az utcakövek.
Mi az? Dobverő úttörők talán?
Kuss, polgár! Tartsd a szádat,
s dugd el a fehér zsebkendőt!
Nem látod? Menetel a roham század.
Egy-kettő, egy-kettő, egy-kettő...
Nézd, szuronyukon hogy csurog a nap vére.
Nézd! Hisz te vagy csizmaszáruk tükrében
s a fekete fényű lelkiismeret.
De hisz te ismered őket,
Európa, ismered...
A hamburgi templom falán
horogkereszt fehérlik, rám vigyorog a halál,
csizmatalpak alatt dőng az utcakő:
egy-kettő, egy-kettő, egy-kettő...
A század menetel, jön, felém tart.
Halt! Halt!! Halt!!!

Csizmatalp. Keresztek. Emlékek, keresztek...
Kik vagytok? Mit akartok? Miért kerestek?
Tízszeres drótsövény. Bennük gyilkos áram
lohol, mint a veszett eb.
Kutyák, hová vezettek?
Hisz ez a pokol! Fekete kéménye
felnyúlik isten trónusa elébe,
s öblös torkában elégett
emberek korma ragyog.
Kutyák! Ebek! Hát ember vagytok!

Nem! Nem igaz. Hisz sok év elmúlt azóta,
s most velem csak a képzelet játszik.

Mert rég lezajlott a véres próba,
rég elporladt az ötvenmillió halott,
s ugye felakasztottál értük ötven nácit,
Európa... Hallod, Európa?

Csizmatalp, kereszték, csizmatalp, kereszték...
Mit akarsz, vén bolond? Szuronyod ereszd le!
Nézd, letépem magamról ingemet,
s megmutatom hátamon a sebeket.
Nézd mezőimen a húszmillió fejfát.
Mint felemelt ujjak intenek,
hogy emlékezz rájuk, mert gyűlnek a seregek,
s kétezer évvel meggyilkolt.
Krisztusod születése után
csak egy örült kell, s új megváltód: az Urán —
vállára veszi a horogkeresztet...

Térj észhez, vén bolond, s szuronyod ereszd le.
Ereszd le, mert a hamburgi templom falán
holnap életre kel a kréta-fejű halál,
s elszabadulnak a tüzes-véres poklok.
Mi lesz, ha holnap
gyermekem holttestébe botlok?
Mi lesz, ha majd a csata előtti hajnal
asszonyomat festi elém bomlott hajjal?
Mi lesz akkor? Kap-e még
szívemben helyet törvény és kegyelem,
vagy puskatüstől égő tenyerem
ordítva az égre emelem,
s megindulok, hogy arcodba belevágjam?
Akkor, Európa, nincs, ki utam állja!
Akkor, ha kínomban
bele is harapok minden kis rögödbe,
de elérem rossz vékony torkodat
s beléd fojtom a szolgalelket örökre.

S aztán, hogy ne sírjak — legszebb szajhádat
a legrongyabb csataló farkához kötöm,
s elárult bibliádból csavart
cigarettacsutkámat
a hamburgi bürger zsíros képébe köpöm.
Aztán kezemet megmosom a Temzében,
s megindulok arra, hol a keleti égen
olyan lesz a felhő, mint mikor
millió kéz könnyes zsebkendőt lenget.
Megyek, hogy asszonyom megtaláljam.
Mankóim nyomát hagyom útjaid porában,
meg romokat hagyok neked és — rendet.

ELVIHARZOTT ÉVEK NYOMÁBAN

Egy öreg kommunistának

Lejárt az idő, mint a totyogó ingaóra,
melynek láncos kölőnce
fáradtan lekoccan a padlóra.
Nem tudom, jövőre köszönsz-e
levett kalappal
a messzi hegyekre rogyó égnek,
ha a megáradt vizek fehér habrózsát tépnek,
a patak partjára visszajönnek a fűzek,
s olyan gyűrött-zöld lesz a határ,
mint kisunokád
tarisznyájában
a sok iskolásfüzet.

Régen történt... Elaszott, sárga nyár volt.
Az emberi munka vére aznap is kibuggyant
az alkonyati mezők dőlt keresztjein,
s a Nap, mint izzó kerékagy, sárba vágott
piros küllőkön görgött... Ki tudja,
óriási kék szekerére ki rakta
felhőkazlakba az éhesek keserveit...
Akkor láttalak, azon a beteg-sárga napon.
Hátracsavart kézzel kísérték az utcán végig,
két felvont szurony vitte utánad az eget,
méregzöld kakastoll virult a csendőrkalapon,
s a hátadon piros volt a fakó-kék ing.

Agyútalpakon dübörögtek el az évek.
A földből, melynek sárga lapjaira
a vén ősök görbe kereszteket írtak,
csak kevés kellett friss sírnak,
a többi — mind a tiéd lett.
Minden. E kurta szóvá vált végtelen fogalom,
mely egykor megtaposott bordáid
feszítette, s elvérzett
puskatussal bevert fogadon —
új rendet s új embert formált itt,
de míg te küszködtél a régi sebekből gyúlt lázzal,
addig az idő elszaladt
a múlt durva vásznára írt jelszavak
lelkedből felszakadt
tűzpiros fonalával.

Más gondok születtek és új harc, temérdek.
Nem vér volt már ára a kenyérnek,
melyért egykor szuronyokkal pereltél,
hanem bő verejték,
s ha ezer láb alatt döngött a májusi utca,
az Internacionálét már mindenki tudta,
s zárt ablakok mögül senki sem csodálta,
szíved fölött hogy tüzel a kokárda,
és szemedben a régi elszántsággal
te is hiába lested
a templom-kerti orgonabokrot,
mely hajdan szuronyok fényétől feslett,
és öreg szíved is hiába fogott
tüzet, ha gyűlésektől hangos vásárnap
megütötte az időbe kopott
szavak csiholóvasával.
Más szikra kellett már, s más kezekben, más szó
varázsától bomlott a régi harci zászló.

Meg lehet nyugodni abban, hogy az élet
ifjú küzdelmeivel a fejünk felett
elviharzott évek
hajunkon hagyják békéjét a telek
egyetlen színének,
ha szemünk születni látja értelmét
mindannak, amiért egykor a szív égett.

A nyár poros tenyerén piheg a falud.
A búcsúzó Nap piros nyilakkal jelez meg
az elpihent földtengeren minden keresztet,
hogy lásd meg őket s nyugodtabban aludj.
Csituljon benned a régi nyarak láza.
A megszépült határt szemeidbe zárva
levett kalappal köszönj még
a messzi hegyekre rogyó kék égnek,
s békélj meg.
Mondd el, a sárga
tarló a szelekkel mit üzen.
Hisz ki tudja, kijössz-e még a határba,
ha majd a visszatérő fűzek
a megáradt patak partjára térdelnek,
s megláthatod-e még:
felgyúrt ingujjú karunkba
hogy remeg bele halandó küzdelmeid értelme:
a halhatatlan munka.

VÁLASZ EGY NÉVTELEN LEVÉLRE

Egyenes sorok. A tintád égszin.
Leveled hosszú: rajta hét cím.
Fegyverré vált toll űz.
Bal lapockám alá célzol, s a vádad
dörög, mint a sortűz.
Dörög a vádad, s hited ujjongva áttat,
hogy a te időd még nem járt le,
hogy a te időd ez még,
mely az igazaktól is féltette az eszmét,
s nem egy hamis pert
golyóval zárt le.

Leveled hosszú. Alatta álnév.
Gazdátlan vádak három pontban.
Vádolsz, hogy az újért soha ki nem állnék,
hogy ötvenhatban is ezt meg azt mondtam...
Vádolsz, hogy szeretem a nőt meg a vodkát...
Vádolsz, hogy verseimből néha
a kétely szól ki,
így jobb hát,
ha kitiltanak az irodalomból,
s többé nem hagynak szólni.

Éles a tollad, fickó! Csakhogy
a köldökömig sem érsz fel.

Szembe mondva több a szó. Ne csapkodj
felém mocskos kézzel.
Hitemet vetted célba, te féreg?
Hát tudod te, hogy születik a hit?
Pergették te eléd gyermekévek
a nyomor kövér könnyeit?
Nyúltál te könyökig apád
koldustarisznyájába, ahol
álmokon kívül nem volt semmi?
Láttad te apádat a párt
nevével szuronyok ellen menni?
Hallgattad te este miatyánk helyett
igazságra éhesen a leckét,
hogy ebben a felbolydult világban hol a helyed,
hogy van nemzedet, osztályod,
s egyszer majd hazád is lesz még?
Hát te ki vagy? Ötvenhat vihara
hová sodorta volna a lelked,
ha most is elbújsz?
Akkor kiálltál volna-e, hogy magad felfedd?
Elvitt volna-e hited a puskacső elé,
hogy levesd magadról lelkeddel felmért
fajtád minden hozzád nőtt terhét,
s vérpiros zászlód fölébe tűzve
belevesd magad
az új világot tisztító tűzbe?

Nem, te nem tudod, mi az a hit.
Te gyáván, orvul szavaimnak rontva
mutatod fel, amit mondtam.
Te nem tudod, hányszor fáj a szó, amit
dorgálva mondunk annak, kit féltünk.
S te azt sem tudod, hogy azért, ha kell,
szó nélkül ontatjuk ki érte vérünk.

Te a lelkembe is bele akarsz túrni, te fereg.
Hát szerettél te valaha nőt?
Ugy, hogy nem kötött gyáva érdek,
s sorsodul érte bármit is mértek —
vállaltad egy egész világ előtt?
Hát mit tudod te, hány szálból szövik
az emberi sorsok hálóját?
Mit tudod te, hogy mivel fizetünk,
ha korán halt ifjú évek ránk róják
minden adósságuk?
Ha jön a végrehajtó férfikor,
s egy elsárgult
kis falevélen felmutatja a váltót,
melyért senki sem állt jót,
de mert a véletlen
törvénytelenül felnőtté avatott —
ölelkező, vodkás torokon
behajtja rajtunk legalább a kamatot.
És mit tudod te, hogy fáj torkunkban a sikoly,
mely meddő ölelés után marad ott,
s a költeménnyé hazudott kalandok
után vergődve kereső lelkünknek
hogy kell az az egyetlen másik,
akit senkiben sem leltünk meg,
s akire ha egyszer rátalálunk, —
eljutunk a végső számadásig?

Nem, te nem tudod, hány szálból szövik
az emberi sorsot!
Te gazdátlan kutyaként turkálsz
egy kisváros utcáin összehordott
szemétdombon a csontig lerágott
pletyka-hulladékok között,
s vicsorgó fogakkal rázod.

példaképp, erkölcsi láncod,
melyet nyakadra a gyávaság kötött.

Te a versemet is kikezdted, te féreg.
Hát azt hiszed, bendődbe beleférek?
Hát tudod te, honnan a vers?
Na, kapaszkodj e sorokba, ha mersz,
s száguldjunk vissza vagy húsz évet,
s én megmutatom neked
azt az anyja sírján ébredt
tiz éves kölyköt,
s a napot, mely piros palástot öltött,
hogy neki adja egy éjszaka gazdag
könnyeit ott a síron nőtt gazban,
s költővé avassa egy perc alatt.
Lásd, az a gyerek meg se szólalt,
de első verse lett mégis az a sóhaj,
mely ajkán két rímre szakadt...
Hát te tőlem akarod elvenni a szót?
Soha! Mögöttem mind, aki csak szólt!
Itt bennem ezer évek
kincse, mit a nagy mérleg
örökségül nekem osztott.
Körülöttem egy nyugalomból kifosztott
világ, melynek minden tábortűz-parazsa
mezítelen talpam alatt ég,
rajtam üt sebet,
s tollamban lelkem parancsa:
szólni, csak szólni, míg pihen még
a halálos csatára gyűlt sereg.
Én érte szólok, én rá esküdtem:
magát új korokba harcoló új koromra,
melynek költője vagyok, nem zsoldosa.
Lehet zúgolódó féltéstől foltos a
versem, de rímeimet nem gyomrom korogja.

Mit félsz tőlem? Nekem nincs bérelt helyem
az irodalmi ócskapiacon,
s a te szellemi alvilágodban sosem lesz
csörgősapkás vigaszom.
Költővé engem nem betű-tetvek
éhes légiója tett meg.
En megáldom akkor is a kínnal búcsúzó
piros-verejtékes napot,
ha asztalomon csak két igaz sort hagyott,
melyet ha elosztok a négy táj iránt —
könnyebb lesz a lelkem,
s több ez a korom bölcsőjéhez
szuronyostól felvonult világ.

Nem, te nem tudod, honnan a vers.
Csorba tolladdal hát miért versz
hamis riadót, s miért rontsz rám?
Csak ülj sovány hírneved kövér koncán!
Böfödj rímeket, nyaldosd ocsmány szádat,
míg élsz, míg el nem tapos e roppant század,
s be nem kerülsz az irodalomba,
mint alig látható szennyfolt, kicsiny, halvány,
mit kegyelemből hagynak meg az utak
cipőm kopott talpán.

(Lázás a Föld; 1962)

IZSAK-SZÉKESEGYHAZ

*A kenyér és a bor a katolikus hit
szerint átváltozik, átlényegül...*

Engem nem csapsz be,
te franciától fogantatott,
bizánci köntösbe bújtatott,
zsidó névre hallgató,
kővé varázsolt szép dög.
Lábaid hiába vannak
egytömbből faragott márványból.
Csípődre hiába csavarodnak
vicsorgó sárkánykígyók.
Mellbimbóid helyén hiába duzzadnak
szakállas fejek.
Válladon hiába ülnek tollászkodó angyalok.
Gallérodon hiába nyüzsögnek hangyányi emberek.
Mozaikos szemed hiába néz el fölöttem
a naparcú istenre.
Aranyozott kucsmádat
hiába húzod homlokodba mélyen.
És parázna öledet is hasztalan őrzik
tonnás tölgyfaajtók.
És gömbölyű hasadat is hasztalan feszítik
oszlopos márványbelek.
És gyomrod szikkadt falára is
hasztalan vetülnek
a vacsorázó apostolok színes árnyai.
És mételyes lelkedbe is hasztalan költöztek
talpig aranyba öltözött szentek.
És hasztalan némult el
harangszavú nyelved is.
És sötét fejedben is hasztalan rajzanak
denevérszárnyú gondolatok.
Hasztalan, hasztalan.

Mert engem nem csapsz be, te gyönyörű bestia.
Mert én tudok a holtak nyelvén,
és kivallattam a kétszázezer muzsikot,
akik kővé varázsoltak téged,
s kiknek te ezért halállal fizettél.
Kivallattam őket,
és tudom a titkotat s rádolvasok,
hogy hatalmam legyen fölötted.
Es hasztalan véd az eunuch-idő, én úgyis
kifogok rajta.
Mert pogány vagyok itt, kit nem kötelez
a gyaurnak tett eskü, s ki arra születtem,
hogy megkísértsem az idült törvényeket.
Hasztalan, hasztalan.
Mert elküldöm érted az éjszakát,
mely megcsap fehér szárnyaival
s kőtestedből kiűzi szellemed.
S te így indulsz hozzám szótlan,
és összevillantják benned fogukat a buja vágyak,
mert sejtik, hogy mire kellesz nekem.
Nesztelenül suhansz el őrzőid mellett,
kik szoprán kórusban dicsőítik
a bóbiskoló isteneket,
s keresed az utat, mely elvezet hozzám.
Mert tudod már, hogy nem mindegy,
milyen utakon megyünk azokhoz,
kik jöttünkre várnak.
És vigyázva jössz, hogy el ne tiporjon
az utcákon száguldozó bronzlovas,
s be ne piszkítson a gyárak izzadt korma,
mely a csattogó paták alól száll
a világ fényes homlokára,
s értelmes jelekben hull barázdáiba.
És besurransz a nyitott ablakon,
s itt lebegsz előttem,
mígnem kimondom a szót.
És beteljesül rajtad az átváltozás,
s asszonnyá leszel, önnön anyáddá,

kiben megfogantál, te kőcsoda.
Asszonnyá leszel, kit riaszt pőresége,
pedig tudja, hogy ruhában meztelenebb.
S én megérezem bőröd forró lehetét,
s magamhoz intelek a bérelt ágyba.
S te jössz engedelmesen, csak előbb leveszed
aranyos kucsmádat és felakasztod a szögre,
mely képet tart egy ősz hajú asszony ágya fölé.
Fölakasztod fénylő kucsmádat a szögre,
mint ahogy a telehold felakasztja rá
képását, mit az éjszakák
sötétkamráiban hívnak elő.
A telehold, melyre e kép gazdája költözött,
csak előbb még otthagyta fél karját
a Téli Palota előtt.
S most fentről nézi, hogy ez a kis ősz hajú
özvegy gyertyát gyújt érte Halottak napján.
És hasztalan, hasztalan.
Mert a halott időt élettél mérik.
És a mérők is eljutnak a mérhetetlen idő
küszöbéig.
És otthagyják mindenük, mert
nem léphetik át a küszöböt, csak meztelen.
Mint amilyen meztelenül ágyamba feküdtél,
hogy gyönyörű paráznasággal nemes testedbe
oltsam pór őseim vérének.
Hogy így folytatódjék az átváltozás benned
s általam, hogy kifogjunk az eunuch-időn,
mely kést emelt azokra, kik nem szopránok.
Ugyanazt a kést, mellyel megcsönkített
magát, hogy bölcs hadvezér lehessen,
és meddőn maradjanak gyönyörű női, s ha
elveszti csatáját, örökös nélkül maradjon
szégyene.
Ugyanazt a kést, melyet isten nevével
Abrahám emelt fiára, Izsákra, a zsidóra,
kinek nevére te hallgatsz, s kinek az úr
csak azért kegyelmezett,

hogy ő is tovább élhessen
a messiásvárók nemzetségében.
Ugyanazt a kést, melyet minden nagy emberi
színjátékban isten nevével emelnek dőfésre.
És hasztalan, hasztalan.
Mert az áldozat, kire lesújt a kés,
nem vész el, csak átváltozik
s ottmarad a mérhető időben.
Ottmarad faragott kőben, izzadt gyári koromban,
Halottak napján gyújtott gyertyában
és istenkísértő versben.
Ottmarad és várja, hogy jöjjön, aki ráolvas,
hogymint kivetítthesse magából szellemét.
Szellemét, melyben összevillantják fogukat
a buja vágynak, és magukkal viszik
egy idegen ágyhoz,
hol a gyönyörű paráznaságban
titkon kinyílik méhe és megtermékenyül,
hogymint ne tagadtassék ki az örökkévalóságból.
Hát ezért kellünk mi egymásnak,
te franciától fogantatott,
bizánci köntösbe bűjtatott,
zsidó névre hallgató,
kővé varázsolt szép dög.

(Csillagfénynél; 1968)

Kék madár

E leonórának hívják. A kisvárosi utca azonban — a szülők elkeseredett tiltakozása ellenére — Nórinak keresztelte át, ezen a néven fogadta be az iskola, a zeneképző és az óvoda is, ahová zongorát tanítani helyezték.

Amikor Nóri tizenhat éves lett, megvették neki a szobabútort, összegyűlt a stafirung is, és elhatározták, hogy havonta 25—30 rubelt betesznek a takarékbba a nevére. Mert egy lánynak, ha partit akar csinálni, a tisztességén kívül még szüksége van egy s másra.

És a mama képzeletben szövögetni kezdte a leendő partit. Hétköznapiokon a zöldségpiacról, vasárnap a kismisésről hozta hozzá a tarka pamutot:

— Hallottad? Rusnyák Gizl férjhez ment valami miskolci mérnökhöz. Azt mondják, három-ezer rubelt fizetett a fiúnak és megegyeztek, hogy ha átmegy, elválnak, de ki van az verve. Nem hiába a fél város járt rá, mint a jó kútra. Képzeld el,

most nem válik. Bolond is lenne. Nagyságos asszony lett belőle. Azt mondják, ott nem könnyű a válás... Temessy Jutka is addig írogatta a leveleket, míg kilevelezett magának egy pesti orvost... Csak te vagy olyan élehetetlen...

És a mama járatni kezdte a Magyar Nemzetet. Közben múltak a hónapok, az évek, Temessy Jutka is már rég elvált orvosférjétől, de a Nóri partijához akadtak új tarka pamutdarabkák.

Egy szép napon aztán beteljesült az anyai álmom, mégpedig egy piros ceruzával bekeretezett apróhirdetés formájában.

»35 éves, 178 magas, Bp. belvárosban lakó építésmérnök keresi csinos, jólnevelt, zenekedvelő vidéki lány ismeretségét. Választ »Kék madár« jeligére várok.«

Másnap elment a kék madárhoz címzett levél: 24 éves vagyok, csinosnak mondott, diplomás zenetanárnő... Két hosszú hét után megjött a válasz, aztán fénykép ment és fénykép jött s három hónap múlva megérkezett a kép gazdája is.

— Tompa Szilárd vagyok — mutatkozott be a kopaszodó férfiú.

Este kitette az asztalra a cse-resznye pálinkát, pertut ivott Nórral, s a harmadik koccintás után megoldódott a nyelve:

— Kettő nyolcvan a fixem, de a mellékessel együtt megvan a négy darab. A lakással egy kis baj van. Igaz, hogy a főbérlő egyedül álló személy és nem sok vizet zavar, de mégis szeretném megvenni tőle a főbérlői jogot. Az mégiscsak más... Van egy kis pénzem, meg úgy gondoltam, hogy ha innen át lehetne fuvarozni valami értékeesebb holmit, amit ott pénzzé tennénk Nórikával... Mert, hogy megmondjam, Nórika tetszik nekem...

— És mire gondol, Szilárdka?
— érdeklődött a mama.

— Valami kocsit félére, kezét csókolom. Az újtípusú Moszkvicnak jó ára van odaát.

E RKÖLCS –
E tika

A papának leesett az álla, a mama is fehérebb lett egy árnyalattal, de azért tavasszal eladták a szobabútort, kivették a Nóri betétjét, eladtak minden eladható ingóságot, kölcsönt vettek fel, lelépést fizettek és megvették a kocsit.

Két hétre rá Tompa Szilárd és Tompa Szilárdné pár napos nászutat tett Rigába...

Nóri kiutazása elhúzódott. Látogatóba nem mehetett, mert lakásvisszonya miatt Szilárd nem tudta beszerezni az eltartását. A kisvárosban megindult a szóbeszéd, s Nóri végtelenül boldog volt, amikor csaknem egy éves asszony korában a záhonyi határállomáson férje nyakába borulhatott. Boldogságát eleinte még az sem tudta megzavarni, hogy Magdi, a főbérő, az egyedülálló személy visszautasító ridegséggel fogadta és később is keresztül nézett rajta.

Az események úgy alakultak tovább, mint bármely más banális történetben. Elkezdődtek a súrlódások a háziasszonnyal, Szilárd is elmaradozott, sokszor napokig nem látták egymást. Vidéki építkezések, kiszállások stb. Az fel sem tűnt Nórinak, hogy

ilyenkor Magdi is napokra eltűnik. Amikor panaszra nyitotta a száját, a válasz mindig ugyanaz volt:

— Sokat vagy egyedül, únod magad. Diplomád van, menj dolgozni. Tudod, hogy a kocsit csak három évi használat után adhatom el.

A három évből eltelt valahogy egy. Nóri közben elhelyezkedett, de problémái ezzel sem oldódtak meg. Napjait egyhangúakká tette a reggeli és esti túlekedés a búszmegállóknál, a csaknem egyórás utazás, az átszállások, a munka. Sokat volt egyedül és egyre gyakrabban gyötörték névtelen balsejtelmek. Egyik nap aztán bekövetkezett a tragédia. Nóri a szokottnál korábban jött haza és Szilárdot együtt találta az ágyban Magdival. Állt az ajtóban, arcából kifutott a vér s alig tudta kimondani:

— Hogy tehetted ezt velem, Szilárd?

A férfi kiszállt az ágyból, cigarettára gyújtott és únottan mondta:

— Magyarázd meg neki, Magdi. — Aztán bement a fürdőszobába.

Magdi felült az ágyban és pongyolát vett magára.

— Ül le, kisanyám — mondta —, mert hosszú lesz a szöveg. És lehetőleg ne szólj közbe. Elképzelem, hogy most nagyon szerencsétlennnek érzed magad. Csakhogy én nem tudlak sajnálni, kedvesem, mert megérdemled a sorsodat. Tulajdonképpen mit gondoltál te, hogy egy kocsi-val vásároltál magadnak egy pesti férjet, és ezzel el van intézve a dolog? Azt hitted, libuskám, hogy ha egy apróhirdetéssel a csőrödben ide repülsz, és megtanulod, mikor kell átmenni a zebrán, akkor már beleilleszkedtél az itteni világba? Nem, kisanyám, ebbe bele kell születni, különben véged. A liba ne álljon össze a kék madárral. Nézd meg a nőket az utcán és nézd meg magadat. Röhøj. Mivel akartad te pótolni a különbséget? Azzal, hogy 24 éves létedre még szűz voltál? Dobtad volna el magad 17 éves korodban, akkor most legalább anynyit tudnál, hogy kell bánni egy férfival. Tudod, mióta élek én együtt Szilárddal? Öt éve, kicsikém. És még vagy ötöt kihúzunk. Együtt, érted? Ez el van döntve. Úgy hogy pakolhatsz. Menj szépen haza és örülj, hogy egy évig pesti nő voltál. Az is valami. Az se sikerül mindenkinek...

Amikor Nóri két bőrönddel beállított a szüleihez, és elmondta, mi történt, a mama először

elájult, s amikor magához tért, hisztérikus zokogásban tört ki:

— Mit tettél velünk, te szerencsétlen? Kifosztottál mindenünkből. Benned volt minden reményünk. Megadtunk neked mindent, iskoláztattunk, és te, és te...

— Én? Megfizettem a tandíjat
— mondta Nóri csendesen.

* * *

Banális történet? Igen, az. Tucatnyit tud bárki jobbat, meg-rázóbbat. Hogy mégis erről írtam?

A kispolgár is változik. Ha elvágyakozására épült illúziói romba dőlnek, már nem nyúl kötél után és nem nyitja ki a gázcsapot. Egy ideig még siratja és sirattatja magát, aztán hozzálát, hogy a romokból újra építse álmait.

Én ismerem Nórit. Tágabbra nyílt szemében szomorúsággal néz erre a neki ismeretlen, szigorú világra, de az az érzésem, hogy messzire elkerüli a romokat.

K. V.

(Kárpáti kalendárium; 1969)

LEVÉLFÉLE GRÓF SCHÖNBORN ÚRNAK

Argentina

Gróf úr,
tisztesség ne essék sértve,
kissé megindulva kezdek e levélbe.
Dédapja jobbágyának unokája lévén —
majdnem felségsértés e levél.
No meg az, hogy magyarul írom...
Spanyolt nem tanultam, a svábot sem bírom,
de mert itt oly nehezen feledik el
grófságodat, gondoltam, mégis csak írni kell.

Kelt hát levelem a Kárpátok alatt.
Méltóztatik ismerni e földet.
Maradt még talán egy-két vadászkaland
emlékei között, ha kiruccant-fölment
az erdős hegyekre, hol a kéklő ormok
között untalan szélvihar mormolt,
ahol, mintha csak a föld szívéből jönne,
úgy buggyant ki a Kárpátok könnye;
kibuggyant, a mohos sziklákról leszakadt,
s lett belőle ezer kicsi patak.
S az ég, gróf úr, az ég, az ájult,
mozdulatlan, sápadt felhők körül, ugye
olyan kék volt, hogy a szív belefájult?
S a nép, gróf úr, a sok bocskoros paraszt,
arra igazán nem lehetett panasz.
Zabkenyéren nevelt, törvényes tisztesség
emelt süveget: »Az úr dicsértessék«.
Ugye, hogy nehezen hitte el grófságod,
hogy valamikor ennek a sok sápadt,
rongy koldus embernek lázadó ősei
voltak a kuruc-kor rettegett hősei,
akik kaszával és vértetetlen mellel
mentek a felséges császárság ellen?

No de mindegy... Jobb így, hogy nem maga
volt e kor koronázatlan hőse,
hanem valamelyik méltóságos őse
járta vasasaival a rengeteg
erdőket... Szegény, mennyit is rettegett,
míg letört a »Pro Libertate« zászló.
De — a jutalom fontos, az a százszor száz hold,
melynek vér hullt ugyan minden kis rögére,
de legalább lágyabb lett a szántó
és a legelőkön a fű — kövérebb.

Gróf úr, méltatlanul csak azért idézem e nemes,
dicső múltat, hogy emlékei gyepes
ösvényein elvezessen oda, ahol a minap jártam:
vadászkastélyában — tornyos Beregvárban.
Mert képzelje — áll még, és most is így hívják.
És nem is láttam semmi híját,
legfeljebb, hogy leverték a grófi címet.
Nem is tudom, ilyet tenni ki mert!
Hadd hirdette volna a dicsőséges múltat.
De hát... avatatlan kezek nyúltak
e kegyelethez... Bizony, e nemes falak
között megfordult sokféle alak:
lakatos, bányász, s kellős közepén a nyárnak
képzelje, ide még parasztok is járnak,
ingyen vagy potom áron — üdülni!

Oh, hogy miért is nem tud ránk dűlni
a felséges ég! De az, bár kissé háborogva, nézte,
mikor egy félpaszt öreg elbeszélte,
hogy a vadászatban ön elfáradt kutyán,
de a szalonkabél s a tokaji után
az uradalmi vadász által felhajtott
egzotikus paraszt szűzlányok felhajtott
gyolcsvászon pendelyén még le tudta mérni,
hogy mire képes egy igazi férfi.
És hogy a lányok (de ez már nem igaz)
bomlott hajjal menekültek s míg az

elvérzett hajnalon elérték apjuk cselédházát,
eszelő s sikolyaik a sziklákat rázták. .
S e szedett-vedett nép, szokimondón, könnyen,
leírni se merem, hogy mit kívánt önnek.
Azt is mondták, azért lett övök a kastély,
mert ükapjuk emelte verejtékkal, vérrel,
és még méltóztatik tartozni a bérrel.

Vaj mit szólnak ehhez a svájci bankok? ..
Mert e nép nem ismer se istent, se rangot,
s uram, én úgy érzem, tartani kell tőle,
nem is telik bele túl sok esztendőbe,
és megindulnak az ilyen alja népek.
Mi lesz, ha néhányan gróf úr után lépnek,
s valamelyiknek az utcán jut eszébe,
hogy ugye, mégiscsak, a kurucok vére
árán szerzett sokezer holdnak
volt egy nagy ura, ki élők és holtak
felett ítélkezett kénye-kedve szerint? ..
Akkor, gróf úr, bár e nép oly szelíd,
szavamra mondom, én nem állnék jól érte,
s azt hiszem, ön aligha
kerülne pártatlan bíróság elébe. . .

No de elég. . . Hadd zárom soraim.
Nem tudom, eljut-e önhöz a levelem,
de szeretném, tudná, hogy én nem feledtem
el önt, gróf úr, az évek sorain,
s igyekezni fogok, hogy híre elszálljon
messze földekre, ön bárhol is járjon.
Jó éjt hát, mert ugye
Argentínában most éj van?
Itt épp most virradt meg a grófi kastélyban. . .

(1959)

(*Sugaras utakon; 1985*)

MARTON ZOLTÁN

MARTON ZOLTÁN

ŐSEIM MOSOLYOGNAK

Amikor hosszú, töprengő éjszakákon
sejtelmesen egybeolvad mult és jelen,
szobámba halkán besurrannak őseim,
s olykor hajnalig elbeszélgetnek velem.

Megkínzottak, bütykösek és földszagúak,
ágyamat nagy szeretettel körülállják,
mesélnek hosszan a mult gyötrelmes kínjairól,
s ezernyi kérdésre válaszat várják.

Odukban kell-e tán ma is meglapulni,
húzni baromként szótlanul minden igát,
örökké rettegni az urak haragját,
s hallgatni, mikor véred bosszúért kiált?

Még mindig az övük-e az egész határ,
s a Kárpátok táján ma is nyomor kísért?
Vagy talán akadtak már bátor unokák,
s a bűnösök megfizettek vétkeikért?

»Beszélj hát, változott-e valami itten,
vagy talán még mindig a gazok vigadnak?«
Szavaikból ezer év keserve csendül,
s szemükben rég fogant remények villannak.

»Ők többé már nem vigadnak« — mesélem. —
»A határ a miénk, s miénk a hatalom.
Új dalokat dalolnak unokáitok,
s egy új világot hirdetnek most szabadon.

A tegnap álmai ma testet öltöttek,
s eltűntek átkai az elmúlt koroknak.
Nincsenek itt már többé urak!« — kiáltom
...és görnyedthátú őseim mosolyognak.

BESZÉLTEM A VÁRRAL

Beszédem volt minap gyermekségem vén pajtásával,
e századok szülte csorbafogú kőóriással,
a várral.

»Feletted« — súgtam halkan — »eljárt már az idő csöndben.
Nem kellesz többé; más, frisseb csodák teremnek körben
a völgyben.

Amott, a volt rekettyés helyén, ma már gyáarak állnak,
emeletes házak, és mindenütt gépkocsik vágnak
a tájnak.

Gépmadarak keringenek magasan romjaid felett,
s karcsú kéményóriások ostromolják az eget —
nélküled.«

Igy gonoszkodtam és vártam, hogy végkép összegörnyed,
és golyóütötte, fénytelen szeméből előtörnek
a könnyek.

De nem sírt. Büszkén mosolyogtak a falak, a bástya,
s mintha valami új, csodálatos életkedv szállna
a várba.

Szememmel a roskatag, vén öreget végigszántom...
S az ötágú szovjet csillagot ragyogni látom
a váron.

(Új Hang; 1954)

MÁRKUS CSABA

IBOLYA

Az ülésteremben alig maradt szabad hely. A széksorokat ünneplőbe öltözött képviselők foglalták el: öltönyük hajtókáján aranycsillagot viselő gépkezelők, esztergályosok, akiket csak a kezük pörusai-ban lerakódott finom vasreszelék árul el, fejőnők, tanácsi funkcionáriusok, pedagógusok.

Sűrűgtek-forogtak a televíziósok. Operatőrök célozták meg berregő masináikkal a szónoki emelvényhez lépő embereket, a világosítók ilyenkor felkattintották a jupiterlámpáikat, s vakító, meleg lég hullámokat sodró fénybe borultak az elnökségi emelvény, a szónok, az első széksorok.

A legtöbb képviselő szorgalmasan jegyzetelt a beszámoló alatt. Most, hogy megindult a vita, kisése zajosabb lett a terem, papírlapok zörögtek, a felszólalásra készülők rendezgették jegyzeteiket. A gyorsíróknak, akik eddig ceruzáikat hegyezték, most szélesebben rajzolták kusza, kacsakaringós jeleiket.

Ibolya már elkészítette felszólalásainak téziseit. Most még egyszer átfutott a sorokon, itt-ott egy szót, mondatot húzott alá.

Először a szocialista verseny menetéről kell beszámolnia. Aztán az ötéves terv következő esztendejére kitűzött feladatokról. Végül az árvíz utáni újjáépítésről, a megoldhatatlan problémákról.

— A következő felszólaló után...

Az ülés elnöke nem ismerte még jól a fiatal képviselőnévét, s ezért belepillantott az előtte heverő névsorba.

— ...a következő felszólaló után Munkácsi

Ibolya, a Tyacsevói Fémárúgyár munkásnője kap szót.

Felvillantak a jupiterek. Szomszédjai, szintén a kerület küldöttei, odasúgták neki:

— Rajta, Ibolya!

Összeszorította az ajkát, bölintott, s valamiért László Joli néni jutott az eszébe, a préskezelő, akinek keze alatt tanult négy évvel ezelőtt.

Joli néni akkor a 16 tonnás gép mellett a vállára tette a kezét, s biztatóan annyit mondott: »Tehát felszabadultál. De légy óvatos a gépnél, Ibolya. Nagyon óvatos!«

A fiatal munkáslány határozottan megnyomta a pedált. Csattanva alázuhan a hidraulikus szerkezet. Még egy mozdulat, és a kész alkatrész a ládába hullik.

* * *

Összel, amikor az SZKP Központi Bizottsága határozatot hozott a szocialista verseny szervezéséről, a fémárúgyár komszomolistái, akárcsak a kommunisták, megvitatták teendőiket.

A párthatározatból felolvasták az ifjúságra vonatkozó részleteket. Majd parázs vitába bocsátkoztak.

— Az a legnagyobb baj — vélekedett Vaszil Cubora marós, az alapfokú szervezet titkára —, hogy a versenyeredmények összegezésekor megfélekednek azokról, akik még nem tagjai a Komszomolnak.

— A verseny eredményeit csak a kommunisták, a szakszervezeti bizottság tagjai értékelik. A komszomolszervezet szerepe nálunk úgyszólván másodrendű.

Ibolya elpirult. Néhány hajtincs a homlokába hullott. — ...S ezért mi, a bizottsági tagok is felelősek vagyunk! Ritkán jelenik meg a Komszomolfényező...

— Erélyesebben kell bánni a fegyelemsértőkkel, a hanyag munkásokkal.

Mivel a vita elhúzódott, úgy döntöttek, hogy másnap folytatják.

— Konkrét javaslatokat várunk! — mondta végezetül Vaszil Cubora, majd Ibolyához fordult:

— Jó lenne, ha nem a művelődési szektor felelőseként szólnál hozzá holnap a kérdéshez, hanem mint képviselő. Hiszen a szavadnak súlya van a munkások között.

* * *

Útban hazafelé Ibolya benézett a könyvtárba. Régi ismerősként üdvözölték.

A könyvtáros új műsorfüzetet rakott elé, meg egy vékony könyvecskét a képviselők munkájáról.

— Köszönöm, ezt elolvasom. S még egy könyvet kérnék. Leninnek azt a művét, amelyben a Komszomol harmadik kongresszusán elhangzott beszédének szövege található.

Otthon papírra vetette elképzeléseit. Első pontként ezt írta: »Meg kell szüntetni mindenféle formalizmust. A szocialista vállalatokat minden hét végén ellenőrizni kell!«

Legelőször a sajtolóüzemben teremtünk rendet. A saját portánkon — határozta el. — S versenyre hívjuk a többi részlegeket is!

A lapra egyre több feljegyzés került.

»Vetélkedőket kell szervezni. Úgy, mint az uzshorodi meg a mukacsevói műszergyári fiatalok... Fel kell használni a szocialista verseny új formáit. Kicsi a szervezet. 32 komszomoltagunk van, pedig ötvenen is lehetnénk. Többet kell foglalkoznunk a tagfelvétellel.«

Odakint elcsendesedett az utca. Az ablaküveget ritka páracseppek lepték be. Hűvösek már az éjszakák.

Ibolya elolvasta feljegyzéseit, és két ponttal még kiegészítette őket: »Nyersanyagellátás. Kooperációs szállítások.« Velük is baj van néha, s főleg a termelés, a szocialista verseny sinyli meg. Valamit tenni kellene...

— Tanulsz vagy munkát hoztál haza?

Édesanyja nyitott be a konyhába. Az ő szavaira rezzent fel.

— Dolgozom, édesanyám...

Reggel felkereste Vaszilt, a komszomoltitkárt. A vezetőségi ülésen elfogadták minden javaslatát.

Azóta élénkebb a verseny. Kevesebb a selejt. Ütemesebb a termelés. Más üzemekben — a konzervgyárban, a kenyérüzemben — is javult a helyzet, követőkre talált az uzshorodiak kezdeményezése, szocialista verseny indult az SZSZKSZ megalkulásának 50. évfordulója tiszteletére.

Ibolya jól ismeri a tyacsevói gyárakat. Korábban két éven át a kerületi tanács képviselője volt. Most, hogy a területi tanácsban képviselheti a tyacsevói munkásokat, még jobban el kell igazodnia az ügyes-bajos problémákban, a termelési, a jóléti kérdések között...

* * *

A képviselők kíváncsian nézték a szónoki emelvény felé haladó lányt. Ibolya magán érezte tekinetüket, de nem jött zavarba. Hangosan, határozottan kezdett beszélni arról, hogyan valósítják meg Tyacsevón a XXIV. pártkongresszus határozatait. Vállalatokat, százalékokat, számadatokat említett. Majd az építkezésekről, az árvíz utáni újjáépítési programról számolt be. Egyre inkább belemelegedett. Szenvedélyesen beszélt. Szinte megfélemedezett róla, hogy nem a gáton áll munkatársai, a tyacsevói fiatalok között, hanem a területi tanács ülészakán beszél sok száz ember előtt...

* * *

Szerdai nap volt. 1970 májusa... Délelőtti műszakban dolgoztak. Zuhogott az eső, a felhők szinte egy helyben csüngtek. A szennyes víz a töl-

tések mögött piszkossárga habot sodort magával, kidöntött fákat, ládákat, gyökerestül kicsavart virágzó bokrokat. Az emberek arcára árnyékot vetett az aggodalom. Úgy lászott, még a büszke hegyek is hátrébb húzódtak a Tisza elől.

* * *

A fémárugyárból vagy ötvenen vonultak ki homokzsákokat tölteni. Köztük volt Ibolya is.

Eső csapdosta a megáradt folyót, a fákat, az embereket. Percek alatt csuromvizesek lettek. Kettesével ragadták meg a zsákokat, s dobálták fel a sáros utánfutókra meg a gépkocsikra. Ostromállapot volt... Igazi ostromállapot. Hetek óta tartott a küzdelem a Tiszával. A gátak nem bírták ki a hatalmas nyomást. A hegyekből lezúduló hólé, az állandó eső egyre emelte a vízszintet, míg több helyen is át nem szakította a töltést.

A mentőosztagok tagjai életüket kockáztatva mentették a menthetőt. Gyerekeket, gépeket, a kolhoz vagyont, a hivatalok okmányait. Hősök születtek. Nevüket arany betűkkel vésték márványba.

* * *

A papírlapba pillantott. Úgy tűnt, már legalább félórája beszél. A képviselők figyelmesen hallgatták minden szavát.

— ...Nemrég költöztek be az új nyolclakásos házakba a boldog lakástulajdonosok. Több mint kétszáz család. Az építkezés azonban még nem fejeződött be. Elkészültek egy újabb százlakásos háztömb tervrajzai... De a munka szünetel. Sez nagyon nyugtalanít bennünket...

A gyorsírók egymást váltva írják a képviselő szavait. Az elnökség tagjai tekintetükkel az építőtröszt vezérigazgatóját keresik.

Pereg a filmfelvevő. A tyacsevóiak láthatják majd a tévéhíradóban Munkácsi Ibolyát. A mun-

káslányt, aki állami fontosságú ügyek intézésében vesz részt. A Komszomol neveltjét, aki szavazatával az új életet építő tyacsevóiak nevében emel törvényerőre nagyszerű terveket.

Ma már nincs ebben semmi különös. Az ifjúság napjainkban az építés, a munka frontjának legnehezebb szakaszain akar dolgozni.

...Ibolyát, amikor a helyére indul, már nem kíváncsi szempárok kísérték. Inkább elismerő tekintetek: »No lám, milyen harcias kislány! Nem hagyja ez magát!«

* * *

...Útban a gyár felé láttam azt a házat, ahol nemrég még rosszul dolgoztak az építők. Most pezsgett a munka. Öröm volt nézni, milyen gyorsan emelkedtek a kéklő ég felé a piros téglafalak.

»FŐSZEREPLŐ KERESTETIK...«

I

Nem, ilyen hirdetés sem a Vörös Zászlóban, sem a berehovói kerületi kultúrotthon folyosóján nem jelent meg 1961 telén. A műkedvelők egyik összejövetelén hangzott el, miután megvitatták a színjátszók repertoárját. A Kard és csillagok című darabra esett a választás. Minden rendben is lett volna, csakhogy ... a hősnő szerepét nem tudták kire bízni.

— Sebaj! — vette át a szót Schober Ottó, a kultúrház igazgatója. — Találunk főszereplőt. Mindenki szétnéz a portáján, mármint a munkahelyén. A gyárakban, az iskolákban sok a tehetséges fiatal. Az olvasópróba jövő csütörtökön lesz...

Az igazgató rendbe rakta papírlapjait, az előtte heverő könyveket, s gondolatban sorra vette a kerületi meg városi szemléken legjobb alakítást nyújtó műkedvelőket. A többiek is tanakodni kezdtek.

— Tudjátok, ki lenne a legalkalmasabb? A »Májusegyben« dolgozik egy lány... Várjatok csak... Rögtön eszembe jut a neve...

— Nem lenne jobb a 4. számú középiskolában keresni valakit? — hangzott el rögtön az ellenvetés. — Mondjuk, a végzősök között...

— Szóba jöhetnek a környék falvai is...

A vélemények, javaslatok megszólaltak. Egy dologban viszont nem kételkedett senki: a következő csütörtökön már ott fog ülni közöttük a leendő főszereplő. S nem tévedtek.

2.

A hatalmas, csarnoknak beillő szobában hideg volt. Plakátfesték, kígyózó cigarettafüst és ócska újságkötegek illata terjenget az asztalok, a télikabátban üldögélő nők és férfiak fölött. Olykor felállt valaki, dobott egy-két hasábot a kályhában duruzsoló tűzre, elbabrált a zörgő kályhaajtóval, a piszkavassal, majd visszatért társaihoz.

— Az ördög vinné el. Sose lesz itt meleg... — jegyezte meg az igazgató. — Négy kályha sem melegítené fel ezeket az öles falakat. No, majd az új kultúrpalotában, ott úgy berendezkedünk, mint egy valódi színházban.

Az emberek jól ismerték az ilyesféle biztatást. S hittek is benne. A városban, a kerület falvaiban egyre több művelődési intézményt építettek az állam, a vállalatok és a kolhozok hozzájárulásával. A pártbizottság és a tanács most a városi kultúrpalota építését szorgalmazza. Már tervek, javaslatok is születtek, a gyárak pénzt ajánlottak fel, társadalmi munkát vállaltak.

A próba tovább folyt. Papírlapok heverték a színpad előtt. Most ismerkedtek azokkal a hősökkel, akikkel azonosulniuk kell majd a színpadon. Nemcsak külsőleg, lelkileg is.

De ez csak később lesz. Amikor már ismerik a szerepüket és elszakadnak a papírlapoktól. Most még ízlelgetik a mondatokat, s a szavak, gondolatok mozaikjából próbálják megrajzolni maguknak a darab hőseit.

Közben elcsendesedik a város. Holdfényt és zúzmarát szór szét az éjszaka, a néptelen s ezért szűkebbnek tűnő utcákon csak a szél — ez a tekerő, kötekedő suhanc — nyargalászik.

— Katil!... Te következel!

Nem követelőzően hangzik a figyelmeztetés. Az igazgató-rendező kis bajusza alatt mosoly bújkál. A leendő főszereplő nem érzi még otthonosan magát közöttük, most oldódnak fel benne a feszültség parányi csomói és kötései. Így van ez mindenkivel.

Tisztán, határozottan cseng a kislány hangja. Úgy látszik, elmúlt már a lámpaláza.

Fog ez menni. S ami a legfontosabb, már most jellemet próbál formálni a hanghordozásával, szempilláinak rezzenésével, egy-egy kézmozdulatával.

* * *

...Traxler Kati. Schober Ottó felírta az asztali naptár lapjára a nevet.

— Rendszerben van, Magdika. Jöjjenek el együtt, majd elbeszélgetünk.

Ilyen beszélgetés előzte meg az ismerkedést. Még aznap eljöttek: Kati s vele együtt Kalocsai Magda is.

Az igazgató kifagatta Katit, milyen tantárgyakat kedvelt, fellépet-e már színpadon, járt-e moziba, mit olvas, hol dolgozik. Befejezésül pedig figyelmzettette:

— A próbákat az esti órákban tartjuk. Megszünnapokon. És a próbák néha késő estig is elhúzódnak.

Kati nem tétovázott.

— Majd a Magdi nénivel megyek haza.

— Akkor jól van. A darabban Magdi néni ugyanis a mamája lesz.

— Elolvashatom a színművet?

— Tessék, itt van. De csütörtökön hozza el. Összeolvassuk a szereplők szövegét, s eldöntjük a végleges szereposztást.

— Akkor hát a viszontlátásra. Csütörtökön...

Bezárult az ajtó. Az igazgató összeráncolta homlokát. Azon gondolkozott, hogy a kislány megjelenése vagy a beszédmodora volt-e a döntő érv, hogy felvették a társulatba. De nem tudott választ találni rá.

3.

— Csó-ó-kot!

Orosz és ukrán fiatalok is ültek a lakodalomra terített hosszú asztalnál. Követelték a hagyományos esküvői csókot. Kati és Karcsi megadóan engedelmeskedtek, majd felemelték poharukat.

Pezsgősüvegek durrantak, vidáman zsibongott a vendégsereg. Katinak úgy tűnt, hogy néhányan szemrehányóan néznek rá, mintha azt mondanák: »Mi lesz most, Katikám? Vége a színjátszásnak? Búcsút mondasz nekünk, s utazol a férjed után?«

Lehet, hogy tévedett, s nem szemrehányóak voltak azok a tekintetek. Alig ismerte még a kis kollektívát. Egy éve csak, hogy felcsapott műkedvelő színésznek. Mindössze egy főszerepet játszott. S most el kell utaznia. A férje nem kérvényezheti: »Kérem áthelyezésemet Berehovóba, mivel a feleségem ott műkedvelő«.

— Tehát Gyibrovóba utaztok. Oda kapott ki nevezést a férjed — törte meg a csendet az igazgató. — Szép vidék. Közel vannak hozzá a havasok...

Felállt, végigsétált a szobán, melynek falán plakátok tarkállottak — egy-egy siker néma tanúi. Ott volt közöttük a Kard és csillagok plakátja is. Megállt előtte, s a komszomoljelvényes fiatalasszony felé fordulva csak annyit mondott:

— Színésznek lenni hivatás. De amatőr színésznek ennél is több. Kár lenne, ha abbahagynád...

4.

A szereposztásban régi és új nevek sorakoztak. Klárát, a fiatalasszonyt Weinrauch Katalin alakította. A fiát... Weinrauch Károly. Kevesen mondhatják, hogy mamájuk voltak a férjüknek. Kati igen. Legalábbis a színpadon.

Ki aratott nagyobb sikert? Karcsi. Kati meg-

nyerte a műkedvelő színészetnek a férjét, a fogtechnikust, s amikor visszakerültek Berehovába, együtt keresték fel Schober Ottót.

— Elhoztam a férjemet. Nem akadna neki is egy kisebb szerep?

— Komolyan gondoljátok? — kérdezte mosolyogva az igazgató.

A gondolatok kimondhatatlanok maradtak. Ki tudja, hátha sikert arat majd ez a sovány fiatalember. Ha meg csak éppen elmondja a mondókáját, és jön-megy a színpadon, akkor is nyer a társulat. Nem veszítik el Katit.

— A Filozófia doktorát visszük színre. Két szerepet rátok bízhatok. Az egyik főszerep lesz, de a másik is fontos alakítás.

Estére járt az idő. A kultúrház hosszú, sötét folyosóin mindig ilyenkor kezdődött a jövő-menés. Egyesével vagy csoportosan érkeztek a magyar és ukrán színicsoport műkedvelői, a zenészek, a szabás-varrás tanulókör tagjai. Schober Ottó egyenesen a nagy próbaterembe indult a fiatal házaspárral. Már gyülekeztek az emberek. Amikor felfedezték Katit, menten körülállták. Az igazgató csak jósokára mutathatta be a társulat új színész-gyakornokát...

5.

— Kató néni! Megkaphatnám a Tizenötéves kapitányt?

— Elolvastam a Timur és csapatát... Mit teszene tudni adni Gajdartól?

— Kató néni! A kis húgomnak képeskönyvet szeretnék kölcsönözni...

Nyolc-tíz gyerek állja körül az asztalát. Egyesek most jöttek az iskolából, kezükön még ott van a friss tintapacni, táskájuk dagad a könyvektől, tanszerektől. Mások, akik nem járnak napközibe, otthonról hozzák a könyveket bevásárló szatyorban, újságpapírba csomagolva, nehogy bajuk esék. Felnőttek komolyságával válogatnak a ki-

rakott vadonatúj meg a kopott, agyonolvasott könyvek között, s gyerekes kíváncsisággal taposák egymás sarkát, amikor Kató néni néhány mondatban mesél egy-egy érdekes könyvről valakinek.

Azt mondják, keveset olvasnak a mai kisiskolások. Szabad idejük nagy részét elrabolja a televízió, ráadásul a szülők zeneórákra, balettiskolába, meg ki tudja még hova járatják gyerekeiket. Mégis több most a könyvtárosok dolga. Azért több, mert igazi olvasókká kell nevelni a kicsiket, és ez plusz megterhelést jelent Weinrauch Katalinnak, aki még a népszínház próbáin is néha azon kapja magát, hogy a könyvtári ügyekben bajokon töri a fejét.

...Nyolcadikos lányok nyomulnak be az ajtón. Az egyiken nadrágkosztüm feszül, a másikon midinek is mondható kabát. Amikor beszélni kezdenek, olyan a könyvtár, mint egy csiripelő fészek, teli egymás szavába vágó vidám madárfiókákkal.

— Kató néni, kérnék öt Ifjú Gárdát...

— Tessék mondani, megvan az a könyv, amiből Kató néni a legutóbbi szerepét tanulta?

— Kató néni, melyik szerepet válasszam az iskolában? Az Olgáét vagy a Tatyjanáét?

— Várjatok csak, lányok — próbálja lecsillapítani őket Kati. — Először is: az Ifjú Gárda ott van a második polcson. Azt már nem tudom, lesz-e öt kötet belőle. Majdnem mindegyik kézen forog. Éva, majd mondjátok meg, hányat találta-tok...

Csend telepszik körük. A lányok a köteteket keresik.

— Most pedig tisztázzuk, melyik szerepre gondoltok. A Ljubov Jarovajá-t, mint tudjátok, Konsztantyin Trenyov írta. Itt negatív hőst alakítottam, akárcsak a Különvonat-ban...

— És nekem mit javasol, Kató néni?

— Mindegyik szerep jó, még a statisztáké is. Persze, a színésznő számára mindig érdekesebb, mondjuk, Júliát játszani, mint virágárust vagy szobalányt. Pedig az ő szerepük is fontos, hozzá-

járul a darab sikeréhez. Olvastad az Anyegint? Hogy érzed, ki áll hozzád közelebb? Ha én lennék a rendező, inkább Olga szerepét bíznam rád. Igen, Olgaét. Egészen biztosan...

Teljesen belemelegedett. Eszre sem vette, hogy új látogató érkezett — Péterke, a második kislánya.

— Feleltél, Péterke? Karcsika mit csinál?

Az első kérdés szinte fölösleges. A gyerek arcán látja, hogy jó jegyet kapott.

— Ötös olvasásból! — közli boldogan. — Apu meg kint sétál Karcsival.

— Jól van, Petikém! Menj csak vissza hozzájuk. Látod, nekem még dolgom van. Szerencsére a lányok segítenek.

Kikíséri az ajtóig a fiát. Öt-hat lépés csak az egész.

— Apunak mondd meg: este a kultúrházba megyünk! — ez az útravaló utasítás.

— Szerepelni fogtok, anyuka?

— Nem. Próba lesz, kisfiam. Sőt nem is próba. Megbeszélés.

— Jó. Így mondom meg: megbeszélés.

Kinéz az ablakon. Innen, a gyermekkönyvtárból is látni Karcsit és Karcsikát, amint egymás mellett lépkednek.

Nézné még egy kicsit őket, de ismét szólítja egy gyerekhang.

Úgy van ez, mint az új kultúrház forgószínpadán. Elmozdulnak a díszletek. Az utca, a citromsárga és rozsdabarna levélszőnyeget szövő fák helyett ismét a könyvespolcok, a halkán beszélgető gyereksereg kerül a szeme elé, s ahogy feléjük fordul, csak egyvalami történik másképpen, mint a színpadon: nem csattan fel taps a nézőtér fölött...

(Nevünk: ifjúság; 1973)

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

ÉVFORDULÓRA

Akit a Rendkívüli Látvány
a lehanyatlott Test
balzsamba dermedt békéje megigéz
álljon sorba a Vörös téren
lézengjen türelmesen a Pillanatig
pásztázza falánk tekintete
az égboltnyi homlokot — — —

En megtalálom Őt
az Élőt

Könyvét nyitom —

már jön
és tűnődik és ellenez és helyesel és felnevet!

Ez Ő!

Tanít gyűlölni szeretni
vörösén suhogva egymásért föllobogni — — —

(Pírban, perben; 1990)

Nagy Zoltán Mihály

DÉVA ÚJ FALAI ALATT

— elbeszélés —

Hajnali három óra.

Már és még: ennyi. Pontosan három.

Megundorodik az ágy melegétől. Türelmetlen, heves mozdulattal fordítja le magáról a takarót. Fölkel. A konyhába megy, a nyitott hűtőszekrény fényénél vodkát tölt, felhajtja. Jót tesz neki az ital. Eltűnődik, töltsön-e újra. »Am legyen« — hagyja rá gondolatban. Az is jólesik. Bezárja a hűtőszekrényt, visszamegy a szobába, belevágja magát a karosszékbe.

Hetek óta képtelen aludni! Másfél-két órakat szunyókál éjszakánként. Ráadásul apad a teste: már csupa csont és bőr. »Mint akit titkos féreg foga rág« — idézi a költőt, de nem hiszi, hogy az idézet pontos. Csak azt érzi, hogy a rég-es-rég megfogalmazott gondolat telibetalálón passzol az ő helyzetéhez.

Igen, hat hete, azon a bizottsági ülésen kezdődött...

* * *

Mint mindig, akkor is halakat meg madarakat rajzolt a jegyzetlapra. Részint unalomból, főként megszokásból. Tulajdonképpen csak így volt képes úgy-ahogy odafigyelni a beszélőre. Ha abbahagyta a rajzolást, egészen magábafeledkezett, megszűnt minden kapcsolata a külvilággal.

Két szép tőponty úszkált és egy sirály röpködött már a papíron, egy albatroszt kezdett formázni, amikor az első titkár szokatlanul magasra emelte a hangját:

— ...súlyosan hibáznak azok az elvtársak, például Tártár elvtárs, akik az úgynevezett új idők új szeleire hivatkozva elhanyagolják, sőt mellőzik az ideológiai munkát. Tudni kell, elvtársak, hogy ezek az új szelek magukkal sodorják a mieinktől idegen eszmék magjait. A szemetet, hogy érzéketesebben mondjam. Na most, mi történhet, ha mi elhanyagoljuk vagy teljesen mellőzzük a tömegek eszmei-politikai

© Nagy Zoltán Mihály, 1991

nevelését? Akkor, elvtársak, ezek az idegen eszmék kicsírázhatnak, meggyökeresedhetnek, népünk egészséges öntudatában felütheti fejét a gyom. Ezt mi nem engedhetjük meg. Ez a kérdés egyik oldala. A másik: velem együtt önök is tudják, mi elkezdtünk egy reformot. Hangsúlyozom, hogy mi kezdtük el, a párt. Azért kezdtük el, mert szükségessé vált a társadalom megújulása. Ez azonban nem azt jelenti, hogy feladjuk elveinket. Egyszerűen arról van szó, hogy jóvátegyük elkövetett mulasztásainkat. A reform arra szolgál, hogy meggyorsítsuk fejlődésünk ütemét. A szocialista fejlődés ütemét! Szeretném, ha mindannyian világosan látnánk ezt a kérdést. Sajnos, egyes elvtársak még nem így látják. Újra Tatár elvtárs nevét kell megemlítenem. Ő az utóbbi időben elbizonytalanodott, eltévelyedett. Megtévesztették az úgynevezett új szelek. Képzeljék el, nálunk gyakorlatilag három éve szünetel a tagfelvétel. Három éve! Ugyanakkor nálunk mutat egyre inkább növekvő tendenciát a különböző vallásfelekezetek tagjainak a száma. Ez a tény döbbenetes, elvtársak. Íme a felelőtlen hozzáállás eredménye! A jól szervezett párt- és kulturális élet hiányának eredménye. A pártbefolyás csökkenésének eredménye! És ez még nem minden. Van más példa is, erre is szeretném emlékeztetni önöket. Mi dolog az, kérem, hogy a Tatár elvtárs gazdaságában a gépekkelők a legfontosabb mezőgazdasági munka idején beszüntetik a munkát, ragyogó napfényes időben, amikor minden perc felbecsülhetetlenül sokat számít, egy teljes napon át a gépállomás udvarán lebzselnek, úgymond, a munkabér rendezése ürügyén?! Ez az eljárás minősíthetetlen, elvtársak. A Tatár elvtárs munkáját azonban igencsak minősíti. Megengedni egy... sztrájkot, aratás idején? Hol volt a pártszervezet, hol volt, mit csinált Tatár elvtárs? Netán kedves hobbijának, a pecázásnak hódolt? Nem folytatom, elvtársak. Tatár elvtárs a mulasztásaiért szigorú megrovást kapott, azt bevezettük a nyilvántartó lapjára is. Szeretném remélni, hogy okult a történelemből, s hogy levonta a tanulságot a többi elvtárs is. Arra van szükség, elvtársak, hogy minden körülmények közt urai legyünk a helyzetnek, megőrizzük a tekintélyt és éljünk a hatalmunkkal. Ezt a hatalmat a nép bízta ránk, a mi dolgozó népünk, ennek birtokában vagyunk csak képesek betölteni történelmi küldetésünket...

Az albatrosz a papíron örökre félszárnyú maradt. Akkurátusan négyrészt hajtogatta a lapot, elsüllyesztette a belső zsebébe. »Ez van« — jutott eszébe a csacska gondolat. »Ez van, ez van« — ismételte el újra és újra, s akkor, teljesen váratlanul, a múlt homályából fényesen felvillanva, hirtelen

beléje csapott apja szava: »FIAM, CSAK VALAMI PARTBA SOHA BE NE LÉPJ. MIND A HATALMAT AKARJA, SEMMI MAST.«

Megszégyenülten, a felismeréstől kis híján elszédülve ült. Semmi másra nem tudott gondolni többé. Nézte és hallgatta a felszólalókat, látta az ajkak mozgását, a gesztikulációkat, de a hangok nem jutottak el füléig, sem tudatáig a szavak értelme.

* * *

»FIAM, CSAK VALAMI PARTBA NE, MIND A HATALMAT, SEMMI MAST...«

Igen. Ez az a gondolat, amely titkos féregként nyüveszti a testét, a lelkét. Az óta az ülés óta, nappal és éjjel, élete minden percében.

* * *

Tizenhét éves volt, amikor egy csöndes, meghitt esti beszélgetésen e szavakat szólta hozzá az apja.

Évekre, hosszú évekre elfelejtette volna az intelmet? Nem, nem felejtette el, csak nem vette komolyan, nem törődött vele. Azt gondolta, apjából a sértődöttség beszél. Sértődöttség? Elvakult harag, gyűlölet. Öreg Tatár Bálint soha nem békélt meg a rendszerváltozással. Haláláig nem bocsátotta meg az új rendszernek, hogy elvette a földjét. »Húsz holdat, fiam! — panaszkolta. — Pedig a nagyapádtól hatot örökölttem. Azt csak én tudom, meg az anyád, mennyit küszködünk, hogy gyarapíthassunk. Jó földeket vettem. Ha valaki, hát én valóban kinnal és verejtékkel fizettem érte. A hason és a ruházaton spóroltunk, igen! Azért, hogy nektek, a fiainknak könnyebb legyen az élet. És mikor helyrevergődtünk volna, akkor jöttek ezek, elvettek mindent. Kuláklistára tettek, kigúnyoltak, meghurcoltak! Engem, aki egy sorban dolgoztam minden áldott nap a napszámosaimmal... De van Isten, megbünteti őket.«

Ebben bízott az apja, ezzel a hittel halt meg. Ami vele és sorstársaival történt, minden rosszat a pártnak rótt föl. És óvta a fiát, ahogy tudta: nehogy belépjen.

Tatár Ambrust azonban behajtotta a kíváncsiság.

* * *

Önként, szabad akaratából lépett be. Az akkori titkár a kezét dörzsölte örömeiben. Ambrus akkor még nem tudta, miért. Később jött rá, hogy az ő belépése nem a megszokott

módon történt. Meglepve tapasztalta, hogy a belépéseket »megszervezik«, a belépőket »felkészítik«, ami nem egyéb, mint célirányos agitáció, s amit a kiszemeltek végül is megunnak, egy részük — a dacosabbak — ingerülten nemet mond, más részük azonban — a befolyásolhatóbbak — kötélnak áll. Ambrus kezdetlől fogva furcsállta, »befogadásnak« nevezte ezt a módszert. Titkárrá való megválasztása óta pedig nem gyakorolta. Képtelen volt rá. Önként jelentkező pedig nem igen akadt. A Molnárék kisebbik fia jött be hozzá a múltkor, de mert kibökte, hogy ő bizony valamilyen »pozíciót« akar cserébe, mégpedig azonnal, Ambrus dühbe gurult, néhány keresetlen szóval kiadta a legényke útját. Még szerencse, hogy az a gyerekember — de inkább agyafúrt, minden hájjal megkent fickó — nem jelentette fel; akkor most még ennél is nagyobb kelepceben lenne.

* * *

Kelepce? Ó, Tatár Ambrus kelepcebe került volna valóban?

Inni kell...

Kimegy, újra tölt, iszik. A flaskót és a poharat behozza, elhelyezi a kisasztalon. Odahúzza a hamutartót is, rágyújt.

Tehát: kelepce?

»FIAM, CSAK VALAMI PARTBA NE...«

Igaza van az apjának vagy nincs igaza? Ezt kell eldöntenie, a többi már könnyebb lesz, viszonylag könnyebb...

Végül is mi a baja neki, Tatár Ambrusnak? Eddig miért volt jó és most miért nyavalyog?

Miért kérdez magától hülyeségeket?

Elnyomja a cigarettát, tölt, iszik.

Leltárt kellene készítenie. Lemérni, elismerni mindent, ami van, de a legfontosabb: kimutatni a hiányt. Mert ez, ez a tátongó üresség az a közeg, amelyben él és virul, emésztli lelkét a titkos féreg...

A kérdés: mit nyert és mit vesztett a belépéssel, húszesztendős tagságával, titkári funkciójával?

Hatalmat, jómodot. Azt, hogy előre köszönnek neki az emberek. Megsüvegelik, mint régen az uraságot...

Mivel érdemelte ő ezt ki? Ó, aki a falu embereivel egyazon töről sarjadt, közéjük tartozik, hite szerint legalábbis?

Nyilvánvaló: a tisztelet nem őszinte, a főhajtás nem az ő személyének szól, hanem az általa megtestesített hatalomnak. Az elfoglalt »pozíciónak«. Bárki más, akár vadidegen ülne az ő helyén, azt is megsüvegelnék. Ugyanúgy vagy

úgyabbul, hiszen tudják az emberek, Tatár Ambrus valaha a föld embere volt, egy sorban dolgozott velük, csak hát ugye, piros könyvvel a zsebében kiemelkedett közülük... Nem született úr, afféle felkapaszkodott paraszt csupán.

Honnan tudnák, hogy egyáltalán nem érzi jól magát az uborkafán? Hogy igazából már nem kapaszkodik abba, leszállna arról, de az ágak visszafogják, nem eresztik? Honnan tudnák, hogy a hatalomért, amit kapott, a függetlenségével fizetett? Hogy dróton rángatott figura a nálánál hatalmasabbak kezében?

Tölt, iszik. Igen, ez kelepce. Talál-e kiutat belőle?

Lapuljon és várjon, amíg észre nem veszik, hogy már nem hiszi, nem hirdeti, hogy gigászi építőmunka, ama minden eddiginél tökéletesebb társadalmi rend építése, stb?

Magos Déva vára... Soha föl nem épül! Csapnivaló a köművesek tudománya, iszonyatos az építők felelőtlensége, ami a legfőbb: az emberek nem hisznek benne, az embereknek nem kell.

No, amit most gondolatban kimondott, az tényleg olyan, mint pap szájából a káromkodás. Még olyanabb, hiszen a káromkodás bocsánatos bűn, levezelhető. Ő viszont a hitét tagadta meg, s erre nincs mentség.

De arra se, hogy évekig megtévesztették. Őt is, másokat is, mindenkit.

Déva... A legendabeli magos vár falai csak úgy álltak meg, a feláldozott asszony vére árán.

Ehhez az újhoz milliók vérért keverték a kötőanyagba, mégse akar megállni.

Amaz legenda volt, ez véres valóság: bevallották a megtalált tömegsírok.

Igen, hús esztendőn át azok közé tartozott, akik tömegsírok fölött akarták felépíteni a maguk Déváját. Egyetlen mentsége van: nem látta a tömegsírokat. Most már tudja, vannak. Tudja: a nép bölcs vezére sajátkezőleg, naponta, százsámra írta alá a halálos ítéleteket. A nép nevében, természetesen. Mindig mindent a nép nevében.

»FIAM, CSAK VALAMI PARTBA NE...«

Tölt, iszik. Nézi a flaskát. Alig maradt az alján egy kevéske ital. Kitölti, felhajtja azt is.

Itt, így, Déva új falai alatt tehet-e mást?

Feláll. A fürdőszobába megy. Könyékig feltűri a pizsamafelső ujját. A penge hüvelyk- és mutatóujja közt. A mozdulat erőteljes. Fájdalmat nem érez. Ul a kád szélén, nézi a piros bugyogást.

Odakint újra elered az eső. Csöndesen, egykedvűen.

(Évgyűrűk '90)

SÁNDOR LÁSZLÓ

SOKAN VAGYUNK!

Sokan vagyunk, nagyon sokan
s soraink nőttön-nőnek!
Keményen, döngő léptekkel
vágunk neki jövőnknek.
S akárhogy is mesterkedjék
gaz tőkés és burzsoa,
közénk nem hinthet már konkolyt,
s éket sem verhet soha!

Szemünk fénylik, mint csillagok
az estbehajló égen.
Fehérbőrű a színessel —
megférünk együtt szépen!
Soraink közt ott láthatni
Vietnam népét éppúgy,
mint a négert s a franciát,
az angolt és a hindut.

S bár távol élünk egymástól
s más-más nyelven beszélünk,
egy gondolat, egy vágy tölt el,
egy cél lebeg előttünk:
Nem akarunk több háborút,
ne folyjék népek vére!
Legyen a földön mindenütt
öröm s építő béke!

LEVÉL FRANTIŠKOVY LÁZNĚBŐL

Ma reggel levelet hozott a postás.
Az írás ismerős, anyám kézjegye;
ám meglep mégis: új a feladóhely —
a baráti cseh nép szép fürdőhelye.

Františkovy Lázně! Anyám a multban
tán még álmában sem gondolta soha,
hogy eljön a nap, s a gazdagok helyett
végre a nép megy majd üdülni oda.

Pár sor a levél, de túlárad benne
a vidámság és az ujjongó öröm.
»Oly szép — írja anyám — és oly pompás itt.
Nincs most tán boldogabb nálam e földön!«

Szívemet hála és meleg futja el:
íme, ősz anyámnak jól megy a sora!
... És mire a levél végére értem,
ragyogó napfénnel telt meg a szoba.

A DOMBON

Alltunk a dombon — emlékszel? — s a
tájat néztük. Esteledett.
Vidor szélkölykök kergetőztek
a ködpárás földek felett.

Szép új traktorok szántottak a
menedékes folyóparton.
Zúgásukat, e pompás zenét,
úgy tűnik fel, most is hallom!

Túlhan gépkocsik száguldottak
bükkrönkökkel megrakottan,
s mint lassan égő fonnyadt falomb,
füstölgött az út nyomukban.

Az esti váltást jelezték épp
a gyárakban a szirénák,
amikor a nap lebukott és
szétfreccsentette bíborát.

Pergett előttünk a táj tarka
filmje és egyre újabb kép
tolult elénk. Élt, pezsgett minden —
noha terjedt már a sötét.

Élt, pezsgett minden s azt hirdette:
épül szép szovjet életünk!
Ó, mily jó, hogy az építésben
most már mi is résztvehetünk!

(Új Hang; 1954)

AZ ÉRTELEM SZAVÁVAL — A SÖTÉTSÉG ELLEN

A vallás és istenhít körüli viták és harcok két táborra osztották az embereket. Mi e viták és harcok lényege?

A reakciós filozófusok és papok szerint a vallás olyan régi, mint az emberiség. A tudomány viszont cáfolhatatlan biztonsággal megállapította, hogy az emberek nem voltak mindig vallásosak. Az istenhít csak a történelmi fejlődés bizonyos szakaszán jelentkezett.

Az istenhítet az ősembereknek a természet ellen folytatott harcában megnyilvánuló erőtlenség, tehetetlenség, a természet elemi erőitől való félelem váltotta ki. Később az osztálytársadalomban a vallás és istenhít lényege átalakul: ekkor már a vallás nem az embereknek a természet ellen vívott küzdelmében megnyilvánuló erőtlenségét, hanem a dolgozók társadalmi elnyomását és az elnyomókkal szemben érzett tehetetlenségét tükrözi. A hűbéri és tőkés társadalomban a vallás és egyház a dolgozók elnyomásának és leigázásának eszközévé válik. A kizsákmányoló osztályok mindenkor támogatják és a kapitalista országokban ma is támogatják a vallást.

A világ haladó elméi, akik a természet és társadalom jelenségeit tudományos alapon magyarázták, mindenkor határozottan elutasították az istenhítet, tagadták a vallást. A történelem különböző szakaszában számos kiváló férfiú lépett fel mint ateista. Így az antik filozófusok közül Demokritosz, Epikurosz, majd a XVI—XVII. század nagy csillagásza — Kopernik, Galilei. Az ateizmusnak ragyogó képviselői voltak még a francia Diderot, Voltaire, Lamettrie, a német Holbach, az orosz materialista tudósok és bölcselek — Lomonoszov, Ra-

gyiscsev, Belinszkij, Dobroljubov, az ukrán forradalmár demokrata írók — Sevcsenko, Franko, Kocjubinszkij és mások.

A vallás és istenhit ellen azonban a legkövetkezetesebben és leghatározottabban a tudományos szocializmus megteremtői — Marx és Engels, majd Lenin küzdöttek, ők fektették először tudományos alapra a vallásellenes küzdelmet.

Történelmünk folyamán a magyar költők, írók és gondolkodók legjobbjai, akik a haladás és felvilágosodás ügyét szolgálták, szintén nyíltan szembehelyezkedtek a visszahúzó erővel és kifejezésre juttatták vallásellenes voltukat.

A XV. század első negyedében Apáti Ferenc, dunántúli középnemes, költő *Feddőének* című versében a hamis, csalárd, alakoskodó papoktól óvja olvasóit:

*Ugyedet ne viseljed egyházi papokkal,
Mert ha bevételé magát nyájasságra,
Nem kell neki pénzed, vigad leányodval,
Megcsalnak szavokkal.*

A XV. század közepén Csezmicei János, a Janus Pannonius néven ismert humanista költő, II. Pál pápáról maró gúnnyal két epigrammát írt. Mindkettő arról szól, hogy a pápa őszentsége megszegte a cölibátust és házasságon kívül gyermekeket nemzett. Íme az első:

*Róma, ne vizsgálgasd, hogy a szentatya férfi-e,
Lánya, ki rája ütött, hirdeti férfinemét.*

A második:

*Szentnek nem tudlak, de atyának mondani
tudlak,
Mert hisz látom a lányt, Pál, kinek atyja te
vagy.*

A szavak és tettek között tátongó nagy úr,
a vizet prédikálás és bort ivás nagy ellentmondása jellemzi a papságot ebben az időben is. A papok azok, akik a hűbéri elnyomás alatt görnyedő jobbágyokat arra intik, hogy ne a földi, hanem a mennyei dolgokkal törődjenek. Azzal vigasztalják őket, hogy keserves, nehéz életükért a túlvilágon kárpótlást kapnak. Ugyanakkor ők maguk elsősorban világi dolgokkal foglalkoznak, nélkülük jóformán semmi sem történhetik!.. Mennyi vád és keserűség csendül ki egy XVII. századbéli ismeretlen szerző *Papvilág Magyarországon* című verséből:

*Akárhová tekints, mindenütt pap az úr,
Kincses jószágodban, ő kedve szerént túr,
Minden dolgaiddban, tanácsodban pap túr,
Akaratjok ellen nem pöndülhet egy húr.*

*Pap töltözik minden te jövedelmeddel,
Pap bír országodnak legnagyobb részével,
Pap hizik zsíroddal, töltözik kincseddel,
Te koplalsz, nyögsz, nézed csak könnyes szemmeddel.*

Felvilágosodásunk egyik nagy írója, Besse-
neyi György, a XVIII. század második felében
Holmi című tanulmánykötetében erősen meg-
bélyegzi az egyházat, mert »idvezülés színe
alatt földi hasznót, pénzt, hatalmat vadász«. Jellemző és az akkori időkben csaknem egye-
dülálló esetnek minősül, hogy a rendőri ellen-
őrzés alá helyezett haladó költő utolsó kíván-
sága az volt, hogy ne egyházi szertartás sze-
rint temessék el.

E kor többi írójára — mindenekelőtt a magyar jakobinusokra: Martinovics Ignácra, Hajnóczi Józsefre, Verseggy Ferencre, Szentjóni Szabó Lászlóra és a velük kapcsolatban álló Kazinczy Ferencre — Voltaire és a materialista világnézetet hirdető filozófusok szabad szellemisége nyomta rá a bélyeget. S ezért legtöbbjüket az egyházi és világi hatóságok többször felelősségre vonták, üldözték és kegyetlenül megbüntették.

A felvilágosodás korában a papok ellen érzett ellenszenv és lenézés egyre inkább vallásellenességbe, ateizmusba csap át. Ekkor már nem annyira a vallás terjesztőit, védelmezőit és haszonélvezőit, mint amennyire magát a vallást utasítják el, melyet tudományellenes tanításnak bélyegeznek. A magyar költők és írók legjobbjai nyíltan kifejezésre juttatják műveikben, hogy nem hisznek istenben, tagadják az idealista világnézetet és hitet tesznek a haladás, a fejlődés mellett. Kazinczy Ferenc 1787-ben *A vallástalan* című versében így jellemzi azokat, akik elfordultak a vallástól:

*...minket a világosság vezérl.
Előttünk mindig nyitva áll szent temploma,
Hol színről-színre látjuk elzárt titkait.*

— — — — —
*Magunktól függünk, s jobbunk mellett a szabad
Élet, balunknál a vigasság múlatoz;
Nem ijeszt minket a menny fellobbant tüze,
Nem ijeszt földet rendítő dördülete.*

A XIX. század lánglelkű, forradalmár költője, Petőfi, nem egy versében helyezkedett szembe

az egyházzal és a papokkal. A nép oldalán álló költő világosan látta, hogy a papok nem a nép, hanem a feudális urak, nem a fejlődés, hanem a maradiság, nem a szabadság, hanem az elnyomás hívei és támogatói. Nagyön természetesen, hogy szembefordul velük és megtagadja őket:

Pap és ravaszság, pap és árulás,

Pap és minden rossz — egy!

Ott a gonoszság, ott van a pokol,

A kárhozat, hová ily férfi-szoknya megy.

— — — — —
Mint öltözetjük, lelkők oly setét,

Ők éjszakának gyermekei,

Azért látjátok őket mindenütt

A szabadság, e napfény ellen küzdeni.

A költő látja, mint szűrik össze a papok az uralkodó osztályokkal a levet és mint igyekeznek sötét tanaikkal félrevezetni és járszalagjukon tartani a népet:

...Ősidőktől óta

Azon valának papok és királyok,

E földi istenek,

Hogy vakságban tartsák a népet,

Mert ők uralkodni akarnak,

S uralkodni csak vakokon lehet.

Ne dőljünk a szent Kába-kőre,

Várjon égi csodát a dőre,

Nekünk az élet a malaszt,

A mi üdvünk a változás,

S a mi imánk: mindig előre.

A XX. század két nagy lángelméjű magyar költőjének — Ady Endrének és József Attilának, természetesen, negatív a viszonya a valláshoz és a papokhoz.

Ady Endre *A papok istene* című versében óva inti a magyarságot a sötétségtől, a tudatlanságtól, a maradiságtól. Versében így kiált fel: »...ne higgyetek soha a papok istenének«, mert:

*Tőle jött minden kénes átkunk,
Sok meg nem hallott imádságunk,
Földi poklunk, ős kárhozás,
Szolga-voltunk, szegény sorunk
És hogy mi még mindig csak — várunk.*

Ady a társadalmi megújhódás, a forradalom híve. Jól tudja, hogy a vallás korifeusai, a papok, akik összefogtak a földbirtokosokkal és iparmágnásokkal, kerékkötői a fejlődésnek, esküdt ellenzői a nép felemelkedésének. Éppen ezért elhatárolja magát tőlük, sőt írásaiban ellenük fordul és ugyanakkor a vallást is támadja.

Határozott istentagadásról tanúskodik József Attila számos megnyilatkozása, de ateizmusának legfélreérthetlenebb jelét talán *A bűn* című versének záró versszakában adta:

*En istent nem hiszek, s ha van,
ne fáradjon velem;
majd én feloldozom magam;
ki él, segít nekem.*

Szabó Lőrinc *Materializmus* c. versében nyíltan felteszi a kérdést:

*Barátaim, hogy tudjak hinni másban,
mint az anyagban?..*

majd így folytatja:

*...s hol lássak szebbet, jobbat hol keressek,
szégyenkezőbb hálával kit szeressek,
mint a türelmes, tiszta anyagot,
akit a pap csak gyalázni szokott
s bántalmazni a tiszteletlen ember
sosem kérdezve, mért fut, mért liheg,
mért dolgozik hús, föld, fa, érc, üveg,
növények teste, ezerféle vér,
mely valahol s valahogy mégis él,
rejtett gerincek titkos veleje,
testtelen mozgások szent ereje
mért dolgozik érettünk szüntelen,
alázatosan és türelmesen?..*

A természettudományos világnézet alapján álló költő őszinte vallomása ez, mely a lélekkel, a szellemmel szemben az anyag elsőbbségét hirdeti és ugyanakkor tagadja a tudományellenes tanokat, az idealista filozófia hamis tételeit.

Napjainkban a világ népeinek mind szélesebb rétegei ébrednek öntudatra és szabadulnak meg a vallási előítéletek és babonák nyűgétől, a népeket sötétségben tartó papok hatalmától a világ négy táján. Közel van már az idő, amikor a természettel szembeni félelem, a tudatlanság és az idealista világnézet szülte vallás és istenhit végleg lomtárba kerül.

Sándor László

(Naptár; 1958)

KISZAKÍTOTT LAPOK JEGYZETFÜZETEMBŐL

1956. október 30.

Vörös az ég alj, mintha vére folynék
lebukó napnak, széltépte felhőnek.
Néhány nap óta a Duna mentéről
riasztó hírek, vészjelek jönnek.

Az étert lesem, vallatom éjt-napot,
szorongó szívvel, néma döbbenetben.
Bőg, recseg, sikolt, vádol a rádió,
testvér testvért öl ma Budapesten.

Hamis jelszavak mérgétől bódultan
diákok ezre vélt jussát sürgeti,
s riadtan hőköl: zászlóit kezéből
múltat áhítók hada tépte ki.

Mintha levágott hidra-fejek helyén
újból kinőttek volna a rút fejek,
úgy jöttek elő odvukból a gazok,
hogy minden újat elseperjenek.

Golyók kopognak, mint jégeső vadul —
a pesti utcák kövére vér folyik...
Orv kezek lőnek bomlottan, s úgy érzem,
szívemet érik galád golyóik.

1956. november 5.

A Duna-tájon zűrzavar,
de tisztán cseng a párt szava:
törje le a múlt árnyait,
akinek drága a haza.

A nemzet eszmél, ocsúdik,
jobbik része, im, talpra állt,
s a szovjettel vállvetve mér
a pribékhadra száz halált.

1956. december 12.

A nép kitartott, helytállt posztján,
nem törte le a vad roham.
Ki életére tört, lapul már,
vagy gyáván Nyugatra rohan.
Ahány bérgyilkos bitang ágált
magyar földön — most odafut.
Nyugat lett e gyászvitézeknek
a mentsváruk és oltalmuk.

S nyomukban ott a sok megtévedt.
Azt hiszik, jobb lesz odakinn.
Tisztul a nép, férgese hullik,
friss szél kél a hon tájain.
Friss szél kél: dönti s elsodorja,
mi útjába állt s megköti.
A tér szabad már, felzárkóztak
az új világ teremői.

Magasba ível kezük nyomán,
mit zúzott, tört a söpredék,
amelynek fájt, hogy országszerte
gyarapszik és jól él a nép.
És sandán nézte: gombamódra
mint nő falun és városon
sok új gyár, bánya, hőerőmű,
iskola meg szülőotthon.

S bár sok a seb és sok az űr még,
az élet él s lüktet újra:
lendkerék csattog, kalapács döng,
zúg a munka indulója.
Munkás, paraszt az ország népét
jobb holnapba így menti át,
s mind magasabbra vonja-tűzi
»az Ember vörös csillagát.«

(*Kárpátok 2; 1958*)

Az Októberi Forradalom a MAGYAR IRODALOMBAN

Az 1917. évi oroszországi forradalmi események, a szocializmus új világot teremtő eszméi mély és széles körű visszhangot váltottak ki a magyar irodalomban is. Annál is inkább, mert a Nagy Októberi Szocialista Forradalom történelmi jelentőségű ténye nem érte felkészületlenül a magyar irodalom művelőit.

Dokumentumok egész sora tanúsítja, hogy már az 1905. évi polgári demokratikus forradalom, amely méltán tekinthető az 1917-es proletárforradalom nyitányának, szinte az első pillanattól kezdve magára vonta a haladó magyar írók, újságírók, társadalomtudósok figyelmét. Ady Endre nyomban felfigyelt erre a jelentős politikai eseményre, és írásaiban, mindenekelőtt publicisztikájában rendkívül pozitíven értékelte. »Ady csaknem egész érdeklődését lefoglalta az 1905-ös forradalom: cikkek sorában kommentálja« — állapítja meg monográfiájában Varga József.

Már az Októberi Forradalmat megelőző események következtében Magyarországon egyre fokozódó forradalmi erjedés és eszméi balratolódás indult meg az írók körében. A demokrata gondolkodású és szocialista nézeteket valló költők, írók, publicisták érzékeny műszerként reagáltak mindarra, ami az 1917-es eseményeket megelőzte, illetve előkészítette.

Valóban hagyományteremtőek és dokumentumértékűek azok az irodalmi művek, amelyek a cárizmus megdöntése után, 1917 elején jelentek meg a magyar kiadványokban:

**Most Szentpétervár felé nézünk égő szemekkel,
És Moszkva felől híreket lesünk, tűzszárnyon szárnyalókat.**

S lázas gyönyörrel suttoqjuk a szókat
S idézzük a varázslatos igéket,
Amelyek felgyújtottak egy népet.

Ezekkel az ihletett sorokkal fejezte ki a változásokra váró magyar tömegek hangulatát Várnai Zseni a Népszavában 1917. április 8-án megjelent Élet, szabadság című versében, röviddel az önkényuralmi rendszer megdöntése után.

Ám nem ő az egyetlen, aki a forradalmi eseményekre ily spontán reagál. Ugyancsak ezekben a napokban írja Gyóni Géza a krasznajarszki fogolytáborban Utolsó tánc című versét, s benne ezeket a sorokat: »Forradalom, | Téged szomjaztalak elejétől fogva.« (1917. III. 22.)

Komját Aladár egyik 1918-ban megjelent versében, a Bolsevikokban a kommunistákat szólaltatja meg:

Bennünk fölreng a föld.
S mégis:
cöveklünk kimozdíthatatlan.

Magabiztos, hívő hang ez! Csak az beszélhetett így, aki nem volt kishitű, aki nem a nehézségeket látta, hanem az eredményeket. A kommunisták, miután kivívták a győzelmet, sziklaszilárdan megvetették a lábukat, s noha a forradalom okozta rengések őket sem kímélik, mégis kimozdíthatatlanul »cöveklenek«, nem döntheti meg őket semmilyen erő, semmilyen hatalom.

Ám az Októberi Forradalom nemcsak a magyar költőket, írókat ihlette meg, a magyar tömegeket is lázba hozta. Október szuggesztív hatása és történelmi példaadása visszhangra talált a haladó magyar néprétegekben is, amelyek kivívták előbb 1918 októberében a polgári demokratikus, majd 1919 márciusában a proletárforradalmat. Beszédesen tanúsítja ezt Török Ilonka 1918 decemberében a nagyszalontai Testvériség című lapban megjelent Piros ünnep című versének zárószakasza:

Lelkünkben égnek piros, forró vágyak,
vörös, vérszínű, vérszagú virágok...
Rombolni jöttünk cifra palotákat,
hogyan felépíthessük az új világot!

A cél ugyanaz, amely az oroszországi proletariátust is sarkallta és amire az Októberi Forradalom vívmánya ihlette az elnyomott dolgozókat: az úri osztály megdöntése és a szabadság kivívása. A magyar költők, írók egymás után adták hangot műveikben a nép hangulatának és vágyának. Az Októberi Forradalom lezajlása után Ady így kiált fel 1918 júliusában: »Oh forradalmak, miért késtek?«, mintegy sürgetve a forradalom bekövetkeztét Magyarországon is. Juhász Gyula pedig csaknem egy időben Adyval, Magyar nyár, 1918 című versében szinte már érzi a forradalom közeledtét:

A Tisza szinte forr, mint néma katlan,
Mint izzó part ölelget lankadatlan.
S a végtelen mezőkön szőke fényben
Kazlak hevülnek tikkatag kövéren.

— — — — —
Mi lesz, ha egyszer szikrát vet a szalma
És fellángol a táj, a néma, lomha?
Ha megutálva száz here pimaszt már,
Vihart aratva zendül a magyar nyár?

S 1919 januárjában már tudatos magabiztossággal írja egy ismeretlen szerző a csepeli s környéki szociáldemokrata párt- és szakszervezetek közlönyében, a Proletárban megjelent versében:

... Jön a hű, jön a szent, jön az új forradalom,
Marx és Lenin jön túl a rőt határon.
(Meg ne állj, proletár)

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom kisugárzó hatása érvényesült egész sereg magyar író és költő műveiben a Tanácsköztársaság időszakában és később is. A pro-

letárforradalmat köszöntik, a szocializmust igenlik és vállalják abban az időben az ország élvonalbeli írói, a haladó polgári írók és a szocialisták egyaránt: Móricz Zsigmond, Babits Mihály, Móra Ferenc, Krúdy Gyula, Karinthy Frigyes, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Hatvany Lajos, Somlyó Zoltán, Kaffka Margit, Füst Milán, Bányaí Kornél, Várnai Zseni, Komját Aladár, Kassák Lajos, Barta Lajos, Révész Béla, Nagy Lajos és még sokan mások.

Az Októberi Forradalom világgraszoló eseményei, a Szovjetunió létrejöttének történelmi ténye, a szocialista társadalom kialakulása, a Magyar Tanácsköztársaság hősies 133 napja mély, maradandó nyomot hagyott a magyar szellemi életben, a tömegek gondolkodásában, szemléletében. A következőesen baloldali írók zöme a fehérterror üldözése elől emigrációba kényszerült. Legnagyobb részük a Szovjetunióban talált menedéket. Ott munkálkodott a két világháború közötti években Karikás Frigyes, Zalka Máté, Hidas Antal, Illés Béla, Gábor Andor, Balázs Béla, Lukács György, Mácsa János, Barta Sándor, Matheika János, Lányi Sarolta, Lengyel József, Gergely Sándor. Folyóirataik: a Sarló és Kalapács, valamint az Új Hang gazdag fárháza ez időszakból származó műveiknek.

Az írók másik része otthon próbálta — a fasizálódó Magyarország rendkívül nehéz viszonyai között vállalva az üldöztetést és megtorlásokat — a humanizmus, a szocializmus eszméit szolgálva, kifejezni műveiben a felszabadulásért küzdő magyar nép törekvéseit, vágyait. A napilapok, folyóiratok, könyvek egész sora dokumentálja egy negyedszázad haladó íróinak törekvéseit. Elég, ha csak Nagy Lajos, Déry Tibor, Illyés Gyula, József Attila, Radnóti Miklós, Veres Péter, Szabó Pál, Gereblyés László, Lukács László, Fenyő László, Tamás Aladár, Bálint György, Remenyik Zsigmond, Holló Korvin Lajos, Darvas József, Benjámin László, továbbá a szociográfusok és mások munkásságát emeljük ki, akik az árral szembehelyezkedve szolgálták írásaikkal a Nagy Október ügyét.

A felszabadulás óta a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eszméi végre szabadon kifejezésre juthatnak a magyar irodalmárok munkáiban. Egyre mélyül, gazdagodik, színesedik azoknak az alkotásoknak a sora, amelyek az Októberi Forradalom eszméitől áthatva, a Szovjetunióról, a Szovjetunió népeiről, társadalmáról, tájairól, szellemi életéről, tudományos és műszaki vívmányairól, művészetéről, ünnepi pillanatairól és hétköznapijairól szólnak. Szaporodnak a visszaemlékezések, a közvetlen élményekről szóló művek, azok az írások, amelyek közös kezdeményezésekről, közös vállalkozásokról számolnak be. Nem egy olyan mű is megjelenik, amely először oroszul látott napvilágot, s miután az eredeti magyar szöveg elveszett, mint például Zalka Máté vagy Hidas Antal esetében, oroszból kellett visszafordítani magyar nyelvre.

Ma már hatalmas és egyre gazdagodó része a magyar irodalomnak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom szellemében fogant és e témakörrel foglalkozó irodalom. Új, magasabb eszmeiségű irodalom ez, a nép, a társadalom tudatos szolgálatát vállaló irodalom, amely meggyőzően bizonyítja, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom szabta út az egyetlen helyes út.

SÁNDOR LÁSZLÓ

(Kárpáti Kalendárium; 1977)

SÜTŐ KÁLMÁN

Júlia, a traktoros

Zsellér-szüllött volt, a múlt üzöttje,
és már húzta, mint gyermek, igáját...
Új élet hívta, ő traktorra szállt,
s büszkén vezeti vasparipáját.

Övé a táj, a nagy kolhozmező
végtelen tere, messzi távlata,
harcba szólítja munka és jövő.
Megy — s feszül a gép vasizomzata,
hogy ugart törjön, humuszt keverjen,
hogy kalásztenger zúgjon, merre jár,
és amit elvet: boldogság-vetés,
s megújult sorsát büszkén zugja már
hajnali szélből borzolt búzaföld,
napfényben fürdő zöld dohánylevél.
Júlia, földed úgy akarta, lásd,
hogy hosszú légy e dicső harc hevéen.

Es búg a traktor — új és új vetés,
és búg a traktor — zúg ezernyi gép,
és új sorsú nők merész csapata
az új, szebb élet útjaira lép.

Sütő Kálmán

(Kárpáti Kalendárium; 1965)

JOBBÁGYSARJAK: HŐSÖK

(Két szál tengeri)

Nagyapám vette ekéjét,
fából,
vasból
összerótt, rossz vontatásút,
s poroszkáló girhes gebéjét
befogta: gyí!...
A vén ló fásult
imbolygó ütemmel
küzdött a szántással nadrágszíj-földjén,
s az eke túrt durván, sekélyen,
a ló minden lépten
meg-megcsuklott, és hátranézett...

- Hej, messze még a napenyészet...
- Gyí, lovam, gyí! (Holnap kapsz abrakot...)
- Gyí!... (Hét rongyos gyermek nyomorog...)
- Gyí hát!... (Hogy a mély sáncok nyeljenek
el...)

Cudar élet... (A pacsirta fenn hogy énekel...)
— Gyí! gyí! Ha beledöglesz is, menni kell!...
— Négy ujjnyi mélység — hiába — elég
szegénynek...

Ez volt a múlt —
s e szomorú élet
már csak emlékezet...
Egykor igábatört kancájával
a nagyapám tengerit vetett...
Beteg, satnya csírával kél a mag,
vékonyan és sárgán.
Kapára vár...

De a Buttykaiak jármán
húzni kell a dézsma igáját,
s a tengeri hiába várja, hogy gyomlálják.
Szár az szél hántja; forró nap égeti,
s gazdag burjánfű öleli át...
Egy hét,
két hét,
és mégsem lát kapát...

Most, hogy a robotnak
egy-két napra vége:
jön már nagyapám,
s parázsló szemmel néz fel az égre...
Csodát vár?
Friss esőt?
Talán segítséget?
Vagy más valamit,
mi új erőt öntsön kiégett
paraszti inába,
hogy igába-
tört, dacos akarással,
több kenyérért küzdő lázas életét
újult erővel vigye lendületbe,
hogy ne csüggedjen s ne lohadjon kedve,
s robotos sorsa ne marja szívét?

...Csak ne sírna otthon hét gyerekszáj — éhen,
csak ne tüzelne úgy fenn a nap az égen,
csak ne kellene ma még haza is menni,
s legalább asszonya tudna ma eljönni
segíteni:
hisz várja e hitvány, gyomverte tengeri;
hadd lenne legalább valami cső rajta,
kicsi, későn érett, minden-mindegy fajta.
Bármilyen is lenne,
legalább belőle
pótolná szükségét egy napról más napra;

de ha késik a kapás,
a szárból nem lesz más,
mint gyenge abrak
a kis tehén jászlában
és sovány étel
e sanyarú sor örök harcában...
Hej!... De gyerünk!
Haladni kell a kapálással...
S a nagyapám
örök-paraszti, szívós akarással,
elkészett nyári munka idejébe:
kopott kapáját
szilaj haraggal vágta be a földbe...

Igy látta apám
s ő is így élte,
én meg őtőle
kaptam örökbe
— mely küzdelmében is dicső volt —,
s robotja sorsán érlelődött
reményével egy új, szebb holnap.
Igy lett a jobbágy *hős* — daccal gyúrta sorsát,
s századok keservén vívta örök harcát,
s ha nyúzta földesura, ezer gond és bánat,
haragvón, háborgó tengerként feltámadt
s számonkérni is jött: tűzbe, vérbe, lázba,
igát-törve küzdött — de nem megalázva;
s ha tiporták, zúzták elnyomatva-ölve,
mindig új hőst adott a róna szerelme.
Ezerszer mártír lett, mert nem látott messze,
nem látta a munkást — e föld szerelmese:
éltető csiráját a forradalomnak,
és számonkérőjét minden hatalomnak,
minden zsarnokságnak s elnyomó erőnek,
mely munkást s parasztot szolgaként láncra vert,
s ráhágott, amikor lába előtt hevert...

De most, hogy fellángolt e forradalmi ár:
végzet viharában — mint férfi — már ott áll,
s iszonyattal lendül izmos parasztökle,
válláról az igát lerázta örökre.
Bőséget, békét és boldogságot talált,
s munkával köszönti jobb sorsa hajnalát,
mely széjjelterül most tágas mezeinken,
hol aranyló táblák lehelete lebben,
s végtelen távlatát gépek raja járja:
hogyan ősök álma
ezerszer szebb legyen
valósággá válva.

Rózsálló tavaszban
szép piros hajnalban
születik a reggel,
s indul a munkába
kollektívánk népe,
s harcos büszkeséggel
lép nagy mezejére...

Kint vagyok:
előttem az élni vágyó táj,
s megrezzenek a gépek zajára,
s itt, mellettem a csoportvezető
mosolyogva várja
felbuzgó, lelkes szavamat.
»Ez már a mi földünk:
boldog, békés, szabad,
s a gép
ezután nekünk szánt,
magunk humuszát boronálja...«
Rálépek a föld süppedő hantjára,
s érzem,
hogyan e földben
csírába duzzad a szem,
s életre szökkenti dús életerő,

és a hant alól
duzzadón
s biztatón tör elő...

Ifjak és leányok mosolyba-nyílt arccal
lépnek a traktorra,
s tiport paraszt-hősök legrejtettebb álmát
viszik diadalra,
hogy szántásuk nyomán új élet sarjadjon,
s semmivé foszoljon
kishitú emberek balga riadalma.

Elindul a traktor, vetésre — sorjázni,
titán-teste alatt még a föld is remeg...
...Vidám nóta mellett e hatalmas táblán
a termelő-csoport ma tengerit vetett.
S az új ember e föld megújult májusán
szorgalmasan, mint a szorgos hangyasereg,
ápolgatja földjén a zsenge szárazakat,
ezernyi zöld levél a napfénybe nevet.
S a nemes versenyben sikert sikerre visz
ezernyi munkáskéz — nincsen lemaradás,
mindenki átérzi: egymással megosztva
magáét kapálja itt mindegyik kapás.

Jöjj, nézz szét e földön, robotos nagyapám,
jöjj s nézd meg, mit művel Szépi és Gabóda*
és sok-sok munkahős —
jobbágyok utóda.

Sok derék tett termett a Kárpátok alján
a szolgaföldeken, a kiaszott mezőn,
kitaszított senkik élnek új sorsukat
szabadon, nem félve — s nem aszott-szenvedőn;
Ember lett az ember — megbecsült a munka,
testvérré forrt e föld apraja és nagyja,
s közös boldogsággal, nagy megbecsülésben
e nagy emberséget magának aratja.

* Szépi Ilona és Gabóda Teréz területünkön elsők közt
kapták meg a Szocialista Munka Hőse címet

LEHAJTOTT FEJJEL JARNI ITT VÉTEK

(1945—1955)

Felkelt az élet,
s pezsdülve ébred
a nagy természet s a szent határ.
— Lehajtott fejjel járni itt vétek,
a langy szellő is csacsogva jár,
csacsogva száll.

Kegyetlen, kemény
századok éjén
az alvó remény csírát hajtott,
és dédelgette s védte önvérén
e föld népe a sejtett sorsot,
vágyott sorsot.

S eljött. Felragyog,
lángolva lobog
az első drága, szabad tavasz...
Ádáz küzdelem, diadal-dalok,
vér, harc... s ez a tűz csupa vigasz,
életvigasz!

Itt születted te,
Kárpátok népe
szabad szovjetek gyermekévé!
S bős harcok közben ölelt keblére
sok-sok millió orosz testvér,
ukrán testvér.

S új napsütésben,
együttélésben
ifjúvá érett gyermekorcad:
teljes munkában, boldog békében
szépül a jövőd: Munkásország,
Békeország.

Szép Kárpátontúl,
te boldog, ifjú:
víg alkotásból fénylő napok
ragyogásában sorsod kivirul;
csendüljenek hát hősi dalok,
munkásdalok.

Még szebbé tesszük a Holnapot!

1955.

(S az életem most széjjelosztom...; 1984)

SZENES (KROÓ) LÁSZLÓ

Fordulat

— Gyöjjék mán édesapám, — messziről hallani Andrásiek legfiatalabb leányának hangját.

Andrási Ferenc felfigyel. Egy pillanatra elnémul a kasza suhánása. Lassú, kissé remegő kezével megtörli verejtéktől csuronvizes arcát, majd kezét napernyőként homloka elé teszi és az út felé figyel. Arca csuppa izgalom. Érthetetlen. Vajon mi történhetett? A tehénnel talán, vagy az asszonnyal?

— No, mi baj Juliska? — kérdi tettetett nyugalommal, mihelyst a leány feléje ér.

A leány még pillanatokig küzködik, kapkodik a szó után. Végül kiböki:

— Pista hazajött! — Az öreg Andrásí kissé megtántorodik. Szemei előtt összeverődnek a búzasorok, az összerakott keresztek táncolni kezdenek körülötte. A következő pillanatban kihull a kasza a kezéből.

— Menjünk — szól határozottan. Még mindig hihetetlenül tűnik előtte.

— Istenem — gondolja magában, amikor már elindult. — Hány krumplikapálás telt el azóta, mióta utoljára látták egymást. Szép szál legény volt, a keze nagyszerűen állt az ekéhez és hogy értett a lovakhoz. Utolsó időben ugyan szükséavú volt, zárkózott, még az anyjához is mogorva volt. Valami bántotta, de nem szólt senkinek róla. Nem soká azután be kellett vonulnia katonának.

— Mi újság, Feri bácsi? — kiált feléje Balogék leánya.

Összerezzen. A szekér már ugyan rég elhajtott mire Feri bácsi megértette a leány kérdését. Egyre gyorsabban távolodott a szekér. — Kenderet visznek áztatni a közeli tóhoz — gondolja magában. Szép termés, meg kell adni — szemével latolgatja a kender minőségét.

Lassan eltűnedeznek a sárguló búzamezők, egyszerű parasztházak mellett haladnak el, melyek szerényen húzódnak meg a terebélyes gyümölcsösök árnyékában.

A falu csendjét csak néha egy-egy szekér távoli zörgése bontja meg. Szállítják a búzát, a szénát a csűrbe. Készül az új termés.

Andrási meggyorsítja lépteit. Szeretne már otthon lenni. A forró nyárvégi nap sugarai még nem rég, úgy érezte, elbágyasztották, de most mintha kicserélték volna. Frissnek, erősnek érzi magát.

Hazajött Pista. Milyen büszke lesz rá. Annyit tud róla, hogy átszökött a vörösökhöz. Azután mintha elnyelte volna a tenger, semmi hír nem jött róla. Utolsó időben nem egyszer legyintett, ha az asszony Pistára terelte a szót.

Már itt is vannak. Az udvarban találkoznak.

— Pista! — az öreg Andrásinak könnyek hullnak a szeméből, hiába szeretné, nem tudja eltitkolni azokat, Percekig tartó ölekezés után bemennek a szobába.

Az ifjabb Andrási mesél a múltból. Az apja simogatja tekintetével, az anyjuk közben a konyhában sűrög-forog.

— Hogy megváltozott — gondolja magában. Erősebb lett, a hangja is más. Mellét két kitüntetés díszíti. Erről is beszél Pista. A Sztanyiszlóért vívott harcokban szerzett érdemeiért kapta. Egyébként már másfél éve vöröskatona. Számos ütközetben vett részt. Összenőtt társaival és aligha tudná elfeledni őket.

— És mi újság nálatok? — fordul most hirtelen az apjához. Kinek a földjén dolgozol?

— A magamén és a tieden — jelenti ki büszkén Andrási. És elmondja, hogy földosztás volt a faluban és ő is kapott földet. A jegyző birtokából.

Pistának, amint az utcán vannak, eszébe jutnak a régi napok. Többnyire a jegyző földjén dolgoztak. Hiába reménykedtek, álmodtak arról, hogy saját földjükön dolgozzanak, egy darab földhöz sem tudtak jutni. És ma milyen büszke, magabiztos hangon mondta az apja „a magamén”. Úgy zengtek a szavak, mint a kalácsütések.

— Nem engedi az apját tovább kínlódni — határozza el magában. Még tegnap fogalma sem volt, hol fog kikötni, mit fog csinálni. Ma már természetesnek tartja, hogy itt marad. Nem, soha sem hagyja el a földet. Nem nagy a föld, mindössze négy hold, ha nem bánnak vele mostohán, eltartja a gazdáját.

Már alkonyodik. Pista körüljárta a földet. Tekintetével végigsimogatta az arany kalásztengert. Az elejtett kaszát is kezébe vette és elkezdett vele kaszálni. Érezte, mily könnyedén, mint a vaj dőlnek a kasza suhanása mögött a rendek.

Ott állnak ketten szótlanul, a lejtő szélén. Esteledik. Lelkükben végtelen öröm honol. — Miénk a föld, miénk a termés és az élet — suttojják a szellők, a falevelek, a végtelen kalásztenger.

Szenes László

(Munkás Ujság, 1945. VIII. 19.)

HÁROM ELBESZÉLÉS

PARTGYÜLÉSEN

Magam sem tudtam megmagyarázni, miért zaklatott fel a párttitkár bejelentése: »Ivasczuk ügyét tárgyaljuk ma«. Különben is, miért találta szükségesnek a párttitkár, hogy ezt nekem külön bejelentse? De aztán megnyugtattam magam azzal, hogy ez Babják nem első és nem utolsó esete. Neki az a véleménye, hogy személyesen is értesíteni kell az embereket, sőt ez még fontosabb, mint a napirend kifüggesztése.

Az igazgató szobájában szedelőzködünk össze a pártgyűlésre. Csak később tudatosítottam magamban, hogy az ablakmélyedésben ültem le, bár máskor a főmérnök asztala mellé szoktam letelepedni. Itt védettebb helyre leltem. Magamnak sem tudtam számot adni, mi ellen akarok védekezni.

Poszpjelov, a nyomda igazgatója, lett a gyűlés elnöke.

»Teringettét, — gondolom magamban, — ismét lesz egy kis ceremónia.« Mert az igazgatónk szereti ám a formaságokat.

— Ki van mellette? Ki van ellene? Ki tartózkodott a szavazástól? — kérdi, pedig látja, hogy mindenki szavazott, de nem, ő csak azért is megkérdi. Ilyen a munkájában is. Eppen a gyűlés előtt történt egy érdekes eset. Rostás, a szedő, elkérte tőle az újságot. S mikor visszaadta, belső oldalára volt hajtva. Hát nem megjegyezte?! S így tesz mindenkivel.

Ivasczuk családi élete körül nincs minden rendben. Elhagyta feleségét és gyermekét. Szinte sejtettem, hogy családi életéről lesz szó. Összerezementem. S miért? Hiszen Ivasczukról, a mérnökről lesz szó, s nem rólam, Mesterről. — Ma igen, — visszhangzik bennem vésztlósnan ez a szó, — S holnap?

Ivasczuk beszél. Ervel. Hadonászik. Csupa elbizakodottság: Egyre azt veszem észre, hogy valahol mindig elvész a beszédfonala. Nem tudom követni. Most azonban tisztán hallom:

— A feleségem szellemileg elmaradt tőlem.

Ezen az érven mindenki megütközik. Hiszen mindannyian tudjuk, hogy a tőkésrend még szakmához sem juttatta, s a Szovjetek idején lett mérnök.

— A feleségem az én tudtom nélkül... — folytatta fennhéjázóan. Hangja meg-megcsuklik. Ugy látszik, érzi, hogy egy-egy rászzegeződő tekintet izekre szedi szét, boncolja minden gondolatát.

De miért ilyen elbizakodott? Szinte bosszantó ez a hangnem. Bánt hamisan csengő szavával. Nyilvánvaló, hogy nem mond igazat, hogy csak önmagát ámtítja, hiszen ő távolodott el családjától. S mintha minden, csűrő-csavaró szavával belémdőfne. Végeredményben ő felel a tetteiért!

Ismét elvesztettem Ivasczuk beszédfonalát. Magam előtt látom Marikát, a feleségemet. Húvösen elhalad mellettem és egyenesen a párttitkár szobája felé tart. Ugyanolyan elkínzottak az arcvonásai, karikás a szeme, mint Ivasczuk feleségének. De hiszen ez számárság. »Nem, nem, — háborog bennem egy belső hang. — Én sohasem tenném ezt meg Marikával.«

— Május elsején hol szórakozott? A gyereket mikor látta utoljára? — özőnlöttek felé a kérdések.

»Tehát csak egyszer kell elindulni a lejtőn, — gondoltam magamban, — s akkor nincs többé megállás. Tehát ez vár rám. Mert hiszen én is elindultam ezen az úton. Igaz ugyan, hogy nem olyan mértékben, de ki biztosít arról, hogy holnap nem tartok-e én is ott, ahol ma Ivascuk?»

Egy pár percre csend támad. Az első felszólalások teljesen érdektelenek. Újra Marika áll előttem. Az eltöltött esztendőket egy kusza, elmosódott képe most csodálatosan tisztán rajzolódik ki előttem.

»Te, Gábor, ha már egyszer nem szeretnél, ne titkold előttem,« — kérlt Marika egybekelésünk első napjaiban. Hangja remegett, szeme már-már könnybelábadt.

Valaki Ivascuk feleségének esetéről áttért a nők lemaradásának kérdésére.

Látom, csendesen, simán fog itt lefolyni minden. Pedig a levegő puska-poros volt, s valahol a lelkem mélyén éreztem: a csend, a nyugalom csak látszólagos. Nem is tévedtem.

— Mi az, Rostás, Popovics elvtárs, maguknak közömbös egy család sorsa? Egy szovjetcsaládé, mely az új nemzedék fészke? — csattant fel Malinova. Fel volt háborodva, hogy Rostás és Popovics, akik előtte szólatlak fel, oly közömbösen nyilatkoztak. Hangja éles volt, úgy szúrt, mint a tűr, s csodálatos: mégsem volt túlságosan hangos. — Hol voltunk mi, hol volt a párttitkár, hogy pártszervezetünk tagja, aki közöttünk él, elkerülte figyelmünket? Ivascuk mint párttag odáig süllyedt, hogy élettársát igyekezett beszennyezni előtünk. S mit gondol ő tulajdonképpen? Kíváncsiak vagyunk az ő mosakodására? Vagy már ott tart, hogy nem tudja őszintén elmondani a párt előtt, mit gondol?

Malinova alacsonytermetű, feketehajú asszonyka volt. Fiatalos külseje ellenére, az évek nem suhantak el felette nyomtalanul. Szavaival most mindenkit tűzbe hoztak.

Most éreztem csak, ma este először, hogy igazán sarokba szorítottak. S már nem is láttam Ivascukot, amint idegesen hunyorgatott, eltűnt előlem. Mindez nekem szól, ezeket a szavakat hozzám intézik. Ugy recsegett alattam a szék, hogy Poszpjelov már korholóan rámpislantott.

— Nyughass már, — mondta a tekintete.

— Csak egy epizódot szerettem volna elmondani családi életemből, — folytatta Malinova. — Mikor a férjemnek a körülzárt Leningrádból levelet írtam a frontra s megírtam neki a blokád minden keservét, ez volt a válasza: — s Malinova táskájából kiemelt egy kissé megsárgult levelet — »Minél többet szenvedünk, annál szebb és értékeesebb lesz a találkozásunk. Irod, hogy harmincfokos hidegben a géphez tapad megfagyott ujjad, a gyomrod tönkrement a rossz táplálkozástól! Te nekem az én Vjerocskám maradsz, s én még büszkébb leszek rád, minden vonásod még drágább lesz számomra. Csak tarts ki végig, én mindig veled vagyok gondolatban.«

Aztán gondosan összehajtotta a levelet s eltette. De láttam, ezzel még nem fejezte be mondanivalóját. Gondolkozott egy ideig, majd hozzátette, nyilván meggondolva a dolgot:

— Ennyi elég is lesz, egyéb mondanivalóm nincs.

Ismét csend lett. Most azt várták, hogy én kérek szót. Nem tudták mire vélni konok hallgatásomat. Ivascuk egészen összezsugorodottan ült a helyén.

Látom, Poszpjelov áll fel.

— Akkor engedjék meg nekem az elvtársak, — szólott és most is megvárta, nincs-e senkinek ellenvetése. Szikár alakja előre hajlik kissé, mikor beszél.

— Mondja, Mester elvtárs, — egészen meghökkenem nevem hallatára, — maga, mint műhelyvezető, eltűri, hogy egy könyv fedőlapjára bármilyen kis folt is kerüljön? Nem. Szóval annak a munkának makulátlan-nak, tisztának kell lennie. Tudom, hogy még nagyítót is hord magával s úgy nézi a betűket. Azt hiszem, jogosan kértem magától: ha megkövetel-jük, hogy a fedőlap tiszta legyen, már hogyan követelnők meg ezt a tisztaságot házasságunkban?

S amilyen éles volt Malinova hangja, olyan éles most Poszpjelov tekintete. Szúr, vág, villámokat szór.

Szerettem volna felállni és megmondani: igazatok van, elvtársak. Megértettek benneteket. Ezentúl olyan tiszta lesz a házaseletem, mint az a fedőlap.

Ezután Babják, a párttitkár emelkedett szólásra. Régi nyomdász ő is. Sok esztendőt töltöttünk együtt munkában. Zömök, erőteljes duzzadó alakja szinte feltűnik szilárdságával. Biztosan áll a lábán. Ilyen biztosan áll belül is, ilyen szilárd a jelleme. Vaskalaposnak csúfolják, noha tudják, hogy érdemtelenül.

— Ivasczuk fennhéjázó szakember lett, igen kevésbé látszik rajta ma, hogy a szovjetrendszer faragott belőle embert.

És Babják kíméletlenül támadta a mérnököt.

— Ha jól megnézzük, Ivasczuk munkájában is olyan, mint odahaza. Vagyis helyesebben, mióta felbomlott családi egyensúlya, azóta lépten-nyomon baklővéseket követ el munkájában. S ne is csodálkozzunk, elvtársak, ezen. Az embernek egy lelke van, nem viselkedhetik kétféleképpen. Legalább is, sokáig nem.

S a szavak hatása alatt egyre szilárdabban érlelődött meg bennem az új elhatározás. Felszólalok. Am nekem elsősorban önmagamról kell beszélnem. A magam érdekében is és a párt is ezt követeli. Türelmetlenül vártam, mikor fejezi be Babják beszédét.

— Még egy dolgot szerettem volna elmondani befejezésül, — fűzi hozzá Babják. — Nem kedvelem a példálózgatásokat, de azt hiszem, amit most elmondok, helyénvaló lesz. A XIX. pártkongresszus idején történt. A szedőt egy kisebb baleset érte és Mester elvtárs ugrott be helyébe. Eppen az új szervezeti szabályzatot szedték. Mester elvtárs, dicséretére legyen mondva, — kifogástalanul szedte ki a hasábot. Am mégis elkövetett egy hibát, ha ugyan annak nevezhető.

S Babják elővett egy hosszú hasábot.

— Amint látják, Mester elvtárs »félkövérrel« szedte ki ezeket a szavakat: »igaznak és becsületesnek kell lenni a párt előtt«. Helyénvaló lesz Ivasczuk elvtársnak is elgondolkozni ezeken a szavakon.

Egészen tűzbe hozott engem ez az eset a hasábbal. Azt sem tudom, mikor kértem szót, mikor álltam fel, mióta beszélek. Csak azon vettem magam észre, hogy a szoba közepén vagyok. Menekülni akartam abból a rejtett zugból! Csak úgy dőlt belőlem a szó.

— Végtelen hálás vagyok a pártszervezetnek, hogy ezt a kérdést napirendre tűzte. Megmentett engem attól, hogy odajussak, ahol ma Ivascsuk van. Mert én is elindultam ezen az úton. Nincs jogom ezt elhallgatni a párt előtt. S mégis hallgattam mostanáig, nem volt erőm, hogy ezt elmondjam. Remélem, az elvtársak megértenek engem. Sok mindenre figyelmeztetett ez a gyűlés. Köszönet nektek érte, elvtársak.

Nem is tudom, mikor ültem le. S mintha csak álmomban szűrődtek volna hozzám a további felszólalások szavai.

...Késő este lett, mire hazaindultam. Ablakom messze világított a sötétben.

— Várnak!.. Vár Marika! — gondoltam s szívemet kimondhatatlan melegség töltötte el. Mintha lidércnyomásos, rossz álomból ébredtem volna, szinte repültem fel a lépcsőkön.

PISTA BÁTYÁM MEGOKOSODIK...

— Pista bátyám, nem jön a moziba? — szólítja meg Vadász, a közszomszervezet titkára, brigádbelijét, amint találkoznak az utcasarkon. — Hallom, ma mezőgazdasági tárgyú film van műsoron.

— Hát hogyan mennék, — vágja ki a világ legtermészetesebb hangján Pista bátyám, de már nézi is, merre tudna egerutat venni. — Csak izé, igen, betérek még a szomszédért, mert tudom, az nem igen szeret járni az ilyenre.

Mire azonban az utolsó szavakat mondja, már egy házzal arrább van. »Tyű, de ég a torkom, majd kiszárad, — gondolja magában. — S még hogy én üljek be a moziba. Rögvest elégnék ott. Mit nekem tudományos film, tanuljon az a tacsó, elég kár, hogy nem mondtam meg neki. En meg már ötven krumplikapálást is megértem, tudom én, mi dukál. Jól tudom én, hogy Péter—Pál napján aratják az étetet, és ha Medárd napján eső esik, akkor esős nyár várható. Nem megyek én egyéb tanácsért sem a szomszédhoz. Elvégre azért vagyok tagja annak a ... na ejnye, megint elfelejtetem a nevét, aha, megvan: ferveziós bizottságnak. Nem véletlen, hogy éppen énám esett a választás.«

Igy elmélkedik Pista bátyám s lassan célhoz ér. Nem a szomszédhoz tér be, mert az az imént köszönt neki nagyhangosan s ment a moziba magától. Nincs annak szüksége sem az ő, sem a más nőgatására.

A pincemester volt az a szomszéd, akihez tartott. Odament kissé leöblíteni a torkát és megvédeni magát a tudománytól, mert azt roppant nem szerette. Egyébként annyit értett hozzá, mint tyűk az ábécéhez. De szerinte nem is ér az egy hajtófát sem. És nem is lett volna semmi hiba, ha nem éppen akkor dülöngél ki a pincemestertől, mikor a brigádbeliek hazafelé tartottak a moziból.

— Ejnye, Pista bátyám, maga mégsem jött el a moziba, pedig igen tanulságos film volt, — szólítja meg elsőként Vadászék Ferije, a »közszomolifőnök«.

— A kerülőt voltam ellenőrizni, mindig elbitangol valahova az a világcsavargója, — vágja ki magát Pista bátyám. — »De szemtelen vagy, öcsém, — gondolja magában, — no de se baj, látod, mégis túljárok az eszeden. Még jó, hogy abban a ferveziós tanácsban vagyok, az kihúzott a sárból.«

— Az más, ha a kötelességét teljesítette, — válaszol Vadász. Látja ő is jól, hányadán van. Hiszen a kerülő éppen az előtte lévő széken ült és nem győzött eleget csodálkozni a filmen. »De hiszen jössz te még a vásárra« — gondolja magában és már búcsúzik is.

Az emberek mind vele szemben jönnek, s nagyhangosan köszönnek neki. Pista bátyám azt sem tudja, hova legyen a méregtől.

Mikor már az utolsó fiatal kis kolhoztaggal is találkozott, s azt is az ördögbe kívánta, fellelékezett.

— Csakhogy megszabadultam tőlük.

Azonban Pista bátyámnak ma nyilván nem volt szerencséje. Megint előbukkant a »közszomolifőnök«. Szerencséire hevesen magyarázgat a szomszédjának.

»Feltétlenül be fogjuk vezetni a mi kolhozunkba is«. — A szél egészen közelhözza a beszélgetés hangfoszlányait.

Pista bátyám a kalapját mélyen a szemére húzza, de azért csak nem bírja ki, lopva odasandít a hangos beszélgetőkre.

— A kerülő, — szótagolja s majd eláll a lélekzete, érzi, hogy forróság önti el.

A komszomoltitkár pedig, mintha elfelejtette volna, hogy már találkoztak, még egyszer odaköszön neki.

— Jó éjszakát, Pista bátyám!

Pista bácsi pedig, szegény, alig talál haza, noha már csakugyan megélt egy pár cseresznyevirágzást.

Ejjel furcsa álma volt. Másnap, amint munkába tartott, eszébe jutott álmának minden részlete.

Vendégek jöttek messze Keletről a kolhozba. S hogy-hogynem, neki kellett kalauzolni a vendégeket a gazdaságban. A vendégek egyszerre csak megállnak a gyönyörű hibrid-kukoricavetés előtt.

— Milyen termésük volt tavaly ebből? — kérdi az egyik vendég.

Ő pedig hebeg-habog, mintha kivágták volna a nyelvét. Elfelejtette a hibrid nevét, meg hogy mennyi termett belőle. Nem sokat törődött ő bizony azzal a hibrid fajtával. Mindig azon nevetett, hogy alig tudta kimondani a nevét, s nesze neked, most nyakig benne van a pácban. Ráadásul, legnagyobb bosszankodására, a kerülő hátul grimaszokat vág! Pista bátyámat elfutja a méreg, elvörösödik, de annyit sem tud szólni, hogy mukk.

A vendégek csóválgatják a fejüket. Nyilván rosszalásukat fejezik ki.

Azután valami irtózatossá válnak a könyvek kerülnek elő, elborítják a mezőt, mindegyiken nagy betűkkel ez a szó olvasható: hibridkukorica.

De ekkorára a vendégek szétszéledtek.

Amint így eszébe jutott Pista bátyáknak az álma, még mérgesebb lett. Hogy ez a növény nem hagyja nyugton. Télen is a mezőgazdasági szaktanfolyamon, amelyre egyébként sem járt, épp akkor piritottak rá, mikor a hibrid fajtát tanulták. Hát csakugyan, vén fejjel tanulnia kell? Lassan már minden kolhozista tanul, vénéje, fiatalja, mind. És ő még annak a bizottságnak is tagja.

A kanyarodónál szinte belebotlik a kolhozelnökbe.

— Ejnye, de elgondolkodtál, komám, biztosan még a tegnapi film jár az eszedben. Ami azt illeti, van is azon mit gondolkozni, — áradozik az elnök.

Pista bátyám hümmög, nem szól egy szót sem.

— Igaz, nem láttalak ott, biztosan valahol a sarokban húzódtál meg. Pedig nincs mit szégyenkezned. Márkus bácsi már lassan a hatvanadikat tapossa, de úgy tanul, mint egy fiatal. Meg is van a látszatja. Egyébként a tegnapi dolognak csak hasznát vesszük. Ma már ki is próbáljuk a mezei brigádban.

Pista bácsi még mindig csak hümmög. Ráadásul még egy légy már harmadszor alkalmatlankodik a nyakán. »A fene a szemtelenjé!« — káromkodik a fogai között.

— Nem segítenéd ki őket? Bizonyosan elkél ott a te tanácsod is.

Pista bátyám most már a légyről is elfeledkezett, annyira zavarba jött.

— Má' hogyne tenném meg, — válaszolja feltűnően készségesen.

Még alig ért a kolhozudvarra, már kiáltanak utána:

— Pista bátyám, Pista bátyá-á-ám!

— Na, mit kiabáltok már megint, mintha a házatok égne. Mi baj? — kérdi kellenlenül.

— Hívják magát a pajtába, nem tudnak ott eligazítani valamit a hibrid-kukorica körül, — hangzik a válasz.

Pista bátyámat elfutja a méreg. Megint a hibridkukorica, gondolja magában. Egyszer még valami baleset éri ettől a növénytől, annyi bizonyos.

— Hát mi az, már nélkülem semmi sem megy ebben a kolhozban? — üti el hangoskodásával bosszankodását. — En már ki sem tehetem innen a lábam, mert megáll az egész tudomány. Elvégre én sem tudom magam százfelé szakítani!

Mintha a fogát húzták volna, úgy ment abba a pajtába. De itt sem adta meg magát egykönnyen. A legjobb védekezés a támadás, ez volt Pista bátyám elve.

— Hol az agronómus? — ront nekik.

— A szőlőbe ment ripáriaültetéshez.

— És a segédagronómus miért nem tartja itt az orrát?

— Az oda van a városban citromültetvényért.

— Oszt mi a baj?

— Nem tudjuk elkészíteni a szemcsésített trágyát.

Pista bátyám rögvest látta, hogy ez éppen olyan baj, mint az a hibrid fajta. No, csak ez kellett neki, ez a szemcsésített trágya! Külön-külön tudja, mi a szemcse, mi a trágya, de a kettő már sehogy sem fér össze, nem pászol.

— Na, és ti mit tanultatok egész télen, ha ennyit sem tudtok?

Ekkor lép be a pajtába Vadász Feri, a komszomolszervezet titkára. »Na, ez sem jöhetett volna jobbkor!« — gondolja magában Pista bátyám.

— Látom, Pista bátyámnak tele a zsebe, — szólal meg kisvártatva. Biztosan ott lesz a jegyzetfüzete is abban a kabátzsebében. Keresse csak elő!

Még be sem fejezte szavait a komszomoltitkár, mikor váratlanul ott termett a kolhoznők és az agronómus. Pista bátyám meg morog valamit s buzgón keres-kutat a zsebében, de üres üvegen és egy dugóhúzón kívül nem talál biz semmit.

Hogy-hogynem, a kerülő is ott termett.

— Á, itt van a kerülő is, nem bitangolt el, legalább az ellenőrzőbizottság tagjainak nem kell lejárniok a lábukat, tűvé tenniök a hegyet, különösen, mikor mozi van, — jegyzi meg gúnyosan Vadász komszomoltitkár. — De most az egyszer húzza már ki a bajból Pista bátyámat!

A kerülő sem sokat kéreti magát, nyomban munkához lát.

— S hol tanulta ezt? — kérdi tőle a kolhoznők.

— Hát az úgy volt tudniillik, — kezdi a kerülő, — hogy Pista bátyám rámparancsolt, menjek csak borozgatni a pincemesterhez, míg ő a moziba meggy tudományos filmet nézni.

— Ejnye, csak nem ittas maga is, hogy mindent fordítva mond, — mosolygja el magát a komszomolszervezeti titkár.

— Azaz, hogy akarom mondani, ellenkezőleg, — de a kerülő utolsó szavait már harsány kacagás fogadja.

Pista bátyám azt sem tudta, hogyan került ki a pajtából.

Annyi bizonyos, hogy többen is látták, amint aznap megleste a könyvtárost és elkérte tőle a »Szemcsésített műtrágya készítése« című könyvet.

(Új Hang; 1954)

A KITÉRŐN

— Megérkeztünk — szólalt meg a kocsis kisvártatva. A szekéren ülők csuromvizesek voltak mindannyian. Egész úton zuhogott az eső. A fiatal Nyíri odahúzódott apjához, de az sem segített rajta. Érezte, hogy bőrig ázott.

— Itt maradsz a szekérnél! — szólt hozzá komoran az apja. Az öreg Nyíri jóformán ki sem nyújtotta zsibbadt, meggémberedett tagjait, és már indult is nehézkes, csoszogó léptekkel az állomásépület bejárata felé. A fiú tekintete apja hajlott hátán maradt, s jóideig követte még akkor is, mikor már eltűnt a komor falak mögött. Kimondhatatlan szomorúság töltötte el.

Az öreg Nyíri közben már bent volt a csapi állomás főnökénél.

— Megvan a két zsák búza? — Az állomásfőnök tőtől talpig végigmérte a csuromvizes, gyűrött képű parasztot.

— Meg — hangzott a kelletlen válasz. Nyíri érezte, hogy a vér lassan az arcába tódul, valami láthatatlan erő összeszorítja öklét. A fia jövőjéről volt szó, és ezért igyekezett higgadt maradni. Hiába, nem volt más kivezető út. Ha nem hozza el a két zsák életet, akkor holtáig is tanonc lehet az ő Ferijük. Hát így aztán rászánták magukat az asszonnyal.

A két zsák búzát a mérlegre tették.

— Kevés — szólt kurtán az állomásfőnök. Vastag, mohó ajka megrándult.

Nyíri most vette csak észre, hogy egy helyen kilyukadt a zsák, és a búza szétszóródott a szekérben. Kisietett. Felhányta a szalmát, és vörös, meggémberedett ujjával kezdte kapargatni a kihullott búzaszemeket. A fia szótlanul nézte. Minél tovább nézte, annál nagyobbak látta apja vörös, reszkető kezét. Végül már nem is látott egyebet, csak ezt a hatalmassá nőtt kezét.

A mérleg odabenn, az állomás egyik szobájában egy félkilónyi hiányt mutatott.

— Ette a fene! — jegyezte meg az állomásfőnök, de látszott rajta, hogy a mérge nem szállt el. »Büdös parasz-

tok — gondolta magában. — Zsugoriak, mint a kutyák.»

— Na, hogy lássa, kivel van dolga — mondotta aztán fennhangon, s közben fél szemével a kezében lévő marék búzára sandított —, holnaptól kezdve a fiát kinevezem forgalmistának a kitérőn.

— Köszönöm — szólt bátortalanul az öreg. Valami titkon azt súgta neki, hogy a szavak mögött úri ravaszság bújik meg.

Az ifjú Nyíri Ferenc másnap, többéves keserves szolgálat után, valóban segédforgalmista lett a kitérőn.

Csak mikor megérkezett a munkahelyére, tudta meg, hogy új szolgálati helye egy eldugott megálló, melynek még neve sincsen. Messze a határon, sehol semmi jele az életnek: magánosan állt az állomásépület az apróra hasított, mezsgyékkal futtatott mező tengerében.

— Szép csendes hely — mondta bensőséges hangon az öreg Öde bácsi, a váltókezelő, amikor megismerkedtek. — De ne gondold, fiam — tette hozzá beszédesebben, miután észrevette a fiú lehorgasztott, bának eresztett fejét —, hogy számodra meghalt a világ. Még ez a puszta kitérő is, akárcsak az időjárásjelző masina (elfelejtetem, hogy hívják), úgy jelzi a világesemények zajlását. Ha válság van a nagyvilágban, akkor vég nélkül, mint valami kísértetek csörömpölnek végig a kitérőn az üres teherkocsik. Legfőleg a munkanélkülieket szállítják haza. Ha diplomataféléket látsz utazni, tudd meg, fiam, hogy feltétlenül valami baj éri a népet.

Nyíri magába merülve hallgatta az öreg Öde bácsi szavait. A szekéren kiömlött búzát látta maga előtt. Megpróbálta elhessegetni magától tolakodó gondolatait, de hasztalan...

Körös-körül, amerre néz, lakatlan, kietlen táj...

* * *

A forgalmista kiment a pályára a közeledő vonatot fogadni. Lassú, lomha köd szállt le. Belepte a távoli hegyeket, a megálló körül elterülő réteket, ráfeküdt a sínekre. Valahol, egészen messze, éhes kutyák csaholtak. Vonat

közeledett. Fénycsóvája lassan hatolt át az egyre sűrűsödő ködön, kísértetiesen villogott. A ködbevesző sín pár nedvesen fénylett.

— Tyű, de cudar idő! — morogta Nyíri alig hallhatóan. A köd elnyelte szavait. Egyik kezével kissé esetlenül felhajtotta kabátja gallérját, a másikban egy ócska lámpást himbált gépiesen.

A vonat túlhaladt a szemaforon, s metsző, éles füttye jelezte, hogy itt van, megérkezett.

Nyíri tekintete a kocsi felé fordult. Melegséget, várakozást árult el ez a szempár. Egész arcának megnyerő kifejezést kölcsönzött mélyenülő, bozontos, sűrű fekete szemöldökkel ívelt szeme. Önkéntelenül behúzta a vállát, fejét lehajtotta, az eső ellen védekezett.

— Szervusz, Pista! Nem valami pontosan érkeztetek.

— Nyíri feleletváróan tekintett a mozdonyvezetőre.

— Magam is tudom.

A válaszból valami lappangó, már-már kitörni készülő düh érződött.

Ekkor vette észre Nyíri, hogy minden kocsira egy kis sárga zászló van kitűzve. Gyanút fogott. Lámpásával sokáig nézte a sárga, méregszínű zászlókat, de nem tudott meg tőlük semmit. Vizesek, mocskosak voltak. A kocsik is mélyen, sötéten hallgattak.

— Mit vihetnek ezekben? — A fiatal segédforgalmista már a harmincadik kocsi mellett haladt el, de nem tudott nyitjára jönni a dolognak. A kocsik kis ablakait bedeszkázták. Az ősz felé hajló késő esti ködben a szerelvény vészjóslóan sötétlett. Vagy csak neki tűnik fel így? Mind fedett kocsi, szabályosan ívelt tető zárja le a bennük rejlő titkot.

Eközben az utolsó kocsihoz ért. Egy öreg fékkezelő mord, zárkózott arccal hajolt ki onnan. Nyíri megállt, lámpását a kocsi kampójára akasztotta.

— Mi jót visznek itt? — hunyorgott felője Nyíri.

— Ajándéksomagot. — A fékkezelő válaszába keserűség és gúny vegyült.

Nyíri az öregem felejtette csodálkozó szemét. Agyán ezernyi kérdés cikázott át, de egy sem öltött határozott alakot.

— Nagyon szerettük embertársainkat, mondják az urak, félnek ettől a szeretettől. Mondják, ideje, hogy kisé öldököljük is egymást — oldódott meg hirtelen a fék-kezelő nyelve. Szeme alig látható fénné zsugorodott.

Hallgatás, csend. A pislákoló lámpa fénye megvilágítja a kocsi számát: ötszázötvenezer-ötszázötven. Ésre sem veszi Nyíri, hogy ajka gépiesen ismétli a számot: ötszázötvenezer-ötszázötven...

Apjának a múlt világháborúról szóló elbeszélései elevenedtek fel benne. Valami hasító, egész testét átjáró fájdalomat érez ebben a pillanatban.

A fiatal Nyíri keze a zsebében volt. Szinte öntudatlanul vette elő kését. A kés kinyílt, s keze nyomán gyorsan vésődtek be a betűk a kocsideszkába. A lámpa lángja hosszasan megnyúlt. Kirajzolódtak a betűk, itt formálódott az ezernyi előbb átcikázott gondolat milliók kiáltásává: **LE A HÁBORÚVAL.**

Jelt adtak, füttyszó hallatszott, a vonat elindult. Kelt felé...

Nyíri izzó arcát paskolta a megeredt eső. Nem érezte. Tekintetét a távolodó szerelvénybe fúrta. Úgy tűnt fel neki, hogy szeme láttára mérgezi meg a tovarobogó vonat a tájakat, mezőket, falvakat, városokat. A gyilkolás égő tüzét okádja magából. Nem vonat többé, mely hajnalban a munkásokat szállítja a munkába, fiatal parasztyereket az iskolába, hanem rohanó, halált okádó tűzhányó.

A súlyos teher alatt dühörgő sínpár monoton, egyre gyengébb, elhaló hangon mintha csak ismételte volna: ötszázötvenezer-ötszázötven.

— Mi az, alszik, az istenfáját magának — rontott Nyírinek az állomásfőnök, mikor a fiatal segédforgalmista visszatért az őrházba, és felemelte az idegesen berregő telefonkagylót. — Már harmadszor szól a telefon — méltatlankodott tovább az állomásfőnök. — Fogadni kell az Árpádot a második vonalon. Lépjen kapcsolatba a váltókezelővel.

...Befutott az Árpád. Magyarország legtávolabbi részét kötötte össze Budapesttel ez a gyorsvonat. Középen valaki kinyitotta a kocsi ablakát. Két férfi hajolt ki. Vastag szivarokat szívtak.

— Milyen állomás ez? — szólította meg egyikük szuszogó hangon a váltókezelőt.

— Kéremalássan, ez csak kitérő, nincs neve — hangzott a szolgálatkész válasz.

— Micsoda tökfilkók, még az állomás nevét se tudják — szörnyülködött az imént megszólalt utas társa, de akkorára már a vonat indult is.

A szuszogó hangú utassal szemben ülő szikár ember hosszan, sokatmondóan magyarázta, hogy az Árpád azért állt meg ezen az úgynevezett állomáson, mert az utóbbi időben erre állandóan növekszik a forgalom, megindultak a fegyverszállítmányok Kelet felé. A háború küszöbön van... Megelégedve csettintett a nyelvével.

1940-et írtak akkor.

* * *

— Miféle szerelvény haladt ma el mellettünk? — fogadja az asszony a férjét este, amint hazajött a szolgálatból. — Mikor kimentem az udvarra a malacot etetni, akkor volt itt az eleje, de mikor visszatértem, még mindig nem láttam a végét.

— Miféle szerelvény? Megmondhatom neked a számát: ötszázötvenezer-ötszázötven. Lőszert vitt.

A vézna, sovány asszony elsápadt. Kicsi fia ruháját foltozta és a tű véletlenül ujjába szúródott. Felszisszent.

— Szent ég! Ennyi lőszer! — hirtelenében maga előtt látta a Kelemen-hegyet, ahol gyerekkorában futkosott: legalább annyi lőszer lehetett ott, mint az a Kelemen-hegy! — Uram istenem, ennyi lőszer! ismételve szinte megbabonázva Nyíriné.

Többet nem szóltak egy szót sem az este.

Csendben, szótlánul lefeküdtek aludni.

A gyermek egyenletes lélegzése betöltötte a kis szobát. Az enyhe holdsugár sejtelmes fényt vetett az ósdi, szegényes bútordarabokra.

Az apja kézen fogva vezeti az állomás irodájába — elevenednek fel a fiatal családapában a régi emlékek. Felveszik a vasúthoz. Csalódás. Az állomástermet súrolja. Rugdosnak bele, mások kapcája. Téli fát hord az állomásfőnököknek a lakására. Zuhogó esőben érkeznek a csapi állomásra. Az apja fagyos kézzel szedi össze a kihullott búzaszemeket. S ide dugják, erre az istenhátamögötti megállóra.

Mégis itt, ezen a megállón, melynek még neve sem volt, mely csupán kitérő két állomás között, itt szerette meg a vasutat, mindent, ami a vasúttal összefüggött: a mozdonyok, a szerelvények zakatolását, a távoli fűttyjelzést. Úgy érezte, enélkül nem is tudna már létezni.

Nyírinek megint a kocsiszám jut eszébe. Az öreg fékkezelt látja maga előtt. »Nagyon szerettük embertársainkat, félnek az urak ettől a szeretettől...« — és újra előtte áll az utolsó szerelvény. Most sem tudná megmondani, hogyan jutottak eszébe azok a szavak, amelyeket a szerelvény utolsó kocsijára vésett be. A kocsi sok állomáson, falun és városon halad majd át és ez a pár szó talán messzebb jut el, talán mélyebben fog szántani a lelkekben, mint az a rakomány, melyet magával visz.

De vajon meg lehet-e állítani ezt a rohanó, halált okádó tűzhányót ezen a néptelen kitérőn is? A vonatok zakatolnak, az ő Istvánkája egyenletesen lélegzik. S ebben a késő éjszakában, melybe már a hajnalhasadás is belevegyült, minden azt kiáltotta: »Igen! Meg lehet állítani!«

...Ejjel-nappal ezrével robognak vissza Keletről a megtépázott kocsik. Olyan gyorsan haladtak el, hogy alig láthatta őket, meg sem figyelhette a számukat.

2.

Berregés.

— A háromszázhuszonhetes elindult. — A forgalmista hangja ünnepélyesen cseng, enyhén remeg a telefonkagylóban.

— Öde bácsi — emeli gyorsan Nyíri, az állomásfőnök a másik kagylót. — A szerelvény elindult a kettesen, fogadja a háromszázhuszonhetest.

— Ez a várt szerelvény?

— Ez.

Nyíri maga előtt látja Öde bácsit, amint az megpödrí ösz bajuszát, felveszi a sapkáját, melyen még a gombok is ki vannak fényesítve, s a megszokott mozdulattal — »na, ezt is megértük« — kimegy az őrszobából a váltófékhez. Harminc éve ezt teszi a váltófékkezelő. Ma mégis másként fogja meg a váltót, zárja le a zárat.

Ünnepi öröm ül ki Nyíri arcán is. Volt valami megható és rendkívüli abban a mozdulatban, ahogy a beolajozott, kifényesített automatához nyúlt.

— Látod, a mi barométerünk csak nem téveszt meg bennünket. Most is jelzi, hogy megkezdték korunk legnagyobb építkezéseit — mondja barátjának. S mintha csak az előtte kitáruló táj is neki akarna igazat adni, teljes pompájában bontakozott ki. Az állomástól nem messze ide látszott az új falu, és mindenütt a gondosan megművelt földek lélegzettek.

Ekkor érkezett meg Öde bácsi unokája, Erzsi. Ebédet hozott nagyapjának. Tavaszi napsugár játszott szőke, felfelborzolódó haján. Amikor nagyapjához ért, komolyságot erőltetett magára. Arca halványan ragyogott. Egyszerű habos ruha volt rajta.

A leány, amint betoppant, azonnal észrevette, hogy valami különös dolog történhetett. Nagyapja nyugtalanul tett-vett a kis őrszobában. Nem lelte helyét.

— Erzsike, fuss csak vissza a faluba, mondd meg nagyanyádnak meg a többinek is, hogy itt az első békevonat.

A leány egy szempillantás alatt kint termett. A derékig érő sarjában dúsan virágzó pillangós virágok csiklandozták mezítelen lábát. Mindez olyan jól esett neki, mint a napfény, mint nagyapja lágy tekintete. Úgy érezte, hogy úszik, repül ebben az ezernyi színben pompázó virágtengerben. A »békevonat«, ismételtette magában csendesen, hogy el ne felejtse.

Kihevülten, kivörösödve ért a faluba.

A falu apraja-nagyja felszedelőzködött. A klubvezető becsukta a klubot, az iskolában pedig éppen ebédszünetre csengettek, és Szegedi Piroska, az új tanítónő úgy, ahogy volt, osztályostul útnak indult az állomásra a vonat fogadására. A juhász lányának egy virágcsokrot nyomott a kezébe, hogy ezzel fogadják az érkező vonatot.

Senki sem tudta, milyen is az a békevonat. Talán az öreg Öde bácsinak is keresnie kellett volna a szavakat, míg összeszedte volna gondolatait. Csak ennyit mondott volna: »Hát az a sok nagy építkezés nem ugyanaz, mint a béke?«

— Már jön! — kiáltották többen is az iskolások közül, amint az állomásra értek. A sín pár itt hatalmas, nagy kanyart írt le és a kanyar végén volt az állomás, itt gyülekezett a tömeg. Innen figyelték mind, hogyan nagyobbodik pillanatok alatt a pici fekete pont, s mint növekedik hatalmas vasóriássá. A kocsikerekék dübörgése egyre

erősödött, mintha valami ismert dal foszlányait hozta volna magával a szerelvény.

A forgalmisták, szolgálatosok pedig végezték a maguk munkáját.

Ismét berregés.

— Bátyuban indulásra vár egy szerelvény. Mikor fogadhatod?

— Azzal még várni kell — magyarázza Nyíri némi izgalommal a hangjában.

A fiatal állomásfőnök alig végezte el a számítást, melyik vonatot engedje be hamarabb, az ablakok rezegni kezdtek a közeledő szerelvény súlyos terhétől. Egy szempillantást vetett a blokkberendezésre és már kint termett.

A megálló kis állomásépülete előtt zsisongott, forrt a falu népe.

Varga, a zömök forgalmista és Nyíri előtt utat nyitnak az emberek, a mezőről, a munkából odasereglett kolhoztagok.

A szerelvény ünnepélyesen, pőfékelve futott be az állomásra.

Ez volt az első szerelvény, melyet a kárpátontúliak indítottak útnak az ország nagy építkezéseihez. Hatalmas rönkökkel tetézve megrakott kocsik egyetlen hosszú vonallá olvadtak össze. Az utolsó kocsikon téglá és cserép vöröslött.

A vonat megállt. A juhász kislánya — talán szólt neki a tanítónő, de lehet, hogy magától — odafutott a mozdonyvezetőhöz. A mozdonyvezető kihajolt, olajos arca egyszerre több színben fénylett a napsütésben, fogai fehérén elővillantak. Átvette a virágcsokrot.

— Hű, lányom, de szép virággal ajándékoztatok meg — nevetett a mozdonyvezető, miközben kormos kezét zavartan a nadrágjába törülte és óvatosan a virág után nyúlt.

— Látom, Pista, sok terhet raktok erre a szegény párára — szólította meg Nyíri a mozdonyvezetőt.

— Ha nem bírja, itt vagyunk mi, majd segítünk neki — adta vissza a tréfát a mozdonyvezető.

Nyíri megszokott gyors léptekkel halad el a kocsik mellett. Minden kereket megkopogtat. Vaskalapács van a kezében. A légfék tisztán cseng a kalapács ütése alatt. Züm-züm. Rendben van minden.

— Minek csinálod ezt, Ferkó? — veti oda Varga, a forgalmista. — Jó, jó, hogy még egy néhány évvel ezelőt csináltad, a vasút még nem állt elég szilárdan a lábán. De most?

— Tudod, pajtás, megnyugtató érzés ez számomra.

Nyíri a harmincadik kocsinál tartott, mikor Varga megzavarta. Az állomásfőnök kiegyenesíti derekát. Tekintete Vargáról a kocsira siklik. A kocsin számokat lát, alatta feljegyzés. Valami homályos emlék dereng benne. Önkéntelenül ajkába harap. Még egyszer villámszerűen a kocsiszámra tekint, s már olvassa is fennhangon:

— Ötszázötvenezer-ötszázötven.

Örömeiben nagyot csap a Varga vállára. Társa elképedve nézi, mi történt az állomásfőnökkel.

— Nézz már ide! Ez az a kocsi. -- Nyírinek torkában dobog a szíve. A halántéka ver, mint egy gép, most nézi csak közelebbről a feliratot. Igen, nem csalódik. Ez az a kocsi, bár a feliratot az idő múlása elmosta kissé.

Világosan, tisztán maga előtt látja az öreg fékkezelt. »Az urak félnek ettől a nagy szeretettől, mondják, ideje, hogy kissé öldököljük is egymást«. A lámpást a kampóra akasztotta és akkor véste be: »Le a háborúval«.

...Nyíri fehér festéket kért. Gondosan, mintha csak valami emlékművet kellene restaurálnia, haladt végig az ecsettel az elmosódott betűkön. Amikor a végére ért, gondolkozni látszott valamin, aztán határozott mozdulattal oda tette a felkiáltójelet is.

— Ferkó, de a felkiáltójelet akkor nem vésted oda -- szólalt meg Varga.

Nyíri először barátja szemébe nézett, aztán nyugodtan, de határozottan megjegyezte:

— Kell még a felkiáltójel egyeseknek emlékeztetőül! Füttyszó hallatszott, a vonat elindult.

Nyíri visszafordult. Látta, amint az állomás felől a fia integetett a távolodó vonatnak.

VÉGA KARAT

-- Hát neked, Irinka, mit hozzak a városból? — fordult Jurko Szvida búcsúzóul ötéves lánykájához, miközben napszitta, esőmosta kalapját igazgatta.

A kis szöszeke Irina zavartan állt apja előtt. Lesütött szemét lopva az üres kenyerespolcra vetette, és a következő pillanatban eltűnt a pítvarból. Nem volt sehol.

Szvida egy pillantást vetett a polcra. Megértette, mit akar a lánya. Ő maga sem szereti a szavakat pocskol-ni, mintha azokat is súlyra mérnék.

Útközben érezte igazán, mennyire felkavarta a lelkét ötéves leánya. Pedig nem szokása az elérzékenyülés. S úgy kilépett, olyan határozottan, hogy egyszeriben elfojtotta magában a feltüremelő érzéseket.

Megizzadva, felhevülve érkezett az állomásra. Egy lélek sem volt ott. Csak a pályaőrről szöszmötölt a kukoricavetés között.

A kukorica fonnyadt volt, szinte zörögtek a levelei, ha szellő érte őket. A kőkemény föld sötét, mint a tűz, a napraforgók az ég felé emelve koronájukat esőt kértek. Minden egyes fűszál életadó nedvesség után epedezett.

Nagysokára érkezett meg a vonat. Szvida meglepetten állapította meg, hogy a kocsik már-már megteltek munkára váró emberekkel. Láttá szikkadt arcukat, kezüket, zörgő csontjaikat, sóvárgó tekintetüket, s a kukorica kókadt levelei jutottak eszébe, melyek életadó nedvesség után vágytak.

-- Emberek, lesz eső? -- kockáztatta meg kisvártatva a kérdést. De ügyet sem vetett rá senki. Őket az foglalkoztatta, mikor jön el az a pillanat, amikor kezük, testük, agyuk feléled a munka ütemére.

A vonat egyik sarkában foglalt helyet az ügynök, aki munkára toborozta őket. Szinte versenyt futva a vonattal, ömlött belőle a szó. Mikor beszélt, száját kilátotta, és Szvida nem tudott szabadulni attól a gondolatától, hogy tátongó mélység meredezik előtte.

-- ...És tudjátok -- folytatta bizalmasan az ügynök -- ez a Seregi János nevezetű nagybajuszu magyar együl-

tében bekebelezett egy nagy lábos túróscsuszát, amely üszott a tejfelben és töpörtyűben. Azután meg egy üveg bort hajtott fel... Nem úgy élnek ott lenn az emberek, mint ti a hegyekben! Csuda, hogy ellustultak? A munkát messziről kerülik. Nem úgy, mint ti, akik látástól vakulásig dolgoztatok, csak volna mit. S nagyon esztintett a nyelvével.

Az emberek tekintete visszafojtott dühöt tükrözött.

— Láttatok ti már magyar bicskát? Észre sem veszitek, és már belétek szúrják. Csak azért, mert ti dolgozni akartok.

— Hogyan? — ugrott fel egy sápadt, vézna fiú. Haja az arcába csüngött. — Engem próbáljon valaki megakadályozni abban, hogy dolgozzak. Isten ügyse, megismeri a...

Az emberek izegtek-mozogtak. A kedélyek pattanásig fel voltak ajzva. Az ügynök elhallgatott. Szünetet tartott.

Szvida is fel volt tűzelve. Hogy vágyott munkára, akárcsak azok a kukoricalevelek az eső után! El volt szánva, hogy átverekszi magát a bicskák erdején is. És hogy fog dolgozni, isten a tanúja! Égni fog a munka a keze alatt! S érezte, amint testében a puszta gondolatra is megfeszülnek az izmok.

Gyorsabban, csak gyorsabban! Csupasz vállaival nekifeszülne a vonat kerekeinek, ha meggyorsíthatná a hátralevő utat.

A vonat tekervényes kanyarokat írt le. Délnek, a beregszászi rónák felé igyekezett velük. A távolban már látszott a téglagyár kéménye. Valami oknál fogva nem üstölgött, hanem komoran, hallgatagon meredt a magasba a sok, békésen úszkáló piciny báránylevél alatt.

A kocsik tömve voltak. Az egész szerelvény munkáskezeket szállított Kontnak, a beregszászi téglagyár tulajdonosának. Am senki sem tudta, miért lett szükség hirtelenében az eldugott hegyi falvak munkáskezeire. Az embereket aggasztotta az a körülmény is, hogy sötétben érkeznek meg az ismeretlen városba.

...A vonat nehezen dohogva lassított. Lopva, füttyszó nélkül futott be az állomásra. Úgy tűnt fel, mintha valaki a fáradt gözt eresztő csövet is lehalkította volna.

Az állomástér szokatlan képet mutatott. Lovasrendőrök száguldoztak, kiáltások hangzottak mindenfelől. Katonák sorakoztak fel szótlanul, s úgy hatottak, mintha minden titkukat a fejükön feszülő sisakba rejtették volna.

— Csak nincs háború? — álmélkodott az a legény, aki minduntalan fel-felugrott az ügynök szavaira.

— A rendőröket és katonaságot a maguk védelmére rendelték ki — jelentette ki nagyhangon az ügynök.

Szvida halkán ismételte magában: »A rendőröket és katonaságot a maguk védelmére rendelték ki«. Érezte, hogy izzadságcseppek ülnek ki a homlokára. Hát hogyan? Mi történt? Őket rendőrök meg katonák veszik oltalmukba? Szeretett volna keserűen felnevelni!

A vonat mozdulatlanul állt egy helyben. Jurko megtehetetlenül fészkelődött a kocsiban. Kivetni magát, nekirohanni az útnak, be a gyár kapujába, félrelökni, aki útjában áll — ezt kellene most cselekednie. De nem ment. Amit ezután látott, megbénította kezét, lábát, csak az agya dolgozott lázasan, kereste az összefüggéseket a dolgok között.

Körös-körül sötét volt. Csak a sűrű rendőrkordon mögé szorult tömeg fölött gyúlt itt-ott fáklyafény. Szvida érezte a tömeg forró leheletét, nyugtalan, szapora lélegzését. Az emberek tele voltak haraggal, felháborodással. Csak egy-egy pillanatra csendesült a moraj, ilyenkor tisztán hallható volt két-három gyerek sírása. De ez a gyereksírás sem panaszosan hangzott, hanem tiltakozóan, jogosan.

Szvida meg lázasan kereste a fáklyafényben azokat, akikkel az ügynök tömte egész úton a fejüket. De nem voltak sehol. A város középpontjában, vasrácsos, redőnyös házaikban bújtak meg. Itt meg csak csupa sápadt, vézna és rongyos ember tolakodott. Minden mozdulatukra téglapor szállt szakadozott, rongyos ruhájukról.

A kocsiban bent még mindig tüzelt az ügynök: »Most már látjátok, kik nem engednek dolgozni benneteket? Legalább magatok is meggyőződtek, kik az ellenségeitek.«

— Meg hát!.. — tödította a lobbanékony, vézna fiú, de nem lehetett tudni, mit értett rajta.

A rendőrtiszt ekkor kiadta a parancsot, hogy senki sem hagyhatja el a vagon!t. Az embereket pedig viisszaszorították, nehogy megközelítsék a sötétség leple alatt ideszálított embereket.

A tömeg meg forrt, háborgott. Az egyre sűrűsödő sötétségben hatalmas élő testként hatott, amely meg akar szabadulni a kényszerzubbonytól. Védekezett, rúgkapálózott, támadott, visszavonult, s újra támadott.

Már jóideje tartott ez a feszült állapot, mely bizonyos erőegyensúlyról tanúskodott. A fegyveresek félték a sötétiségtől, a tömeg meg szövetségesének fogadta. Olykor-olykor egy-egy kő repült a levegőbe, kard villant.

Szvida a kocsi másik oldalához tartott. Kinézett az ablakon. Egyszer csak kavicszörgést hall. Valaki a sínek között csúszott előre. A sötétségben nem lehetett kivenni az alakját. Most óvatosan körülnézett, nem látja-e senki, s tovább küszött. Már kivehető volt az arca, keze, látszott a hosszú haja. Kirajzolódott az árnyéka, mely még soványabbnak láttatja a munkásnő alakját.

Szvida megesküdött volna, hogy ez az asszony sohasem látott tűróscsuszát tőpörtyűvel, tejjellel leöntve. Még kevésbé lehetett bicska a kezében. Szvida még mindig hallja, amint az ügynök a magáét íjja. De valahogy csendesebb lett a hangja, mintha megijuhászodott volna.

A kavics egészen közel zörrent. Most valahol világosság gyúl, nappali fényben látja az asszony arcát. Fel van hevülve, tűz lángol a szemében. Sűrű izzadságesepek ömlenek végig az arcán, összekeverednek a téglaporról, és végigcsurognak a nyakán, le rongvos ruhája közé, lapos mellére.

— Fogja már be a száját — szól újra az a fiú az ügynöknek, de most már hangja nem jósol semmi jót, az ügynök elhallgat.

Tésztás Erzsébet téglagyári munkásnő, a sztrájkbizottság tagja pedig egy ugrással felemelkedett, s a kocsinál termett:

— Munkástestvérek! ... Abbahagytuk a munkát... nem akarunk többé éhbérért dolgozni. Az asszony gyorsan beszélt, szaggatottan, mint akinek meg vannak számlál-

va a percek, minden szava hármat kell, hogy pótoljon. Hangja betöltötte, meleggé varázsolta körülötte a félhomályt. Higgyétek el, annyit dolgoztam, a kezemen anyyi téglamarta ment keresztül, hogy már nem érzem a saját gyermekem testét, ha megsimogatom.

Az asszony erre kinyújtotta karját, szétterjesztette kezét. Szvida egészen kihajolt a kocsi ablakából, olyan közel volt az asszonyhoz, kinyújtott, téglamarta kezéhez, hogy látta rajta a millió barázdát, a bőrbe beleevődött pici, számtalan téglaporszemecskét. Agya lázasan dolgozott, már régen nem gondolt a bicskára, tűróscsuszára, valami felhorult benne, új örvények kapták el, és mindez oly jóleső érzést váltott ki benne.

Az asszony meg folytatta. Hangja megtelt erővel, és úgy sújtott, hogy hallani lehetett, mintha kasza vágott volna. Arca lángolt a haragtól, ugyanakkor a benső harci lelkesedés széppé, vonzóvá tette.

Két kezünk tiszta munkáját akarják megbecstelelni. Becsaptak benneteket. Ne higgyetek nekik... Amit Kont fizet, abból tej sincs a gyermekemnek! A-á-á... -- sikoltott fel az asszony. -- ...Ne forduljatok ellenünk... -- szólt hörögve, s még valamit mondani akart, de összeesett. Egy rendőrtiszt gyilkos golyója kioltotta életét.

A-á-á! -- sikoltott a néma közeli erdő. -- A-á-á! sikoltott valami Szvida bensejében.

A kavicsot, a vágányokat pillanatok alatt sötét-feketére festette Tésztás Erzsébet vére. Óriási kavarodás, zür-zavar támadt. A munkások áttörték a kordont. Szvida kétségbeesetten vetette le magát a vonatról, melyet a rendőrfőnök sürgősen kitolatott az állomásról.

Szvida látta az asszony halott arcát. Szeme még nyitva volt, s ő olvasta a végakarátát: »Ne forduljatok ellenünk! Nyújtsunk egymásnak kezét!«

Az összetűzés újabb stádiumba lépett. A feldühödött munkásnők tégladarabokkal, közáporral árasztották el a rendőröket. Szvida egy ideig a halott munkásnő tetemét követte, melyet munkástársai vittek, de a tolakodásban szem elől tévesztette őket. Egyszer csak észrevette a rendőrök között az ügynököt. Most is habzó szájjal magyarázott valamit. Szvida erre kikapta szomszédja kezéből a husángot és feléje repítette. Közben a tömeg arrább sodorta, újra sötétség lett, és nem látta, hogy elfalálta-e.

...Kisvártatva kiürült a tér.

Éjszaka borult a városra, melyben még hosszú ideig nem ült el a zaj.

Amint Szvida a többi munkással lépést tartva a külváros utcáin baktat, ahol oly alacsonyok a házak, hogy a sötétségben úgy hatnak, mintha a földet súrolnák, rádöbben, hogy még egy órával ezelőtt, akaratlanul is, majdnem gyilkosok cinkostársa lett. Hideg futott végig a hátán. S újra láttá a kavics közül felemelkedett munkásnőt, amint figyelmezteti őket, hogy ne szennyezzék be a munkás tiszta, becsületes munkáját. Utálat fogta el önmagára iránt. Azután lassan, fokozatosan kezdett benne eluralkodni egy új, tudatos érzés: a gyűlölet. Nem ismerte eddig ezt az érzést. Csak most érezte, hogy mennyire gyűlöl.

Az egyik téglagyári munkásnál szállt meg éjszakára. Márton Zoltánnak hívták. Sokáig beszélgettek. Észre sem vették, hogy hol magyarul, hol ukránul beszéltek, ahogy könnyebben kifejezhették mondanivalójukat. Csak egy céljuk volt: megérteni egymást.

— Látod, Jurko — szölt Márton, a régi téglagyári munkás új barátjához —, Kont, a gyártulajdonos azt akarja csinálni a felnőttekkel, amit a gyerekekkel csinál. Néha összeszedi őket, elegendő ögyelegnek a gyár udvarán, s odadob néhány fillért, hadd marakodjon rajta a kölyöksereg. Ő meg élvezettel nézi a jelenetet. Velünk is, veletek is ezt akarja csinálni... Itt van nektek az éhbér, hadd marakodjatok, ukrán és magyar munkások, a csonton. De tévedett. Egyről megfélemedezett Kont úr: nem vagyunk már gyerekek.

Reggel visszafelé tartott a vonat, fel északnak, a verhovinai falucskákba. Most is tele volt. Csupán egy-két hely maradt üresen. A visszafelé tartó vonaton száz meg száz ukrán dolgozó vitte magával a falujába Tésztás Erzsébet végakarátát: »Nyújtsunk egymásnak kezett!«

A vonat lassított. Jurko Szvida kiszállt. Odakünn esett az eső. A kukoricaszárak mohón szívták magukba az esőcseppeket. Jurko a tarisznyáját, amelyben egy adag kenyér volt (a sztrájkbizottság utalta ki neki, mint a sztrájk aznapi részvevőjének) óvatosan a kabátja alá rejtette. Olyan mozdulattal tette ezt, mint aki abban a kenyérdarabban jövője reményét látja.

Otthon Szvida a kenyeret letette a polcra. Irinka akkor lépett be a pitvarba.

(Sóvirág; 1958)

EGY ÓRAVAL A VONAT ÉRKEZÉSE ELŐTT

Ma újra felbukkant Kári Miska a Varga soron. Az utóbbi időben ritkán látták erre az utcabeliek. El-eltűnedezett hosszabb-rövidebb időre, de hogy hová, senki sem tudta. Különben is keveset tudtak Káriról az emberek. Nőtlen volt és zárkózott. Olykor hegedűt szorongatott a hóna alatt, de játszani nem hallotta senki. Ezelőtt egy pár évvel gyakrabban megfordult a környéken, egy özvegyasszonyhoz, Kerekesnéhez járt, az utóbbi időben azonban elmara-
dozott.

De ma újra felbukkant Kári Miska a Varga soron. Magabiztos léptekkel közeledett Kerekesné házához.

Bekopogott, de mivel többszöri kopogtatására sem válaszolt senki, benyitott. A lakásban nem talált senkit. Körülnézett. A szobában példás rend; a konyhában, a tűzhelyen fazekek, lábasok sorakoznak. De vajon hol lehet a háziasszony?

Kató a másik udvarról jött, egy kis átjárón. Birsalmát hozott egy fonott kosárban. Meglepve látta, hogy nyitva van a kapu. Va-

laki járt itt. Csak nem Miska? Pedig már azt hitte, hogy a múltkori összetűzésüket ürügynek használta fel, és végleg elmarad.

Besietett.

Amikor belépett, arcán még ott sejlett nyugtalan lényéből fakadó, enyhe, finom mosolyának a melege, ami oly megnyerővé tette az asszonyt.

— Megkerült az elveszett bárány! — fogadta Kató a vendéget. Maga is meglepődött a hangvételén.

— Vannak még visszajáró lelkek — ütötte el tréfával Kári az asszony megjegyzését. Rágyújtott, mint mindig, ha zavarban volt. Jólesett körülbástyázni magát a cigaretta füstjével. — De megint nyitva találtam az ajtót, Kató asszony. Pedig már figyelmeztettelek, hogy egyszer pórul jársz: hivatlan vendéget találsz majd a házban. — Igyekezett otthonosan viselkedni, bennfentességét hangsúlyozni, sőt egy kicsit a közelálló szerepében tetszelegni. De ő is érezte, hogy nem sikerült.

Kató nem tudta megmagyarázni magának, miért nem tud örülni annak, hogy megjött Miska. Máskor is előfordult, hogy várt valamit, s amikor beteljesedett, már nem tudott örülni. Pedig hogy várta Miskát is! Hány álmatlan éjszakán beszélgetett vele, mintha ott lett volna mellette... Na, de hagyjuk. Most itt van, s nem fogja adni a sértettet. S különben sem akarja elrontani a mai estét.

— Mesélj már valamit, hol jártál?

— Szent helyeken!

— Hát akkor szent ember lettél! — nevette el magát Kató.

— Két falusi templom freskóit kellett fel-
újítani — magyarázta Miska.

— Dehát, Miskám, te mindig ócsároltad a
papokat! Hogy adhattad ilyesmire a fejed? —
csodálkozott őszintén az asszony.

— Tudod, hogy fizetnek azok?

— És neked mindegy, hogy május else-
jei jelszavakat festesz, vagy templomi fres-
kókat?

— Ugyan hagyd már, Kató! A világ csupa
kompromisszum, ellentét. Nem kell messzire
mennem. Nézd a falon ezt a két képet. Az egyi-
ken a férjed Horthyék egyenruhájában. Ez már
ugyan megkopott idővel. Valamivel arrébb meg
a fiad ötágú csillaggal a sapkáján. Vajon mit
szólna hozzá az apa?... Igaz is, ha nem té-
vedek, lassan lejár a fiad ideje a katonaság-
nál.

Az asszony bólintott.

Régi emlékek kavarogtak benne, mint mi-
kor az őszi szél hátára kapja a tarka leve-
leket.

...Egy nap híján egy hónap. Rövid idő?
Vagy hosszú? Mivel mérhető fel? Napokkal?
Évekkel? Milyen mércével mérik az ember
életét?

Kerekesné mindössze egy nap híján egy
hónapot élt a férjével. Alomnak tűnt ez az
egy hónap, amiből még akkor sem ébredt fel,
amikor már ott volt a férje kezében a behívó,
és ő hátizsákjába csak egy kis útravalót gyö-
möszölt. Még egy nappal azelőtt azt hitte, hogy
az ő tiszta, őszinte szerelme minden ellen

óvni fogja a férjét. Hogy gondolhatta ő akkor, hogy golyó ellen kellene védeni azt, aki akár-csak ő, még húszéves sem volt? Mit tudta ő akkor, mi is az a háború?

Hogy lehetne hát felmérni az egy nap híján egy hónapot azzal az idővel, ami ezután következett? Ezek a napok olyanok voltak a világ szemében, mint a többiek. Csak az ő számára változott meg minden. Egyetlen értelmük a várakozás volt.

Még értesítést sem kapott arról, hogy férjével mi történt. Csak később tudta meg férje egyik életben maradt bajtársától, hogy a front-ra vitték, és már másnap egy orosz golyó szíven találta. A szemtanút, aki jelentette az esetet, a századparancsnok lehordta hülye részeges disznónak. Aztán másnap az oroszok támadásba lendültek, és megfélemedtek a kis katonáról.

Kerekesné pedig várt. Ki tudja, mennyit?

Egy pár hónap múlva pedig megérezte, hogy szíve alatt új élet fogant. Kerekes Gyuláról egy fényképe maradt, a sánta fényképész készítette, mikor a bakaruhába bújt férj hazaszaladt elbúcsúzni az asszonytól.

Hát ez maradt Kerekes Gyula után. És következtek a végtelen szürke, sivár napok. Melyeknek se számuk, se nevük...

De aztán megszületett az ifjabb Kerekes Gyula. És bizony kellő eréllyel tudtul adta az anyjának, hogy ő itt van ezen a világon. Az anyja megetette, ha éhes volt. Megvarrogatta a ruháját, ha rongyos volt. És ha nagyon piszkos volt a padló, felmosta. Többet

nem törődött a világgal. Mikor karjára vette a kis porontyot, arra gondolt, hogy hiába, őt nem tudja senki, semmi kárpótolni azért, amit elveszített.

Abban az időben Kári Miska, egykori udvarlója próbálta vigasztalni. Valamikor egyszerre tették neki a szépet Gyulával. Tulajdonképpen Miska tetszett is neki. De ő valahogy úgy tudott jelen lenni, mint az árnyék. Melegét nem adott. Gyulában, az ő húsz évében, úgy érezte, minden benne van. Hogy micsoda álmai voltak annak a fiúnak! Gépészmérnök szeretett volna lenni. Miska meg azt mondta, hogy neki jó lesz, ha dolgozni fog azon a gépen, amit Gyula majd megszerkeszt. Ha megszerkeszt. Mert álom és valóság, ugyebár, szokta mondani, két dolog.

De Miska hamar megunta a vigasztalást. És eltűnt a városból. Egyre ritkábban látogatta az asszonyt.

Ha a fia nem ráncigálta a szoknyáját, megállt a férje képe előtt. S csak nézte, nézte...

Mikor egy őszi, novemberi napon vöröscsillagos katonák álltak meg egy lélekzétvételnyi időre az utcájukban, ő azt nézte, ki ölhette meg közülük a férjét. De azok csak integettek, mosolyogtak. Fiatalok voltak és fáradtak; csupa por és sár volt a ruhájuk. Jól esett nekik az a findzsa tej meg a pakli cigaretta, amit a kezükbe nyomtak. De csak egy lélekzétvételnyi időre álltak meg, s már robogtak is tovább.

Gyula is ilyen fiatal volt, mint ezek a fáradt arcú, mosolygós katonák...

Kerekesné számára ezután sem változott meg semmi.

Egy filmkölcsönző vállalatnál helyezkedett el. Mosták, tisztították a filmeket. Ha pedig volt egy kis szabad idejük, azzal szórakoztak, hogy találmányra összeragasztgatták a kisselejtezett filmkockákat. Néha egész mulatságos dolgok adódtak. A háború és a béke összekeveredhetett itt, csak egy kis aceton kellett hozzá.

— De hát nincs ez így néha az életben?
— jegyezte meg egy alkalommal Kerekesné. Nagyot néztek a munkatársai. Ez az asszony hétszámra tudott hallgatni, s ha megszólalt, mindig olyan furcsákat mondott. Vajon mi lakozik benne?

Ebédidőben kifeküdt a folyópartra. Egy kicsit arrább a többiektől. Untatta az asszonyok tereferéje a csík nélküli harisnyáról, a főnökről, meg egyéb apró-cseprő dolgokról. Neki megvolt a saját gondja-baja.

Hogy ő mire gondolt ilyenkor? Maga sem tudta volna megmondani. Már nem siratta férjét. Csak elalvás előtt, meg néha álmában beszélgetett vele. De továbbra is közömbös maradt minden iránt. Semmin sem bosszankodott különösképpen, de nem is örült semminek. Ebéd után szótlánul visszatért munkájához. Magával vitt egy kis napsütést és fűillatot.

Egy nap később ment haza a munkából, s a kis Gyulát nem találta otthon. Nem jött volna még haza az óvodából? Megijedt. Ötthagyt csapot-papot és keresésére indult.

Végül a szomszédban, Nyinocskáéknál buk-

kant rá. A kis Gyula Nyinocskával járt együtt óvodába. Ott ült velük együtt az asztalnál. Vacsoráztak.

Kerekesné meghökkent. Az ő fia egy orosz családban? És ott ült az asztaluknál!

Hazafelé menet a fia elmagyarázta, hogy Nyinocskának sincs apja. »Megölték a gonosz fasiszták« — fejezte be a kis Gyula.

Sokáig nem tudott elaludni ezen az éjszakán. Álmában a Nyinocska apjával vitatkozott. »Gyula nem ölt! — kelt férje védelmére. — Hisz ahogy a frontra került, megölte a golyótok!« »Igen, de ölt volna. Rám is lőtt volna« — és úgy tűnt, a hangja valahonnan nagyon messziről jön. Aztán mintha Gyula állt volna szemben az oroszral, kezében puska és az arca haragos. Nem, nem tudta férjének ezt az arcát elképzelni. Nem ilyennek ismerte Gyulát. Majd megint a Nyinocska apjának az arca úszott a szeme előtt, s mikor jobban megnézte, a kislány ártatlan szeme csillogott rá a férfi arcából.

Nem, nem, Gyula nem tudott volna ölni!

De vajon nem lőtt volna, ha nem hal meg már a második napon? Hisz a frontra vezényelték, és puskát adtak a kezébe!...

Ettől az éjszakától kezdve megváltozott valami Kerekesné életében. Hogy mi? Ki tudná azt megmondani?

— Hát mikor is jön haza Gyula? — ismételte meg a kérdést Miska-némi csend után.

— Látom, neked nem közömbös a fiam. Ennek örüljek, vagy bosszankodnom kellene? —

az asszony érezte, hogy az előbbi kavargó érzések elülnek benne. Hangja megenyhült és újra megtelt melegséggel.

— Hejnye, Kató, tudod te, mire gondolok!

— Én szívesen beszélnék a fiamról. Kivel, ha nem veled. De eddig sehogy sem sikerült. Mindig hajba kaptunk miatta.

— Nem Gyuláról van itt szó. Hanem rólad! Igenis rólad! Vagy te nem tartsz attól, hogy egyszer eljár az idő fölötted? Te már mindig így akarsz élni?

— Kedves tőled, hogy ennyire nyugtalanít a sorsom.

Az asszony hosszan ránézett.

Miska valami biztatás félét olvasott ki. Kató szeméből. Arra számított, hogy Kató fogja adni a sértődöttet, ő pedig nem szeret bocsánatot kérni, békítgetni. Igaz, utóbb egy kicsit elragadtatta magát. De ma Kató olyan, mint a kezes bárány.

— Te mondtad, édes Katám, ha egyedül vagy, még ahhoz sincs kedved, hogy teát főzz magadnak. Meg hogy a kitakarított lakásban csak jobban egyedül érzed magad.

— De hát nem leszek én örökké egyedül, hogy gondolod? — Kató jókedve nőttön nőtt.

Miska zavarba jött. De hiszen ez célzás volt!

— Nem is engedném meg! — jelentette ki helykén. De érezte, hogy sután hangzik, amit mond.

Kató hamiskásan nevetett.

— Harapjunk már be valamit — szólt váratlanul Kató —, isten bizony, régen nem éheztem úgy meg, mint ma este. Ezt is neked köszönhetem. Hanem maradj addig veszteg,

míg átöltözöm. Ha kész vagyok, kiszólok a konyhából. Jó?

Miska egyedül maradt. Valami üzte, hajtotta ma a másik felé. Csak el ne mulasszon valamit. Úgy érzi, idejében toppánt be. Ma kell dülőre vinni a dolgot. Mit húzza-halaszsa?

— Miska, jöhetsz! — kiáltott bentről az asszony.

A konyhában megint csak nem tudta szóba hozni, amit akart. Kató bolondozott. Hogy gyéresebb lett a haja. S hogy biztosan valami plasztikai műtétet hajtott végre magán. Egészen elváltozott az arca. De igen, erősködött. Elváltozott, menjen, nézze meg a tükörben magát. Végül hozzálépett és anyásan megsimogatta.

— Kész a vacsora, öregúr! — az asszony mókás kedve nem hagyott alább.

— Hű, micsoda ünnepi vacsora! Vadas knédllivel, sütemény, bor. Ez aztán a meglepetés. Mondd, nem valami bűnödet akarod leróni velem szemben?

— Te csak mindig a bűnre gondolsz, te vén kópé! Ki mint él, úgy ítél.

Leültek vacsorázni.

Csak az ő kedvéért van mindez. A vak is látja, gondolta magában Miska. Hisz Kató jól tudja, hogy mennyire szereti ő a vadast.

Vacsora után Miska rágyújtott és elkényelmeskedett a konyhai dikón. Az ital hatására megeredt a nyelve. Régi történetbe kezdett, amit Kató annyiszor hallott, hogy szinte betéve tudta. De azért leült vele szemben egy székre és hallgatta. Két nagy szeme olyan

volt, mint a nyári égbolt egy darabja. Valami tisztaság ragyogott benne.

Aztán mosogatni kezdett.

Miska ilyenkor rendszerint a vadászfolyóiratot böngészte, most azonban nem tudta Katóról levenni a szemét. Alig várta, hogy befejezze a mosogatást. Az asszony féloldalt állt vele szemben. A természet, akárcsak valami jó mester, minden idomot gondosan kimunkált rajta. Olyan tartósan, mintha meg akarta volna védeni az idő viszontagságaitól.

— Na, milyen a mérleg, amit férfiszemed készített rólam? — kérdezte Kató inkább incselkedve, semmint rosszállóan.

— Gyere ide, megmondom! — szólt Miska. — Na gyere ide, ne bolondozz már annyit! — tette hozzá. — Felsejlett benne az együtt töltött esték hangulata.

— Tudod, mit, Miska, járjunk egyet! — állt elébe váratlan kívánságával az asszony. Olyan közel álltak most egymáshoz, hogy Miskát megcsapta az asszony hajának jól ismert illata.

— Ilyenkor? Hiszen későre jár már az idő! Tíz óra is elmúlt.

— Még van egy óránk a vonat érkezéséig! — szólt Kató már a szobából, de Miska nem hallotta az utolsó szavakat.

Mi ez? Egy újabb bolondériája az asszonynak. Sétálni? Késő este?

De elindultak.

Kató karon fogta a férfit. Egy kicsit hozzá is bújt, mintha ki akarná engesztelni.

Az utcán hideg őszi szél fújt. Az utolsó leveleket tépdeste le a fákról. Megkavarta őket

és egy maréknyit a lábuk elé sodort. A hold, mintha csak fázna, pelyhes felhő-takaró alá húzódott.

— Azon gondolkozom — szólalt meg hosszú hallgatás után Kató —, hogy mi is fűz bennünket egymáshoz? — Ugy tette fel a kérdést, mint aki nagytakarításhoz fogott, és most mindent a maga helyére akar rakni. — Mikor szegény Gyula elesett, akkor te nyomban eltűntél. Igaz, nem is kellett nekem akkor senki. Mikor újra jelentkezél, nagyon megörültem neked. Ugy megemberesedtél. Tetszettél nekem. És kellett a meleg szó, az erős férfikar.

Miska kabátzsebében a vadászfolyóiratot gyűrögeti. Ma délután vette. De még bele sem nézett.

Milyen furcsa ma ez az asszony. Miért hozta fel ezt a témát? Tulajdonképpen semmi rosszat nem mondott, mégis valami rosszat sejt. Itt valami nincs rendjén. Nem szabad, hogy befejezze.

— Köztünk csak egyetlen akadály van — szólalt meg Miska, és örült, hogy hallja a hangját. — A te túlzott lelkiismeretességed. A fiadról van szó. Vagy talán nehéz lenne neki egy szobát keríteni? Miért kell nekünk vele együtt lakni? Egyszer úgy is megnősül. Ha jól megy, orosz asszonyt talál hozni a nyakadra. Ez hiányzik neked? Borscsot főzhetsz majd neki, meg azt a vörös színű zagyvalékot.

— Várj már egy kicsit — állította meg az asszony Miskát. — Hol is hagytam abba? Nézd, egész úton figyelem, nem akar előbújni a hold. Vajon miért?... Igen, már tudom, hol hagytam abba. — Ugy tett, mintha nem is

hallotta volna Miska fejtegetését. — Éreztem, hogy nem élhetek úgy, ahogy eddig éltem. Erre végképpen rájöttem, mikor Gyula, a fiam, bevonult. Addig csak neki éltem. Egyedül maradtam, de nem bírtam többé a magányt. Órák hosszat, napokon át császkáltam a lakásban, és meggyűlöltem a rendet is, mindent a házban. Neked akkor már csak ki kellett nyújtnod értem a karod. De te még ezt sem tetted.

— Kató, miket beszélsz? Hiszen jól tudod, hogy én is egyedül voltam és...

— Megint félbeszakítottál... Hogy megtelik az éjszaka az induló és érkező vonatok zajával! Olyan jó, hogy éjszaka elindul valahová a vonat és reggelre megérkezik... Hogy is mondtad, hogy te is egyedül voltál?... Igen, de nálad valahogy ez egész másképp volt. Ha éppen úgy tetszett, eljöttél hozzám. De kimaradtál, amikor a legjobban vártalak. Pedig nagyon vártalak.

Miska zavarában a vadászfolyóiratot gyűrögeti a zsebében. Mit akar ez az asszony tulajdonképpen?

— De Kató, miket beszélsz. Hiszen csak a lakáson múlt, hogy nem iratkoztunk össze. Ami pedig a kimaradozást illeti, ebben te is ludas vagy. Emlékszel, egyszer eljöttem hozzád, hát nálad ott ül egy nő. Egy orosz nő. Befogadtad éjszakára, mert a ti szervezetetekbe jött Kijevből. Kiszálláson volt. És te befogadtad. Nekem meg le is út, fel is út!... Mert neked fontosabb volt az az orosz nő...

Orosz nő, orosz nő... Miért is jut most neki eszébe a fia egyik levele? Valahogy olyan furcsa levél volt. Csupa kusza, befejezetlen

gondolat. Alig értett belőle valamit. Egy tűzvészről volt szó benne. De hogyan került oda Gyula, meg sem magyarázta. Embereket, állatokat mentettek. Meg egy lányról is írt, akivel a tűzoltásnál ismerkedett meg. Aszjának hívták. És az is olyan hihetetlen volt, amit róla írt. Uráli lány és magyarul is tud egy keveset. Furcsa történet. Nagypja házába valamikor magyarokat kvártélyoztak be. A Csapajevékkal harcoló nemzetközi brigád magyar katonáit. Vajon mivel érdemelték ki azok a magyarok, hogy ilyen hosszú időre megőrizték az emléküket? Vajon Gyula hogyan vélekedik arról, hogy ő most ott szolgál, ahol előtte már a magyarok két nemzedéke járt: Csapajevék seregében és Horthy hadában.

De miért nem írt többet arról az Aszjáról? Elfelejtette volna? Vagy csak futó ismeretség volt? De az is lehetséges, hogy Miska hatása alatt valami olyasmit talált írni Gyulának, amivel megbántotta? Ki tudja?

Itt meggy mellette Miska. Persze, meg van sértve. Vagy csak adja a sértődöttet. Nem érti meg őt, Katót. Mindig azon perlekedtek, hogy így Gyula, meg úgy Gyula... És különben is. Hát nem érti, az évek folyamán mennyire eltávolodtak egymástól? Miska észre sem vette, hogy ő megváltozott? De miért? Nem érdekelte? Neki máson járt mindig az esze.

— Miska, hová lett a hegedűd? Mindig ígérted nekem, hogy fogsz rajta játszani valamit. A szomszédunkban egy kislány olyan szépen hegedült, de azzal bosszantották, hogy az férfinék való hangszer.

— Látod, ilyen vagy te. Én komoly dolgo-

kat szeretnék veled megbeszélni, te pedig a hegedűt emlegeted. Azt a hegedűt nemrég eladtam. Szép pénzt kaptam érte. Gondoltam, majd veszünk rajta valamit... Közösén elköltjük...

— Gyere, Miska, ha már itt vagyunk az állomáson, menjünk ki egy kicsit a peronra — ajánlotta Kató.

Miska elégedetlenül morgott valamit. Még csak az hiányzott, hogy itt császkáljanak a peronon éjnek idején, céltalanul. Muszáj pont az emberek szeme előtt lézengeniük?

— Nézd, hogy villognak a sínek, mennyi fény ömlik el rajtuk!

Miska keserősége nőttön nőtt. Lám, mibe is fulladt az ő házassági ajánlata. A síneket nézi, amelyek hosszú utakon egymás mellett futnak, de soha nem találkoznak.

A peronon egyre több utas várakozik. Egy vasutas magyarázza türelmesen egy fiatal lánynak:

— Tizenegy óra negyvenháromkor. Igen, pontosan negyvenháromkor. Egy pár perc múlva.

Kató egyre izgatottabbnak látszik. És egyre szótlanabb.

Miska most már mindent megértett. Elég, ha az asszonyra pillant. Dehát hogy lehet az, hogy nem jött rá erre hamarabb? Hiszen már akkor, mikor Kató belépett a szobába, világos lehetett volna előtte minden... Hányszor mondta, hogy a fia nagyon szereti a birsalma kompótot? És ő még azt hitte, hogy az ő kedvéért készítette az asszony a vacsorát... Hiszen nem is sejthette, hogy ma eljön... Hogy

lehetett ilyen vak? Hogy nem jött erre rá hamarabb?

Az állomás pedig éli a maga megszokott életét. Éjjel éppen úgy, mint nappal.

A peronon megjelent a vonatot fogadó vasutas. Minden percben itt lehet a gyors.

Egy gyerek szaladgál előttük.

--- Mikor jön már apuka?

Majd a következő pillanatban elkiáltja magát:

— Ott jön a vonat! Jön a vonat!

A találkozó egészen másként zajlott le, mint ahogy Kató elképzelte. A szerelvény ontotta magából az utasokat. Az asszony tekintete kapkodva röppent egyik vagonról a másikig. Nem, ez sem az, az sem az ő fia. Ott egy katonaruhás fiú jön egy lánnyal karonfogva.

De hol lehet az ő fia?

Az a fiatal pár most őt figyeli. A fiú valamit súg a lánynak. Majd egyszer csak egészen közélről hallja:

— Anyukám!

Görcsösen szorítja magához a fiát.

Aztán Aszjára pillant. És egymásra mosolyognak.

Mikor a zsúfolt autóbushoz igyekeztek, mindkét oldalról egy-egy kar vitte őt előre. Csak nagynehezen tuszkolták be egymást a kocsiba. Miska is felkapaszkodott nagy ügyelbajjal, de az utolsó pillanatban valahogy mégis kiszorult.

Éppen, amikor indult az autóbusz.

(Kiszakított lapok; 1965)

AMI A KÖRTÖRTÉNETBŐL KIMARADT

— Hol is vagyok én tulajdonképpen? Mi történt itt? De hiszen már esteledik. Vagy most virrad?

Fehér köpenyek suhannak el előtte. Mit keresnek itt? Valami furcsa, undorító szag üti meg az orrát. Újra behunyja a szemét. Visszazökken álmképeibe. A háborgó tenger hullámaival küszködik. Nyugtalanul hánykolódik.

Folkens kinyitja a szemét, és most egészen tisztán hallja az egyik fehérköpenyes hangját. Az orvosét:

— Nos, jobban érezzük magunkat? Mindjárt itt lesz Lars professzor úr. Már korán reggel átlapozta a kórtörténetét.

A beteg összeráncolja a homlokát.

— Az én kórtörténetemet?

Az ügyeletes orvos értetlenül áll az ágyánál, majd mint akit sürgős dolgai szólítanak, szapora léptekkel távozik.

Kórtörténet.

Hát hol is kezdődik a te kórtörténeted, Folkens?

Hétköznapon történt. Pénteken. Sokáig kereste a szemüvegét. Kapkodva szedte össze az előző este széthányt papírokat. A laboratóriumba sietett. Olyan sokat várt ettől a naptól. Az volt az érzése, hogy ma feltétlenül előre jut hónapok óta tartó fárasztó kísérleteivel. Tegnap sem sikerült a laboratóriumi próba. De ő ezekben a kudarcokban is látott valami kis sikert. Vagy csupán remény volt?

— Ma sem jössz haza ebédelni, Peter? — hallja Gerta hangját a hálósobából.

— Dehogynem, hogyne jönnek... — hebegte zavartan. Gerta gurgulázó nevetése kíséri. Ez a jelenet ugyanis mindennap megismétlődik, de az ígérete, fogadkozása elpárolog, akár a hajnali köd.

Folkens végighalad az üres utcán, 1943-at írnak. Ez Dánia hitleri megszállásának harmadik éve. Az egyetem falai között a gestapo telepedett meg. Az utcán SS járőrök. Az élelmiszerüzletek kirakataiban rikító náciplakátok takarják el az üres polcokat.

Folkens azonban nem látja sem az egyetem kapujában strázsáló őröket, sem az üres üzletekben ordító náci plakátokat. Ő a maga világát éli. Mindössze néhány utca választja el a kormos falu laboratóriumától.

A többi olyan váratlanul zajlott le. Folkenst sürgősen hívták. Bosszankodott, hogy a kísérleteit félbe kellett szakítania. Az igazgató kérte magához. A Hoppen cég ügyvezetője. Jobbján egy német tiszt ült. Kesztyűsen. Éppen magyarázott valamit.

— Szélesebb alapokra helyezzük a termelést! A mérnök uraknak pedig át kell kapcsolódnuk...

Folkens nem értette. De nem is érdekelte. Totális háború. Nyugati civilizáció. Célok és eszmék. Eszmék és célok. Várta, mikor kérdik meg, hogyan halad a kísérleteivel. Emiatt nyugtalankodott.

— Verstanden? — fordult hozzá a német tiszt.

Folkens munkaköpenyben állt. Szemközt vele a Führer képe. Most először tűnt fel neki itt ebben az irodában a kép.

— Az én munkámnak semmi köze a totális háborúhoz! — robbant ki belőle hirtelen a felháborodás. Hát nem értik, hogy a kísérleteinknek most kell eldőlniük? Most! Hát nem értik?! Miért nem szól az igazgató úr?!

A német tiszt mosolygott. Csak a szavai lettek hűvösebbek.

— Nagy kár, hogy míg a katonáink helytállnak a fronton, az önök vállalatánál ilyen értetlenséggel találkozunk.

— Sajnálom, herr Sturmbahnführer! — vörösödött el az igazgató. Pedig pergamenbőr színét nehezen fogta már a pirosság.

Folkens visszament a laboratóriumába. Tovább dolgozott. A németről már meg is feledkezett, amikor hirtelen kicsapódott az ajtó. Négy géppisztolyos SS rontott be a laboratóriumba.

— Velünk jön! — ennyit mondtak. Még azt sem engedték meg, hogy kikapcsolja a villanyt.

Csak a kocsiban vette észre, hogy elfelejtette levenni a munkaköpenyét. Az ebéd!... Megígérte Gertának. De úristen! Mi lesz az ő savas reakciójával?!

— Ebédre visszajön — nyugtatta meg a tiszt, aki letartóztatta.

Folyik az első kihallgatás. A második. Folkens a kísérleteiről beszél. Ők pedig a totális háborút emlegetik.

»Ebédre visszajön, Ebédre visszajön« — visszhangzanak benne kihallgatás közben a tiszt szavai.

Nem érti, mi történik vele. Egyik teremből a másikba tuszkolják. Lökdöszik. Hol vannak a régi jó dán törvények? Hány ebéd múlt már el azóta, mióta itt van?

Mi van azzal a savas reakcióval?

Egy SS hadar valamit előtte. Paragrafusokra hivatkozik. A falon ugyanaz a kép, mint amit az irodában látott.

Javitótábor. A totális háború becsmérése miatt.

Csak egy kis bőröndje kísérte németországi útjára. A koncentrációs táborba. Ugyanaz a bőrönd, amellyel valamikor külföldi tanulmányútra járt. A bőröndön nagyvárosok szállodáinak címkéi: Párizs, Bécs. Köztük több olyan címke, amely jelzi, hogy tulajdonosa nem egy német városban megfordult.

A buchenwaldi koncentrációs tábor fürdőjében Folkens észre sem vette, mikor vették el a bőröndjét.

Ugy betűzte a foglyok vinkeljét, mint az elemi iskolában: F (francia), B (belga), G (görög).

— És milyen nyelven beszélnek maguk egymással? — kockáztatta meg a kérdést, amikor a sorakozótéren fogolytársaival együtt az esti számlálást várták.

— Itt csak egy nyelv van: a foglyok nyelve. Ha nem sajátítod el, elpusztulsz! — hangzott a nyers válasz.

Folkenst bántotta ez a durvaság. A tegezés.

Órák hosszat ácsorogtak kint. Minek? Nem értette. Az idő itt úgy folyt el, mint a nyitva hagyott csapból a víz.

A dombtetőről jól lehetett látni Buchenwald vidékét.

— Milyen város az ott az erdők mögött? — kérdezte azért, hogy valamiképpen eligazodjon, hol is vannak tulajdonképpen.

— Erre van Weimar. Lejjebb pedig Jéna. Hallottál már valamikor róluk?

— Igen — akarta mondani. De valahogy torkán akadt a szó. Eszébe jutott a Faust. Ahányszor elment a Faust-előadásra, mindig újabb erőt merített belőle.

Hirtelen eleredt az eső.

— Bújj egy kicsit a papírsák alá! — hívta magához az egyik fogolytársa.

Az ismeretlent Dobosnak hívták. Azt mondta magáról, hogy kommunista. És hogy az apja jelentette fel.

Egy volt csokoládégyárban gyömöszölték össze őket. A tábor Buchenwald egyik vállalatja volt.

— A konszern fiúvállalata! — jegyezte meg kesernyésen egy szeplős, vörösképu osztrák.

A német mesterek meg gúnyolódtak velük:

— Mi már évek óta színét sem láttuk a csokoládénak, nektek meg a ruhátok is csokoládészagú. Ugyan mi bajotok?

Folkens esetlenül topog a többi társa után. Munkába menet alaposan kioktatták őket. Az utcán nem szabad semerre se fordulni. Haladj futólépésben. És ne csapj zajt. A kisváros még alszik. Nem szabad zavarni a derék német hazafiak álmát. Kopog a facipő? Csavarj rongyot rá!

Csuromvizesen lát munkához.

Késő este lesz, mire magára marad a gondolataival. Fekszik a priccsen. Minden olyan hihetetlen, ami itt vele történik. Egész lényre tiltakozik az ellen, hogy ez valóság. Hogy lehet elképzelni, hogy ma nem szombat este van, amikor Gerta készíti az ételmet a másnapi kirándulásra. Jó messzire szoktak kievezni a tengerre. Pedig szombat este van. A fogolyélet egy hetét lezáró nap.

Folkens egyszer csak meglöki társát. Azt a kommunistát.

— Levelet írni? Megbolondultál? — dörmög Dobos álmában. — Aludj, ha holnap nem akarsz összerogyni a munkán.

— Mit csináltak ezekből az emberekből? — esik kétségbe Folkens.

Nehezen, nagyon nehezen alszik el.

Hanem néhány nap múlva történik valami, ami egyszeriben felvillantja Folkensben a szabadulás reményét. Mesternek léptették elő a gyárban.

A munka jól megy. Folkens szorgalmas ember.

Az SS tiszt néha azzal tünteti ki, hogy vált vele néhány szót. Még azt is megígérte, kieszközli Folkens számára a levélírás engedélyt.

Ígéretét be is váltotta. Folkensnek 15 szót engedélyeztek.

Csak ennek a Dobosnak a szavai nyugtalanítják. Azt mondja, ne higgyen nekik. Így meg amúgy. De miért ne higgyen? Elvégre a koncentrációs tábornak megvannak a maga törvényei. Igen, a maga törvényei. Várjunk csak, várjunk! És az öt szovjet tiszt kivégzése? Hiszen alávetették magukat a tábor minden egyes szabályának. Ismerte őket.

A munkahelyen dicsérik Folkenst. Azt mondják neki:

— Te dán vagy, germán fajta. Neked nem történhet semmi bajod. Csak dolgozz!

És a szovjet tiszték kivégzése? ... Az rendkívüli eset.

Na jó, és az a másik eset a három hamburgi zsidófiúval? Az egyik SS megállította őket.

— Miért vették le az ingeteket? Napoztok?

Felírta mind a három fogoly számát. Másnap a totenkommandó kivitte a tetemüket a tábort övező erdőbe. Azt mondják, mikor bedobták őket a közös sírba, az SS megjegyezte:

— Na, egészen jól lebarnultak.

De a művezető, Folkens felettese a magáét fújja:

— Te dán vagy, germán fajta. Téged nem érhet semmi baj. Csak dolgozz!

Tovább morzsolódtak a napok. Vigasztalanul. Nem történt semmi. Csak az a Dobos beszélget vele minden este. Annyi mindenről, hogy Folkensnek kóvályog a feje. Hogy tudnak érvelni a kommunisták!

Egyik nap — már estefelé járt az idő — parancsot kaptak, hogy egy gépet át kell helyezni az új üzemrészbe. A foglyok már fáradtak voltak és idegesek. Ezek az utolsó pillanatok mindig a legnehezebbek.

Folkens cipeli a gépet, amikor egy vasrúd kiesik belőle. A lábára.

A foglyok tovább dolgoznak. Folkens megpróbál felállni. Nem megy. Hordágyon viszik a táborba.

Folkens a rewierbe kerül. A napi kenyér és egyéb fejadag felét kapja. Mert a beteg nem dolgozik. A barakkban három-, itt öt-emeletesek az ágyak.

Kínos lassúsággal telnek a napok. A zúzódás a lábán sehogy sem gyógyul. Mert itt nem gyógyulnak a sebek.

Folkens ágya elé egy csupa lyuk pokrócot terítenek. Így választják el őket a ragályos betegektől.

— Most már nyugodtan lehetünk — mondja egy beteg. — Ezeken a lyukakon csak SS engedéllyel járhatnak ki meg be a bacilusok. — És nevet hozzá. Még itt is igyekeznek mosolyt csinálni az arcokra. Nem a maguk kedvéért teszik, hanem a másikéért.

Egyik nap beállít hozzá Dobos.

— Hagyd itt a kórházat! De azonnal!

Folkens felháborodik. Beteg lábbal?

Másnap egy SS bizottság jár a rewierben. Velük van az a tisz is, aki többször is szóba állt Folkensszel a munkahelyen. Folyik a vizit. Náci módon.

— Számod? Hány napja fekszel itt? Mi a panaszod? Mehetsz! Következő! Számod? Mi a panaszod? Mehetsz!

Egyre gyorsabban folyik a vizit és egyre nagyobb az ordítózás. A sor szemlátomást apad. Folkens lélegzetviesszafojtva várja, mikor kerül a bizottság elé. Mitévő legyen? Hiszen még nem gyógyult be a lába. Mit mondjon? Itt van az SS tiszt, aki a munkán pártját fogta. Hátha védelmére kell!

— Számod? Számod? Számod? ...

Mire észrevette magát, már ő volt soron. Bemondja a számát. Az SS zubbonyán hidegen csillannak a gombok.

Bejegyezték a számát: 66723. Milyen esetlenül írták oda a hármast.

— Mehetsz! — mondja az SS.

Folkens nem mozdul.

— Tovább! — ordít a hauptsturmführer. Egy pillanatra összehalálkozik a tekintetük.

És Folkens megértette: mindennek vége.

— Herr hauptsturmführer — dadogta kínosan —, én vagyok az a dán.

De az SS már nem hallotta. Szitkozódva távozott. Dühös volt, amiért olyan soká időzött itt.

A kiszelektált foglyokat betuszkolták a fertőtlenítőbe. A friss hullák közé. És egy nagy lakattal lezárták éjszakára a helyiséget.

Az emberek az egyik fogoly köré csoportosultak, aki hangosan magyarázott:

— A cégvezetőség kifogásolta alacsony munkateljesítményünket... Kell a friss izom. Így kerültünk a SB* listára.

Életének legnehezebb éjszakája következett.

A fertőtlenítőben annyi volt az ember, hogy Folkens még csak meg sem tudott mozdulni.

— Becsaptak! — ez volt az első gondolata.

Egyszerre eszébe jutott minden, a szovjet tiszték, a hamburgi fiatalok, most meg ők.

— Becsaptak! — visszhangzott benne ez az egyetlen szó. Félbemaradtak a kísérletei, ott maradt a családja, az a kis dán városga. Minden késő.

Folkens halálosan fáradt, de megpróbálja rendezni a gondolatait. Kérdések rohanják meg. Miért rúgott fel minden emberi értéket az a társadalom, amelyet ő sziklaszilárdnak hitt? Mi vár ezek után a civilizációra?

Itt van például ez a Dobos. Kommunista. Ez élteti. Ezért marad életben. Micsoda hit sugárzik belőle! Hogy darabos? Hogy letegezte? Ugyan... Ez az ember egy más világ. Mert az, amelyik az övé volt, az kegyetlenül becsapta őt.

Körülötte emberek kínlódnak. Igen, minden perc harc az életért. Mert kell az a néhány perc is. Hiszen az utolsó percünkben is benne van egész életünk.

Pirkadatkor két munkás jelentkezett az SS őrnél. Friss halottakat hoztak. Nyílt az ajtó. A hajnal levegője megcsapta az elalélt foglyokat.

Folkens egyik munkásban Dobosra ismert. Nagy volt a kavarodás. Dobos néhány embernek kicserélte a számát. Az övét is, közben káromkodott. Folkens zavartan pislogott rá. Az SS őr az ajtó előtt nagyokat ásított.

... Harmadnap Folkens újra munkába állt.

— Nos, kigyógyultunk? — veregette meg a vállát a hauptsturmführer.

— Ki. Végleg — mondta Folkens és arra gondolt, hogy igazat mondott. És még arra gondolt, hogy míg ez az igazság él benne, addig ő is élni fog.

* SB — Sonderbehaftung — különleges kezelés. Így szignálták a gázkamrába küldendő foglyok listáját.

És egy napon, mire Folkens felébredt, az őrség nem volt sehol.

Haza... Ezt ragyogja bele az új tavaszba Folkens fáradt szeme. Haza... Ezt dobolta megkínzott szíve... Haza... haza... haza... Ezzel az egy szóval telt meg minden körülötte.

Eljött a búcsúzás órája. Dobos kézszorításában volt valami, amit nem értett. De az öröm megnyugtatta.

Aztán nemsokára elmaradtak mögötte a barátok, a bajtársak, a számtalanszor elátkozott drótkerítés.

Otthon... Az otthon illata, légköre. Amit sehol máshol nem érez az ember, csak ezen az egy helyen.

— Hát megjöttem ebédre!... — mondja csendesén Folkens Gerlának.

Másnap Folkens bement a laboratóriumába. A régi helyére.

Teltek, múltak az évek. Böröndjein új címkék jelentek meg. London, New York. Az ember hamar felejt! A múlt lidércálmom. A jelen — a laboratórium, a lombikok, az új kísérletek meg a vegyi reakciók...

Folkens életét betölti az a rövidke kis út, amely lakásától a munkahelyéig vezet. Ez az ő világa.

Egyik nap a laboratóriumban megjelent az igazgató. Vendéket hozott magával. Elegáns, fekete ruhás urakat.

— Drága Folkens úr, a laboratóriumunk egy kis nyomorúságos egérlyuk ahhoz képest, amivé változtatjuk. Egész Európának fogunk dolgozni. Átállunk, érti, átállunk! Maga is.

— És a kísérletek? — kérdezi nagysokára Folkens.

— Ugyan, Folkens úr! — legyint az igazgató. — Különböző ismerkedjen meg az urakkal. A megrendelőink. Bonnból.

Folkens kezeli a vendégekkel. Az egyiknél tétován megáll. Nézi a feléje nyújtott kezét. Felnéz a vendég arcába. De nem érzékel semmit, csak két betűt: SB.

... Trombosis arteriae coronaria! — szól az orvos diagnózisa.

A kórházból két hónap múlva szabadult. Derűs nyárvégi nap volt. Lars professzor szemüvegét törülgetve búcsúzott tőle:

— Meggyógyítottuk, Folkens. Betéve tudom a kórtörténetét és ezért melegen ajánlom, vigyázzon a szívére. A szív nagy dolog. Folkens.

Folkens mosolyog. Bágyadtan, mint a nyárvégi nap.

(1963)

(Sugaras utakon; 1985)

TÁRCZY ANDOR

CSILLAGOK

Ötszögformájú csillagvirágok
ölelik át a hantokat.
Örök életű névtelen hősök
ötágú csillagok alatt
álmodnak.
A hold lassan halad,
csillagmilliók közt tör utat,
s ezüst fénnel ragyogja be
álmaikat.
Álmainkat.

(1980)

(*Sugaras utakon; 1985*)

A TÍEZREDIK KILOMÉTERKÖNÉL

Ne fordulj félre...
A fakuló vörös bogáncsok nem marnak.
Sóhajokból támadó szelek
kísértenek, és megvonaglik
a hit, remény.
Emlékezet csupán a kín
itt, a naiv álmok
levizelt sírjain,
hol lomha zakatolás
visz a semmibe.
A tíezredik kilométerkőnél
az embernek nincs már semmije.
Mérget harap saját húsába.
Ne fordulj félre!
Urülékioltos talpfákon
nagyapám vére...

FÖNT ÉS ALANT

Hát nem vagyunk itt? Nem vagyunk ott?

Fönt és alant?

Janus-képű szép csúszómászók,

mocsokimádók,

csápjuk matat.

Fönt és alant.

A sosem mosott pohár alján,

trágyából tapasztott isten balján,

lavornyi hipermangános lében,

radioaktív cseresznyében,

a szülészet svábbogarában,

ígérgetők nyálas szavában,

a nagy vezér lepedőjében,

mindnyájunk közös mély vermében...

Hát nem vagyunk itt? Nem vagyunk ott?

Fönt és alant?...

(Évgyűrűk '90)

TÓTH ISTVÁN

TÓTH ISTVÁN

GONDOLATOK GORKIJ »AZ ANYA« CÍMŰ REGÉNYÉRŐL

A XIX. század végén és a XX. század első évtizedében, az imperialista korszak beköszöntésével végetért a kapitalizmus viszonylagos békés fejlődési korszaka. A változások időkben felfakadtak a proletariátus és a dolgozó parasztság régi és új sebei: a cári Oroszországban, a katonai-feudális imperializmus idején, sürgős megoldást követeltek Oroszország legkülönbözőbb, eddig háttérbe szorított kérdései: a feudális nagybirtok felosztása, a jogfosztott ipari munkásság követelése, az elnyomott nemzetiségek szabadságvágya. A történelem roppant indítóakarata, az új élet hívása zúgott a századfordulói szelekben. Az oroszországi föld mozgott. Lobogó arcok, lobogó szívek áhítoztak egy egészségesebb társadalmat. A forradalom vihara közeledett, Oroszország felett kitörni készült és hatalmas tisztító áradatként el akart sodorni mindent, ami elavult, ami korhadt. Eljött a történelmi alkalom évszázados jogos követelések teljesítésére, bekövetkezett a tőkésrendszer közvetlen ostromának új korszaka.

* Makszim Gorkij: Az anya, Kárpátontúli Területi Könyv- és Folyóiratkiadó, Uzhorod, 1953, 343 old.

Oroszország csomópontja lett az imperializmus legfőbb ellenmondásainak, itt főnódtak össze a cárizmus és a nyugati imperializmus érdekei. Itt volt születőben a leghatalmasabb népi forradalom, amelynek élén a világ legforradalmibb proletariátusa állott, amelynek olyan számottevő szövetségese volt, mint az oroszországi forradalmi parasztság.

S Oroszország a XX. század emberéhez illő új, szabad szocialista társadalom mintáját teremtette meg a világ számára s ezzel a társadalmi fejlődésnek azt az útját mutatta meg, amelyen haladnia kell a világ minden népének.

A XIX. század végén, amikor az új osztály, a proletariátus lép a történelem porondjára, az irodalomban a kritikai realizmus válsága érződik. A kritikai realizmus két táborra szakad. Az egyik írásaiban a proletariátus harcának eszméjét képviseli, Lenin eszméit teszi magáévá, új módszereket keres. Ennek a tábornak az élén Gorkij áll. A másik tábor a társadalmi élet kérdései elől igyekszik az egyén felé fordulni. A burzsoázia pedig az irodalomban saját eszméjét iparkodik kifejezni.

Gorkij már írói pályája kezdetén hangsúlyozta, hogy az irodalomnak a népet kell szolgálnia.

A szocialista művészet eszmei alapjait Lenin művei rakták le. Gorkij Lenin tanítványa. Figyelmét nyilván nem kerülték el tanítójának olyan történelmi jelentőségű művei, mint például »Mi a teendő«, amelylyel Lenin »magasra emelte az elméletnek, a tudatosságnak és a pártnak, mint az ösztönös munkásmozgalmat forradalmasító és vezető erőnek jelentőségét; kitűnően meg-

okolta azt az alapvető marxista tanítást, amely szerint: a marxista párt a munkásmozgalom egyesítése a szocializmussal, zseniálisan kifejtette a marxista párt ideológiai alapjait». (A SzK(b)P Története, 1949. évi kiadás, 36. old.)

1905-ben a »Novaja Zsizny« 12. számában Lenin »A pártszervezet és pártirodalom« című történelmi jelentőségű cikkében azt írta, hogy az irodalom ügyének az általános proletárügy részévé kell válnia. Leninnek ebben a cikkében a proletár irodalomról tett kijelentései már magukban hordták az eljövendő szovjet irodalom módszerének alapeszméit, annak a módszernek az alapeszméit, melyet I. V. Sztálin a **szocialista realizmusnak** nevezett.

* * *

»Az anya« megírásakor Gorkijnak Lenin tanítása lebegett a szeme előtt, mely szerint a szocialista öntudatot bele kell oltani, bele kell vinni a munkáosztályba és valamennyi dolgozó rétegbe. »Az anya« ma is a szocialista realista módszer klaszszikus példaképe.

Gorkij »Az anya« vázlatát már 1903-ban felolvasta Rigában, magát a regényt pedig 1906-ban írta meg Amerikában. Művében az 1901—1902-es évek eseményeit ábrázolja. Regénye alapeszméjét Gorkij megtörtént eseményekből merítette. Szormovo és Nyizsnij forradalmi mozgalmát jól ismerte, emlékezetébe mélyen bevésődött az 1902-es szormovói Május 1-i tüntetés, a tüntetés résztvevőinek bírósági tárgyalása. Pavel mintaképeül a szormovói pártszervezet egyik vezetőjét, Pjotr Zalomovot választ-

ja, Pelageja Nyilovna mintaképűl pedig Zalomov anyját, aki a pártszervezettől kapott megbízatásokat hűségesen hajtotta végre. Azonban ez nem jelenti azt, hogy »Az anya« a zalomovok életrajzi regénye. Gorkij összefoglalta, összesűrítette az akkori idők munkásainak életében tapasztalt tipikus jelenségeket. Művét olvasva, látjuk, hogy a forradalmi szociáldemokraták, Jegor Ivanovics, Natasa, Szasa és más értelmiségiek hogyan ismertetik meg a munkásokat a marxizmussal, látjuk mily gyorsan nő a munkások politikai öntudata, hogy mily gyorsan jutnak egy színvonalra tanítóikkal, és utána hogyan állanak a szervezet élére és törnek előre, egysorban volt vezetőikkel.

Gorkij »Az anyá«-ban a lenini tanítás értelmében, tipikus helyzetekben, tipikus jellemeket alkot. A Gorkij korabeli többi realista író, ha a munkásosztályról írt, csak a munkások elnyomását ábrázolta. Gorkij azonban feladatát egészen másképp fogta fel. Gorkij azt a feladatot tűzte maga elé, hogy megmutassa a munkások és parasztok rétegeiben erjedő forradalmi megmozdulást, az új élet felé törekvés tűzszikráit. Ezért regénye főhőseiként Pavel Vlaszovot, a forradalmár munkást és a forradalmi harc útjára lépő idős anyját, Nyilovnat mutatja be. Ugyanez az elv vezeti Gorkijt a parasztság ábrázolásában is. Regényében nem a megfélemlített, tudatlan paraszttömeg képviselőit szerepelteti, hanem a proletariátus vezetésével forradalmi harcra ébredt új falu alakjait. Ilyen hősök Ribin, továbbá Jefim és Ignat legények, Pjotr és Sztyepan idős parasztok, Sztyepan felesége: Natasa. Természetesen, ebben az időben ezek a parasztok nem képviselték a

falu többségét, éppúgy, mint ahogy Nyilovna alakja sem képviselte a munkásosztály többségét, hiszen ők ebben az időben még kisebbségben voltak. Gorkij megmutatta, milyen módon változik meg Vlaszov hatására Ribinnek a jellege, aki kezdetben individualista, fegyelmezetlen, csökönyös és vak, végül azonban Pavel tanítványa lesz s megtanulja Pavel útmutatásait méltó módon értékelni és végre is hajtani. Gorkij kettőjük kapcsolatán keresztül az igazsághoz híven mutatta meg a bolsevik párt vezető és irányító szerepét a parasztság mozgalmában, a munkás-parasztszövetség nagyszerű példáját. Valóban, az 1900-as évek elején Nyilovna, Pavel, Ribin alakja: nem a legelterjedtebb jelenség. De mégis ők képviselik a haladó társadalmi típusokat, mert az ő alakjuk fejezte ki az orosz népnek azokat az új, leghaladóbb forradalmi vonásait, amelyek az előrehaladás útját megszabták. A regény egész alapeszméje, az alapeszme kibontakozása, a regényhősök jellemének kialakulása, a regényhősök politikai, eszmei szerepe teljesen megfelel a tipikus problémájának, mint politikai problémának, mint a pártszerűség elve érvényesítésének.

Gorkij a tömegek forradalmi fejlődését sikerülten ábrázolja Nyilovna alakjában, a gyötrelmes élettől elcsigázott, idős munkásnőben, aki a bolsevik eszmék hatása alatt öntudatos, lánglelkű forradalmárrá változik. Ennek az átalakulásnak folyamán épül a regény. Eleinte Nyilovnáat mindentől féltő asszonynak látjuk, aki még a forradalmároktól is fél. De nemsokára ezt a félelmet a forradalmárok iránti szeretet, együttérzés váltja fel. Minél jobban

megismerkedik a forradalmi igazsággal, annál gyorsabban szűnik meg még a csendőröktől való félelme is. Ezt bizonyítja, hogy mikor fiát letartóztatják, forradalmárhoz illően viseli magát. Öntudata nem engedte, hogy az ellenséges tiszt előtt gyöngeiséget mutasson. Fiától búcsúzva nem sír, egy könnyet sem ejt. Csak erősen megszorítja kezét és búcsúzól annyit mond neki: »Viszontlátásra!« (M. Gorkij: »Az anya«, 66. old.)

Fia letartóztatása után Nyilovna új megpróbáltatásokon esik át, politikai fejlődésének új szakasza következik, első forradalmi hőstettét hajtja végre: a gyár területén röpiratokat terjeszt. A továbbiakban megfigyelhetjük, hogy Nyilovna csak fokozatosan teszi meg forradalmi fejlődésének azokat a szakaszait, amelyeken fia oly gyorsan túljutott. Fokozatosan fejlődik propagandistává — a népi tömegek szervezőjévé. Ellenben a május elsejei tüntetésen már gyors változáson megy keresztül. Ő áll fia helyére, ő viszi a vörös zászlót és beszédet mond a tömegnek. »Gyerekeink, szívünk vére, mennek az igazság után ... Jobb napokért küzdenek. Új, igazságos életet akarnak, hogy mindenki boldogan éljen ...« (I. m., 159. old.)

Nagyjelentőségű a vasútállomáson lezajlott jelenet, amikor Nyilovnáat letartóztatják. A csendőr fojtogatja, a besúgó arculverí, ő pedig a proletár igazság nagyszerű szavaival fordul a tömeg felé: »Áz én fiam szava, a munkásember tiszta szava, a megvesztegethetetlen igazságé ... a feltámadt lelket nem ölheti meg senki sem ... az észet nem lehet vérbefojtani ... még a vér tengerével sem olthatjátok ki az igazságot!« (I. m., 340, 341, 342. old.)

Nyilovna fia, Pavel és barátai példáján meglátta, hogy a forradalom ügye — az igazság nagy ügye. Megértette, hogy amíg a földön a gazdagok, földesurak, gyárosok hatalma fennáll, addig a dolgozó nép éhségre, szegénységre, tudatlanságra, rabságra van kárhozthatva és ezért a nép boldogságáért, felszabadításáért vívott harc a dolgozó nép saját ügye. Ebből a célból dobja Nyilovna a tömeg közé a következő harci jelszót: »Egyesítsd minden erődöt, nép, egy nagy erővé!« (I. m., 34. old.)

Gorkij könyvét Nyilovna letartóztatásával fejezi be. Nyilovna letartóztatása pillanatában viselkedésével, szavával megnyerte az állomáson véletlenül összeverődött embereket, egyesítette, közelebbhozta őket egymáshoz. Drágán fizette meg a cári önkényuralom azt a »győzelmet«, melyet Nyilovna letartóztatása jelentett számára. Az anya, akit börtönbe vittek, ezeket hagyott maga után, olyanokat, akik a forradalommal rokonszenveztek, akik közül nem egy, nem kettő követte azt az utat, amelyet Nyilovna választott, a lánglelkű hős forradalmárnak az útját.

Gorkij művében nemcsak hősei sorsáról beszél, hanem az Oroszországban és az emberiség történetében keletkezőfélben levő új korszakról is. Gorkij megmutatta a proletariátus forradalmi mozgalmának fejlődési folyamatát, a munkás- és paraszttömegeknek azt a mozgalmát, amelyen keresztül az öntudat nélküli, szervezetlen tömegek a bolsevik eszmék hatása alatt és irányításával öntudatos forradalmi erővé alakulnak át. Gorkij hősei ilyenemű ábrázolásával azt a marxi-lenini világszemléleti elvet követte, amely szerint a történelmet nem egyes személyek csinálják, ha-

nem a tömegek. Egész regényén keresztül láthatjuk a tömeg és a tömeg szervezője: a párt kölcsönös kapcsolatát. Gorkij elsőként ábrázolta regényében a proletariátust, mint kollektívát, a tömegek öntudatos, szervezett, a párt által vezetett hatalmas mozgalmát, amely legyőzhetetlen. Gorkij az elnyomott embereknek ezt a kollektíváját a munkások és parasztok szabadságharcának hajnalán ábrázolja, de ez a kollektíva már ekkor a szocialista öntudat hordozója, tagjait a bolsevik eszmék kapcsolják egybe. Ebben a kollektívában lehetnek ideiglenes sikertelenségek, a kollektíva egyes tagjai elpusztulhatnak, de a kidőlték helyére újak jönnek, és így a kollektívában az egyének pusztulása nem jelenti azt, hogy ennek a harcnak ügye is elbukott; eszméi élnek, eszméivel a kollektíva gazdagodik, eszméi segítenek a kollektívának növekedni, előrehaladni.

Gorkij az irodalomban elsőként oldja meg helyesen az egyén és tömeg közötti kapcsolat problémáját. A Pavel lakásán működő körben előbb a forradalmi értelmiség viszi a szerepet, de fokozatosan az ifjúmunkás Pavel Vlaszov kerül a kör élére, aki később a mozgalom vezetője lesz. Pavellel párhuzamosan az egész regényen keresztül megfigyelhetjük, hogyan fejlődik fokozatosan külsőleg és belsőleg is anyja, Nyilovna. Pavel és anyja élete, működése, politikai fejlődése elválaszthatatlanul kapcsolatban van a munkásosztállyal. Pavel vezeti a tömeget, de ténykedésében, kezdeményezéseiben mindig bölcsen figyelembe veszi a tömeg érdekeit, hangulatát, magatartását.

Pavel első fellépése a munkások előtt nem jár sikerrel, a munkások nem értik meg.

Pavel felismeri sikertelenségének okát: eszé-
meileg még nem eléggé felvértezett, nem
eléggé erős arra, hogy vezesse a tömeget.
»Nem hittek nekem, nem követték az én
igazságomat, — ez annyit jelent, én nem
értettem meg, hogy kell velük beszélnem!«
De ugyanekkor Pavel erősen hiszi, hogy a
munkások hamarosan megértik és követni
fogják. És Pavel tovább végzi fölvilágosító
munkáját a munkások között. Ennek ered-
ménye, hogy egészen más képet látunk már
a május elsejei tüntetésen. Itt már azok a
munkások, akik megtagadták Paveltől a
tisztán gazdasági színezetű harc támogatá-
sát, most követik Pavelt és barátait a tün-
tetésen, vörös zászlók alatt menetelnek,
tudva azt, hogy ez a tüntetés fellépést jelent
az önkényuralom ellen. Pavel beszéde a bí-
róságon — a régi világ elítélése, melyben
megfogalmazta azokat a fő politikai köve-
teléseket, amelyeket a proletariátus forra-
dalmi módon megvalósít. »Mi, munkások,
vagyunk azok, akiknek munkája teremt meg
mindent, az óriási gépektől a gyermekek já-
tékszeréig . . . Annyi szabadságot akarunk,
hogy lehetővé váljék számunkra idővel min-
den hatalom kivívása. Jelszavaink egysze-
rűek: »Le a magántulajdonnal, minden ha-
talom a népé; a munka legyen kötelező
mindenki számára!« (I. m., 309. old.)

* * *

Gorkijnak »Az anya« nyelvezetén és stí-
lusán végzett munkája az 1907-es szer-
kesztéstől az 1922-es utolsó szerkesztésig
mutatja, hogy Gorkij minden egyes művészi
részletben igyekezett elérni a legnagyobb
egyszerűséget, érthetőséget, világosságot,
szabatosságot, hogy ezzel a forradalmi

munkásosztály igazságát, a kommunizmus igazságát érthetővé, népszerűvé tegye. Ennek a szellemében alkalmazza művészi, írói eszközeit. »Az anya« nyelvezete egyszerű és világos. Leggyakoribb művészi eszköze az éles és mély eszmei hasonlat. Például, így festi néhány szóval a kapitalizmust, a kapitalista kizsákmányolást: »Amint végigzúgott naponta a gyári kürt reszkető, bőgő hangja a munkásnegyed füstös, olajos levegőjében, a gőzgép hívó hangjának engedelmeskedve, a kis szürke házikókból megriasztott svábbogarakként bújtak elő a mogorva, törődött testű munkások ... A magas fekete gyárkémények úgy álltak mogorván, szigorúan a városnegyed felett, mint egyforma vastag botok, a gyár úgy ontotta kőkebléből az embereket, mint a visszamaradt salakot«. (I. m., 3. old.)

Azok a művészi eszközök, melyekkel a forradalmi proletárt jellemzi, konkrét adatok a proletárkollektíva erejéről, jövőjéről, legyőzhetetlenségéről. Például: »Az igazság titokban jár a földön és fészket keres magának a nép között«. (I. m., 247. old.) »Eljön egyszer a nap, amidőn a sasok ki szállnak fészükéből ... akkor lesz a nép szabad!« (I. m., 251. old.), »Ma Ribin előtt az élet úgy tűnt fel, mint a szántatlan mező, mely figyelve vár a dolgozókra és a dolgozó kezéknek némán ígéri: »híntések szét rajtam az ész és igazság magvát, és százszorosan visszafizetem«. (I. m., 270. old.)

Gorkij véleménye szerint **jobban** írni azt jelenti, hogy **nyugodtabban, egyszerűbben** írni; **egyszerűbben** írni — azt jelenti, hogy **erősebben, szebben** írni. Szépség az egyszerűségben rejlik, ez — axióma, — ismételtette Gorkij D. Szemjonovszkij költőhöz írt leveleiben.

A realizmus alapelve az élet igazsága. Ezért a regény hőseinek nyelvezte, minden szereplő nyelvezte rendkívül gazdag. Minden hős nyelvezetének megvan a maga stílusa. Gorkij Pavel, Nyilovna nyelvezetét fejlődésükben adja. Nyelvezetük fokozatos fejlődése politikai, eszmei fejlődésük folyamatát mutatja be. Elég összehasonlítani Pavel két beszédét; az elsőt a »Mocsáradó«-rendelet idején és az utolsót, amelyet a bíróságon mondott el. E két beszéd azt mutatja, hogy Pavel politikai öntudatának növekedésével hogyan változik nyelvezetének stílusa. A bíróságon már egyszerűen, kifejezően és meggyőzően beszél a nagy, bonyolult társadalmi politikai kérdésekről.

Gorkij megkövetelte a szabatsóságot, mert ez adja meg a nyelv erejét és szépségét, hogy minden szó énekeljen, éljen, világítson, hogy felesleges szó ne legyen a műben, hogy minden mondat éppen azt fejezhesse ki az olvasónak, amit az író meg akar mutatni.

* * *

Gorkij mindenáron arra törekedett, hogy művei valóban népi, szocialista eszmékkel áthatott művek legyenek, a szocialista realizmus új eszméit fejezzék ki.

Pavel Vlaszov anyja, Nyilovna alakjában Gorkij nemcsak a bolsevik eszmék hatása alatt a forradalomig fejlődő proletárasszonyt mutatta be, hanem plasztikusan bemutatta az elkövetkező Szovjetek Országának nőtípusát is. Nyilovna leányai és unokái a harcok és győzelmek dicső útját tették meg. A Kommunista Párt zászlaja alatt résztvettek a Nagy Októberi Szocia-

lista Forradalomban, harcoltak, győztek, sokan közülük elesetek a polgárháború frontjain, segítettek megteremteni az ipart, a szocialista építés hősei lettek, segítettek megvédeni államunk becsületét és függetlenségét a Nagy Honvédő Háborúban és az ellenség legyőzése után résztvesznek a kommunizmus építésében. Hazánkban igazán valóravált Andrej Nahodka jóslata: »Tudom, lesz idő, amikor mindenki örülni fog a másoknak, amikor embertársa mindenkinék, mint egy csillag tűnik fel. Ekkor az emberek szabadon és igazán — szépen élhetnek. És a legjobbak azok lesznek, akiknek legjobb, legnagyobb a szívük, akik a legerősebben tudnak szeretni . . . « (I. m., 125. old.)

Pavel, Nyilovna és »Az anya« más alakjainak azok a vonásai, amelyek az első forradalom előtti (1905—1907-es évek) munkásság és parasztság haladó képviselőit jellemezték, sajátos vonásai a szovjet korszak embereinek, kommunistáinak, a szovjet irodalom főhőseinek is.

Az a szocialista realista elv, amely Gorkij »Az anya« című művében végigvonul, a szovjet irodalom fejlődésében a legfőbb elv. Gorkij regénye iskolapéldája annak, hogy a szovjet írónak hogyan kell az élet igazságát ábrázolnia, hogyan kell az élet sűrűjébe behatolnia, hogy ott megtalálja azt az újat, azt a haladót, azt a lényegest, amely a jövő felé mutat.

Gorkijnak ezt a regényét nagyra értékelte Lenin. A párt V. kongresszusán Gorkijjal való beszélgetése közben Lenin megjegyezte: »A könyv szükséges, a forradalmi mozgalomban sok munkás öntudatlanul, ösztönösen vett részt, és most ezek a mun-

kások önmaguk nagy hasznára fogják olvasni »Az anya«-t. Ez nagyon időszerű könyv«.

Gorkij »Az anya« című regénye az orosz forradalmi munkásmozgalomban óriási szerepet játszott. Ezt a gondolatot Molotov elvtárs 1936-ban Gorkij temetésén a következőképpen fejezte ki: »Forradalmunk sorára Gorkij művészi szavával közvetlenebb és erősebb hatást gyakorolt, mint bármely más írónk. Ezért éppen Gorkij az, aki országunkban és az egész világ dolgozói szemében a proletár szocialista irodalom valóságos megalapítója«.

Nem kevésbé fontos forradalmi szerepet töltött és tölt be ma is Gorkij e műve külföldön. »Az anya« hősei lelkesítették például a Magyar Tanácsköztársaságért harcoló hős katonákat 1919-ben, a demokratikus Spanyolországért küzdőket, győzelmes harcában az amerikai imperialisták és bérceik ellen a hős koreai és kínai népet.

Gorkij könyve az egész világ demokratikusán érző embereinek segít ma is egyésíteni erejüket a kapitalista reakció ellen. A történelem által halálraítélt kapitalista világ felett öntudatosan csengenek Szofia szavai: »Elkövetkezhetik a nap, amikor minden ország munkássága felemeli a fejét és kimondja szilárdan: elég volt! Végetvetünk az elnyomásnak!« (I. m., 198. oldal). Fenyegetően cseng az imperialisták felé Ribin hangja: »Ti vaskarmaitokkal szántottatok fel a nép keblét és gonosztságot vetettetek bele, ne várjatok hát kegyelmet, ti kutyák!.. Eljön nemsokára majd a leszámolás napja!« (I. m., 251 és 248. old.)

Gorkij regénye ma is segít a szovjet népnek nemcsak építeni a jelent, hanem a világ dolgozóival együtt bepillantani a holnapba is és megvilágítani a haladás útját.

(Új Hang; 1954)

Tartalom

Bevezetés (M.T.L.)	5
Bakos Róza	
Az élő Lenin	9
Kolhozunk párttitkára	10
Dalolj!	11
Szüret	12
(<i>Új Hang; 1954</i>)	
Balla D. Károly	
Valahol Nyugaton	13
(<i>Kárpáti Kalendárium; 1974</i>)	
A vallás	14
Szentek glóriája	15
(<i>Szívárványszínben; 1977</i>)	
Majakovszkij	16
Lenin	17
(<i>Álmodj zenét; 1979</i>)	
Útravaló	18
(<i>Tágulok a Világegyetembe; 1984</i>)	
múlhatatlanul	19
vers hosszú alcímmel és ajánlással	20
hallgatás	22
(<i>Hóban és homokon; 1991</i>)	
Balla László / Bakó László	
Zengj hangosabban!	24
Május elseje	26
Az élő Lenin	34
Arany elmének gyöngy a gondolatja... ..	36
(<i>Zengj hangosabban; 1951</i>)	
Ezt a zenét a nép szerezte	37
S elébünk tárul a napsugaras május	40
(<i>Kitárom karom; 1954</i>)	

Október ünnepén	42
<i>(Rohanó évek sodrában; 1956)</i>	
Voltál-e ott?	44
Lenin	46
<i>(Nyári lángok; 1961)</i>	
Kommunisták vonulnak	47
<i>(Naptár; 1961)</i>	
Marx nevével	48
<i>(Naptár; 1963)</i>	
A magnó	50
<i>(Naptár; 1964)</i>	
Szent Ferenc és Szent Péter	57
<i>(Kárpáti Kalendárium; 1965)</i>	
Sárgacsillagos Krisztus	65
Harminc másodperc	71
<i>(Parázs a hóban; 1967)</i>	
Ismerem Lenint	74
<i>(Visszapillantó tükör; 1977)</i>	
Balogh Balázs	
Barátság	75
<i>(Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1972)</i>	
Levéltöredékek	76
<i>(Kárpáti Igaz Szó; 1972. január 9.)</i>	
Élnek virágban, fűszálban	77
<i>(Kárpáti Kalendárium; 1976)</i>	
Fegyver a kézben	79
Forradalom	81
<i>(Szivárványszínben; 1977)</i>	
Meghódítani a jövőt	83
Köszöntlek, Május!	87
<i>(Csillagzene; 1979)</i>	
Piros csillagok	89
<i>(Sugaras utakon; 1985)</i>	

Nem lidérc-láng	92
<i>(Üzenet; 1989)</i>	
Balogh Miklós	
Október Csillaga	93
<i>(Kárpáti Kalendárium; 1975)</i>	
Új világ bölcsője mellett... ..	94
<i>(Szivárványszínben; 1977)</i>	
Memento	96
<i>(A Mindenség tenyerén; 1980)</i>	
Benedek András / Stumpf Béni	
Ami jó	97
<i>(Kárpáti Kalendárium; 1968)</i>	
Óda	98
Lenin	99
<i>(Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1970)</i>	
Csengeri Dezső	
Fellegomlás	100
<i>(Fellegomlás; 1959)</i>	
Mosolygó csillagok	106
És sár volt, és köd, és csúf egek... ..	116
<i>(Szél zúg a Latorcán; 1978)</i>	
Dupka György	
Szovjet hazánk: hajnal-sziget	125
<i>(A Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1973)</i>	
Vár a hajnalszárnyas Nap	129
<i>(Szivárványszínben; 1977)</i>	
Csasztuska szól Gorkij piacán	130
<i>(Évgyűrűk '88)</i>	
Eltékozolták eszméd... ..	131
<i>(Tavasza születtem; 1990)</i>	
Finta Éva	
Leninhez	132
<i>(Vállalkozás az örömrre; 1979)</i>	

Egy amerikai fegyvergyáros meglátogatja a munkásokat ...	133
(<i>Lendület; 1982</i>)	
Negyven	134
(<i>Idő-korongon; 1987</i>)	
Füzesi Magda	
A Lenin-mauzóleumban	135
Hazám	137
(<i>Szivárványszínen; 1977</i>)	
Iljics	138
Elindultál, népem	139
(<i>Gyöngyvirágok; 1977</i>)	
Lenin születésnapjára	140
Zászlót bont az emlékezet	141
Feltámadás	142
(<i>Útban hazafelé; 1984</i>)	
Gortvay Erzsébet / G.E.	
„Új Krisztus jött...”	143
(<i>Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1970</i>)	
Ebből lett a magyar Leniniász	149
(<i>Kárpáti Kalendárium; 1972</i>)	
A nagy Lenin egy kis Zalka-műben	155
(<i>Kárpáti Kalendárium; 1977</i>)	
Györy Dezső	
Újévi köszöntő	160
(<i>Vörös Zászló; 1946. I. 3.</i>)	
Az élet oldalán	161
(<i>Vörös Zászló; 1946. I. 27.</i>)	
Által a Kárpátok hegyén	162
(<i>Sugaras utakon; 1985</i>)	
Horváth Gyula	
Október	164
(<i>Pólusok; 1979</i>)	
Nemzedék	165
(<i>Kárpáti Kalendárium; 1983</i>)	

Lenin	166
Forradalom	167
<i>(Sugaras utakon; 1985)</i>	
Horváth Sándor	
Tettekre késztet	168
Három évtized	169
<i>(Kárpáti Kalendárium; 1976)</i>	
Szabadságunk	170
<i>(Szivárványszínben; 1977)</i>	
Itt és most	171
<i>(Lendület; 1982)</i>	
Kecskés Béla	
Jövőbe nyíló napokban	172
<i>(Naptár; 1962)</i>	
Küzdelem	174
Október	175
<i>(Izzó parazsak; 1963)</i>	
Dicsérje minden himnusz öt... ..	176
<i>(Kárpáti Kalendárium; 1965)</i>	
Lenin, 1970	177
<i>(A várakozás legszebb reggelén; 1972)</i>	
Lenin szava	178
<i>(A Kárpáti Kalendárium Irodalmi Melléklete; 1973)</i>	
Múlt és jövő	179
<i>(Évgyűrűk '90)</i>	
Kerekes Erzsébet	
Vörös zászlók a Tiszaparton	180
A szent szabadságért	183
<i>(Új Hang; 1954)</i>	
Kincses István	
Petike meg nagyanyó	185
<i>(Új Hang; 1954)</i>	
A hajasbaba	188
<i>(Kárpátok 2; 1958)</i>	

Kiss Béla	
A dollár hiénái	196
(<i>Új Hang; 1954</i>)	
Kovács Vilmos / K. V.	
Csillagok közt	201
(<i>Tavaszi viharok; 1959</i>)	
Európa, hallod, Európa!	204
Elviharzott évek nyomában	210
Válasz egy névtelen levélre	213
(<i>Lázás a Föld; 1962</i>)	
Izsák-székesegyház	218
(<i>Csillagfénynél; 1968</i>)	
Kék madár	222
(<i>Kárpáti kalendárium; 1969</i>)	
Levélféle gróf Schönborn úrnak	229
(<i>Sugaras utakon; 1985</i>)	
Marton Zoltán	
Őseim mosolyognak	232
Beszéltem a várral	234
(<i>Új Hang; 1954</i>)	
Márkus Csaba	
Ibolya	235
„Főszereplő kerestetik...”	241
(<i>Nevünk: ifjúság; 1973</i>)	
Nagy Zoltán Mihály	
Évfordulóra	248
(<i>Pírban, perben; 1990</i>)	
Déva új falai alatt	249
(<i>Évgyűrűk '90</i>)	
Sándor László	
Sokan vagyunk!	254
Levél Františkovy Lázněből	255
A dombon	256
(<i>Új Hang; 1954</i>)	

Az értelem szavával – a sötétség ellen	257
<i>(Naptár; 1958)</i>	
Kiszakított lapok jegyzetfüzetemből	264
<i>(Kárpátok 2; 1958)</i>	
Az Októberi Forradalom a Magyar Irodalomban	266
<i>(Kárpáti Kalendárium; 1977)</i>	
Sütő Kálmán	
Júlia, a traktoros	271
<i>(Kárpáti Kalendárium; 1965)</i>	
Jobbágysarjak: hősök	272
Lehajtott fejfel járni itt vétek	277
<i>(S az életem most széjjelosztom...; 1984)</i>	
Szenes (Kroó) László	
Fordulat	279
<i>(Munkás Ujság; 1945. VIII. 19.)</i>	
Pártgyűlésen	281
Pista bátyám megokosodik... ..	285
<i>(Új Hang; 1954)</i>	
A kitérőn	288
Végakarat	297
<i>(Sóvirág; 1958)</i>	
Egy órával a vonat érkezése előtt	303
<i>(Kiszakított lapok; 1965)</i>	
Ami a kórtörténetből kimaradt	318
<i>(Sugaras utakon; 1985)</i>	
Tárczy Andor	
Csillagok	325
<i>(Sugaras utakon; 1985)</i>	
A tízezredik kilométerkőnél	326
Fönt és alant	327
<i>(Évgyűűrk '90)</i>	
Tóth István	
Gondolatok Gorkij „Az Anya” című regényéről	328
<i>(Új Hang; 1954)</i>	

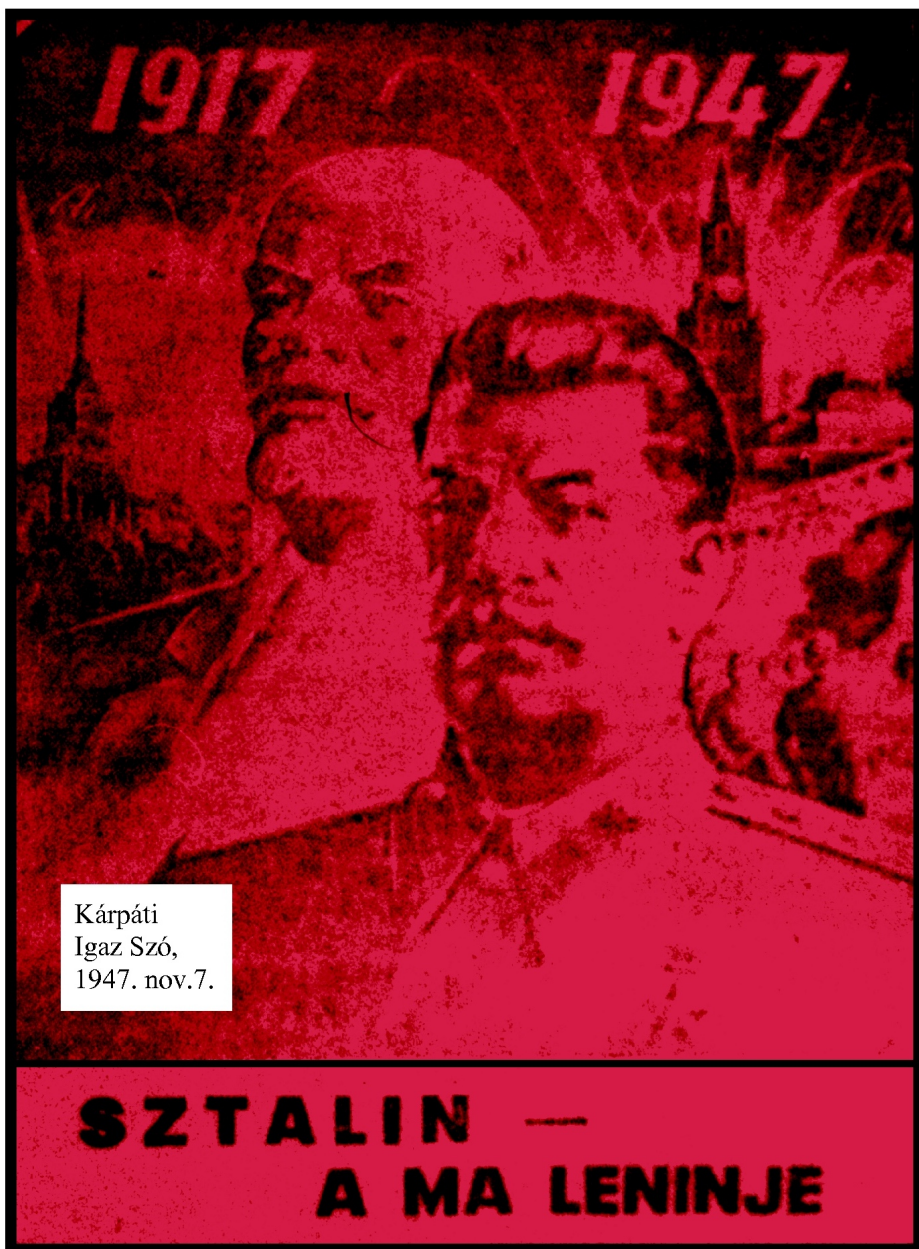
Görcsoldó szél

A „KÁRPÁTONTÚLI SZOVJET MAGYAR”

IRODALOM ANTOLÓGIÁJA,

1945 – 1991

Kárpáti
Igaz Szó,
1947. nov.7.

**SZTALIN —
A MA LENINJE**